A 21. SZÁZAD BOTRÁNYAI

Daniel Florion

Írta: Nemere István

Borító: © Aquila

1. kiadás

Az Aquila Könyvkiadó hivatalos honlapja:
www.aquila.hu

ISBN 978 963 679 574 0

Műszaki szerkesztő: Abari Gusztáv
Főszerkesztő: Jámbor Mariann
Felelős kiadó: Labancz László
Felelős vezető: Kiss Ernő

A nyomás a debreceni
Kinizsi Nyomdában készült, a 2007. évben
Felelős vezető: Bördős János ügyvezető igazgató

Botrányok

A szerző figyelmeztetése

A naptárban 2007 elejét írták, amikor az anyaggyűjtést befejeztem. Tehát alig hat év botrányairól szól ez a könyv? – kérdezhetné az olvasó némi gyanakvással vagy kifejezett csalódással. Mi több, feltehetne még néhány hasonlóan rázós kérdést. Például: „Ugyan már, higgyük el, hogy a század első néhány évében egy kötetre való botrány gyűlt össze?" Vagy ellenkező előjellel: „Ugye nem azt akarja mondani, hogy csak ennyi volt...?"

Nem, nem ennyi volt. *Sokkal több!* Bizony keményen kellett szelektálnom, hogy csak egy meglehetősen vaskos kötetet töltsek meg velük, és ne legyen belőle két kötet... A kiadó adott egy terjedelmi határt, és jól tette. Máskülönben belevettem volna a kevésbé jelentős „apróságokat" is. Ezek egy része – amelyet érdemesnek tartottam az Önök becses figyelmére – így is bekerült persze a kötet végére, ahol sikerült többtucatnyi ügyet szinte csak megemlíteni.

Ez az utolsó fejezet fel-felvillantja öt világrész botrányos ügyeit. Jelezve: máshol is zajlik az élet. Ami meg előtte van – hát majd meglátják. Csak annyit tudok mondani – és többet nem is érdemes szólni –, hogy nincs olyan fennkölt szervezet, nemzetközi intézmény, állam, kormány, nincs az a státus, rang, hivatali beosztás és főleg nincs olyan ember, aki bele ne keveredhetne valamilyen botrányba. Ezzel nem azt akarom

mondani, hogy mindenki megvesztegethető vagy megvesztegető, hogy nem tud ellenállni a szexus- vagy a nexusféle vonzalomnak, vágynak, vagy pedig a kapcsolatrendszer kiépítéséért mindenre képes. Még azt sem állítom, hogy a család, a kedves vagy nem kedves rokonok, barátok, szeretők, fiak és lányok kedvéért előbb-utóbb mindenki megbukik, elcsúszik egy banánhéjon, és kiderül, ő sem jobb másoknál. Nagyon sok a becsületes ember – de mint tudjuk, a huszonegyedik századi médiában ők a mostohagyerekek. Rájuk senki sem kíváncsi, olyan unalmasak, hisz azt teszik, ami a dolguk, ráadásul *csak azt teszik*. Sohasem buknak meg.

Ezért aztán ők éppenséggel senkit sem érdekelnek. És valahol jó ez így! Mielőtt megsértődnének a becsületesek nevében, hadd tegyem hozzá gyorsan: maradjon csak így. A becsületes nem szolgál rá, és nem szorul rá, hogy a média emlegesse, hogy a bulvár meghurcolja a nevét. A becsületes nem is vágyik efféle hírnévre. Neki elég (elég?) a tíz-, húszévenként egyszer várható szerény kitüntetés. Többnek kéne annak lennie, mint bármiféle más, vitatható, sőt olykor gyanús eredetű megjutalmazás, kitüntetés, kiemelés.

Lássuk hát a fékezhetetlen bírvágyat, a semmilyen korlátot nem ismerő pénzszerzési mániát, a nagyobb befolyásért mindenre kész emberek eszeveszett ámokfutását. Az ÜGYEK-et, amelyek 2001 eleje és 2006 vége között néha fogcsikorgató haragra késztettek bennünket és/vagy másokat, vagy ami mellett elsiklottunk közömbösen, vagy amin jót nevettünk. És azokat is, amelyekről azt hittük: tőlünk oly messze zajlanak, aztán, lám, később egyszer csak kiderült, hogy korai volt az örömünk, mert az ügyek lavinaként gyűrűztek és siklottak a mélybe, mind nagyobbak lettek, és a végén örültünk, ha az utolsó pillanatban kihúzhattuk a nyakunkat a hurokból.

Ez nem mindig sikerült.

1. Egy világszervezet lobogója alatt

(Az ENSZ sajátos „üzletei")

Az ügyről már régóta suttogtak, és a vizsgálatot is voltaképpen a suttogásból ordítássá erősödött, már-már dübörgő szóbeszéd indította el. De miről is volt szó tulajdonképpen?

2003-ban az Egyesült Államok és tíz-egynéhány szövetségese katonai erőt küldött Irakba, hogy megdöntse a zsarnok diktátor, Szaddám Huszein uralmát, akinek uralkodása alatt havonta átlagban 8 ezer ember veszett oda a 26 milliós országban. A hadjárat kétséges sikert aratott, de itt most nem politikáról és nem is katonapolitikáról lesz szó, hanem arról, hogy ugyanott, nagyjából ugyanazon felek között korábban zajlott már egy háború: az 1990-es évek elején ugyan Szaddám uralmát még nem sikerült megtörni, de az országot körülvették és valamiféle együttműködésre kényszerítették. Embargót rendeltek el olajára, nehogy az onnan érkező bevételekből a diktátor tovább fegyverkezzen (alapos volt a gyanú, hogy nukleáris, esetleg vegyi és biológiai fegyvereket is akar szerezni). Ezért az ENSZ felügyelete alatt azt az ötletes és hasznos megoldást találták ki, hogy az iraki olaj egy részét legálisan, persze kellő (?) ellenőrzés mellett exportálják, de az érte kapott pénzt nem fizetik ki Iraknak, hanem ugyanolyan értékben élelmiszert és gyógyszert szállítanak érte.

És ez a rendszer éveken át működött is, főleg az 1990-es évek második felében és a 2000-es évek elején.

Nos, a korrupció melegágya adott volt. Ki döntse el – ki döntötte el? –, hogy melyik cég kap a viszonylag olcsó iraki olajból? És melyik gyógyszer- és élelmiszergyártó, nagyobbrészt persze multinacionális óriásvállalat kap megrendelést? Erről az ENSZ bizonyos intézményei, jobbára persze azok vezetői döntöttek. Ahogyan ilyenkor lenni szokott, máris beindultak a machinációk. Ami voltaképpen „érthető" is, mert ki kellett zárni sok jelentkezőt, hiszen sokkal többen akartak ily módon olajhoz jutni, mint ahányan juthattak, és ha egy cég kapott mondjuk egy hetven-nyolcvan- vagy százmillió dolláros megrendelést, annak a hasznából akár egymillió dollárt is lecsíphetett és kifizethette annak „közvetítői jutalékként" például, aki lehetővé tette az üzletet, a cég ilyen nagy nyereségét.

Az „Olajat élelmiszerért" program sok visszaélésre adott lehetőséget, és a bomba végül is 2005 nyarán robbant. Az ENSZ megfelelő hatóságai az amerikai pénzügyi szakembert, Paul Volckert nevezték ki a független vizsgálóbizottság vezetőjének. Hamarosan hatósági lépések is történtek, bilincsek kattantak.

Az első, akit nyakon csíptek, egy öreg ENSZ-róka volt, aki annak előtte negyven évet húzott le a világszervezet diplomatájaként. Az örmény származású, de ciprusi illetőségű Benon Sevan állítólag azért vállalta a mellesleg igen jövedelmező „közvetítést", mert előzőleg összes megtakarított vagyonát elnyelte egy tönkrement brókercég. De mint tudjuk, az ilyesmi senkit sem jogosít fel arra, hogy veszteségeit ezek után csalással kárpótolja.

Az „Olajat élelmiszerért" program az ENSZ történetének egyik legnagyobb költségvetésű humanitárius akciója volt,

és csakugyan sok millió felnőttet és gyereket mentett meg az éhhaláltól. Az akció összértéke 67 milliárd (!) dollárt tett ki! 1996 és 2003 – az újabb amerikai támadás vetett neki véget – között egyes forrásaim szerint az iraki lakosság kilencven százalékának segített valamilyen formában.

Benon Sevan együttműködött a program orosz igazgatójával. Alekszandr Jakovlevhez addig nem nyúlhattak, míg az ENSZ főtitkára fel nem oldotta a férfi diplomáciai mentességét. Ekkor a fekete bőrű Kofi Annan volt a világszervezet főtitkára, ám a kilencvenes években a csalások egy részét a volt elżőd, Butros Gali egyiptomi főtitkár sógora szervezte. A vizsgálat talált Sevan bankszámláján egy gyanús, 160 ezer dolláros tételt, aztán felbukkant ott egy 1,5 millió dolláros üzlet lehetővé tétele is. Vagyis legkevesebb tízszázalékos kenőpénzért dolgozott a ciprusi diplomata. Jakovlev majdnem egymillió dollárt kapott összesen, több olajcégtől, amelyeknek 79 millió dolláros üzletet hozott össze.

Sevannak, talán negyvenéves ENSZ-múltja miatt, felkínálták a lehetőséget, hogy mondjon le, amit meg is tett. De eljuttatott a médiához egy levelet, amelyet Kofi Annanhoz írt. Ebben úgy állította be önmagát, mint akit feláldoztak, mert nagy nyomás nehezedik a főtitkárra, és valakit menesztenie kellett, hát ő lett a bűnbak – állítja. A számláján talált illegális eredetű pénzekről hallgatott.

Sevan persze majdnem olyan gyermeteg módon védekezett, ahogyan kelet-európai politikusok szoktak hasonló esetben, ha például azt firtatja a közvélemény, miből telt neki ekkora nagy házra… Sevan azt hazudta, hogy egy rokonától kapta a pénzt. No és hol a rokon, ideáll-e ő is a kamerák elé, megerősíteni mindezt? Nem állhat ide, mert szegény nemré-

gen elhunyt... Nos, ilyen színvonalon ment a dolog a világszervezetben is. (Ami nem kéne, hogy felmentést adjon a kelet-európai, köztük a magyar politikusoknak.)

Jakovlev csuklóján bilincs kattant, őrizetbe vették, és hamarosan bevallotta a saját ügyeit, elismerve, hogy egymillió dollárért hagyta magát megvesztegetni. 400 ezer dolláros óvadékért szabadon engedték, egyelőre.

Az ENSZ-főtitkár, Kofi Annan első házasságából származó fia, Kojo is belekeveredett az ügybe. Egy olyan svájci cégnél dolgozott, amelynek Jakovlev tette lehetővé a nagy nyereséget... Kézenfekvő volt a gyanú, hogy a fiú hozta össze az üzletet. Az már csak hab a tortán, hogy Kojo Annan neve később is felmerült más sötét üzletekkel kapcsolatban.

A ciprusiaknak nem volt szerencséjük az ügyben. Sevan már a második volt a napfényes szigetről, aki ENSZ-diplomataként „elcsúszott az olajon". Még Sevan előtt voltak kénytelenek elbocsátani – 26 év után – J. Sztefanideszt, aki egy brit céget juttatott meg nem érdemelt előnyökhöz.

A Volcker-bizottságnak nem volt nehéz dolga. Elég volt átnézni annak a pár ezer cégnek a listáját, amelyek 1996 és 2003 között részt vállaltak az „Olajat élelmiszerért" programban. Aztán megvizsgálták, hogy ezek a cégek a kérdéses időszakban – az ENSZ-szel is és Irakkal kötött üzleteiket közvetlenül megelőzően, majd utána – hová utaltak át jelentősebb összegeket. Így fedezték fel, hogy számos „tendergyőztes" cég az eredményhirdetést követően ugyanabba a nyugat-indiai, konkrétan Antiqua szigetén lévő bankba utalt át olykor több tízezer, máskor több százezer dollárt. A számlák tulajdonosai között volt Jakovlev, és mások is.

Néhány sajtótermék, különösen a hevesebb vérmérsékletű bulvárlapok már „több ezer vállalatról" írtak, amelyek belekeveredtek az ügybe. Közöttük szinte nem is volt olyan – mármint a szenzációhajhász média szerint –, amelyik ne vesztegetéssel szerezte volna a busásan fizető megrendeléseket, a hamis „tendereket" sorra nyerték azok, akik előzőleg megkenték az ENSZ-tisztségviselőket, a program igazgatóit. Ez persze túlzás, annak ellenére, hogy nem csupán a bulvár emlegette. 2005. augusztus 10-én még a *The New York Times* is több ezer csaló vállalkozásról írt, pedig talán oly sokan nem is kerülhettek be a programba annak hétéves tartama alatt.

A program úgy működött, hogy tendereztették az olajra váró cégeket, és aki a legkedvezőbb ajánlatot tette – egységnyi olajért cserébe mennyi élelmiszert és/vagy gyógyszert tud szállítani Irakba –, az nyert. A valóságban ez úgy zajlott, hogy a cégek nem ismerték egymás ajánlatait, és aki kellő módon megkente Jakovlev vagy más kezét pár tízezer vagy százezer dollárnyi bankjeggyel, annak tenderéről derült ki, hogy csodálatosan jó és remek és kedvező, míg a többieké rossz, csúnya, nem kell, fúj!

Néhány nappal később a sajtó már arról írt, hogy „önvizsgálatot tart az ENSZ". Kofi Annannak nem tett jót, hogy az ügyben sokszor előbukkant a svájci Cotecna cég neve, amely tanácsadóként alkalmazta fiát, Kojót. Óhatatlan ilyenkor, hogy egyesek ne kezdjék feszegetni a főtitkár alkalmasságát is. Összeférhetetlenséget emlegettek, anélkül persze, hogy a főtitkárt megvádolták volna. De azért mindenki arra gondolt, hogy mivel Kojo Annan olyan közel volt a tűzhöz, hát

ha mást nem, de értékes információkat csak fel-felcsipeget-hetett a családi tűzhely mellett, főleg az apjától.

Jakovlev még augusztusban (2005) elismerte a New York-i szövetségi bíróságon, hogy 950 ezer dollár kenőpénzt fogadott el. Utána engedték szabadon – egyelőre – gigantikus óvadék ellenében. Paradox, de nyilvánvaló, hogy a 400 ezer dollárt a fent említett 950-ből fizette ki, vagyis a bíróság kasszájába jogtalan úton szerzett pénz került, de hát az angolszász igazságszolgáltatás tele van paradoxonokkal. Jakovlev különben azon bukott meg, hogy a fiát beprotezsálta az egyik olyan céghez, amely, hála neki, több fordulóban is részt vehetett az olaj-élelmiszer programban. Ez feltűnt valakinek és utánajárt – és csak ezután kezdték követni a rejtélyes összegek útját az offshore bankokba.

Egy forrás szerint csaknem 4500-ra dagadt a programba bevont cégek száma, és ezeknek majdnem a fele részt vett a megvesztegetésekben!

A vizsgálat azt is kiderítette, hogy Benon Sevan egy egyiptomi céget, az African Middle East Petroleum Companyt juttatta 7,3 millió hordónyi olajhoz. 1998 novembere és 2001 októbere között a cég vezetője éppen azokban a napokban járt a svájci Genfben és vett ki a cég számlájáról csaknem 300 ezer dollárt, amikor Sevan a feleségével – hogy, hogy nem! – éppen Genfben tartózkodott...

Hogy Kofi Annan főtitkárnak is volt valami vaj a fején, az már egyértelmű volt 2005. augusztus közepén. Ugyanis sokáig tagadta, hogy köze lenne a svájci Cotecna Inspections S.A. nevű vállalathoz (azon túl, hogy a fia oda bedolgozott). Ám az Annan által megbízott vizsgálóbizottság rábizonyította, hogy hazudik, ugyanis kétszer is találkozott a cég elnökével,

és erről a két találkozóról nemcsak jegyzőkönyvek, de bizonyító erejű magnófelvételek is készültek... Nem csoda, hogy a következő hetekben számos tévécsatorna hívta tetemre a főtitkárt, és a rámenős riporterek alaposan megizzasztották Annant. A nézők többsége úgy vélte később, hogy a főtitkár tagadása, csűrése-csavarása nemhogy nem volt meggyőző, hanem éppen ellenkezőleg, szinte kiáltotta azt a gyanút: talán neki is lehet valami köze a megvesztegetési ügyekhez...?

Nem véletlen, hogy végül már az ENSZ Biztonsági Tanácsának figyelmét is felhívták a furcsa esetekre és főképpen arra, hogy jobban a körmükre kell nézni egyes tisztviselőknek. Arról nem is szólva, hogy amit tett, felveti a felsőbb vezetők felelősségét is. Vagy a szabályok rosszak, ha egyesek ilyesmit megengedhetnek maguknak, vagy jók ugyan a szabályok, de nem tartják be őket, ami viszont már teljesen a főnökök felelőssége: hiszen nekik kéne ellenőrizniök beosztottjaikat.

Hogy milyen rossz sajtója lett emiatt az ENSZ-nek! Különösen Amerikában, ahol amúgy sem szerették soha a világszervezetet, pláne nem az iraki háborút is bíráló Kofi Annant... Most nagy örömére szolgált Washingtonnak, hogy az egész világ előtt leleplezhette az Annan által – lám, milyen rosszul! – irányított intézmény működési zavarait.

Azt is pedzegették, hogy maga Szaddám Huszein is részese volt a csalásoknak, mindenesetre sokan biztosra vették és ki is számították, hogy a korlátozott önállóságú Irakot akkor még mindig vezető Szaddám tízmilliárd dollárt nyert az olajüzleteken. Ugyanis ő is megtalálta a módját, hogy a saját zsebébe is csordogáljon az olajjövedelemből. Pedig hát pont ez volt az egész – majdnem hét éven át tartó akció – célja: meg-

akadályozni, hogy a diktátor pénzhez jusson, és megakadályozni, hogy a nép éhen haljon. Nos, a nép nem halt éhen, de a diktátor csak megszerezte a pénz egy részét, a megvesztegetési összegekből csak vándorolt valamennyi az ő zsebébe is. Nem is szólva arról az olajról, amit az „Olajat élelmiszerért" rendszeren kívül tudott eladni. Csempésztankerek tucatjai járták akkoriban a Perzsa-öblöt és a világtengereket.

Amikor a Volcker-bizottság elkészítette a jelentését – 2005. szeptember elejét mutattak a naptárak –, már szépen bővült a gyanúsítottak listája. Addigra az FBI letartóztatta a pénzmosással vádolt Vlagyimir Kuznyecovot is, aki persze az ENSZ mellé rendelt orosz misszió egyik oszlopos tagjaként tevékenykedett. Kuznyecov a vád szerint része volt annak a nyomokat eltüntetni hivatott offshore cégek láncolatának, amit Jakovlev alakított ki maga körül, hogy soha senki ne követhesse a zsebbe kapott pénzek útját. Minden bizonnyal, amikor megszorongatták az általa zsebre vágott közel egymillió miatt, maga Jakovlev adta fel bűn- és állampolgártársát, Kuznyecovot. Végül is a Volcker-bizottság több mint ezeroldalas jelentést tett le az asztalra, amelyben többek között megvádolták saját... megbízójukat, Kofi Annant és kanadai helyettesét, Louise Frechette asszonyt is.

A jelentés hangsúlyozta, hogy az évek során a programban 4500 cég vett részt, annak legalább a fele csalt, megvesztegetett – és ezen cégek között „feltűnően sok volt az oroszországi bejegyzésű" vállalkozás... Mára erős a gyanú, hogy e cégek egy része a valóságban nem is létezett, vagy ha igen, csak arra az alkalomra jegyezték be, majd megnyerte a tendert, vihette az olajat. Akik pedig mögötte álltak, azok bezsebelték a nagy hasznot. A jelentés megoldásokat is sugallt, például azt, hogy az ENSZ számviteli ellenőrzését egy független könyvvizsgáló cégnek kéne kiadni.

Végül azért a jelentésben ott szerepelt Kojo Annan neve is. Az akkor 31 éves, anyja révén nigériai állampolgárságú, playboy-életmódot folytató fiatalember a jelentés szerzői szerint hazudott, és így jutott jogtalan előnyökhöz. Azonban bármennyire is kutattak az ellenőrök: nem találták nyomát annak, hogy apa és fia összejátszott volna. Inkább úgy történhetett – fogalmaztak a jelentésben, eléggé óvatosan –, hogy Kojo Annan egyszerűen felhasználta apja nevét és befolyását, és ennek „szélárnyékában" sütögette a maga pecsenyéjét. De azért ennél többet is tett. Amikor a szívéhez (és a pénztárcájához) oly közel álló svájci cég maga is beszállt az „Olajat élelmiszerért" programba, Kojo leült a telefon mellé, és sorban felhívogatta ENSZ-beli ismerőseit, és mindenkit, aki segíteni tudott abban, hogy az a cég nyerjen el egy-egy tendert.

Hogy sikerrel járt, bizonyítja nemcsak a tenderek listája, hanem az is, hogy ezek után papíron Kojo megvált a Cotecnától, de mint kiderült, még 1998 végéig havi rendszerességgel utaltak neki egy nem is olyan kicsi összeget. Aztán a fiatalember nem „Annan", hanem egy másik nevére (Adeyemo) nyitott bankszámlát Nyugat-Afrikában, és ott 750 ezer dollárt helyezett el – amikor rákérdeztek, honnan volt, azt felelte: tőzsdei spekulációkon nyerte. Más sajtóforrások szerint meg azt mondta, hogy ő egy nigériai olajcég igazgatója, és ott kereste ezt a pénzt, teljesen legálisan. Akkor miért nem a saját nevén helyezte el egy számlán? – kérdezhetnénk. Kérdezték mások is, de választ nem kaptak. De megesett az is, hogy egy 40 ezer dolláros vadonatúj Mercedest hamis diplomáciai mentességre hivatkozva vitt be Ghánába, így 20 ezer

dollárt spórolt meg a ki nem fizetett vámon és adón. Egyszóval minden jel arra mutat, hogy az ENSZ-főtitkár fia egy tipikus aranyifjú, simlis alak, akit a nagy név, a tehetős család, a dologtalan élet rontott el.

Áradni kezdtek a felszólítások, amiket a főtitkárnak címeztek: mondjon le! A világban sokfelé láttak napvilágot komoly elemzések arról, hogy ezek után a főtitkárnak tényleg mennie kellene. A bulvár gúnyos címeket szerkesztett cikkei fölé: „Kirabolt Nemzetek Szervezete", és hasonlókat.

Annan eleinte megpróbált mindent letagadni. Azt is, amit a fia művelt, azt is, hogy Szaddám Huszein is zsebre tett 10 milliárd dollárt annak a programnak a révén, amit éppen azért találtak ki, hogy a diktátor zsebébe ne kerülhessen egy cent sem. Aztán amikor sorra feltárultak a bizonyítékok, Annan hangja úgy lett egyre kisebb, és a végén meg kellett érnie, hogy már saját munkatársai is bojkottálják őt az ENSZ-ben. Mindenesetre nem lehetett kellemes az a tudat, hogy ha a helyén is marad (ma, 2007-ben már tudjuk, hogy még jó ideig kitartott a posztján), akkor is azzal a tudattal fog onnan elvonulni: ő volt az utóbbi évtizedek – vagy akár az ENSZ egész története alatt a legrosszabb főtitkár.

Említettük, hogy rengeteg orosz illetőségű vállalatot találtak a csaló cégek között. Közülük majdnem minden harmadik (harminc százalék körül volt az arányuk) vagy orosz bejegyzésű, vagy orosz tulajdonú, vagy mindkettő egyszerre. Olyannyira feltűnő volt a dolog, hogy az orosz külügyminiszternek is meg kellett szólalnia az ügyben.

Ugyanakkor ne felejtsük, hogy a nagyobb összegeket nem ezek a kis cégek vitték el, hanem gyanúba – és ezáltal szégyenbe – keveredtek olyan nemzetközileg ismert és elismert

vállalkozások is, mint a Daimler Chrysler autógyártó, a Siemens elektronikai cég (könyvünkben lesz még róla szó) és a svéd Volvo gyár is.

Franciaországban őszre már tizenegy érintettet találtak az „Olajat élelmiszerért" programban. Mi úgy mondanánk, hogy addig ennyien bizonyultak sárosnak... Akadt köztük egy volt belügyminiszter, de a rendőrök egyenesen bilincsben vitték el Jean-Bernard Mérimée-t, Franciaország egykori ENSZ-nagykövetét, aki még éveken át hazája római nagykövetségét vezette, és akit kitűnő diplomatának tartottak. Ez az úr is szép összegeket vágott zsebre Szaddám olajának hasznából.

Természetesen az amerikaiak sem akartak kimaradni az üzletből. Ám az USA szankciókat hozott Irak ellen, ezért nem volt szabad azzal az országgal kereskedni – hát az amerikai vállalatok leányvállalatot hoztak létre Franciaországban, és azoknak már szabad volt kereskednie... Érdekes módon az olajcégek is beszálltak az üzletbe, még az orosz Gazprom is, amelynek pedig otthon talán egyszerűbb lett volna olajhoz jutni, mint azt ilyen körülményesen megszerezni és elhozni Irakból. Persze gyanítható, hogy a különféle üzletelések révén az iraki olaj még így is elég olcsónak bizonyult. Az orosz cégek közül különben mások is jeleskedtek az illegális ügyletekben, például a Nyeftyegazekszport (egy orosz gáz exportjára szakosodott cég!), a Szojuznyeftyegaz, az ukrán Naftogaz, de csatlakoztak hozzájuk román, kínai, vietnami és svájci nagy vállalatok is...

Végső soron – nem pontos, csak megközelítő számítások szerint – Oroszország a maga vállalatain keresztül 19 milliárd (!) dollár értékű üzleteket kötött. Kiderült az is, hogy az irakiak azon országoknak adtak el ily módon igen olcsó

olajat, amelyek a nemzetközi porondon felléptek az Amerika által szorgalmazott Irak-ellenes szankciókkal szemben. Ezért neves politikusoknak is jutott az olajból, illetve annak árából.

Ami viszont rosszabb benyomást kelthet: a nemzetközi szervek Irak 2003-as lerohanása után utólag megállapították, hogy az „Olajat élelmiszerért" program több mint hatéves futása alatt alapvető célját nem érte el. Vagyis: a lakosság nem jutott annyi élelmiszerhez, amennyit a program alapján meg kellett volna kapnia. Ugyanis miután az olajért cserében kapott élelmiszer megérkezett Irakba, annak további útja már követhetetlen volt. Nyilvánvaló, mint ahogyan az a fejlődő országokban rendre történni szokott, az élelmiszer-szállítmányok egy része magánszemélyek kezébe került. Olyan üzletemberek vették át, akik annak egy részét, vagy akár az egészet, pénzért adták el a rászorulóknak. Aki nem tudott fizetni, az nem kapott és éhen is halhatott. Voltak akkortájt Irakban olyan tartományok, vidékek, ahol a gyermekek halandósági rátája – éppen az élelmiszersegélyek időszakában – a háromszorosára nőtt! És mint kiderült, a gyermekek egy része egyszerűen éhen halt, sokszor szüleivel együtt...

Jó, ha tudjuk, hogy 66 ország cégeiről bizonyosodott be korrupció! Igazából persze az ENSZ-en kívül alig néhány országban történt felelősségre vonás ezekben az ügyekben. Maga Annan is megúszta, több okból is. Az egyik ok: arra hivatkozott, hogy ő maga nem vett részt a csalásokban, és korrupciós pénz nem tapadt a kezéhez, ami végül is igaznak bizonyult (vagy nem sikerült bizonyítani az ellenkezőjét?). A másik, hogy nem voltak meg az eszközei felügyelni a programot, mert azt a világszervezet igazából a Biztonsági Tanácsra bízta... De a legfőbb indok, ami miatt még az amúgy az ENSZ-re és Annanra fenekedő amerikaiak sem indítottak ellene hadjáratot, egy egyszerű ténnyel magyarázható: mire idáig jutottak az ügy vizsgálatában, Kofi Annannak alig egy éve maradt a mandátumából. 2006 decemberében járt le főtitkári megbízatása, már a második ciklusát töltötte különben, így hát egy esetleges újabb hosszabbítás szóba sem jöhetett. Neki már mindenképpen mennie kellett. Az illetékesek alighanem kiszámolták, hogy ha fegyelmi úton akarják elküldetni, ahhoz egyrészt nem kapják meg a tagállamok kellő számú támogatását, hiszen a legtöbb ország nem vett részt az „Olajat élelmiszerért" programban, és nem is nagyon hiszi a Volcker-bizottság jelentését. Másodszor meg mire „lezavarnák" ezt az egész kirúgási procedúrát, majdnem elkövetkezne a főtitkár békés távozásának ideje is. Így aztán – egy sajátosan értelmezett „energiatakarékossági okból" – csak legyintettek rá. De Kofi Annan ettől függetlenül mégsem távozhat(ott) úgy, mintha mi sem történt volna. Egy szép, bár ellentmondásos diplomáciai pálya meglehetősen csúfosan ért véget. Ő maga ugyan próbált a végén előállni egy reformtervezettel – nyilván maga is érezte, sőt posztjáról lenézve másoknál jobban is láthatta, hogy az ENSZ permanens, több évtizedes válságban van, működését az ódivatú szabályok bénítják, és azok csak azt teszik lehetővé, hogy azok az államok, amelyek a második világháború végén a kor nagyhatalmai voltak, a mai napig bármikor föléje kerekedhessenek a világ többi országának. Legalábbis az ENSZ-ben.

És egy újabb hír, mondhatni „lapzártakor" („könyvzártakor"): 2007. január közepén az Egyesült Államok nemzetközi

elfogatóparancsot adott ki két személy ellen. Mindkettő nevét említettük már. Az egyik a ciprusi Benon Sevan, a másik a volt ENSZ-főtitkár, az egyiptomi Butros Gali sógora, E. Nadler. Az USA egyik bírája kijelentette: az emberiességi segélyek nem arra valók, hogy azok korrupt tisztviselők zsebében kössenek ki. Sevant korrupciós váddal, nagy összegek elsikkasztásával vádolják, és ottani jogszokás szerint ezért akár 50 évet is kaphat – egyiptomi cinkosa viszont 100 évre is a rácsok mögé vonulhat! (Vonulhatna, tegyük hozzá, hiszen Nadler „úr" jelenleg csaknem nyolcvanéves, így szerfölött kicsi az esély, hogy nem száz, de akár csak harminc évet is lehúzhatna egy amerikai vagy bármilyen másik börtönben.)

Sevan azt üzente az amerikaiaknak, hogy az ő ügyét három évvel később azért melegítették föl, hogy eltereljék a figyelmet iraki kudarcaikról... Hát igen, mindenki talál valamit a maga „védelmére".

2. Az OLAF a fejét csóválja...

(Ingatlanpanama és ingyennyaralás)

Azért azt ne vegyék szó szerint, hogy az OLAF tényleg rosszallóan fejet csóválna, hogy nevezett OLAF valaki lenne, úgy értem, élő ember, aki nehezményez valamit és ezért ingatja a fejét jobbra-balra. Az OLAF egy intézmény neve. A rövidítés az Európai Unió csalásellenes hivatalának nevét rejti.

2006 tavaszán, amikor a dologra fény derült, csak halványan lehetett sejteni a méreteket. Aztán nem kellett hozzá tíz nap sem, és már javában állt a bál, de emellett körvonalazódtak az ügy idő- és térbeli határai. Bizony legalább huszonöt éve zajlott itt egy méretes csalás! Ami talán ma is tartana, ha akkoriban valaki le nem rántja a leplet.

Mi történt valójában? Strasbourg városa, az Európai Unió jegyében kezdettől mint „európai város", bizonyos intézményeket kikövetelt magának az egyesülés felé haladó földrész hivatalaiból, intézményeiből. Mint a német–francia határon álló, komoly történelmi múlttal rendelkező nagyváros, amelyben szép számmal éltek mindkét nép képviselői, egyenesen predesztinálva érezte magát arra, hogy a közös európai hivatalok egy részét nála, az ő falai között helyezzék el. Elérte azt is, hogy havonta négy napig ott történjenek bizonyos parlamenti ülések.

Igen ám, de ehhez a képviselőknek legalább havonta egyszer ingázniok kell Brüsszelből Strasbourgba, ami nem egyszerűen az ő fizikai megjelenésüket jelenti csupán. Minden ilyen alkalomra zárt teherautók valóságos konvoja szállítja az akták ezreit és tízezreit! Ez nemegyszer rendőri kíséretet is jelent, különösen a titkosnak minősített iratok miatt. Az Európai Parlament képviselőinek ez a kikényszerített „turizmusa" – gondolom – szép pénzt hozhat a város konyhájára, hiszen a képviselők százai laknak ilyenkor a szállodáiban és költik ott a pénzt, az utazási irodák, különösen a vasút- és légiforgalom nagykutyái szép összegeket keresnek havonta ezen a mindig előre kalkulálható, biztos és persze jól fizető „idegenforgalmon". „Ez a szüntelen mozgás nem más, mint időpocsékolás, amely hátráltatja a hatékony munkát" – írta az üggyel visszatérően foglalkozó *Die Welt* 2006. április 27-i számában, és így folytatja: „Az unió születésekor talán még indokolt volt a képviselők utaztatása, ma azonban sok európai gyanakvással tekint a felesleges pénzszórásra, ami sokat árt az európai gondolatnak is."

Persze ebben benne volt a franciák érzékenysége is. Ők is akartak maguknak egy „európai fővárost", és mivel akkoriban Brüsszel sok tekintetben semlegesebbnek, alkalmasabbnak látszott mondjuk Párizsnál (hogy az legyen Európa új fővárosa, abba a németek és az angolok soha nem egyeztek volna bele...), hát Strasbourg így szerezte meg a havi pár napos „kötelező zarándoklatokat".

De hogyan jött ide a korrupció?

Strasbourg városi tanácsa – önkormányzata – kezdettől, tehát már vagy huszonöt éve (!) felelőtlenül kezelte az uniós pénzeket – és akkor még valószínűleg nagyon finoman fogalmaztunk. Ahhoz, hogy a városban ülésezzenek a képviselők, számos épületet kellett az Európai Parlament rendelkezésére bocsátani. Az üléstermek, bizottsági ülések színhelyei, egyéb kiszolgálóhelyiségek tekintélyes számú ingatlant jelentettek, amelyeket negyedszázaddal korábban, de később sem akart senki megvásárolni. Bérelni kellett őket.

És itt történt a suskus. A városi tanács, nyilván megint csak azért, hogy Strasbourg – az önkormányzat, a polgárok – jól járjon, nem a legegyszerűbb megoldást választotta, hanem a körülményesebbet. Ami egyértelmű azzal, hogy a drágábbat.

Ahelyett, hogy maga vette volna bérbe a tulajdonosoktól, közbeiktatott áttételeken keresztül bérelte a város az ingatlanokat, és az így emelt díjat az Európai Unióval fizettette meg. A pluszpénz így vagy úgy, de Strasbourgban maradt, és ez nem volt kevés, mert évente 2,7 millió euróról volt szó!

Itt szúrjuk közbe: a nyugat-európai fejlett demokráciákban a korrupció sokkal, de sokkal ritkább, mint a kontinens keleti felén vagy pláne délen, vagy az úgynevezett fejlődő országokban (a szakkifejezés megfelel a pár évtizeddel korábbi „harmadik világ" fogalmának, vagyis a még szinte minden szempontból fejletlen országokat hívták-hívják így). Az Európai Unióban eddig csak 1999-ben történt hasonló eset, amikor is Edith Cresson volt francia kormányfő a fogorvosát ültette egy tanácsadói székbe, és amikor erre fény derült, az egész Európai Bizottság lemondott.

Most másképpen álltak a dologhoz. Az OLAF, vagyis a csalás és korrupciós esetek kivizsgálására szakosodott szervezet azonnal munkához látott. Érdekes különben az is: huszonöt év után azért derült fény a huszonöt százalékos bérle-

ti felárra, mert az illetékesek az egyik ilyen fontos épületet meg akarták vásárolni, ezért visszamenőleg elkérték az összes, az épülettel kapcsolatos dokumentumot. Bizony ahhoz, hogy az ingatlan értékét megállapítsák, a bérleti díjat is ismerni kell. Vagyis jó, ha az új, reménybeli tulajdonos tudja, hogy mennyi pénz hozható ki bérbeadás esetén az ingatlanból. Nos, ott szúrt szemet valakinek ez az erősen eltúlzott összeg.

Rontotta a helyzetet, hogy Strasbourg városa – miután az ügy kipattant – nemhogy nem segítette a nyomozást, hanem éppen ellenkezőleg, az önkormányzat sokáig úgy tett, mintha nem is látna itt semmi problémát. A város vezetése képletesen szólva a homokba dugta a fejét, később pedig próbálta a folyamatban lévő vizsgálatot befolyásolni.

Akik nem szeretik Strasbourgot, főleg a havi négynapos kényszerülések miatt, azoknak persze kapóra jött a dolog, és szinte azonnal a strasbourgi ülések bojkottjára szólították fel a képviselőket – bizony nem kevesen akadtak az Európai Parlamentben, akik hallgattak is a javaslatra.

Addig nemegyszer azért alakítottak bizottságokat, hogy a dolgok szép lassan csörgedezzenek a maguk medrében. De ezúttal úgynevezett „új seprők" kezébe kerültek az ügyek, és bizony nem álltak meg egyhamar. Nagyon érdekelte a nemzetközi vizsgálóbizottságot, hogy a visszás helyzetről kik tudtak, és milyen mélységben ismerték az ügyet. Érthető, hogy nagy volt a felháborodás, mert hát itt szabálytalan kifizetések történtek az európai adófizetők pénzéből – negyedszázadon keresztül!

Strasbourg és az Európai Parlament viszonya enélkül is eléggé ellentmondásos volt. A havi négynapos ingázás éves

viszonylatban több százmillió eurós, teljesen fölösleges kiadást jelent. Egyre többen mondogatják az ingatlanbotrány óta, és attól immár teljesen függetlenül is, hogy az EP most már kizárólag Brüsszelben dolgozzon, és hagyják magára a „bűnös várost", amelynek egyes vezetői (?) oly sokáig szemet hunytak a különös ingatlanpanama fölött.

Nem ez volt az egyetlen botrány az Európai Parlamentben.

De ismerjük el – vetem itt közbe –, hogy messze nincs itt annyi skandalum és panama, mint más nemzetközi szervezetekben. Ám akadnak. Viszont sokszor a kis ügyeket is felfújják, és jól van ez így. Mert ilyenkor mindenki láthatja, hogy nem érdemes még kis bűnt sem elkövetni, hisz azért is járhat büntetés, vagy legalábbis roppant kényelmetlen botrány. És ez alól bizony a „fejesek" sem mentesek.

José Manuel Barroso (ejtsd: zsozé manuel barroszu), „Európa főnöke" keveredett akkor bajba. Ismét a *Die Welt*re hivatkozhatunk, a német napilap szellőztette meg még 2005 áprilisában, hogy volt itt valami furcsaság, amit ki kéne deríteni, meg kéne magyarázni, és amire talán OLAF is felkapná az általunk már emlegetett képletes fejét. Korrupció gyanúja...?

Adott tehát Barroso és felesége, akik 2004 augusztusában jól megérdemelt pihenésre utaztak. Nyaralásukból egy hetet egy görög férfi magánjachtján töltöttek. Szpirosz Lácisz nem szegény ember, de egyik cége már a következő hónapban 10 millió eurós támogatást kapott, helyesebben uniós jóváhagyást az állami támogatáshoz. Amihez az EU támogató nyilatkozata nélkül nem juthatott volna – állítják sokan.

Nos, Barroso maga számolt be nyaralásának körülményeiről az Európai Bizottság tagjainak, merthogy ő ebben nem látott semmi különöset. Mégpedig azért nem, mert – mint később nyilvánosságra hozta – több mint húszéves ismeretség van a két család között, mármint a milliárdos Láciszék és Barroso-ék között. Sokszor találkoztak, és nemegyszer családostól együtt üdültek – Barroso talán ezért nem érzékelte a veszélyt, azt hitte, ez is egy olyan nyaralás lesz, mint a többi. De miután Lácisz a következő hónapban, 2004 szeptemberében megkapta azt a bizonyos támogatást, rögtön gyanakodni kezdtek néhányan, és gyanújuknak hangot is adtak. Sajnos ezt elsőnek éppen olyan Európa-ellenes szervezkedések vezetői tették, akik minden alkalmat megragadnak, hogy – okkal, ok nélkül – besározzák nem csak az integrációra törekvő Európa intézményeit, de azok vezetőit sem szokták kímélni. Hát ez történt most is.

De hát éppen Barroso felügyelte a tengerhajózás-politikai kérdéseket az Unióban, és ez most komoly rossz pontot jelentett neki. És ahogy az ilyenkor lenni szokott, az ellenfelek most már előhoztak más ügyeket is, amelyek Barrosoval kapcsolatosak. Sajnos az elnök úr rosszul kezelte az ügyet, és főleg rosszul kezelte a sajtót. Mindjárt a kirobbanáskor több olyan nyilatkozatot adott, amelyekről már napok vagy legkésőbb hetek alatt bebizonyosodott, hogy – fogalmazzunk szelíden – egy kissé elkerülték az igazságot. Kijelentette például, hogy Lácisz őt és feleségét ingyen látta vendégül a régi barátság okán, és hozzátette, hogy a görög milliárdosnak semmi köze sincs az EU-hoz, vagyis hogy egyetlen cége, üzlete sem kapcsolódik az Unióhoz. Ezek után egyszer csak, hogy, hogy nem, kiderült, hogy Lácisz

érdekeltségébe tartozik az az EPG Eurobank, amely az esetet megelőző öt naptári év során 218 milliárd euró (!) uniós kifizetést bonyolított le... Márpedig a bankoknak, különösen a nem túl nagyoknak és ismerteknek a milliárdos uniós pénzátutalások, tranzakciók, a lecsípett százalékok révén igen nagy üzletet jelentenek!

Barroso ezek után, és ennek ellenére kijelentette, hogy nem áll szándékában leadni, másnak átadni a tengerhajózási ügyeket – aztán kis idő múlva hivatalosan is bejelentették, hogy mégis átadja őket más európai biztosnak. Vagyis a háttérben nyilván rábeszélték a tanácsadók és barátok, hogy ne kötekedjen tovább a médiával, és főleg szabaduljon meg mindentől, ami Láciszra, tengeri ügyekre és a botrányra emlékeztetheti az európai médiát. No, meg Európa belső ellenfeleit, az Unió tagadóit, ellenségeit, akiknek persze minden ilyen botrány kapóra jön.

Említettük, hogy előráncigáltak kisebb jelentőségű egyéb Barroso-ügyeket is. Iyen volt például a testőrök kérdése. Amikor Barroso mint volt portugál kormányfő Európa élére került, tizennyolc testőrt kért-követelt magának. Nyilván így szokta meg otthon, pedig amennyire tudható, Portugáliában mindeddig szerfölött ritkán követnek el merényleteket a kormányfők ellen... De Brüsszelben Barroso kénytelen volt tudomásul venni, hogy itt bizony komolyan veszik a takarékosságot, az adófizetők pénzével spórolnak, ezért be kellett érnie... öt testőrrel. Ez bizony később konfliktusok forrása lett. Egyesek állítólag a tudomására hozták, hogy elődje, Romano Prodi eleve *testőrök nélkül* járt kocogni a parkban, és bevásárolni a környékbeli boltokba.

Mindenesetre abban maradtak az urak, hogy létrehoznak egy etikai bizottságot, amely kidolgozza, milyen formában és milyen értékben fogadhatnak el ajándékokat az Európa Parlament képviselői. A Barroso-ügy, amilyen gyorsan felkorbácsolta a kedélyeket, éppen olyan gyorsan el is csitult.

3. A fény és a botrányok városa

(Párizs, betegség, titkos nyomozás)

Franciaország, mint általában az újlatin államok, élen jár a botrányok területén. Lehet, hogy igazságtalan ez a megállapítás, mégis azt kell mondanunk: van benne valami. Nem lehet véletlen, hogy a kimért, hűvös Skandináviában oly ritka a botrány, és ha van is, máshonnan nézve csak vihar egy pohár vízben – ugyanakkor a déli államokban az ilyesmi sokkal gyakoribb. Gondoljunk csak az itáliai, javarészt soha meg nem szűnő botránysorozatokra, de akár a spanyolok, akár a románok, akár a görögök is jeleskednek efféle ügyekben.

Most viszont maradjunk Párizsban. Az új évezredben már számos skandalum tört ki vidéken és a fővárosban is, amit valaha – idestova másfél száz éve – a „fény városának" hívtak, akkor minden bizonnyal indokoltan.

Abban az országban, ahol szeretője még a köztársasági elnöknek is lehet, és arról évekig, olykor évtizedekig szolidárisan hallgat a média – ott ugyanazt az elnököt, vagy másik elnököt éppenséggel kikezdhetik egy betegség miatt. 2005. szeptember elején váratlanul egy katonai kórházba szállították Chirac elnököt. Az ekkor hetvenkét éves államfő állapotáról az ilyenkor szokásos, ám most (is) rendkívül szűkszavú jelentést adták ki, amiben szó esett „kisebb keringési rendellenesség következtében fellépett enyhe látászavarról". Amit persze úgy is értelmezhettek volna, hogy az államfő egy

infarktusközeli állapotban megvakult – de erről szó sem volt. Mégis érdemes figyelmet fordítani az idézett fél mondatra, ahol a „kisebb" és az „enyhe" szavak nem véletlenül szerepeltek: mindezzel csak csökkenteni akarták a dolog esetleges visszhangját. Óvni a médiát attól, hogy felfújja a dolgot, és többet közöljön, mint ami a valóságos állapot. Vagy a közlemény mondott jóval kevesebbet a valós helyzetnél...?

A kisebb botrányt az váltotta ki, hogy az esetről csak másnap értesítették Dominique de Villepin kormányfőt, és a kormány tagjait. Ez, és a közlemény roppant homályos megfogalmazása felhördülést váltott ki a közvéleményből. A társadalom élénk reakciója talán a két előző neuralgikus esetnek is „köszönhető". Az első: amikor 1974-ben meghalt Georges Pompidou elnök, előtte kétszer is csak annyi állt az egészségügyi jelentésben, hogy „vissza-visszatérő megfázások" gyötrik – vajon ebbe halt volna bele? Persze nem, mert a halála után kiadott egészségügyi összefoglalóból viszont arról értesültek Franciaország polgárai, hogy elnökük súlyos rákos beteg volt! De ez sem volt elég, a hivatalos titkolódzók ugyanezt tették később is. Mitterrand elnök még szemtelenebb módszert választott, ha szabad ezt a kifejezést használnunk. Ő ugyanis, állítólag okulva a Pompidou-féle esetből, hathavonta kiadatott egy orvosi jelentést önnön egészségi állapotáról – mégis, amikor meghalt, értesültek róla a franciák, hogy elnöküknek már 1981-ben, amikor megválasztották, prosztatarákja volt, amiből nem is lábalt ki egész hivatali ideje alatt...

A dolog azért is izgathatta a franciákat, mert Chirac már lebegtette egy ideje, hogy jelölteti-e magát a következő elnökválasztáson. Nos, ha beteg, nem kéne ezt tennie. Ha nem beteg, akkor viszont miért került egy hétre kórházba? Ha nagyon beteg, miért nem vallják be, miért ez a ködösítés? Ha meg nem nagyon beteg, csak egy kicsit, akkor miért nem árulják el, végül is mi a baja?

A francia sajtó – sejthetjük: főleg a bulvár felé hajló része, de az úgynevezett „mérsékelt" vonalat követő napilapok egy része is – élénken tárgyalta ezt a dolgot. A vezető párizsi lapok kivétel nélkül azt írták 2005. szeptember első hetének végén, hogy sok rejtély volt és van ezzel a betegséggel kapcsolatban. Az elnököt egy pénteki napon, estefelé vitték kórházba. De vajon miért egy magánautóval, és miért nem kísérték a motoros rendőrök, ahogyan az lenni szokott? Nyilván azért, hogy ne keltsenek feltűnést. Viszont ha így tettek, akkor nyilván azért, hogy titkoljanak valamit.

Egyes források tudni vélték, hogy Chiracnak nem ez az első ilyen ügye. Mert állítólag 2004-ben meg már hallászavarai is voltak, amelyek megnehezítették a munkáját is... de ezt sem erősítették meg. Mindenesetre a szokásos kórháza helyett egy Párizs környéki katonai kórházba vitték, amely értelemszerűen a védelmi minisztérium hatáskörébe tartozik, és akárki nem mehet oda be. Ez azt erősítette, hogy Chirac elnököt ott jól el tudják-tudták zárni a külvilág kíváncsisága elől.

A francia sajtó egy része nyíltan botrányt emlegetett, afféle kisebb „tájékoztatási skandalumot". Főleg azt hozták fel, hogy Chirac nyilván indulni akar a 2007-es elnökválasztáson, pedig akkor már a hetvenes évei közepén jár majd – és azért nem közölték a valós egészségi állapotot. Az egyik oldalon az amerikai példát irigyelték, ott ugyanis közérdekű hír a mindenkori elnök egészségi állapota, és ott kötelező rendszeresen beszámolni annak legapróbb részleteiről is. Az állam-

polgároknak joguk van hozzá, hogy tudják, milyen formában van az az ember, aki életük számos részletkérdésében dönthet. Mint ijesztő ellenpéldát a másik oldalon meg Moszkvát emlegették, ahol a (közel)múltban sokszor még azt sem vallották be, hogy az ország első embere esetleg egy-két napja halott már...

A dologra a *Le Figaro* igyekezett pontot tenni. Az indiszkrét szenzációhajhászokat ostorozó rövid írásában (2005. szeptember 8.) egy szerző egészen új oldalról közelítette meg a problémát. Abból indult ki, hogy az államfő egészségi állapota jogosan lehet *államtitok*, és azt akkor úgy is kell kezelni. No, és mint minden embernek, az államfőnek is lehet és van is „intim szférája" e tekintetben is, van magánélete, vagy legalábbis annak néhány olyan szelete, amelyekre talán mégsem kéne vonatkoztatni az indiszkrét szokásjogot, bárhonnan is vesszük a példákat.

Arról nem is szólva, hogy mivel egészségi állapotról van szó, itt bejön még plusz az orvosi titoktartás is. Ha az átlagember efféle titkait nem szellőztetik meg, pedig nyilván akadna néhány rokona, ismerőse, barátja, ellensége stb., akiket ez érdekelne, akkor még kevésbé lehet szó egy államférfi állapotának nyilvánosságra hozásáról! Az említett lap szerint tehát nem is volt itt semmiféle botrány, sem elhallgatás, hiszen csak azt tették az illetékesek, ami a dolguk: nem kötötték bárki – mindenki – orrára, milyen állapotban volt és van a köztársaság elnöke...

A 2000-es év elejétől mindmáig három férfi körül forgott és forog Franciaország. Az élen Jacques Chirac elnök áll, mellette az egyik oldalon Dominique de Villepin miniszter-

elnök, a másik oldalon Nicolas Sarkozy, a részben magyar, részben kikeresztelkedett görög-zsidó származású belügyminiszter. Mindhármuknak van már jó néhány botrány a rovásán, de azok nem voltak olyan horderejűek, mint az, amiről itt alább fogunk írni, és ami – túlzás nélkül – már éppen eléggé megrázta a Francia Köztársaságot, és bizonyos belharcok árnyékát máris előrevetítette.

Persze a magánéleti skandalumok, amelyekkel az utóbbi években Sarkozy (ottani „népies", népszerű média-nevén: „Sarko") szolgált a bulvársajtónak, eléggé megviselték őt is, népszerűségét is. Többen kiálltak a védelmében, mondván: nem szabadna kihatnia egy politikus megítélésére, miféle magánéleti problémákkal küzd, mert ennek úgymond semmi köze ahhoz, politikusként milyen értékei vannak, mit tud felmutatni. A másik oldal – éppen Sarko kapcsán – meg arra mutatott rá azóta is minden alkalommal újra és újra, hogy ha valaki megcsalja a feleségét, akkor nem biztos, hogy jól vezeti az államot, vagy a rábízott minisztériumot. Nemcsak azért, mert megbízhatatlan ember hírébe keveredik, hanem azért is, mert a magánéleti problémák a munkája rovására mehetnek és általában mennek is.

2005 őszén már köztudott volt például, hogy Sarko válófélben van, külön él feleségétől, de ezt hivatalosan nem jelentették be. Sőt november elején, egy napon szemfüles civilek és újságírók észrevették a belügyminisztert, amint minden kíséret nélkül, egy a közvélemény számára ismeretlen fiatal hölgy társaságában bement egy elektronikai nagyáruházba, és háztartási gépeket vásároltak. Ha ezt Sarko így meg merte tenni, akkor annak nyilván üzenetértéke (és szándéka) volt. A miniszter biztos lehetett benne, hogy a fényképezőgépes

mobiltelefonok korában ennek a közös vásárlásnak, kirándulásnak, megjelenésnek nyoma marad, és persze így is lett.

De lehet, ez csak válasz volt arra a másik „minibotrányra", amely már korábban lejátszódott? Akkor ugyanis Madame Sarkozy jelent meg a nyilvánosság előtt egy csinos fiatalemberrel, aki ráadásul azelőtt nem sokkal még a férjének az egyik munkatársa volt. A *Paris Match* persze lecsapott egy ott készült fotóra – állítólag ezt ellensúlyozandó, mintegy azért visszafizetve lépett ki Sarko a kedvesével a nyilvánosság elé.

Csak egy hónapot kellett várni, és már az a hír járta Párizsban: valaki könyvet írt a Sarkozy család titkos életéről, a veszekedéseikről, botrányaikról, szerelmi viszonyaikról. A könyv megjelenését aztán a befolyásos belügyminiszter megakadályozta – a 25 ezer, már kinyomtatott példányt hivatalosan lefoglalták, kereskedelmi forgalomba hozatalát „személyiségi jogok megsértése" címén megtiltották.

Sarkónak sem volt mindegy a dolog. Nyílt titok, hogy ő készül Chirac helyére: egykori felfedezőjét és pártfogóját, akivel később szembefordult, most könnyű szívvel pöckölné ki az elnöki székből. Csak az a baj, hogy az átlag francia még a minisztereknek megbocsátja a félrelépéseket, de egy elnöknek azt, hogy nem él a családjával, bizony aligha. És miután a felesége akkor elhagyta őt, bizony Sarko elnöki esélyei meginogtak (azóta ismét együtt élnek, legalábbis könyvünk e fejezetének írásakor. Mondhatni annak „pillanatában" ez az aktuális helyzet...)

A Népi Mozgalom Uniója (UMP), Sarkozy (jobboldali) pártja is megsínylette a házastársi botrányokat, hiszen ott a felesége dolgozott a legtöbbet azért, hogy Sarko a párt vezére lehessen, aztán meg, hogy miniszter és hogy végül – a

dicsőséget megkoronázandó – elnyerje a köztársasági elnöki címet. Persze, talán mondanunk sem kell, hogy nem csak a politikai ellenfelek, de még az elvileg ugyanazon az oldalon álló „chiracisták" is kaján örömmel figyelték és figyelik mindmáig, ahogyan Sarko és felesége és szeretőik és mások kínlódnak ez ügyben. Az egyik politikus, aki természetesen az öreg Chiracot látná a legszívesebben az elnöki székben a következő ciklus alatt is, nyilvánosan fel is tette a kérdést, Sarkóra utalva: „Aki nem képes összefogni a saját családját sem, az hogyan tudná egységbe kovácsolni a francia népet?"

2005 végén még komolyan az volt a tét, hogy ha a felesége tényleg elhagyja őt és elválnak, akkor Sarko hiába is fut neki az elnökválasztásnak, az emberektől nem kaphat elégséges szavazatot. Vagyis felmerült a kérdés: a felesége, Cecilia ezzel nincs tisztában? Ha segít a férjének nyerni, akkor vele együtt ő is bekerülhet minden francia álmainak színterébe, az Élysée-palotába! (Ahol az elnök és családja él, olyan, mint Washington és az USA polgárai számára a Fehér Ház.) De lehet, hogy Cecilia oda nem is akar bekerülni, mert hiszen állítólag éppen azért hagyta el a férjét, mert nem bírja már a folytonos közszereplést, a nyilvánosság nyomását...

Nos, 2005 végén még itt tartottak a dolgok, de alig telt el pár hónap, a képbe „beúszott" a harmadik hal is. Villepin miniszterelnök, „Chirac elnök hűséges fegyverhordozója" (a francia sajtó egy részében ez a kormányfő „eposzi jelzője"...) sem kerülhette ki a konfrontálódást Sarkóval. A 2007-es elnökválasztásra készülve várható volt, hogy előbb-utóbb kirobban valamilyen szaftos botrány. Ha nem az egyik, hát akkor a másik oldalon. Vagy az egyik, vagy a másik jelöltet fogják majd tönkretenni, vagy legalábbis megkísérlik ezt. Mivel

Sarkóról már évekkel a választás előtt tudható volt, hogy pályázik az elnöki székre – hát valaminek történnie kellett, nem vitás.

Villepin volt az a politikus, miniszterelnök, aki életbe léptetett egy szerencsétlen törvényt. A CVPE-t, vagyis azt, hogy az első munkahelyükre szerződő fiatal munkavállalókat az első években gyakorlatilag indoklás nélkül, bármikor el lehet bocsátani munkahelyükről... Ez is egyik oka volt annak, hogy oly sokan vonultak ki az utcákra tüntetni. Ezzel az arisztokrata származású, és tegyük hozzá: úgy is viselkedő kormányfő bizony nem szerzett népszerűséget. Sarko persze minden ilyen hibát kihasznál a maga javára. Villepin pedig, aki szinte fiúi áhítattal csügg Chirac ajkán, mindenre kész lenne, hogy Sarkozyt eltávolítsa az elnöki szék közeléből.

Nos – bár ezt nehéz bizonyítani – Villepin minden jel szerint annyira kedvében akart járni atyai jó barátjának és mentorának, hogy valami ügyet akart kreáltatni Sarkozy ellen. Emberei elkezdtek kutakodni a belügyminiszter múltjában. Mint ismeretes, Sarko annak idején a legfiatalabb polgármester volt egy Párizs környéki „alvóvárosban", aztán üstökösként száguldott fel a jobbközépen, és lett Chirac üdvöskéje, pénzügyminiszter, belügyminiszter és így tovább. A jobbközép párt erősen kiáll mellette, ezért kénytelenek őt megtűrni a kormányban azok, akik ugyan vele egy elvet vallanak, de mint politikustól szívesen megszabadulnának.

Mivel viszont az akkor ötvenéves politikusnak volt már múltja, csak keresni kell – hitték –, és bizton találnak valami foltot, valami kis sarat, vagy nem is kicsit? Bármekkora is legyen, majd felfújják elég nagyra – bizakodtak és kerestek.

Csak hát, amit találni véltek, az mégsem volt telitalálat, ezért aztán lehet, hogy a dolog visszafelé fog elsülni.

Ürügy kellett, hogy elrendelhessék a belügyminiszter megfigyeltetését! Ez igen nyakatekert dolog, hiszen általában fordítva szokott történni, számos kormányban a belügyminiszter szokta titokban megfigyeltetni kollégáit, más pártbeli ellenfeleit, vagy akár a kormányfőt, hogy hátha talál valamit, amivel lebuktathatja az illetőt... és mint tudjuk, a belügyeseknek erre sokféle módjuk és módszerük volt a huszadik században, és van ma is, bárhol a világon.

Itt azonban, mint említettem, fordítva zajlottak a dolgok. Villepin miniszterelnök rendelte el a legnagyobb titokban, hogy nyomozzanak a belügyminisztere után, aki szerinte tilosban járt. A dolog pénzügyi visszaélésként indult. Egy luxemburgi bank, a Clearstream állítólag lehetővé tette bizonyos francia politikusoknak, hogy – akkor közelebbről még nem ismertetett módon – „gyarapíthassák vagyonukat". A francia hatóságok szerint pénzmosásról, vagyis nyilvánvalóan törvénytelen ügymenetről lehetett szó. Igen ám, csakhogy Sarkozy, mint kiderült, nem tartozott a bank efféle ügyfelei közé, és nem is szerepelt ama francia politikusok titkos névsorában, akiket a hatóság ezzel gyanúsított, és akik után emiatt nyomoztak. Most – a jelek szerint rendelésre, felsőbb parancsra – valaki hozzáírta Sarko nevét ehhez a listához, és máris megvolt a kellő ürügy ahhoz, hogy ellene is nyomozzanak, persze „közérdekből a legnagyobb titokban".

Aztán volt minden: titkosszolgálati tábornok nyilatkozott egy vizsgálóbíró előtt arról, hogy Villepin is jelen volt azon a megbeszélésen, ahol az ügyet elhatározták. És bár a kormányfő ki sem ejtette a száján Sarko nevét (amúgy sem szíve-

sen emlegeti...), nyilvánvaló volt, hogy éppen ő a célpont. Már csak azért is, mert mások bezzeg nemegyszer kimondták azt a nevet, és Villepin sohasem tiltakozott, hagyta, hogy saját belügyminiszterét „elfűrészeljék", vagy arra legalábbis kísérletet tegyenek.

Aztán volt olyan híres párizsi napilap, amelynek újságírója betekinthetett a vizsgálóbíró és a tábornok beszélgetéséről készült jegyzőkönyvbe – ami azért, ismerjük el, nem szokványos dolog, még Franciaországban sem. Nem kétséges, hogy bizonyos köröknek konkrét céljuk volt mindezzel – Sarko ellenében.

Aztán az is megesett, hogy a titkosszolgálati tábornok korábbi főnökénél, a védelmi miniszternél házkutatást tartott a hatóság, ezt a listát keresve. És hogy, hogy nem, hát ott is jelen volt egy tévétársaság kamerája, hogy ország-világ láthassa, amint előkerül a pénzmosásban részt vevő, csaló politikusok névsora...

Villepin még arra is kísérletet tett, hogy letagadja: valaha is beszélgetett a titkosszolgálati tábornokkal, hogy egyáltalán ismeri – mire kiderült, hogy a korábbi időszakban nemegyszer tárgyaltak egymással különféle ügyekről, legalább kilenc alkalomról jegyzőkönyvek is tanúskodnak! Villepin tehát, az önmagát rég túlélt francia arisztokrácia díszpéldánya szánalmas hazugságokba keveredett. Amikor a média föltette neki a legegyszerűbb kérdést, bizony bajban volt, mit is válaszoljon. „Tudott-e arról, hogy nyomoznak a belügyminisztere után?" Ha ugyanis nemmel válaszol, saját kompetenciáját teszi kérdésessé és egyben nevetségessé. Miféle kormányfő az, aki nem tudja, nyomoznak-e egy közvetlen munkatársa ügyében? Ha meg azt mondja, tudott róla, akkor még rosszabb a helyzete, mert csak úgy tudhatott a titkos nyomozásról, ha azt ő maga rendelte el – Chirac elnökön kívül ugyanis nincs senki nála magasabb rangú felelős személy az egész államapparátusban.

Ennél már csak az látszott izgalmasabb kérdésnek: vajon maga Chirac tudott-e az egész ügyről, a nagy kavarásról...? Akkor még nem, de később azért ez is felmerült sokakban. A médiában is. Senki számára nem volt kétséges 2005 tavaszán, hogy itt valójában szó sincs semmiféle pénzmosásról, hanem hogy ki lesz a jobboldal elnökjelöltje a következő választásokon, miközben a szocialistáknál szép csöndben és fokozatosan jött fel a négygyermekes családanya-politikus: Segolène Royal, addig a jobboldalon óriási káosz uralkodott alig egy évvel a választások előtt. Éppen azért, mert egyfelől ott volt Sarko enyhén szólva is rendezetlen magánélete, másrészt akkor vette kezdetét a Villepin-féle „lehallgatási", nyomozási botrány. Míg a jobboldalon egyeseket ez eltántorított Sarkótól, másokat éppen ellenkezőleg, mellé állított. Hiszen sokan sejtették, hogy ártatlanul vádolják az idegen bevándorlók gyermekéből jobbos belügyminiszterré avanzsált, a párizsi éjszakában autókat gyújtogató bevándorlókat nyilvánosan „csőcseléknek" nevező férfit, és ezért feléje fordult rokonszenvük.

Ezt követően, ahogyan a botrány kibontakozott és fejlődött a következő hetekben, úgy erősödött meg Sarko és vált szinte „vértanúvá". Majdhogynem a mennyekbe ment, éppen ellenfeleinek túlságosan is látható rosszindulata és léptennyomon tapasztalható orbitális ügyetlenségei miatt.

Az ügy kezdett időben hátrafelé is haladni. Kiderült, hogy a megfigyeltetés-megfigyelés kezdete 2004-re tehető, amikor

Villepin még nem kormányfő, hanem előbb külügyminiszter, majd később belügyminiszter volt, vagyis ő ült Sarko későbbi székében. Az ügyet állítólag egy névtelen informátor robbantotta ki azzal, hogy egy több száz nevet tartalmazó listát juttatott el a védelmi minisztériumba, és ezzel egy időben egy párizsi vizsgálóbírónak is. Később azt mondták, azon a listán szerepelt Nicolas Sarkozy, az UMP vezetője is. Mások szerint a listára később írták fel Sarko nevét, már a védelmi minisztériumban. Megint mások úgy vélik, hogy rajta volt az elsőn is, hisz eleve azért fabrikálták a névsort, azért „tömték ki" azt hamis nevekkel, hogy Sarko rajta legyen, és elsősorban utána nyomozzanak a hatóságok.

A különféle, főleg a védelmi ügyekkel kapcsolatban álló politikusok – sejthetően hadügyi megrendelések kijárása, lobbizás és „megfelelő" szavazás fejében – jelentős összegeket kaptak kézhez. Mivel a fejlett kapitalista országokban gyakorlatilag minden átutalás bankokon keresztül megy, egy nagyobb összegű készpénz felbukkanása meglehetős feltűnést kelthet ismert személyek esetében. Ezért találta ki valaki, hogy a luxemburgi Clearstream pénzintézetben az ilyen piszkos pénzeket tisztára lehet mosni, és onnan átfordítani valamilyen címen a legális franciaországi bankszámlára. Mindig ki lehet találni valamit: előadás egy külföldi egyetemen vagy alapítványnál stb., és az ezen a címen Luxemburgból érkező pénz már teljesen legálisnak számít. Jó esetben senki sem néz utána, de ha mégis, hát a banktitok falába ütközik.

Nos, Villepinhez is eljutott a névsor, és mint később bevallotta, Chirac elnök utasítására kezdte meg a besározó akciót az UMP vezére ellen. Akik beletekinthettek az ügy nyomozásába, az iratokba, azoknak óhatatlanul az volt a benyomásuk:

Villepin ezt a 2007-es elnökválasztási kampány részeként fogta fel. Ő is indulni akart a köztársasági elnöki posztért, és gondolta, jól jöhet, növelheti az esélyeit, ha az ellenfelét belekeverik egy pénzmosási, tehát közönséges bűnügybe.

Amikor már nagyon rosszul állt a szénája – a hatóság házkutatást tartott nem csak a védelmi minisztériumban, de még a miniszterelnöki hivatalban is! –, Villepin görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy ő nem politikai célzattal cselekedett. 2006 májusában kijelentette, hogy az igazságszolgáltatás rendelkezésére áll. Eközben azonban az emberek előtt a hitelét fokozatosan elvesztette. Addig 25 százalékkal állt a népszerűségi listán, a botrány kirobbanása után hamarosan 5 százalékot zuhant.

Mindez azonban aligha segített rajta. 2006. április végén, május első napjaiban már a legtöbb lapban egyenesen hazugnak nevezték őt! Már akkor arról cikkeztek, hogy valószínűleg be sem szállhat majd a köztársasági elnöki posztért folytatott versenybe. Sok jel mutatott rá akkoriban, hogy Dominique de Villepin maga írta ki magát a versenyből. Most már az sem sokat segíthet rajta – írták a lapok a nyílt titkot –, hogy maga Jacques Chirac elnök választotta ki őt erre a posztra. Ha Chirac maga nem indul, akkor Villepint szeretné látni utódjaként. Hát ez a terve ekkor nagy veszélybe került.

A részletek pedig kezdtek kibontakozni. Már nem csak a luxemburgi állítólagos pénzmosásról volt szó! Sarko tudomására jutott, hogy Villepin előzőleg másba is próbálta őt belekeverni. Titkosügynökök loholtak Sarko nyomában – így a vád –, és azt firtatták, vajon mennyi csúszópénzt fogadott el Sarko 1991-ben, az akkoriban Tajvannak eladott francia hadihajókért...?

Villepin hol félig-meddig beismerte a dolgot, hol azt állította, hogy Chirac utasítására cselekedett, hol meg körömszakadtáig tagadta az egészet: ő nem adott utasítást, hogy nyomozzanak riválisa után, és egyáltalán semmi köze az ügyhöz! Csak megjegyezzük: mindez a francia jobboldalon zajlott és zajlik, mindhárom eddig emlegetett politikus a franciaországi politikai paletta jobboldalán áll. A baloldalon vannak a szocialisták, akik a már említett S. Royal asszonyt állítják majd szembe a jobboldal jelöltjével – bárki is legyen az. Chirac Villepinre szavaz, mert szerinte a kormánypárt vezére, Sarkozy, egy „szemtelen és erőszakos" ember.

A *Le Monde* vezető francia napilap 2006. május 3-án már bizonyosságként állította, hogy Villepin állt a Sarko elleni hadjárat mögött, de rajtavesztett és lelepleződött. A lap is elsorolta, amit föntebb már írtunk: egy titkosszolgálati tábornok és Villepin együtt főzték ki a luxemburgi pénzmosás ügyét, majd a miniszterelnök próbálta elhitetni a közvéleménnyel, hogy azzal a tábornokkal nem is találkozott. De Villepin már előzőleg is nyomoztatott Sarko után, roppant aprólékosan keresve valamit vetélytársa múltjában, amivel félre lehetne állítani az útból.

Az a bizonyos névsor, a francia sajtóban annyit emlegetett „lista" közben duzzadni kezdett – persze lehet, hogy csak a médiában. Végül május 10-e körül már azt írták a párizsi lapok, hogy nyolcszáz nevet tartalmazott! A sok ismeretlen, vagy kevésbé fontos név mellett azonban voltak olyanok is, amelyek a francia politikai életben valóságos nagyágyúnak számítanak. Sarkón kívül ott szerepelt a volt (korzikai származású, ezért Párizsban kevéssé népszerű) belügyminiszter, Charles Pasqua, a volt miniszterelnök, Laurent Fabius,

Dominique Strauss-Kahn és mások. Megjegyezzük, a médiának nagy szerepe volt abban, hogy az ügy kipattant, és egyes lapok igen mélyen behatolhattak az ügybe – kérdés, kiknek a segítségével? Csak nem Sarko és barátai segítették az ügy felgöngyölítését a média által, hogy vezérük így megdicsőülve kerüljön ki belőle?

A *Le Monde* május 11-én azt is megírta, hogy a lista, amivel a titkosszolgálati tábornok, Philippe Rondot előállt, hamis. Ezt már többen sejtették. Ha a lista hamis, és a rajta szereplő embereknek semmi közük a luxemburgi pénzmosáshoz, akkor eleve törvénytelen volt mindenféle nyomozás, bárhogyan is zajlott. Villepin azonban úgy látta, érdemes görcsösen ragaszkodni posztjához, és mint azóta kiderült, ez be is jött neki, hiszen amikor e sorokat írom 2007 elején, még mindig ő a francia köztársaság miniszterelnöke.

A média persze egyre hangosabban követelte lemondását. Ám május elején Véronique Guillermo, a miniszterelnök szóvivője kijelentette: „A miniszterelnök úr úgy döntött, helyén marad, mivel nem tett semmi rosszat, és nincs semmi rejtegetnivalója."

A média „francia Watergate"-ről beszélt, sőt egyes orgánumok odáig mentek, hogy kijelentették: még a piszkos eszközeiről ismert Richard Nixon amerikai elnök sem mert volna ilyen brutálisan fellépni politikai vetélytársai ellen. A sajtó megállapította: a vád eleinte komolynak látszott, de csak azért, mert az a tábornok állt vele elő, aki tíz-egynéhány évvel korábban elfogta a „Sakált", vagyis Carlost, a hírhedt terroristát. Ezért eleinte hittek neki. A másik következtetés, amit levontak Villepin magatartásából: nem volt még Franciaor-

ságban olyan miniszterelnök, aki beismerte volna, hogy valami rosszat tett...

Valamit még meg kell említenünk: nem véletlen, hogy az illetékesek azonnal és oly komolyan ráharaptak a névtelen levélre, a nyolcszáz nevet tartalmazó listára. Ebben az országban – különösen politikai téren – az utóbbi fél évszázadban valóságos kultusza lett az anonim írásműveknek. A népnyelv már el is nevezte „hollóknak" a névtelen leveleket, amelyek rendre felbukkannak minden fontosabb, előre ismert politikai dátum előtt. Amikor jön egy választás, pláne amikor az dől el, melyik politikai oldal embere nyer el egy vagy több fontos posztot, akkor szinte menetrendszerű pontossággal megjelennek a névtelen levelek. Szerzőik készek felforgatni a rendet, az állóvizet megkavarni, a politikai életbe némi pezsgést vinni, no és persze szeretnék elérni céljaikat.

Ilyenkor nem árt, ha célozgatunk a célba vett politikus rossz kapcsolataira, netán „rossz" származására, idegen voltára. Azon a sokat emlegetett listán, amit egy efféle anonim holló agyalt ki, az állt, hogy Nicolas Sarkozy nem a saját nevén, hanem két másik, *magyar* néven mentette ki pénzeit Luxemburgba. Két nevet használt volna állítólag: Stéphane Bocsa és Paul de Nagy. Aki a névtelen levelet írta, nyilván tudta (ez nem titok Franciaországban sem), hogy Sarko teljes neve magyar apja után Nicolas Paul Stéphane Sarkozy de Nagy-Bocsa (a ma is élő apát a második világháború idejében nálunk Nagybócsai Sárközynek hívták – *a szerző megjegyzése*).

Ezek után már csak hab volt a tortán, hogy a média feltételezése szerint az egész ügyet elindító „holló", a névtelenül a hamis listát a vizsgálóbírónak is elküldő szerző nem más, mint egy olyan vállalkozó, aki Villepin baráti köréhez tartozik... Ez már aztán végképpen „beteheti a kaput" Dominique de Villepin lehetséges elnökjelöltsége előtt. Mint egy párizsi újságíró megállapította akkor május elején: ha mindez tényleg így van, akkor Sarkónak tulajdonképpen a kisujját sem kell mozdítania. Előáll az a politikában ugyan nem szokatlan, mégsem gyakori helyzet, amikor valakit az ellenfelei segítenek fel a magas posztra, amire pedig ők maguk vágyakoztak!

A többes számot nem véletlenül használtuk, hiszen – bár igyekezett belőle magát kivonni – azért végig ott magasodik a háttérben Chirac elnök alakja is. A fejezet elején, még az „elnök betegsége" címszó alatt említett agyérgörcs, amely 2004 nyarán okozott neki kellemetlen heteket, amúgy is arra késztetheti, hogy ne induljon már a következő választáson. Viszont makacsul hajtogatja azóta is, hogy „Villepin a kiszemelt utódja", és szeretné, ha hívei és a habozó választók is a miniszterelnökre szavaznának.

De Villepinnek sincs sok esélye. 2005 őszén az emlékezetes párizsi külvárosi zavargások és tömeges autófelgyújtások, rombolások, garázdálkodások idején meglévő népszerűsége is elillant, elhasználódott. Az a bizonyos „első munkavállalási szerződés" a maga kiáltóan diszkriminatív jellege miatt nemhogy nem nyerte el senki tetszését, de a diákok és a szakszervezetek az utcákra vonultak ellene – és Monsieur de Villepin nem tagadhatta, hogy ez is az ő elrontott ötletének „köszönhető". Ismétlem, Sarkónak egyre kevesebbet kell tennie azért, hogy a jobboldal hőse legyen, és hogy az a politikai oldal szinte teljes egészében rászavazzon.

Persze, majd meglátjuk, mit szól ehhez a baloldal, kik vannak többségben Franciaországban? De van még valami,

ami Sarko mellett szól. A hagyomány és a... babona! Igen, ugyanis az ötödik köztársaság immár csaknem ötvenéves történetében még soha nem sikerült bekerülnie az elnöki székbe annak, aki a miniszterelnöki székből akart oda átülni... Sarko joggal remélheti, hogy most sem lesz másképpen.

Május 16-án a francia nemzetgyűlés (parlament) leválthatta volna a Villepin-kormányt, mert a szocialisták bizalmatlansági indítványt nyújtottak be ellene. A hatalmas botrány ellenére a jobboldal kitartott a miniszterelnök és kormánya mellett, és mivel a kormánypárti UMP-nek (amit Sarko vezet) meghatározó többsége van ott, hát a szocialisták indítványát leszavazták. Érthető ez a taktika. Hiszen, ha maga a jobboldal bocsátja el saját kormányát, ezzel beismeri, hogy igazak a vádak. Márpedig most sem az UMP-nek, sem Sarkónak nem az volt az érdeke, hogy kormányválság álljon elő. Amúgy is sok baj volt és van, mert azok a politikusok, akik rákerültek a „holló" listájára, most azzal fenyegetőznek: ha majd eljön az ideje, akkor ők bizony nem a saját jelöltjükre, hanem a baloldaléra, a szocialista elnökjelöltre adják majd le szavazatukat. De lehet, hogy csak ezt kiabálják, miközben majd a szavazófülke magányában azért csak a jobboldali jelölt mellé teszik az ikszet?

Végül is a szocialista képviselők háromszor is benyújtották bizalmatlansági indítványukat a Villepin-kormány ellen, eredménytelenül. Igaz, a harmadik próbálkozásra már megbomlott a jobboldal addigi egysége. Akadt olyan kisebb jobboldali (kormány)párt, amelynek vezetője „erkölcsi okokra" hivatkozva a baloldallal együtt szavazott, mondván: az a gyilkos rivalizálás, amely a kormány tagjai között zajlik, egyrészt

megbénítja a kormányzati intézmények működését, másrészt a külvilág előtt alaposan lejáratja Franciaországot. Ezért a kormánynak szerinte is mennie kellene...

De, mint tudjuk, a Villepin-kormány maradt a helyén, ami megint bizonyítja, hogy minden kormánypártnak fontosabb a kormányon maradás, a hatalom birtoklása, mint holmi erkölcsi vagy igazságszolgáltatási aggályok.

Felmerült persze az is, hogy Sarko most látványosan távozhatna a kormányból, kijelentve: nem óhajt egy ilyen labilis erkölcsű társasággal együtt dolgozni, kormányozni. Állítólag ez is felmerült, de végül is a politikus úgy döntött, marad. Biztosan jó indokai voltak erre. Az is érvként szolgált a maradás mellett, hogy ha hatalmi vákuum támad odafönt, akkor odalent a zavarosban halászó, nem egészen legitim politikai erők ismét munícióhoz jutnak, márpedig nekik nem kellene sem érveket, sem alkalmat szolgáltatni.

Az ügynek azonban 2006. május elején még nem volt vége. Abban a hónapban, az eredménytelen parlamenti próbálkozások után az igazságszolgáltatás malmai is őröltek, méghozzá nem is lassan. A már többször említett titkosszolgálati extábornok, a nyugdíjas – akkor 69 éves – Philippe Rondot lakásán egy hétfő reggelen rendőrök jelentek meg, és egy párizsi bíróságra kísérték, ahol kihallgatták volna ebben az ügyben. A kihallgatás tökéletesen eredménytelen maradt: a tábornok ugyanis, aki koronatanú lehetett volna, egyetlen szót sem szólt. Korábban azt állította, hogy nem tudott a lista hamis, manipulált voltáról, és különben is több lista létezett: egy volt már jóval 2004 előtt is, hiszen az első vizsgálat a luxemburgi pénzmosás ügyében állítólag már 2001-ben indult. Rondot tábornok – amikor még beszélt – folyamatosan a

médiát vádolta azzal, hogy egy jelentéktelen ügyet fújt fel. Úgy vélte, az első lista túlságosan „sovány" volt, és azt később bővítették ki, főleg baloldali személyek, politikusok nevével. Majd, hogy ne lógjon ki a lóláb túlságosan, beleírtak jobboldali politikusokat is, köztük Sarkót. Rondot tábornoknak volt egy jó érve is: szerinte Villepin nem tudhatta, hogy a lista hamis (tehát még kevésbé manipulálhatta azt ő vagy a barátai), mert akkor nem rendelt volna el nyomozást az ügyben! Megfontolandó érvelés. Ám ha maga Villepin sem tudta, akkor ki tudta?

Mindenesetre a közvélemény egy része és a jobboldali parlamenti képviselők többek között éppen ezért nem szavazták le a kormányt, nem váltak meg Villepintől. Nagyobbrészt továbbra is úgy hiszik, hogy ugyan a lista (listák) hamis, de arról nem Villepin tehet, ő jóhiszeműen cselekedett.

Bizony még az is lehetséges – pedzegették egyes újságírók –, hogy a dolog eleve nem is Sarko ellen irányult! Csak belekerült a szórásba, de most, amikor kiderült, hogy ártatlanul vádolták, igyekszik az egész ügyből a lehető legtöbbet kihozni a maga javára. Ezért állítja be magát áldozatként, akire, lám, lecsaptak a gonosz vetélytársak, csupáncsak azért, nehogy részt vehessen az elnökválasztási közdelemben... Ez is egy lehetséges verzió.

A botrány további dagadását megelőzendő, Chirac elnök úgy döntött, megjelenik a „nép" előtt. Ami azért érdekes, mert mióta az kitört, nem nyilatkozott az ügyben, és erre végül is már június végén került sor. Egy interjúban szerepelt hát egy hétköznap este. Mondani sem kell, a műsort nagy várakozás előzte meg a francia közszolgálati televízióban. Akik talán azt várták, hogy megvonja a bizalmát a kezdetektől csak bukdácsoló, mindent elrontó Villepintől, azok nagyot csalódtak, mert bizony Chirac továbbra is csak szépet és jót mondott kedvencéről, „utódjelöltjéről". „Bizalmam iránta töretlen" – jelentette ki. Jó tudni, hogy a franciaországi félig prezidiális államigazgatási rendszerben a köztársasági elnök bármikor elbocsáthatja a kormányfőt, szinte bármilyen okkal menesztheti. Chirac ezt most sem tette meg. Ugyanakkor nem állt ki Sarko mellett, aki pedig az ő pártjának is a vezetője. Ráadásul még mindig nem volt hajlandó igennel vagy nemmel válaszolni arra a kérdésre, hogy ő maga indul-e a 2007-es elnökválasztáson?

Aztán eltelt fél év, és látszólag semmi sem változott. A francia média még egy ideig vissza-visszatért a botrányra, nemegyszer már cikkeik címe is jelezte, mit gondolnak a miniszterelnökről: „Dominique de Villepin felemelkedése és bukása" jelezte, hogy végső soron már leírták a kormányfőt annak ellenére, és attól függetlenül, hogy még mindig ott ül a párizsi székében. Pedig a botrány igazából nem csitult el, hiszen az igazságszolgáltatás malmai tovább őröltek, és ami magot április végén és májusban elvetettek, az decemberre szökött szárba. A hamis lista ügyében pár nappal karácsony előtt Villepinnek is meg kellett jelennie a bíróságon. Szerencséjére, mint „egyszerű tanút" hallgatták ki, ami a francia jogi nyelvezetben azt jelenti, hogy „nem érintett" tanúról van szó. Persze, ha valami olyant mond, ami fontos vagy önmagára nézve terhelő lesz, vagy hazugságokba bonyolódik, akkor a bíróság egyetlen perc alatt átminősítheti őt gyanúsítottá, és akkor vizsgálat alá helyezhetik – írta már előre a média, az igazságnak megfelelően.

Azokban a napokban elsősorban arról volt szó, hogy a kormányfő tudta-e, hogy hamis a lista, mikor szerzett róla tudomást, és csakugyan az ő követelésére „hegyezték ki" az ügyet Nicolas Sarkozy ellen? Villepin mindent tagadott. Rondot tábornok viszont itt már nem hallgathatott, beszélnie *kellett*. Hát azt állította: Sarkót Villepin tudtával figyelték meg.

Azért ismerjük el, nem mindennapi esemény egy demokratikus államban (a nem demokratikusban soha nem történhet meg...), hogy hivatalban lévő miniszterelnököt kihallgatnak a bíróságon. Franciaországban hat év alatt másodszor esett meg, hiszen 2001-ben a szocialista Jospint hallgatták ki egy zavaros pártfinanszírozási ügyben.

De mint láthatjuk, ennek sem lett következménye. Pedig vereség volt ez a javából. Az ilyen nüanszokra sokat adó francia átlagember számára már az is helyére tette a dolgot, hogy nem a vizsgálóbíró kereste fel Villepint a miniszterelnöki hivatalban, hanem egyszerűen *berendelte* őt a bíróságra, és Monsieur Villepinnek mint törvénytisztelő (?) állampolgárnak – és nem miniszterelnöknek – szépen meg kellett ott jelennie az idézésben előírt napon és órában.

Mindez azonban már nem változtathat visszamenőleg azon, hogy egy ilyen botrányos ügyre egyáltalán sor kerülhetett.

4. Hajrá Olaszország!

(Berlusconi, a maffia embere)

Mióta ez az ember csak szerepel a politikában – és annak végső soron több évtizede –, azóta folyton botrányok vannak körülötte. Mégsem lehet azt mondani, hogy ezeket ő maga kreálná a nagyobb hírverés kedvéért, hiszen általában igen hosszú árnyékot vetnek rá a sötétebbnél sötétebb ügyek. Mégis afféle politikai és üzleti túlélőbajnokként ez az ember eddig mindig megúszta, bármivel is vádolták. Pedig olykor napnál is világosabb volt, hogy abszolút sáros...

Se szeri, se száma Berlusconi ügyeinek. Ezt az embert már annyiszor bevádolták, és valahogy mindig kikecmergett a bajból. Külföldön sokan úgy tesznek, mintha félrehallották volna a nevét, és Berlusconi helyett „Burlesconit" mondanak, célozva burleszkes, kínosan vidám, de mindenképpen teljesen nevetséges lényére. Egy ember, aki túl komolyan veszi magát, ráadásul oly sok évig táncolt a világszínpadon is – kicsit több volt a soknál.

Silvio Berlusconi két kedvelt trükkel szokott kimászni a bajból. Az egyik: addig húzza-halasztja az ügyeket, míg azok elévülnek. Így már nemegyszer elkerülte a börtönbüntetést, pedig még miniszterelnök volt, amikor hajszál híján sikerült őt nyolc év börtönre ítéltetni. A másik kedvenc fogása: a tanúk lefizetése. Persze ezt sohasem ő maga teszi, hanem bizalmi emberei intézik az efféle ügyeket. Így aztán joggal mond-

hatja: ott sem volt, nem tudja, mi történt, ki tette és miért. Nagyon ártatlanul tud olyankor nézni, viselkedni. Született színész is egyben, mint minden igazi politikus.

Állt – ült – már a vádlottak padján gyanús üzleti ügyben. Vádolták azzal, hogy megvesztegetett egy bírót. Aztán egy állami vállalat roppant zavaros privatizációját is levezényelte, persze a maga hasznára. Nem vitás, hogy senki sem keresett olyan jól Olaszországban a kilencvenes és a kétezres években, mint Berlusconi... jogászai! Az ügyvédek csillagászati összegeket kaptak tevékenységükért, honoráriumuk végül elérte a 250 millió eurót! Eközben sokszor annak révén úszhatta meg a soron következő ügyeket, hogy jobboldali pártja nyerte meg a választásokat, és Berlusconi úr kormányon volt. Miniszterelnökként pedig szinte azt tehetett, amit akart, de el kell ismerni: az igazságszolgáltatás emberei derekasan helyt álltak ellenében, még ezekben a számukra nehéz időkben. 2005 elején azt írta a német *Der Spiegel,* hogy bár jelentős többsége van a parlamentben, az országot a káosz felé viszi, és hamarosan minden összedől (össze is dőlt, a baloldal győzött a következő választásokon, ami után persze Berlusconi választási csalást kiáltott). A miniszterelnök általában a demagógia felé viszi el politikáját, azt hétről hétre aszerint alakítja, mennyit mutatnak a népszerűségi indexek.

Ha Berlusconiról van szó, nem lehet egyetlen botrányról írni. Botrányok egész sorozatáról inkább. Mióta csak szerepel, ezek kísérik őt. A 2000-es évek elején például egész Itália egy rejtélyes tanúról, „Omegáról" beszélt, aki sokat, nagyon sokat, mondhatni túl sokat tudott a médiavezér-politikus életéről (Berlusconi több országos tévécsatornát tart a kezében, hogy ezzel irányítsa a közvéleményt). Valamivel később

persze kiderült, hogy a titokzatos „Omega" – egy nő. De nem egy volt szerető, aki bosszúból leleplez, hanem egyik ügyvédjének a volt barátnője, aki ebbeli státusában ügyvéd barátjától rengeteg terhelő adatot szerzett meg Berlusconira nézve. Egy napon a hölgy jelentkezett az ügyészségen, ahol attól kezdve védett tanúként kezelték, elrejtették valahol és felhasználták a vallomásait.

Stefania Ariosto, e költői nevű nő, egy magasabb körökben mozgó előkelő hölgy volt, és már 1995 óta szolgált adatokkal az ügyészségnek. Ő szolgáltatta a bizonyítékokat például a bíróvesztegetési ügyben. De akkor is ott volt, amikor egy-egy szép nagy falat lenyelésekor – értsd: állami vállalatnak Berlusconi számára kedvező privatizálásáról volt szó – ki kellett valahogy szorítani a konkurenciát. Ilyenkor Berlusconi semmilyen eszköztől nem riadt vissza, és Stefania barátja, az ügyvéd, mindenütt lelkesen szolgálta urát, afféle bizalmas gyóntatója is volt. Tőle meg „Omega" tudta meg apránként e titkokat. (Ennyit az ügyvédi titoktartásról.)

„Omega" útmutatásai, súgásai alapján a vizsgálóbírák és ügyészek megtalálták azokat a csatornákat, ahol Berlusconi átfolyatta a pénzt például a megvesztegetett bíró zsebébe. Hatalmas összegekről volt szó! Például találtak egy átutalást, ami több mint 430 ezer dollárról szólt, és Berlusconi egyik cégének számlájáról ment Renato Squillante bíró bankszámlájára – valami ürüggyel. A bírót ezért nyolc év börtönre ítélték és be is vonult a börtönbe – gondolom, a rabtársak nagy örömére... Berlusconi azzal védekezett: miért fizetett volna ennek a bírónak, amikor az soha nem szerepelt egyik ügyében sem? De az ügyészség rábizonyította, hogy igenis, ez a bíró adott ki egy Berlusconi-cég részére kedvező ítéletet egy vitás ügyben.

Vagyis a bíró azért kapta ezt a nagy pénzt. A kormányfő azt is állította, hogy egyáltalán nem is ismeri azt a bírót, soha nem beszélt vele. Erre az ügyészség előkerített egy hangszalagot – titkos lehallgatást végeztek, a jelek szerint még akkoriban, amikor csak adatokat gyűjtöttek Berlusconi zavaros ügyeiről. A két úr egészen kedélyesen beszélgetett egymással telefonon... Amikor a tárgyaláson idáig jutottak, a már nem éppen fiatal Berlusconi (a sorok írásakor a hetvenedik évét tapossa) közel járt az idegösszeomláshoz.

Ezt az ügyet azzal úszta meg, hogy ügyvédei a lehetetlenségig elhúzták a pert, mígnem az ügy elévült. De nem a már elítélt bíró számára... A megvesztegetett a rácsok mögé került, a megvesztegető megúszta. Amikor már nagyon szaporodtak az efféle ügyek, mert hisz mindig egyszerre több bírósági ügy volt ellene folyamatban régen is, később is – úgy próbált kibújni a hurokból, hogy... meg akarta változtatni Olaszország alkotmányát! Ilyen trükkre eddig – tudtunkkal – egyik kormányfő sem vetemedett, hiszen ez nagyon is átlátszó lett volna egy demokratikus államban. Berlusconi mégis megpróbálta. Kitalálta, hogy az ország öt legfőbb vezetője, köztük *természetesen* a miniszterelnök, afféle közjogi védelmet kapnának, vagyis amíg hivatalban vannak, addig ne lehessen őket bíróság elé citálni, pláne nem elítélni. Parlamenti többségével keresztül is vitte volna ezt az új szabályt, de a római alkotmánybíróságon léket kapott és elsüllyedt az ügy.

De ezzel csak azt érte el, hogy más ügyeket indítottak ellene. Berlusconinak, aki sajátos karrierjét egykoron kirándulóhajók szórakoztató embereként kezdte, majd Európa egyik leggazdagabb üzletemberévé lett, most saját barátaival és segítőivel gyűlt meg a baja. Pont azokkal, akiknek mesés karrierjét köszönhette! Az ügyészségek ugyanis belátták, úgyis meg lehet támadni a miniszterelnököt, ha nem őt közvetlenül, hanem a „mindeneseit" veszik célba. Azokra nem vonatkoznak a „kilövési tilalmak", ráadásul, ha megszorongatják őket, ha tényleg bajba kerülnek, bizony önmaguk védelmében nem haboznak kiadni nagy hatalmú főnöküket sem.

Elővették például azt a gyermekkori barátját, aki, Berlusconinak hála, szenátor lett Rómában, és aki a hetvenes években részt vett a földvásárlási spekulációkban, sőt a legtöbb helyen ő lépett fel a háttérbe húzódó Berlusconi helyett. Hogy megkönnyítse helyzetét, és minden oldalon barátokat szerezzen, Berlusconi 1978 januárjában belépett a P-2-es szabadkőműves-páholyba, amelyről a neve ellenére kiderült, hogy inkább egy erősen jobboldali szervezet, amely nem sokkal később puccsot akart elkövetni Rómában, és így magához ragadta volna a hatalmat. Berlusconi persze nem egy puccs reményében lépett be közéjük. Inkább arra számított, hogy a vállalkozásai komoly megrendeléseket kapnak majd, hála e titkos szövetségnek, ahol a tagokról sejtette: csupa befolyásos ember, akik részben már most is uralják Itáliát, ha pedig megragadják a hatalmat, akkor teljes egészében az ország urai lehetnek – vele együtt... A palermói ügyészség szerint már a P-2-ben is vezető szerepet vitt a szicíliai maffia. Állítólag onnan datálódik Berlusconi közeli ismeretsége, sőt barátsága egynémely maffiafőnökkel!

Azért érdemes volt megpiszkálni ügyészségileg azt is, vajon honnan lett Berlusconinak olyan sok pénze? Ne feledjük el, csak a legnagyobb holdingja, a Fininvest *harmincnyolc* cégből állt össze! Vannak tanúk, különösen a „pentitóknak" nevezett volt maffiás „megbánók", akik a törvény védelme

alá menekültek és minden terhelőt elmondtak, elmondanak egykori kapcsolataikról. Nos, ők meséltek a pénzzel teli táskákról, amelyeket a maffia emberei hordtak Berlusconi bizalmi embereihez. A maffia így fektetett be a huszadik század legnagyobb médiájába: a televízióba az itáliai félszigeten.

Megtudhattuk azt is, hogy a szicíliai maffia új főnökei, akik 1981-ben legyilkolták az előző vezetést, minden áron be akartak kerülni a politikába is. Nem véletlenül, hanem mert egy erős politikai párt a neki nyújtott anyagi támogatás fejében értelemszerűen ott segítette a maffiát, ahol csak tudta. Lehetővé tette számára, hogy beférkőzzön a közigazgatás minden polcára, hogy ott a maffia számára kedvező döntések szülessenek, és ez megkönnyítette az újabb befektetéseket. A hírhedt „polip" így nyújtotta ki csápjait egyre több területre. És mind magasabbra is...

Már azt is sugallták egyesek: Berlusconi eleve azért tért át az üzleti életről a politikára, mert egyfelől csak így látta biztosítottnak a nyeregben maradást, másfelől pedig maffiabeli barátai ennek fejében adták neki az egyre újabb, végül is szinte megszámlálhatatlanul hatalmas összegeket. Az egyik vezető embere, sarokba szorítva az ügyészség által, ki is mondta: ha győz a baloldal, nagy vizsgálatok indultak volna Berlusconi ellen. (Mellesleg ez történt aztán 2006 végén, amikor a baloldal győzött...) „Az üzleteink rettenetesen rossz helyzetbe kerültek volna. Ezért a Főnök úgy döntött, maga is politikus lesz és megakadályozza a bukást."

Kell ehhez kommentár?

Amikor még *csak* harmincnyolc cégből állott vállalatbirodalma, harmincnyolc csatornán át ömlött hozzá a pénz, a legális és az illegális is. Később a vállalatok száma több százra

nőtt – no de évtizedeken keresztül jöhettek a pénzek ellenőrizetlenül, nem vállalatokon és bankokon keresztül, hanem másféle úton-módon. Ahogyan a maffia is adta neki a támogatást, és cserébe zsíros üzleteket, üzletrészeket kapott, majd amikor Berlusconi és jobboldali pártja hatalomra került, neki kedvező törvényeket és főleg állami megrendeléseket juttatott ez az ember a barátoknak, cinkosoknak, bűntársaknak.

Nem hiányoztak azok a szemtanúk, főleg a „megbánók" között, akik eskü alatt vallották, hogy látták Berlusconit (aminthogy korábban más, szintén jobboldali olasz államfőket, kormányfőket) a szicíliai Cosa Nostra (a „mi ügyünk"), vagyis a maffia vezetőivel személyesen találkozni. Amikor a már említett véres leszámolás történt, vagyis amikor 1981-ben a palermói vezetést a szó szoros értelmében lemészárolta a Corleonéből származó új főnökség – akiket ott egyszerűen *corleonesi*nek, corleoneaiaknak hívnak –, Berlusconi új barátai Toto Riina és könyörtelen helyettese, Provenzano lettek. Ezután mindkettőjüket évtizedekig kereste-kutatta és üldözte a rendőrség, míg sikerült őket a rácsok mögé juttatni. Talán eléggé jellemző, hogy e tárgyban is Bettino Craxi volt Berlusconi fő védnöke és mentora. Az a Craxi, aki szintén vezette az olasz államot és később, hivatalvesztése után kiderült róla, hogy a maffiának dolgozott. Craxit ezért számos tárgyaláson el is ítélte a bíróság, ő azonban nem várva meg ezt, egy afrikai országba menekült és ott élt kényszerű emigrációban... Nos, Berlusconi követte a mintát, tudta, mit és hogyan kell csinálni ahhoz, hogy egy vezető olasz politikusnak ne legyen baja a maffiával, ellenkezőleg, azzal a lehető legszorosabb kapcsolatokat építse ki és ápolja – ha kell, évtizedeken keresztül!

A Cosa Nostra és Berlusconi a legjobb pillanatban találkoztak. A maffia nem volt elégedett a különféle politikai pártoknak nyújtott támogatás viszontszolgálataival: kevesellték. Ezért állítólag Toto Riina és társai már azon töprengtek, hogy maguk alapítanak egy pártot (!), amikor felbukkant Berlusconi, és kisegítette őket ebből a dilemmából. Silvio Berlusconi megmentette a helyzetet a Cosa Nostra számára, és egyben megalapozta saját politikai jövőjét. Mert bizony mondjon bárki bármit, Olaszországban – csakúgy, mint Oroszországban – aki nincs jóban a maffiával, abból sohasem lesz vezető politikai erő és személyiség.

A nyolcvanas évek végén, ahogyan a fentebb már említett vállalat, a Fininvest volt menedzsere, Erzo Cartotto mondta is, a nagy bajban lévő milánói vállalkozónak szinte nem is maradt már kiútja, mint hogy maga lépjen a politikai porondra, és így akadályozza meg birodalma összeomlását, no meg azt is, hogy visszamenőleg kiderüljenek gyanús kapcsolatai a szélsőjobbos P-2-es páhollyal és főleg a maffiával. Az addigra nagy vagyont gyűjtő „Lovag" – akit mindenki csak „Il Cavaliere"-ként emleget Itáliában – megszűnt egy ismert focicsapat tulajdonosa, több tévécsatorna gazdája, ipari komplexumokat vezénylő üzletember lenni. A most már kopaszodó, sokat beszélő és a kultúra szinte minden területére betévedő (még dalszerző is volt, sőt olykor maga is próbált énekelni, filmben játszani, tévében fellépni) férfiú a Nagy Demagóg szerepét játszotta el, meg kell hagyni, nagy tehetséggel és beleéléssel. Nemegyszer úgy tűnt, hogy végre megtalálta igazi önmagát: szinte fürdött a szavak tengerében, amelyeket maga bocsátott ki, és élvezte a népszerűséget. Új pártot alapított „Forza Italia" („Hajrá Olaszország!") néven,

és ahogyan az lenni szokott jobbos pártok esetében, a nacionalista húrokat pengette, idegengyűlöletre is játszott, és ami még rosszabb: felkarolta, beolvasztotta ebbe az erőbe az addig meglehetősen marginálisan létező szélsőjobbos pártocskákat, fél- vagy szinte egészen fasisztoid jellegű és eszmevilágú csoportokat. Csak úgy volt esélye győzni, hogy mindent, ami egy kicsit is jobbos volt, a maga zászlaja alá gyűjtött. Így sikerült is neki megragadnia a hatalmat, mígnem aztán 2006-ban a már említett választásokon, egyelőre ugyan csak minimális különbséggel, de sikerült őt félreállítani. Természetesen, ahogyan a jobboldal ilyenkor rendre teszi bárhol a világban, ő sem ismerte el vereségét, és sokáig a választási eredmények meghamisításáról regélt sértődötten... Amit a vizsgálatok nem igazoltak.

Silvio Berlusconi és stábja végső soron 1992-ben döntött az intenzív politizálás mellett. Elhatározták, hogy bevetik a Lovag tévécsatornáit, és totális támadást indítanak az olasz közvélemény megdolgozására, majd aztán így mintegy „menetből" aratnak győzelmet. 1993. április 4-én Berlusconi Milánó melletti híres villájában volt egy utolsó, nagy tanácskozás. Ezen jelen volt Craxi is, aki ellen akkor már legalább tíz bírósági per volt folyamatban maffiakapcsolatai és korrupciós ügyei miatt. Craxi beszélte rá végleg a még olykor habozni látszó barátját, Silviót, hogy szálljon be a politikába. Érdekes, hogy a Lovag nagyon jól tudta, milyen bajok származhatnak ebből. „Attól tartott, hogy összefüggésbe hozzák majd a maffiával" – emlékezik ma vissza az egyik főembere, aki akkor jelen volt azon a tanácskozáson. Nyilván nem csak holmi alaptalan pletykákra gondolt, tényleg tarthatott attól, hogy az akkor már legalább másfél évtizedes maffiakapcsolataira fény

derül, ha a politikai reflektorfénybe kerül. Mint ma már tudjuk: igaza lett. Bizony megvádolták őt sok mindennel és elmondható, hogy egyik ügyészségi vádirat sem alaptalan.

A „Hajrá Olaszország" mozgalmat nem véletlenül nevezik sokan úgy, hogy „Hajrá Maffia" – az emberek jó érzékkel tesznek egyenlőségjelet a kettő közé, és ez nagymértékben köszönhető a Lovag személyének és kapcsolatainak. Sokak számára ez nem „Forza Italia", hanem „Forza Mafia". Mindenesetre nem beszélünk (írunk) a levegőbe, ugyanis amikor aztán 1994-ben Berlusconi és az általa fizetett emberek ontani kezdték a plakátokat, szinte az összes tévécsatornából ömlött az őt és a jobboldali pártokat dicsőítő propaganda – a maffia egész vezetése örömmámorban úszott! A „megbánók" közül sokan, és egymástól függetlenül számoltak be erről az őket kihallgató ügyészeknek.

Csak kilenc évet kellett várni, és 2003 áprilisában a maffiaellenes rendőri erőknek sikerült elfogniuk Provenzano helyettesét, Antonio Giuffrét. Provenzano addigra – főnöke, Toto Riina emlékezetes elfogását követően – a Cosa Nostra keresztapája lett. Giuffre, amikor látta, hogy már nem szabadulhat, önnön sorsán könnyítendő csatlakozott a „megbánókhoz", és olyan részletességgel mesélt el mindent a belső körök eseményeiről, viselkedéséről, reakcióiról, hogy az szinte filmre kívánkozott. Tőle is megkapták az ügyészek Silvio Berlusconi karriertörténetét – a maffia szemszögéből nézve... Tanulságos történet, mert bizonyítja, hogy a Lovag minden lépését egyeztette a Cosa Nostrával, nagyobb ügyekbe nem fogott bele mindaddig, míg ki nem kérte erről előbb Riina, aztán Provenzano, vagyis a mindenkori keresztapa véleményét. És amikor Berlusconi pártja nyerte a választásokat,

és ő lett a miniszterelnök, nem csak Szicíliában, de szerte egész Olaszországban a maffia zajosan ünnepelte a Lovagot. „Eljött a mi időnk" – mondták, és bizonyosan nem ok nélkül.

Arra a kérdésre, hogy a maffia vezetői politikai ügyekben kihez fordultak, kivel tárgyaltak, Giuffre szemrebbenés nélkül azt válaszolta:

– Személyesen Berlusconival.

És a másik, ilyenkor szinte magától értetődő kérdésre, hogy minek örült annyira a maffia, mit vártak konkrétan a Berlusconi-féle kormánytól, a „megbánó" éppen olyan magától értetődően felelte:

– Megígérte, hogy tíz év alatt minden gondunkat megoldja, ami a politikától függ. A régebbi ítéleteket a hatóság felülvizsgálja és enyhíti, valamint enyhítik a megmaradó büntetések letöltésének körülményeit is.

Vagyis a legtöbb maffiózót pár év után kiengedték volna, a súlyos fegyházra ítéltek enyhébb fokozatban töltötték volna maradék büntetésüket, és az egymást követő amnesztiák révén ezer és ezer maffiózó szabadult volna jóval a büntetése letöltése előtt.

Az utolsó kérdés Giuffréhoz így hangzott: végül is hogyan döntött a maffia, amikor Berlusconi eléjük tárta: ennyit tehet a Cosa Nostráért, ha a maffia segíti őt vidéken „megdolgozni" a parasztokat és másokat, hogy rá szavazzanak? A Cosa Nostra embere habozás nélkül válaszolt:

– Felszálltunk a „Hajrá Itália" nevű hajóra.

Berlusconi ügyeiről nem egy fejezetet, hanem egy nagyon vaskos könyvet lehetne írni. Az ügyészeknek ez már többször

sikerült: egy-egy ellene folyó perben több tíz kötetes vádiratok születtek… Mi itt azokhoz képest csak válogatunk néhány jellegzetes ügye között. Ma már senki nem tudná összeszámolni, hány esetben indítottak ellene eljárást korrupció miatt; megvesztegetett mindenkit, akit csak lehetett vagy szerinte „kellett". Bírák, ügyészek, adóellenőrök voltak a cinkosok. De tett hamis adóbevallásokat, és vallott hamisan a bíróságok színe előtt. Pénzelt narkóüzleteket és titokban, tiltott módokon anyagilag támogatott politikai pártokat, és persze folyamatosan összejátszott a maffiával. Igazából azt kell mondani, hogy Berlusconi egy közönséges bűnöző, sőt bocsánat: messze nem „közönséges", hanem e tekintetben is élenjáró, nem mindennapi alakja az alvilágnak.

Ahogyan várható is volt, míg kormányon volt, a legkülönfélébb, de általában nagyon átlátszó módon próbált megszabadulni az üldözőktől. A bűnüldözőktől. Amikor egy-egy bíróság elítélte, persze ügyvédjeinek hála, sohasem jogerősen, akkor nyilvánosan azzal vádolta meg a bírákat, hogy „kommunisták", akik őt politikai meggyőződése miatt üldözik.

Gyakorlatilag ott akadályozta az ellene folyó pereket, ahol és ahogyan csak tudta, erre használta fel uralkodását a politikai színpadon.

Azonban alig ért véget a hatalma, jöttek a következő perek, és itt már nem számíthatott arra a védelemre, ami mint kormányfőnek járt neki. 2006. november 21-én már el is kezdődött egy újabb pere, itt például azért, mert amikor egyik milánói tévécsatornájához műsorokat vásárolt, adócsalást követett el.

Sohasem egyedül ül a vádlottak padjára. Mint egy külföldi tudósító szellemesen megjegyezte: Berlusconi és vádlotttársai minden alkalommal kiállíthatnának egy focicsapatot is… Bizony nemegyszer olasz, sőt külföldi ügyvédjeit is melléje ültették, mert azok nyilvánvaló módon együttműködtek vele a törvénytelenségekben. Az is megesett, éppen egy angol ügyvédjével, hogy 600 ezer dollárt kapott a Lovagtól azért, hogy hamis vallomást tegyen az érdekében. Az ügyvéd megtette, ám a dolog kitudódott, és ebből is per lesz.

1994 óta folyamatosan zajlanak a perek Berlusconi ellen. Ő az az ember, aki Nápolyban éppen egy a szervezett bűnözés elleni nemzetközi konferencián elnökölt, amikor először kapott idézést egy bíróságra – éppen egy ilyen, szervezett bűnözéshez kapcsolható bűnügyben… Attól kezdve folyamatosan zajlanak a perek, de tizenkét-tizenhárom éven át Berlusconinak mindig sikerült elkerülnie a büntetést, mint a fejezet kezdetén már említettük. A legtöbbször az elévülésre játszott: mindig rettenetesen húzta az időt, vagy a joghézagokat találták meg képzett ügyvédjei, vagy egyszerűen kellő számú bizonyíték hiányában nem tudták őt jogerősen elítélni. Ő maga azt állítja, hogy minden perében felmentették, mert ártatlan volt – mint szinte minden, amit mond, ez sem így van.

Olaszországban is érvényes az az európai szabály, hogy egyetlen kézben nem egyesülhet egy ország bizonyos médiáinak többsége. Például egy ember vagy cég birtokában nem lehetne olyan sok tévé, amennyi volt és van Berlusconi kezében. Amikor az ellenzék ezt feszegette, sőt egy bíróság megparancsolta, hogy zárja be egyik adóját, szüntesse meg ott az adást, akkor Berlusconi egyszerűen megváltoztatta a törvényt! Mivel többsége volt a parlamentben, áterőszakolt ott

egy törvényjavaslatot, amelynek révén sikerült megkerülnie azt az ajánlást és/vagy tiltást. Sőt később ezt a módszert átvitte más országokra is, ugyanis a tévétársaságai Kelet-Közép-Európában is felvásároltak tévécsatornákat. A tilalom ott is érvényes volt, de azt különféle trükkökkel ugrották át. Lengyelországban például a Lovag jó barátja szerezte meg a TV Poloniát, persze a Lovag pénzén és nevében. Majd szerzett hozzá tizenhárom kisebb vidéki tévéadót, bár ezt is tiltotta a törvény. Hogy mégis mindenütt az ő műsora menjen, azokat úgy kapcsolta össze, hogy mindennap a legfontosabb adásidőben az összes tévécsatornán *ugyanazt a hatórás műsorblokkot sugározták!* Így és efféle trükkökkel éltek a Lovag emberei más országokban is, nemcsak Itáliában.

Ha megvádolták valamivel, akkor Berlusconi nyilvánosan „vörös tógásoknak" nevezte az ügyészeket és bírákat. Vagyis azt sugallta, hogy az illetők baloldaliak, netán kommunisták, akik őt politikai nézeteiért üldözik – mint már említettük. De arról még nem volt szó, hogy a Lovag nyilvánosan, a médiában nemegyszer „szellemileg elmaradottaknak" nevezte bíráit, sőt egyszer olyan kijelentésekre is ragadtatta magát, hogy akik ellene pereket indítanak, azoknak „antropológiai értelemben semmi közük az emberi fajhoz"... Mi több, ellentámadásba ment át. 2004-ben egyszer csak váratlanul kijelentette: ő már annyit szenvedett az igazságtalan bírósági perek miatt, hogy azokért érdemrendet kéne kapnia. Ezt persze olyan arckifejezéssel adta elő, mint egy modern Krisztus, aki milliók bűnéért szenved, és fél Olaszországot szeretné megváltani.

Egy neves olasz újságíró, Indro Montanelli, aki régóta figyeli a Lovag pályafutását és mondhatni tanulmányozta ezt a különleges példányt, ezt mondta róla:

„Berlusconi a legőszintébb hazudozó, aki valaha erre a világra született. Elsőnek hiszi el mindazt, amit kitalált, és attól kezdve őszintén hisz bennük. Soha nem szégyell semmit és soha nem ábrándul ki. Ha azt várod, hogy megint mond valami egetverő kretént, biztosan éppen ezt teszi. Allergiás az igazságra, viszont kéjesen lubickol a hazugságban."

Annak idején azt is letagadta utólag, hogy valaha is belépett volna a P-2-es páholyba, mire az ügyészek előhúzták tagsági igazolványát, amely az 1618-as számot viselte. Akkor is elítélték őt hamis vallomásért, de mire börtönbe kellett volna vonulnia, hogy, hogy nem, váratlanul amnesztiát hirdettek az efféle ügyekre...

Míg Collodi világhíres regényében Pinocchiónak megnőtt az orra, ha hazudott, Berlusconinak minden hazugság után vastagabb lett a... pénztárcája. Miután politikával kezdett foglalkozni, addig sem kicsi vagyona megháromszorozódott. Kétségtelen tehát, hogy más, korrupcióban gazdag országok politikusaihoz hasonlóan a politika révén szerzi vagyonát. Vagyis kihasználta befolyását, politikai helyzetét, és ha kell, a törvényhozást is ahhoz, hogy előbbre jusson. Nem kétséges, hogy különféle áttételeken keresztül zsíros állami megrendeléseket és pénzeket „akaszt le" minden lehető alkalommal. 2006 novemberében a *Forbes* magazin úgy becsülte, hogy Silvio Berlusconi vagyona 11 milliárd dollárt tehet ki, és ezzel a világ leggazdagabb emberei között a 37. helyen van.

Arról, hogy miket művel, már színdarabokat és kabaréjeleneteket írnak, filmeket forgatnak és dalokat énekelnek. És persze könyveket is írnak róla – úgy értem, nem mindegyiket ő maga írta önmagáról jó pénzért, hanem másféle, inkább kritikus művek is megjelennek róla. Ami azt illeti, a Lovag nehezen viseli a kritikát, és tévécsatornáitól már több, olykor igen híres publicista és véleményformáló is „repült", ha neki nem tetsző véleményt hangoztatott. Másik kedvelt trükkje, hogy már azelőtt tudomást szerez a róla készülő kritikus művekről, amikor azok még meg sem jelentek – és ekkor *megvásárolja* azok kiadói jogát, majd... nem adja ki. Az egyik leghíresebb ilyen kritikus (és mégis napvilágot látott) mű két társszerző, Marco Travaglio és Elio Veltri munkája, a „L'odore dei soldi", azaz „A pénz szaga". Vagyis mégis lenne szaga a pénznek? Főleg annak, amit Silvio mosott tisztára egy milánói bankban, a szicíliai Cosa Nostra számára?

Ha már ismét szóba került a maffia: Berlusconi egyik legközelebbi munkatársát, Marcello Dell'Utrit, aki nélkül egy lépést sem tett, 2004-ben a maffiával fenntartott kapcsolatokért 9 évi börtönre ítélték! Ma már nem titok, hogy a szicíliai származású barát volt a lelke az 1993-ban létrehozott „Hajrá Olaszország!" pártnak, és mint ilyen, a Cosa Nostra Milánóba kiküldött megfigyelője, ellenőre. A maffia rajta keresztül juttathatta el Berlusconihoz kívánságait, amiket ő – amenynyire lehetett – mindig teljesített is. Dell'Utri később – hála a Lovagnak – a „Hajrá-párt" révén előbb az olasz szenátusba került be, később pedig az Európai Unióban volt képviselő! Így a Lovag révén az olasz maffia beleszólhatott valamilyen mértékben az európai uniós törvényhozásba is. Míg le nem bukott. De felmerül a kérdés: Berlusconi körül mindig rengetegen nyüzsögtek, és ő is sok „barátot" karolt fel, juttatott bizalmi és jól fizető állásokba, pozíciókba. Nem kétséges, miért: hogy mindenütt neki lekötelezett emberek üljenek, akik alkalomadtán majd viszontszolgálatokat tehetnek. Vagy éppen azért kerültek oda, mert előzőleg ők tettek szolgálatot a Cavalierének...

A Lovagról rengeteg vicc is kering Olaszhonban. Az egyik így hangzik: Berlusconi tíz percet tölt egy kardiológus professzornál, aki nem is vizsgálja meg, csak elbeszélget vele. Aztán a Lovag megkérdezi, mivel tartozik. A professzor ötezer euróban állapítja meg a konzultáció díját, Berlusconi megírja a csekket, de megjegyzi: „Professzor úr, itt a pénze, de engedjen meg egy megjegyzést, ezért a pénzért nem dolgoztak meg igazán." Mire a professzor: „Ne aggódjon, Lovag úr, senkinek sem mondom el."

Volt olyan maffiózó, aki évtizedeket szolgált Berlusconi mellett, és minden Szicíliából érkező vendéget ő vitt be a milliárdos kastélyába vagy hivatali helyiségeibe. Sofőr és testőr és mindenes volt egy személyben – ő is a maffia szeme és füle volt a nagyúr környezetében. Vittorio Mangano az egyik palermói klán tagjaként intézte Berlusconi mellett a maffia ügyeit, mígnem sikerült őt is elítélni. 1988-ban gyilkosságot és kábítószer-kereskedelmet bizonyítottak rá, és életfogytiglanit kapott.

Ilyen emberek között nyilván a Lovag sem volt ártatlan, ezt még a hívei is sejtik, vagy akár el is ismerik. Sokan persze bámulják őt azért, hogy ilyen hosszú ideig sikerül elkerülnie a büntetést, amiben persze a nagy pénzei segítettek elsősorban.

Említettük már Bettino Craxit. Jó, ha tudjuk, hogy sokszor megvédte az akkor még kezdő Berlusconit, aki hálából

nemcsak meghívta őt esküvői tanúnak, amikor másodszor nősült, hanem a szocialista pártnak egy 16 millió dolláros (!) összeget is adott a legnagyobb titokban, amiért cserébe Craxi és a szocialisták megígérték, hogy lehetővé teszik Berlusconi számára az olasz tévés média uralását... Craxi ezért és maffiakapcsolataiért 27 év börtönt kapott, és később a Tiszta kezek mozgalom kiderítette, hogy végső soron ezek a titokban folyósított összegek elérték a 125 millió dollárt is... Craxi nem került börtönbe, mert Tuniszba szökött, és ott élt 2000-ben bekövetkezett haláláig. Berlusconinak ezúttal is szerencséje volt, hisz barátja nem került olyan helyzetbe, amikor el kellett volna árulnia a Lovagot.

Volt olyan, már nem éppen fiatal barátja és egyben olasz ügyvédje is a Lovagnak – Cesare Previti –, akit 2006-ban ítéltek el. Previti szintén jobboldali parlamenti képviselő, sőt mint régi barát egyszer a védelmi miniszteri posztot is megkapta Berlusconitól. Ő is azért jutott a rács mögé, mert magas rangú védence érdekében az egyik bírósági tárgyalás előtt meg akart vesztegetni egy tanút, hogy tegyen Berlusconira nézve kedvező vallomást. De lebukott és elítélték. Ám csak öt napot ült, aztán házi őrizetre ítélték, mert az előrelátó Lovag már előbb megszavaztatott a parlamentben egy új törvényt, miszerint a hetven évnél idősebb elítélteknek nem kell börtönben tölteniök büntetésüket (ha csak nem veszélyesek a társadalomra). Previti éppen annyi lett, mire bevonult a rácsok mögé, így otthon ülhet most. Sokan ezt sem tartják véletlennek, mondják, a miniszterelnök által sugallt jogszabály nem is annyira a régi barátot, mint inkább magát a Lovagot hivatott védeni. Hiszen ő is éppen mostanában lett hetvenéves...

Eddig akárhányszor próbálták Berlusconit elítélni és ténylegesen a rácsok mögé juttatni, nem sikerült. Akkor sem, amikor más párt, más miniszterelnök volt hatalmon. Ez azért jelent valamit az olaszok számára is. Az országot nagyon átfonta a korrupció, az egész Európai Unióban minden bizonnyal itt a legsűrűbb a megvesztegetések hálója, itt történik a legtöbb ilyen ügy – talán csak a szép Itáliában egyedül annyi, mint számos más európai uniós országban együttvéve... Ennek élő példája maga Berlusconi.

(Könyvünk e fejezetének lezárása után, 2007. január végén röppent fel a hír, hogy Silvio Berlusconi úgymond visszavonul a politikától. Arra hivatkozott, hogy pár hónappal korábban szívműtéten esett át, nyilvánosan rosszul lett, és elájult éppen a pódiumon, egy politikai beszéd celebrálása közben – ezek így túl soknak bizonyultak. A jobboldal aggódni kezdett, hiszen alighogy Berlusconi elvesztette a választásokat és kiengedte kezéből a gyeplőt, az olasz jobboldal gyakorlatilag azonnal darabokra szakadt, és az is kétséges, hogy a „Hajrá Olaszország!" párt fennmarad-e?

Ugyanakkor mások felvetették, hogy egy hetvenegy éves ember aligha véletlenül diétázik, végeztet magán arcplasztikát és hajbeültetést [a hivatalos tagadás ellenére ezek bizonyított tények], ha vissza akar vonulni... És bizony a kétkedőknek lett igazuk. A hír még huszonnégy órát sem élt, máris cáfolta azt maga az érintett, és politikai szövetségesei is. Berlusconi mint egy jelenség, a politika, a maffia és a különféle gazságok, bűnügyek összefonódásának élő jelképe még nem akar távozni a színpadról, amelynek lelkesítő fényében élt az elmúlt évtizedekben.)

5. A magánélet határai

(A német elit ügyei)

Már most le kell szögezni, hogy egy akkora nagy államban, mint Németország, minden évre, sőt minden hónapra jutnak szaftos botrányok. Nemzetközi érdeklődésre azonban csak ezek kis része tarthat számot, a legtöbb egy-egy nagyvárosban vagy legfeljebb tartományi szinten ismert személyekkel történik. Mellesleg nem ez az egyetlen német vonatkozású ügy ebben a fejezetben, szétbontottuk őket különféle szempontok szerint.

Itt most két ügyet tárgyalunk: a Mannesmann–Vodafone botrányt és a német EU-biztos furcsa meztelenkedését.

A média, és nemcsak Németországban, minden idők egyik legnagyobb német gazdasági bűnügyének nevezte a Mannesmann–Vodafone „sztorit", ami persze egy csöppet sem volt kedélyes – hogy a helyszín miatt stílszerű kifejezést használjunk: „gemütlich"-dolog. Az ügy még a múlt század utolsó hónapjaiban, 2000-ben vette kezdetét. Persze akkor még senki sem sejtette, hogy 1945, tehát a második világháború befejezését követő időszak legnagyobb gazdasági bűnpere követi majd a kezdeti lépéseket.

Az egyik szereplő: egyfelől a düsseldorfi Mannesmann-cég, amely akkoriban elsősorban mobiltelefon-hálózatot üzemeltetett, és erről volt ismert a német gazdasági életben. Megírta a gazdasági sajtó is, hogy a brit Vodafone cég előbb

csak messziről és óvatosan, nehogy híre menjen a dolognak, „körüljárta" a Mannesmannt, merthogy szívesen megvásárolta volna a céget. Már csak azért is, mert akkortájt a Vodafone kezdett erőteljesen terjeszkedni a kontinentális Európában, például a kelet-közép-európai országokban is egyre inkább teret nyert.

Hogy mi történt a háttérben akkor, ma már nehéz kideríteni. De egy érdekes küzdelem indult meg hamarosan a nyilvánosság előtt, amit sokan komolyan vettek. Látszólag a német menedzserek is. A média egy része felkapta a fejét a vásárlási szándék hírére. Elsősorban és kezdetben szinte kizárólag a gazdasági sajtó reagált. Nyomtatott és internetes lapokban, valamint egyes tévécsatornákon mind többen vetették fel, hogy talán kár lenne a német céget eladni egy angolnak, mert így a német távközlésbe fészkelheti be magát a brit vállalkozás.

Míg egyesek efféle, furcsán kevert gazdasági-hazafias húrokat pengettek, addig úgy tűnt, hogy maga a Mannesmann-cég is az eladás ellen küzd. A külvilág, a nyilvánosság felé az „jött át" ebből a harcból, hogy a német vállalat menedzserei, akár a középkori hősök, szilárdan állnak a vártán. Várhasonlattal élve: ők voltak a védők, a Vodafone pedig az ostromló, amely mindenre elszántan harcol a vár elestéért, azaz elfoglalásáért – megvételéért.

Míg a másik oldalon viszont ott állnak a rettenthetetlen és rendíthetetlen védelmezők, a német híradástechnikai ipar önjelölt hősei, akik lám, annak ellenére, hogy véletlenül keveredtek az ügybe, hisz nem tehetnek róla, hogy éppen őket nézte ki magának ez a félelmetes idegen moloch – állják a sarat becsületesen!

Az alkudozások – amikről a külvilág úgy tudta, hogy a német ipar védelmében zajlanak – jó sokáig tartottak. A Vodafone végül is nem kis összeget: 180 milliárd eurót (!) ajánlott. Vagy ennyit kértek az ellenálló képességüket immár elveszteni látszó német menedzserek?

Végül beleegyeztek, hogy a fenti árért túladnak a cégen.

Írjuk ide a „hősök" nevét is (az idézőjelet mindjárt megmagyarázzuk...). Klaus Essert, a Mannesmann-cég igazgatótanácsának elnöke vezette úgymond az ellenállást, vele vállvetve küzdött Joachim Funk, a felügyelőbizottság elnöke is. De később bizony megvádoltak másokat is, mint akik szintén szereplői lettek volna – voltak – e sötét ügynek. Például Josef Ackermannt, aki a Deutsche Bank igazgatótanácsának elnöke! Ehhez tudni kell, hogy a „Deutsche" a legnagyobb német bank, egy gigantikus pénzintézet szerteágazó, gyakorlatilag a világot behálózó pénzügyi csatornákkal, és Németországon belül is meghatározó jelentőségű pénzintézet.

No és ott volt még Klaus Zwickel, aki régebben a nagyon erős német fémipari szakszervezetet, az IG Metallt vezette. Zwickel és a bankár Ackermann a Mannesmann felügyelőbizottságának tagjai voltak. Ha ön, kedves olvasó, nem egészen járatos az efféle ügyekben, hát magyarázatul csak annyi: az igazgatótanács elméletileg csupa dörzsölt üzletember, a szakma és a pénzügyek értői. Ők hozzák a döntéseket egy nagy cég működéséről. Főleg a stratégiai, iránymutató és a legtöbbször a cég létezését döntően meghatározó döntések születnek ott. A felügyelőbizottságban – ismét csak elvileg – olyan üzletemberek ülnek, akik szintén értik a szakmát és az igazgatótanácsot felügyelik, mint afféle felsőbb szerv. Megkontrázhatják a döntéseket, és ellenőrzik, hogy a cég

jól működik-e? Ennek különösen részvénytársaságok esetén van nagyobb jelentősége, hisz itt a felügyelőbizottságnak kell védelmeznie a részvényesek érdekeit is.

Sokfelé az igazgatótanács tagjai anyagilag is felelősek a cég sikeréért vagy veszteségeiért, a rossz döntéseket nemegyszer a saját pénzük bánja. Bár nem mindenütt van ez így, és bizony sokszor megesik, hogy dilettánsokat választanak be a tanácsba azért, hogy azoknak komoly havi vagy éves fizetést juttassanak, mert tettek egy szívességet, vagy mert rokonok, barátok, ismerősök. Persze az egy-egy iparágban meghatározó jelentőségű nagy és fontos cégeknél azért ez utóbbira ritkán kerül sor. A Mannesmann-ügyben sem ilyesmiből lett a baj.

Két évig tartott ez a harc! A külvilág úgy tudta, hogy a német menedzserek halált megvető bátorsággal küzdenek, és amikor végül „elbuktak", és 180 milliárdért eladták a céget az angoloknak, akkor sokan még ünnepelték is őket, kétéves hősies kitartásukért. Azért, hogy számos kemény tárgyaláson helytálltak és csak ritkán hátráltak meg, szívósan küzdöttek a német ipar nagyobb dicsőségére...

De végül is megtörtént az eladás, a Mannesmann cégnév eltűnt, és helyette megjelent a német piacon a Vodafone.

Ám valaki súgott az ügyészségnek, hogy ki lehetett, nem egészen világos és végső soron nincs is jelentősége. A média kipattantotta az ügyet, a botrányt: *nem is volt semmiféle küzdelem!* A „hős menedzserek" egy huszonegyedik századi úgynevezett „urban legend", városi legenda volt csupán. Azért tartott két évig az adásvétel előkészítése, mert a német menedzserek a leendő angol tulajdonosokkal a saját részesedésükért küzdöttek, nem a cégért! Az alkudozások két éven

keresztül arról szóltak, hogy mennyit fizessen a Vodafone ezen uraknak zsebbe, hogy végre aláírják az adásvételi szerződést...

Sic transit gloria mundi, mondták a régi rómaiak, azaz „Így múlik el a világ dicsősége"... Bizony, amint az ügyészség vette kezébe az ügyet, és megfogalmazta a vádiratot, az emberek szeméről lehullott a hályog: hiszen ezek nem is hősök...

Bizony a legkevésbé sem voltak azok.

Nemcsak hogy nem a részvényesek érdekeiért küzdöttek, hanem azokat teljesen figyelmen kívül hagyva a saját részesedésük volt a hosszas harcok tétje, aminek végre meg is lett az eredménye. A fentebb elsorolt és még egy-két, eddig nem említett német úr összesen 57 millió euró „prémiumon" osztozhatott.

Hát nagy volt a tét, és el kell ismerni, vagyis igen nagy a csábítás is. Az egy főre jutó eurómilliók alaposan megszédítették az urakat, akik pedig értelemszerűen egész addigi életükben hatalmas összegekkel dolgoztak. Csak hát volt itt egy „apró" különbség: eddig a mások pénzét forgatták, és bár nyilvánvalóan mindnyájan meggazdagodtak, mire eljutottak így ötvenéves kor fölé, és volt mit a tejbe aprítaniok enélkül is – a mohóság, az igazi meggazdagodás vágya erősebbnek bizonyult minden erkölcsi béklyónál, de talán még a józan belátásnál is. Az óvatosságukat mindenesetre már a küzdelem elején elveszíthették, úgy tűnik.

Miután a dolog kipattant, két évig tartott a németekre amúgy is jellemző aprólékos és gondos nyomozás, amit a bírósági procedúra, a per követett. A nagyközönséget igen érdekelték a részletek, az újságok folyamatosan tudósítottak a

per minden mozzanatáról. Aztán jött a meglepetés! A közönség számára nem éppen kellemes „Überraschung" 2004-ben érte el a tetőpontját, amikor is a bíróság az összes vádlottat... felmentette!

Ugyanis egyrészt a vádlottak nagyon jó ügyvédeket fogadtak (tegyük hozzá: tellett rá a sok „prémiumból", amit az angoloktól kaptak...), másfelől viselkedésüket sokféleképpen lehetett magyarázni. Még úgy is: azzal, hogy olyan sok „prémiumot", részesedést követeltek maguknak, lassították a német vállalkozás idegen kézbe adását! De persze a gazdasági ügyekre szakosodott ügyvédek általában más nyomvonalakon haladtak. Igyekeztek olyan benyomást kelteni, mintha az, ami történt, teljesen szokványos eset lenne. Azzal is érveltek többek között, hogy a vádlottak azt tették, amit az efféle nagy felvásárlások esetében amúgy is tenni szoktak a vállalati menedzserek. Minden erejükkel azért küzdöttek, hogy az ügy elveszítse korrupció jellegét, amit persze az ügyészség szeretett volna a vádlottakra bizonyítani.

A bíróság végül is felmentette a vádlottakat. Ami a német közvéleményt nemhogy nem győzte meg, de nagy felhördülést okozott. Josef Ackermannt, a Deutsche Bank igazgatótanácsának elnökét attól kezdve a különféle szakszervezeti kiáltványokban, sőt utcai plakátokon is, mint a telhetetlen, mohó menedzser példaképét ábrázolták. A balszélen ő lett a gonosz kapitalista, a kizsákmányoló pénzember, a másokon élősködő parazita jelképe...

De hát az ügyészség nem adta fel, szerintük az a rengeteg pénz, amit a Vodafone kifizetett a német uraknak, messze nem valamiféle „prémium" volt, hanem egyszerű csúszópénz, az ügy pedig a korrupció tipikus esete. Ezért az ügyészség fellebbezett, és az ügy tartományi szintről felkerült a legfelsőbb bírósághoz.

A legfelsőbb bíróság arra kötelezte az illetékes tartományi bíróságot, hogy elejétől a végéig újratárgyalja az ügyet. A ítélet indoklásában már megemlítettek egy kibúvólehetőséget is. Ugyan szó volt arról, hogy az ügy feltárása közérdek, vagyis a nagyközönségnek joga van megismerni az ügy összes részletét, hiszen a korrupciótól talán éppen az riaszthatja el leginkább a polgárokat, ha látják, hogy a lebukottak milyen büntetést kapnak.

Ugyanakkor a német büntető törvénykönyv, vagy fogalmazzunk pontosabban: a büntetőeljárási törvény tartalmaz egy olyan paragrafust is, amely szerint létrejöhet egyfajta egyezség a vádhatóság (ügyészség) és a védelem között, amelynek eredményeképpen a bíróság megszünteti az eljárást a vádlottak ellen, viszont olyan kötelezettséget (kötelezettségeket) róhat ki rájuk, amelyben közös akarattal megegyeznek. Itt jött elő ismét a „közérdek" is: ennek a közösen megállapított büntetésnek, „kötelezettségnek" olyannak kell lennie – mondjuk így: eléggé súlyosnak! –, ami kielégítheti a társadalom igényeit is. Egyszerűbben fogalmazva: az emberek lássák, hogy a tettesek akkor is megbűnhődnek, ha nem ítélik őket börtönre.

Való igaz, egyfelől tán még nagyobb botrány lett volna, ha cellába kényszerítik a Deutsche Bank igazgatótanácsának elnökét, és néhány más, a német üzleti életben meghatározó jelentőségű közismert személyét. Gondolom, zárt ajtók mögött elhangzott olyan érvelés is, hogy ez világszerte gyöngítené a német érdekeket! És talán csakugyan gyöngítette volna...

De persze nem került rá sor. Az ügyvédek ebbe a megengedő jellegű paragrafusba kapaszkodtak bele és elérték, hogy az ügyészség hajlandó legyen egyfajta vádalkura. Persze az első pillanattól kezdve, amikor a vádalku eredménye napvilágra került, óriási vitákat váltott ki Németországban, hogy csakugyan ez szolgálta-e legjobban a közérdeket? Hogy tényleg ilyen módszerekkel kell-e, lehet-e küzdeni a korrupció ellen? Az viszont bizonyos, hogy a vádalku révén a bírságnak nem kellett belekezdenie ismét egy több hónapig tartó és százezer eurókat felemésztő tárgyalássorozatba. Ha csak enynyi volt a közérdek, akkor csakugyan segített a vádalku...

A düsseldorfi bíróság vádalkun alapuló végső ítélete tehát úgy hangzott 2006 decemberében (négyéves pereskedés és jogi hercehurca után), hogy a vádlottak együttesen 5,8 millió eurót fizetnek az államkincstárnak, és ezzel tárgyalások folytatása nélkül befejeződik a per. A bíróság kijelentette, hogy amint ez megtörténik, a bíróság további vizsgálatokat és tárgyalásokat nem folytat, nem születik döntés sem arról, hogy valakik az ügyben ártatlanok-e vagy bűnösök. Az egész befejezésre a legjobban – ahogyan az egyik német lap írta – ez a mondat lett jellemző: „Mindenki mehet a dolgára, nem történt semmi!"

Mivel olyan nagy port felvert ügyről volt szó, hát érthető, hogy a gazdasági élet szereplői, számos híres jogász és más közéleti személyiség fejezte ki felháborodását vagy – ritkábban – egyetértését az ügy ilyen befejezésével kapcsolatban.

Akik józanul látták az ügyet, azok tudtak többet is. Például: a bíróság így kerülte el, hogy egy második perben esetleg végleg fel kelljen menteni a vádlottakat, ami a társadalom többségének igazságérzetét még a vádalkunál is jobban

sértette volna. Akiket viszont az irritált, hogy a vádlottak megúszták anélkül, hogy egyetlen percet is a rácsok mögött töltöttek volna, azok felháborodtak. Megint másokat az dühített, hogy a vádlottak összesen 57 milliót kaptak, de csak 5,8 milliót, vagyis majdnem centre pontosan a tíz százalékát kellett büntetésképpen lefizetniök (no meg amit a német sztárügyvédeknek kellett kifizetniök...)! Így a korrupciógyanús körülmények között zsebre tett összeg kilencven százaléka náluk maradhatott. A volt vádlottak persze tovább is azt nyilatkozták a médiának, hogy ők azért a pénzért keményen megdolgoztak, és ennyi „prémium" igenis járt a menedzsereknek és mindenkinek, aki a Mannesmann eladása körül bábáskodott.

A már többször említett Ackermann járt a legrosszabbul – ez persze viszonylagos –, mert neki 3,2 milliót kellett fizetnie részben az államnak, részben kijelölt jótékonysági célokra. Nem valószínű, hogy ez az összeg komolyabb megterhelést jelentene neki, mert hiszen mostanság mint bankelnöknek az éves fizetése 10 millió euró (!) körül jár... és maradhat is a helyén, hiszen a Deutsche Bank vezetésének semmi oka őt elbocsátania a bíróság nem találta bűnösnek. Ha lezajlik a második per vádalku nélkül, akkor Ackermannt minden bizonnyal bűnösnek találják, és akár börtönnel, akár másféle büntetéssel sújtják. A Deutsche Bank kénytelen lett volna elbocsátani őt posztjáról, hiszen priusza lett volna. Büntetett előélettel nem lehet bankot vezetni (Németországban! – tegyük hozzá, mert bizony vannak olyan országok a világban, mondjuk úgy Lengyelországtól keletre, ahol ez nem akadály, ahol ez sem akadály).

A többi vádlott sem egyenlő arányban fizet. Gondolom, ők sem jutnak koldusbotra. Funk egymilliót kénytelen fizetni, ám Zwickel például csak 60 ezret. Mindenki elmondhatta hát, hogy jó üzletet kötött, a prémiumként kapott összegnek csak egy kicsiny hányadát kellett így vagy úgy visszaszolgáltatnia, és élhette tovább világát boldogan. Sokan ebben látják az igazi botrányt, nem is a menedzserek jutalékában.

A másik német botrány időben még közel is volt a könyv megírásához. 2006 őszén szellőztette meg a sajtó, és mivel Európa-szerte közismert emberről, magas rangú európai tisztségviselőről volt szó, hát ügye meglehetős érdeklődést keltett szerte a kontinensen.

Günter Verheugen EU-biztos, az Európai Bizottság alelnöke, 62 évesen korántsem konfliktuskerülő személyiség, az elmúlt időszakban már többször összetűzött sokakkal. Ez az úr egyfelől mint az Unió iparügyi biztosa szokott szerepelni a nagyközönség előtt (korábban az új tagállamok felvételét intézte, szintén EU-biztosként), de megesett már, hogy élesen kirohant a tagállamok vezetése fölé kerekedő brüsszeli „bürokraták" ellen. Nemrégen éppen egy ilyen típusú és hangulatú interjút adott a *Süddeutsche Zeitung* német napilapnak. Már a legutolsó Brüsszel- és bürokrataellenes kirohanása idején sejteni lehetett, hogy valakik valahol ezt nem fogják elfelejteni.

De senkinek sem kellett semmit tennie, mert maga Verheugen tette a fejét a hurokba. Viszonyt kezdett egy Petra Erler nevű hölggyel, ami elég könnyen mehetett neki már csak azért is, mert nevezett fiatal hölgy a saját... kabinetfőnöke. Vagyis a Verheugen körül sürgölődő biztosi hivatal alkalmazottainak főnöke. Igaz, Petra asszony (mert férjezett, a biztos pedig nős!) alig fél éve volt a posztján, amikor kitört a botrány, és felmerült ezzel kapcsolatban egy újabb kérdés is. Vajon csak a rátermettsége miatt lett kabinetfőnök Erler asszony (amit senki sem vont kétségbe, tényleg igen jó munkaerő), vagy azért került oda, mert már akkor a szeretője volt a biztos úrnak? Vagy előbb odavette őt, éppen azért, hogy közelebb kerülhessenek egymáshoz, és függő szolgálati viszony alakuljon ki közöttük? Ami a botrányt kirobbantotta, néhány fénykép volt, amelyek egy nyaraláson készültek. Egy litvániai strandon sétál a páros – meztelenül! Ez ugyanis egy nudista strand volt, ahol az ilyesmi nemhogy megengedett, de mondhatni egyenesen kötelező is.

A fotók az igen nagy példányszámú német *Bild* magazinban jelentek meg, és az egész európai bulvársajtó rájuk vetette magát. Az átlagos európai újságolvasó és internetező publikum alaposan megszemlélhette a biztos úr kevéssé vonzó, viszont Petra asszony jóval rokonszenvesebb bájait.

Persze rögtön fellángolt a vita: ez hogyan eshetett meg? Verheugen rögtön kijelentette: a képek magánéleti jellegűek, közlésük sérti az ő személyiségi jogait. Rögtön meg is bízott egy hamburgi ügyvédi irodát, akadályozza meg, hogy a fotókat terjesszék. Ez voltaképpen nem sikerült. Sokan úgy tették fel a kérdést: megengedheti-e magának egy magas rangú EU-politikus, az Európai Bizottság (afféle miniszterek gyülekezete) egyik oszlopos tagja, hogy meztelenül mutatkozzon nyilvános helyen?

Ha valaki azt hitte, hogy a botrány még nagyobb lesz, kénytelen volt tudomásul venni, hogy azt elég hamar elcsitították. Ugyanis az EU kiállt magas rangú hivatalnoka mel-

lett. Van ám etikai kódexe, viselkedési útmutató szabálygyűjteménye az Európai Uniónak is, amit értelemszerűen saját dolgozóinak, alkalmazottainak, tisztségviselőinek kell betartaniuk. Amiben ugyan ott áll, hogy egy EU-biztosnak „hivatalához illő magatartást kell tanúsítani" – de egy szó sem esik arról, hogy ez mikor, hogyan, milyen mértékig és milyen határokon belül vagy kívül függhet össze a magánéletével? Nyilvánvalóan minden élethelyzetre nem lehet előre megírni a szabályokat. Arra persze annak idején, amikor a kódexet megírták, senki sem gondolt, hogy egy nudista strand is belejöhet a képbe, és akkor ott vajon hogyan kell viselkednie az EU-biztosnak?

A német kormánynak nagyon rosszkor jött a botrány (melyik botrány jön jókor?), de amikor az már kicsúcsosodott, Berlinben hivatalosan bejelentették, hogy a kormány és a kancellár asszony bizalma töretlen Günter Verheugen EU-biztos úrban. Brüsszelben is elhangzottak kritikák e viselkedéssel kapcsolatosan, végül mégis felülkerekedett az az általános vélekedés, hogy ezúttal nem Verheugen követett el valami rosszat, hanem a média, amely megsértette a biztos úr magánéletének határát.

No, hogy ez a határ valójában hol húzódik, arról sokáig lehetne vitatkozni – eredmény nélkül. Ám a német pártharcokban nem is vették figyelembe a határokat. A Verheugen pártjával szemben álló más pártbeliek hevesen támadták ezt a dolgot, sőt a vádat kiterjesztették. Egyfelől otthon, Berlinben, de az Európai Parlamentben is megtámadták Verheugent a németországi küldöttek. Szerintük – mint azt a legnagyobb nyilvánosság előtt is hangoztatták – elfogadhatatlan, hogy egy EU-biztos meztelenül szaladgáljon egy strandon, ráadásul egy másik magas beosztású EU-hivatalnokkal, az alárendeltjével kézenfogva. Az „alárendelt" szónak itt ráadásul volt egy kis áthallása is, hiszen akkor már köztudott volt, hogy Petra Erler voltaképpen a biztos úr szeretője. A nagy botrány tehát három kisebb botrányból állt össze.

Merthogy volt egy harmadik „kis" botrány is: az, hogy éppen a szeretőjét vette oda munkatársának, és nem is kevés pénzért! Gondoljunk csak bele, Petra asszony havi 11 500 eurót kapott!

Persze ez csak a Verheugennel szemben álló pártok véleménye volt, amire mások nem annyira figyeltek. A brüsszeli apparátus hamar átlépett az ügyön: az egészet a biztos magánéletének tudták be, és nem látták szükségét, hogy bármilyen szinten, bármilyen okkal beavatkozzanak a történetbe. Brüsszel álláspontja az volt, hogy a média a hibás, mert – mint nyilatkozták – „nem szabad magánéleti helyzetekben készített felvételeket az érintett tudomása és beleegyezése nélkül felhasználni" – idézte José Manuel Barroso elnök véleményét annak szóvivője. Sőt, tette hozzá, ezek a nudista strandon készült felvételek inkább felvetnek egy másik kérdést: nem az itt a probléma, hogy a biztos tiszteletben tartja-e saját pozícióját (amit egyesek feszegettek az ügy kapcsán), hanem hogy a média tiszteletben tartja-e az EU-biztos méltóságát...?

Mielőtt valaki hivatalosan is felvethette volna a másik problémát, nevezetesen, hogy vajon nem tekinthető-e korrupciónak, ha valaki a saját szeretőjét emeli magas állásba, Brüsszel gyorsan lezárta az ügyet. A mottó az volt: „A biztosoknak is joguk van a magánélethez."

Különben pedig senki sem tehetett semmit. Otthon Berlinben is hiába ágáltak, és az EP (Európai Parlament) kép-

viselői is mondhatták a magukét. Ugyanis a szabályok nem teszik lehetővé, hogy bárki bármit is tegyen a biztosok ellen. A német kormány nem hívhatja vissza biztosát, mivel hivatalának átvétele pillanatában az Európai Unió alkalmazottjává lett, aki nem függ és nem is szabad, hogy függjön az őt kiküldő ország kormányától. Az EU szabályozása pedig előírja, hogy az Európai Bizottság csak együtt távozhat, egyik-másik biztosa külön-külön nem. Erre is csak akkor kerülhet sor, ha az Európai Parlament „en bloc" megvonja bizalmát tőlük. (Erre egyszer már volt példa a kilencvenes évek végén.) Nos, ehhez elég komoly ok kell, egy litván strandon készült fotósorozat erre igencsak kevés.

Verheugen és Petra, de sokan mások is, meg vannak győződve, hogy itt komoly skandalum történt – de nem az ő viszonyuk és meztelenkedésük volt botrányos, hanem az, ahogyan a média belegázolt a magánéletükbe. Hogy aztán kinek van igaza, azt mi, olvasók eldönthetjük magunkban...

6. Az olajpiac labirintusa

(Lengyel olajbárók és állami olajmaffia)

Előre kell bocsátanom, hogy ez a legbonyolultabb és egyben a legzavarosabb ügy, ami a huszonegyedik század első éveiben elém került.

Van ebben minden, amitől egy botrány kövérre hízhat. Egy milliárdos hasznot hajtó nagyvállalat, amelynek privatizálása körül megindul a hatalmi harc. Belebukik egy kormány, feltűnnek a külföldi vevők, beleszól előbb a hazai titkosszolgálat, aztán egyes külföldi kémszervezetek is leteszik a garast. Megjelennek a belföldi és külföldi ügynökök, a bizonytalan múltú és hátterű gyanús alakok, eközben a média szorgalmasan fejtegeti a szálakat, oknyomozó riporterei nem pihennek – mégis úgy tűnik, semmire sem jutnak, mert az ügy olykor meglepő fordulatokat vesz, és egészen más irányba tart, mint addig.

Ezt a lengyel politikában és médiában röviden csak ORLEN-nek nevezik a vállalat után, és tekintélyes irodalma van már. Sokan kerültek börtönbe, sokan ki is jutottak onnan, de amikor e sorokat írom, messze nincs még vége ennek a roppant zavaros „sztorinak". Így megnyugtató befejezést, megoldást ne is várjon a kedves olvasó. A történet csak arra jó, hogy lássuk: a kelet-európai rendszerváltozásoknak volt, van és lesz még efféle hozadéka, szennyes hordaléka is.

A rendszerváltást követő első évben senki sem nyúlt a nagy lengyel olajkonszernhez, aztán privatizálták, részvénytársasággá alakult, és 1999 márciusában kinevezték élére a 48 éves Andrzej Modrzejewskit (ejtsd: andzsej modzsejevszki). Hivatalosan azért lett éppen ő a győztes jelölt, mert úgymond „megnyerte a versenyt", amit vezető üzleti menedzserek között hirdettek. Neki volt úgymond a legszebb „üzleti víziója", jövőképe az akkor még pkocki Petrokémiai Vállalatról. Mások szerint egy magas rangú Szolidaritás-vezetőhöz fűződő régi barátsága okán lett ő a nyertes, és igazából a berkeken belül senkit sem érdekelt a jelölt „víziója". Mindenesetre Modrzejewski három év alatt nemcsak átkeresztelte a céget Orlenre, de egyesítette e jelben az összes lengyel olajipari céget, a benzinkutak hálózatát működtető CPN vállalattal együtt. Aztán az ő ötlete volt az is, hogy az Orlen a 2000-es évek elején vagy a magyar Mol-lal, vagy az osztrák ÖMV-vel kössön szövetséget.

Ekkor az Orlen már egy részvénytársaság volt, amelyben a lengyel állam részesedése csak 27,5 százalékot tett ki. Varsóban kis késéssel kapcsoltak, hogy ha Modrzejewski terve beválik, akkor ugyan az Orlen dicsőségesen hódítani kezdhet Közép-Európában, viszont ezzel az állam befolyása a cégre a jövőben egyre csökkenni fog. Gyakorlatilag egy abszurd vád fogalmazódott meg Modrzejewski ellen: „túl gyorsan és túl ügyesen haladt afelé, hogy teljesen privatizálja a céget!" Ez nem tetszett a 2001-ben hatalomra került pártoknak, és Kwasniewski, volt kommunista, most úgymond „szocialista" köztársasági elnöknek sem. A politikusok addig ugyanis – a lengyel média meghatározása szerint – a gazdag olajcéget kicsit a sajátjuknak is tekintették, mintha az ő „majorságuk" lenne, hiszen rengeteg címen lehetett onnan pénzeket „lehúzni".

Ám ahhoz, hogy változást idézhessenek elő a cég vezetésében – egyszerűbben és világosabban fogalmazva: hogy a dolgát túl komolyan vevő, és ezért számukra immár kényelmetlen Modrzejewskitől megszabaduljanak –, szövetségeseket kellett keresni más részvénytulajdonosok között is. Hiszen az állam a maga alig több mint negyedrésznyi részvényével nem szólhatott bele abba, ki áll a cég élén, vagy milyen üzletpolitikát folytat az Orlen. A kormánypárti politikusok csak annyit érzékeltek, hogy az Orlen, ez az aranybánya lassan, de biztosan kicsúszik a kezükből, igazi magáncéggé, részvénytársasággá alakul, és ők onnan többé ugyan egyetlen złotyt sem tudnak majd kifejni. Lázasan tevékenykedni kezdtek hát!

Talán ha Modrzejewski nem áll elő a közép-európai terjeszkedés gondolatával, ha nem forszírozza annyit a magyarokkal vagy osztrákokkal történő együttműködést, akkor senki sem figyel fel az ügyeire, és úgy megerősítheti a saját pozícióját a cég vezetésében, mint az Orlen helyzetét a világ olajpiacán. De mert a varsói politikusok bajt szimatoltak, hát Modrzejewskinek vesznie kellett.

Végül is a versenyben az osztrákok legyőzték a magyarokat (a Mol túl sokat veszített évről évre a gázüzleten, ez ellene szólt), így a felek nekiláttak az Orlen és az osztrák ÖMV egyesítéséhez. 2001 szeptemberében készen állt minden: ha a két cég vezetője aláírja az egyesülésről szóló dokumentumot, akkor ugyanaz lett volna az Orlen–ÖMV Európa keleti felében, ami a Shell brit–holland cégóriás a földrész nyugati felén. Ezzel mindkettőjük részvényei felmentek volna a tőzs-

dén, a cég megerősödik, és még további területeket hódíthat meg.

Nos, éppen ez szúrta a lengyel állam szemét.

Akkor a varsói pénzügyminisztérium egyik pillanatról a másikra hozott döntésével megtiltotta az akciót, és ebben mellette volt az egyik nagy koalíciós párt, az AWS – ez adta a koalíciós kormányban a pénzügyminisztert – és azok a magánszemélyek, nagy részvényesek, akik nem az osztrákokkal, hanem a magyarokkal való egyesülés hívei voltak, és ily módon óhatatlanul szembekerültek a Modrzejewski-féle koncepcióval. Ráadásul a pénzügyminiszter (asszony) nem adott a sajtónak semmi magyarázatot arra, Varsó miért állította le az ügyletet.

A kormány túl kevés volt, hogy beleszólhasson az Orlen ügyeibe. Ráadásul nehéz volt megtalálnia esetleges szövetségeseit a részvénytulajdonosok között, merthogy például a részvények 28 százalékát névtelen amerikai befektetőknek adták el a Bank of New York közvetítésével, és bár senki sem tudta, kik ők, azért bármikor megeshetett, hogy egy részük – akiknek nem egy-kettő, hanem több tízezer részvény van a birtokában – egyszer csak megjelennek valamelyik gyűlésen, és igazolva tulajdonrészüket, akár bele is szólhatnak a döntésekbe!

Persze gyakoribb, hogy az illetők, már amikor a részvényeket megvásárolták, aláírtak egy megbízatást az említett bank számára, és amikor Varsóban a részvényesek összegyűltek, New Yorkból odarepült egy tisztviselő, és leadta a 28 százaléknyi amerikai részvényes szavazatát – úgy, ahogyan azt az Orlen vezetése kívánta. Modrzejewskinek tehát körülbelül

ugyanannyi szavazata volt az amerikaiakkal együtt, mint a varsói pénzügyminisztériumnak. Patthelyzet.

Beindult az állami gépezet. Ugyan Varsóban új kormány alakult, de a törekvés nem változott. Az új pénzügyminiszter egyenesen New Yorkba utazott, és lengyel jogászok segítségével próbálta elhitetni az amerikaiakkal, hogy az ilyen „szavazás mások nevében" ellentétes a lengyel joggal, de ez nem nagyon sikerült. Ha pedig bíróság elé viszik a részvénytársaság döntését, akkor a per minimum 3-4 évig elhúzódik. Mindenesetre a miniszter, aki később kormányfő is lett (Marek Belka), elismerte a lengyel sajtónak: próbálta meggyőzni a Bank of New York vezetőit, hogy emberük a következő gyűlésen a lengyel pénzügyminisztérium álláspontja szerint szavazzon, azaz váltsa le a jelenlegi Orlen-vezetést. Az igazgatótanács menesztésével együtt járt volna egy új igazgatótanács megválasztása, amely aztán a kormány kívánsága szerint kirúgta volna a nagyon is útban lévő Modrzejewskit.

A részvényesek gyűlését 2002. február 21-re tűzték ki, és Varsóban úgy tudták, az amerikaiak bizony nem a kormány, hanem a régi vezetés mellett szavaznak majd, vagyis Varsó semmit sem tehet. Az Orlen felügyelőtanácsa február 8-án gyűlt össze. A koalíciós kormány egy teljesen abszurd ötlettel állt elő: az UOP, vagyis szó szerinti fordításban az Államvédelmi Hivatal (tudjuk, hogy sok kelet-európai országban ez a név egy egészen más korszakra emlékeztet...) parancsot kapott, hogy Modrzejewskit tartóztassa le!

2002. február 7-én délután tehát – alig fél nappal a felügyelőtanács ülése előtt – öt autóban 15 civil ruhás ügynök Varsó központjában látványos akcióval letartóztatta az Orlen elnökét, aki már csak azért sem tanúsított ellenállást, mert

teljesen ledöbbent a történtek miatt. Hogy miért fogták le őt? Több okot is soroltak. Állítólag az ügyészség megvádolta azzal, hogy még 1998-ban Modrzejewski az előző pozíciójában fontos államtitkokat szivárogtatott ki. De az is ott volt a vádak között, hogy Modrzejewski külföldre akar szökni! Több mint furcsa, hogy a letartóztatás pillanatában hogy, hogy nem, de ott volt az egyik lengyel tévécsatorna kis csapata is, és az esti tévéhíradóban már le is adták a hírt a hozzá tartozó képekkel, ahogyan Modrzejewskit elhurcolják az ügynökök.

Ezek után nem csoda, ha másnap, február 8-án az Orlen felügyelőtanácsa leváltotta „kompromittált elnökét", és mást nevezett ki a helyére.

Hogy mennyire abszurd a vád a külföldre szökésről: Modrzejewski előző nap tért vissza az USA-ból! Ha szökni akart volna, egyszerűen haza sem jön. Nem kétséges, valami ürügy kellett, hogy félreállíthassák azt az embert, aki nem hajolt meg a politikusok akarata előtt, és az Orlennel úgy akart bánni, mintha az egy igazi részvénytársaság lenne, amely csak a részvényeseinek tartozik felelősséggel, senki másnak.

Azon a napon, amikor letartóztatták az elnököt, az Orlen részvényeinek ára a tőzsdén csaknem 7 százalékot esett – az anyagi veszteség tehát máris óriási volt a kormány akciója miatt. Akkor 2 millió Orlen-részvény cserélt gazdát, mert hiszen nagyon sok kisrészvényes gyorsan szabadulni akart, meg voltak győződve, hogy az elnök lefogása csak az első lépcsője egy nagyon is mélyre vezető útnak, ami számukra mindenképpen veszteséggel zárulhat. Aznap a varsói tőzsdén ötször nagyobb volt a forgalom, mint más hétköznapokon, és

ennek nagyobb részét éppen az Orlen-részvények eladása jelentette.

Csak hogy tudjuk: összesen körülbelül 4 millió részvény teszi ki az összes létező Orlen-részvény 1 százalékát, de aznap kötöttek olyan üzletet is, ahol több mint 8 millió részvény egy csomagban cserélt gazdát. Érdekes, hogy olyan bank is tömegesen adott el Orlen-részvényeket, amelyik előtte heteken át erőteljesen vásárolta őket... A háttérben tehát sötét ügyek is zajlottak. Például kiderült, hogy a szóban forgó nagy bank vezetője tudott Modrzejewski tervezett letartóztatásáról, és ezért gyorsan eladta a részvényeket, mielőtt azok értéke alább száll...

Persze az elnököt már másnap reggel elengedték, de vigyáztak, hogy csak akkor érjen vissza az Orlen-székházba, amikor ott már véget ért a felügyelőtanács ülése – vagyis amikor már nem ő volt az elnök. Nyugodtan elmondhatjuk tehát, hogy a felügyelőbizottság (tíz főről van szó) tagjait „megvezették", becsapták. Modrzejewski pedig akkor még nem is tudta, hogy – mint az olvasható a *Newsweek Polska* 2004. augusztus 29-i számában – „a harmadik köztársaság egyik legnagyobb botrányának hőse lesz". Gondolom, nem efféle hősiességről álmodott előzőleg az elnök úr.

2004 nyara: ekkor már folyt a vizsgálat. Ki akarták deríteni, ki és miért küldte az Államvédelmi Hatóságot Modrzejewskire. Parlamenti vizsgálóbizottság is alakult, és hogy a varsóiak esetleges elfogultságát kizárják, hát a katowicei ügyészségre bízták az ügy felgöngyölítését. 2004 áprilisában a lengyel pénzügyminisztérium egyik vezetője váratlanul kinyitotta a száját és beszélni kezdett – ez valóságos lavinát indított el, és onnantól datálódik a vizsgálatok igénye is.

A háttérről és a régi ügyekről egyre több dolog derült ki. Például az, hogy Modrzejewskit akkor már jó ideje, voltaképpen 2001 novemberétől a kormánypártok és más üzleti körök által delegált fontos emberek hívogatták partikra – azért, hogy rábeszéljék: mondjon le az Orlen elnöki posztjáról! A köztársasági elnök is ezt üzente bizalmas emberével. Hol a legelegánsabb hotelekben, hol szuperéttermekben találkoztak vele és győzködték. Olyanok is beszéltek vele, akik az ő kirúgása után a kormány nyomására bekerültek az Orlen felügyelőbizottságába, mi több, az a bankelnök is a rábeszélők között volt, aki azután az emlékezetes ülésen kis híján az ő helyére került! (Az Orlen elnökhelyettese lett.) És aki jó előre megszabadult az Orlen-részvényektől, nehogy pénzét veszítse a bank, amikor majd Modrzejewskit letartóztatják...

Szóval a rábeszélők valóságos körtáncot lejtettek a férfi körül. Nyilván haza sem jön két nappal előtte New Yorkból, ha tudja, mi vár rá. De hát miért gondolta volna, hogy ilyen veszélyes a helyzet? A rábeszélők között volt különben a leggazdagabb lengyel, Jan Kulczyk is, aki előkelő helyen szerepel a leggazdagabb európaiak listáján.

Modrzejewski, mint utólag kiderült, mindenkinek azt mondta: hajlandó lemondani az elnökségről, de nem úgy, hogy kirúgják őt, hanem hogy elismerik: három éven át jól vezette a céget, és akkor ő büszkén és elégedetten elvonul – majd február 21-én, a részvényesek gyűlésén. Valakiknek azonban nem tetszett ez a változat, ki tudja, miért. Ők megszégyenítve akarták elzavarni az elnököt, talán hogy akiket a helyére ültetnek a jövőben, azok tudják, hol a helyük, és milyen sors várhat rájuk, ha nem engedelmeskednek a politikusok nyomásának. Mert hát végül is erről volt szó egész idő

alatt. Az éppen hatalmon lévő pártok azt akarták, hogy a biztos és hihetetlenül nagy pénzeket hozó vállalat nekik „tejeljen" elsősorban, és ne a részvényeseknek vagy bárki másnak.

Az ürügy akkor az volt és ezt hitették el a miniszterelnökkel, Leszek Millerrel is, hogy Modrzejewski a 8-ai ülés után ötéves szerződést ír alá egy ciprusi céggel, amely különben már sok év óta (még a Modrzejewski előtti időkben is) az Orlen fő olajszállítója volt. Azt a céget két ukrán származású lengyel állampolgár alapította, és minden gond nélkül, hosszú időn át, mindig a legjobb minőségű olajat szállította tankereivel a lengyel kikötőkbe, a megadott határidőre, és mindig viszonylag olcsón. Most az UOP vezetője, a pénzügyminiszter és az igazságügyminiszter versengve bizonygatták a miniszterelnöknek, hogy ha a következő, öt évre szóló szerződést aláírja az Orlen nevében Modrzejewski, azzal az egész lengyel olajipart kiszolgáltatja egyetlen cégnek (ez nem volt igaz), és ebből nemzetbiztonsági problémák támadhatnak. Ergo: Modrzejewski az állam biztonsága ellen dolgozik, meg kell tehát őt állítani! Gondolom, egyik tanácskozó sem hitte ezt el, csak ürügyet kerestek. Hogy tényleg ürügy volt, arra a legjobb bizonyíték, hogy miután Modrzejewskit eltávolították, az új, kormánypárti Orlen-vezetés éppen ezzel a céggel szerződött, és azután sem volt semmi baj az olajszállításokkal a következő években!

A *Newsweek* hetilap lengyel változata később, 2004 augusztusában nemcsak napról napra, de óráról órára követte-kinyomozta az eseményeket, és eljutottak hozzájuk pontos hírek még arról is, hogyan készítették elő a legmagasabb kormányszinten Modrzejewski kompromittálását. Több tíz tanút találtak ők is, ahogyan később a parlamenti vizsgálóbi-

zottság (ez előtt 29 tanú szerepelt, egyik sem volt akárki). Persze a hetilap szerkesztői által megkeresett tanúk egy része – nyilván, akik sárosak az ügyben – a „nem emlékszem" gyönge érvelése mögé bújtak.

Közben az UOP tisztjei a letartóztatásra készültek. Már régen készen álltak az akcióra, amikor végre megjött az ügyészségtől a letartóztatási parancs. Modrzejewski hetek óta azért harcolt, hogy ne rúgják ki, mert ha igen, akkor az utódai – hogy magukat jól elhelyezzék a kormányzat kegyeiben – kígyót-békát kiáltanak majd rá, és visszamenőleg ki tudja, mivel vádolják meg. Míg ha hagynak neki időt, hogy két héttel később az Orlen vezetése megköszönve eddigi munkáját, teljes dicsfényben távozhasson, akkor utólag sem eshet semmi baja.

De mást akart a kormány, meg akarták őt leckéztetni, mint korábban már írtuk. Végül is megtörtént a letartóztatás, este nyolckor már bent ült egy cellában. A média pedig ezen csámcsogott. És másnap reggel folytatódott a színjáték. 8.30-ra kell megjelennie az ügyész előtt. De ott váratják, és csak kilenckor kerül be, viszont hamar végeznek. Ám mégsem engedik el, mert jegyzőkönyvet kéne kinyomtatni, de az ügyésznél állítólag elromlott a nyomtató... 45 percig váratják Modrzejewskit és ügyvédjét ezzel az ürüggyel. Végül az ügyvéd panasztétellel fenyegetőzik, akkor hirtelen „megjavul" a nyomtató, aláírhatják a jegyzőkönyvet és mehetnek... Modrzejewski még mindig nyugodt, mert most szabadon távozhat, és majd odaér a 10-kor kezdődő igazgatótanácsi ülésre az Orlennél. Csak azt nem tudja, hogy itt valóságos összeesküvés zajlik: a tanácskozás kezdetét áttették korábbra, és azt a pontot, amely az ő sorsát dönti el, a végéről éppen az elejére hozták. Úgyhogy amikor Modrzejewski azon a reggelen végre az őt gyanúsan sokáig várakoztató ügyésznő szobájába léphet, már nem is dolgozik az Orlennél! Munkaviszonyát megszüntették, de erről még fogalma sem volt. Aztán amikor fél órával később kiengedték, nyugodtan elment az Orlen székházába, és a bejáratnál tudta meg, hogy mi történt. Előző napi letartóztatását, úgymond „kompromittálását" ürügyként használva, aljas módon megszabadultak tőle az új vezetők, akik mögött természetesen a pénzügyminiszter, a miniszterelnök, sőt a köztársasági elnök is állott...

Most menjünk gyorsabb léptekkel. Modrzejewski kiesett a játszmából és örülhet, hogy nem lett folytatása az ügynek, legalábbis számára. A kormány győzött, február 21-én a megfélemlített főrészvényesek és a félrevezetett amerikai bank szavazataival az ő emberei kerültek be az Orlen vezetésébe, és attól kezdve a céget ismét „fejőstehénnek" használhatták a koalíciós pártok, milliárdokat folyattak át mindenféle gyanús „alapítványokba" és a saját zsebükbe. Ez volt 2004-ben, de közben és utána lassan kezdtek kirajzolódni egy olajmaffia körvonalai. Ez már elég régen működött, benne voltak a volt titkosszolgálati tisztek és egykori kommunista pártfunkcionáriusok, sőt külföldiek is, elsősorban oroszok, ukránok és fehéroroszok. Gyakorlatilag mind maffiózók, akik rávetették magukat a lengyelországi olajügyre, feljutottak a legmagasabb körökbe is. Láttam olyan fényképet, ahol az egyik ilyen – később lebukott és rács mögé került illető – magával Kwasniewski köztársasági elnökkel fényképeztette le magát. Az olajmaffiában voltak a jogot jól ismerő emberek, például az imént említett maffiózó azelőtt ügyész volt vidéken, majd

olajcégeket működtetett, és végül a szervezett bűnözés egyik oszlopos tagjaként került később börtönbe.

2004 októberében, amikor még sokan úgy tudták, hogy az olajmaffia jobbára lengyel tagokból áll, a főnöknek a szczecini BGM-cég főnökét, a 42 éves Arkadiusz Grochulskit kiáltották ki. Amikor kezdtek bedőlni ezek a hamis cégek, Grochulski eltűnt, világszerte körözte az Interpol. A *Wprost* lengyel hetilap (amit nem véletlenül neveznek „a lengyel *Spiegel*nek") mégis elég könnyen rálelt valahol külföldön, és interjút készített vele. Az „olajbárónak" nevezett maffiózó közölte, hogy csak a lengyel parlament különleges vizsgálóbizottsága előtt lenne hajlandó megszólalni. Ám csak akkor jönne haza, ha „menlevelet" kapna, azaz a bizottság szavatolná neki a tanúvallomás után a szabad távozás jogát, persze ismét külföldre.

Grochulski nagyon sokat tudott az olajjal kapcsolatos sötét ügyekről. Nem sokkal korábban állítólag meg is akarták ölni. Különösen azért, mert ügyeskedései során megismert számos aktív titkosszolgálati tisztet! Kiderült – legalábbis azt állította –, hogy Lengyelországban az olajmaffiák mögött a mindenkori titkosszolgálat áll, az mozgatja a szálakat, embereket, szállítmányokat és persze a gigantikus pénzeket.

Grochulski saját állítása szerint többször próbált már hazatérni és megjelenni az Orlen-bizottság előtt, de az ügyészség a füle botját sem mozdította, amikor menlevelet kért. Azt is állította a *Wprost* újságíróinak, hogy az egész lengyel olajmaffiát a titkosszolgálat működteti, és ha időnként felbukkannak ott olyanok is, akik nem tartoznak közéjük, ez csak a látszat: a titkosszolgálat ugyanis csak azokat engedi időről időre az olajüzletek közelébe, akik tettek neki valami szívességet, vagy akiktől ők akarnak szívességet kérni. Márpedig az

olaj, tudjuk, jó üzlet ott is, ahol nem buzog a földből, ahol azt a világ másik részéből kell odahozni előbb. Az olaj nagyon sokat ér, amiért nem egy embert öltek meg már Lengyelországban is. A politikusokat azért érdekli a dolog, mert ők készítik az olajforgalommal kapcsolatos törvényeket, és a nagyobb szerződések után, amelyek kötésére állami szerveknek kell engedélyt adniok, az olajosok kénytelenek bizonyos százalékot fizetni a politikusoknak...

De nem csak így működik a dolog. Ha néha feláll egy-egy olyan vállalat, amely tényleg be tud hozni olajat viszonylag olcsón, és nem függ sem a politikusoktól, sem a titkosszolgálattól, akkor az a cég nem sokáig működhet. Vagy a politikusok fojtják meg, nem engedélyezik a szerződéskötéseit, vagy a titkosszolgálat jelenik meg a cég vezetőjénél és „védelmet" ajánl. Arról van szó, hogy részesedést, százalékot kérnek a cég jövedelméből, persze titokban és feketén, akkor engedik, hogy működjön. Ha a tulajdonos nem hajlandó sápot fizetni nekik, akkor hamarosan tönkremegy a cége, és még örülhet, ha élve megússza a dolgot!

Kiderült, hogy mivel egy nagy országról van szó, annak egyes vidékein, egyes vajdaságokban különböző cégek látják el olajjal a finomítókat. A czestochowai olajvállalkozót előbb a rendőrök kapták el valami kisebb ügyben, aztán jöttek a titkosszolgálat emberei, „védelmet" ajánlottak, amit a vállalkozó nem mert visszautasítani. Később egyre többet követeltek, a végén pedig egyszerűen elvették a férfi cégét: olyan iratok aláírására kényszerítették, amelyekben lemondott a saját vállalatáról állítólagos tartozásai fejében, amelyek persze nem léteztek. Végül, amikor átruházott már mindent a titkosszolgálati tisztekre, kénytelen volt orvos barátai révén olyan pa-

pírokat szerezni, amelyekkel mint pszichiátriai páciens bevonulhatott egy elmegyógyintézetbe, kezelésre – csak ott érezte magát biztonságban a tisztek elől!

Grochulski azt is elismerte az újságíróknak, hogy amikor jól ment a cégének, politikai pártokat is finanszírozott. „Enélkül nem lehet élni" – jegyezte meg. Meg is nevezte azokat a pártokat, amelyeknek kénytelen volt „tejelni" – kivétel nélkül mindig az éppen kormányon lévő pártokról van szó ilyenkor. Felmerül persze a gyanú, hogy a pártok sokszor nem is az ország érdekében, a változásokért, a saját politikájuk érvényesítéséért akarnak hatalomra kerülni, hanem azért, hogy a pártok vezetői, képviselői, a velük tartó üzletemberek a zsebüket alaposan megtömhessék. Ilyen szempontból az összes kelet-európai államban (beleértve az EU tizenkét újabb tagját is) ez van.

Grochulski: „Jönnek a pártok és nyomorgatják a céget, hát az ember fizet, hogy ne legyenek problémái. Ha nem adunk nekik pénzt, egy feketelistára írják az embert, illetve a céget, attól kezdve nem kap megrendeléseket, és nem is működhet tovább normálisan, mert mindenfelé akadályokat állítanak eléje. Megmondtam az embereimnek, ha valami baj van, tejeljenek, akinek kell. Adják meg a császárnak, ami a császáré. Az ember nem kezd rugdalózni egy lóval, mert az az erősebb, és ha visszarúg, akkor nekem annyi."

Az is érdekes adalék, és többfelől hallatszott ez a vád már 2004 őszén is, hogy az elnök felesége, Jolanta Kwasniewska létrehozott egy alapítványt, amelybe fizethettek a cégek. Az adományokat nagy köszönettel fogadták, és aki oda fizetett, az előtt nem voltak akadályok, még ha olajjal foglalkozott is.

Grochulski sokat tudott, és a lap szerint nem is annyira „koronatanú", mint inkább „koronavádló" lehetett volna belőle, ha hazaengedik vallomást tenni. De hát erre akkor nem kerülhetett sor. Mivel félre akarták állítani – talán nem fizetett eleget? –, hát megvádolták, hogy az olaj behozatalakor megvesztegette a vámosokat és a rendőröket. Ez is egy módja annak, hogy valakit félreállítsanak az útból, ha nem tejel eleget a politikusoknak és/vagy a titkosszolgálatnak.

Korábban említettük már a leggazdagabb lengyel, Jan Kulczyk (ejtsd: kulcsük) nevét. Ő is ott volt, amikor – mintha mindez nem lenne elég – még az orosz titkosszolgálat is beszállt a lengyel olajmaffiába. Mint azt az oknyomozó újságírók megtudták, Kulczyk 2003. július 18-án Bécsben titokban találkozott az orosz kémmel, Vlagyimir Alganovval. Alganovnak később nagy szerepe lett a lengyel olajmaffia ügyeiben. Ne feledjük el, akkoriban született meg a döntés, hogy Lengyelország beléphet az Európai Unióba, és kilenc hónap volt már csak hátra a belépésig. A legjobb pillanat, hogy egyfelől valami nagy botrányt robbantsanak ki az oroszok Lengyelországban, ezzel is tudtára adva az Uniónak, hogy problémás és szétzilált országot fogadna be a soraiba – másfelől érdemes volt az orosz titkosszolgálatnak is beszállnia a tikos üzletekbe, mielőtt még a csatlakozás megnehezíti a dolgukat. Az oroszok jól tudták: ha ellenőrzést gyakorolhatnak a lengyel olajszektor fölött, azzal bizony a kormány politikájára is befolyással lehetnek...

Ezt az Alganovot azért küldték Moszkvából, hogy robbantson egy „bombát" a lengyel közéletben. Ez sikerült is, igaz, nem csak Alganov keze volt benne. Moszkva alaposan szétzilálta a lengyel politikai és üzleti világot. Az üzenet célba

ért: a keleti „nagytestvér" rajta tartja a szemét a legnagyobb új EU-tagállamon, és bármikor be tud avatkozni, ha a Kreml érdeke azt kívánja. És most azt kívánta. Az Orlen-bizottság felállt még 2004. május végén. Alganov bombája meg csak a nyáron robbant. De egyre több „olajbárót" hallgattak meg a bizottság előtt, és azok feltárták a rettenetes korrupciós közállapotokat, a vezető pártok megvesztegethetőségét, sőt kikövetelő mohóságát, no és a titkosszolgálatok és a belső biztonsági szolgálatok aljas üzelmeit. Csoda, hogy a lengyel állam egyáltalán túlélte mindezt.

Alganov, a szovjet FSZB, vagyis a KGB-utód Szövetségi Biztonsági Szolgálat lengyel ügyekre szakosodott ügynöke már az 1990-es évek közepén is nyüzsgött Varsóban, akkor is keverte-kavarta a dolgokat – éppenséggel az akkori lengyel miniszterelnököt keverte egykori orosz (szovjet) ügynök hírébe. Mellesleg a Lukoil és más orosz olajcégek is belekeveredtek az ügybe. Tudnivaló, hogy az orosz olajmaffia átszőtte már az egész államot, beleértve annak legfőbb vezetőit is. A Kreml, mint azok védője lép fel külföldön és ezer jele, bizonyítéka volt annak, hogy a hatalmas lengyel piac mindig is érdekelte ezeket a cégeket. Megtettek mindent, hogy a lengyelek ne nyugatról, hanem tőlük vásároljanak olajat és gázt. Ha ez valami okból nem ment, rögtön furcsa ügyek bukkantak fel, különös emberek kezdtek rémhíreket terjeszteni a lengyel közéletben arról, hogy X. vagy Y. lengyel politikus, netán olajcégvezető 10–20 millió dolláros sikkasztásba keveredett, csak titkolják...

Minden olyan üzletembert bajba kevertek az oroszok, akinek jelentősebb részesedése volt az Orlenben, és akik – mint az említett Kulczyk is – nem akartak a jövőben az orosz

cégektől vásárolni, hanem inkább összekapcsolták volna az Orlent vagy a magyar Mollal, vagy az osztrák ÖMV-vel. A Kreml attól tartott, hogy Kelet-Közép-Európában létrejön egy erős cég, amely nem hagyja magát befolyásolni, és könnyen lehet, hogy az araboktól olcsóbban vett olajat fogja árulni nem csak Európának ebben a részében, de akár még Nyugaton is. A Kreml pedig – mint tudjuk – maga is üzletel olajjal és gázzal, sőt ezeket fegyverként használja.

A lengyel közvélemény felvilágosultabb része és az oknyomozó riporterek azt sajnálták már 2004 végén és a következő évben, hogy az Orlen-ügy eltakarta a többi olajügyet. Hiszen kiderült, hogy az Orlen szinte kisebb volt, mint amazok. Az Orlennél csak az állam lépett közbe, meglehetősen aljas módon, hogy megtarthassa ellenőrzését egy részvénytársaság fölött, amely csak negyedrészben volt az övé. Ám az olajbárók, a politikai pártok és a titkosszolgálatok olajügyletei és korrupciós hálózata, valamint a mögötte felmagasodó bűnös állam képe sokkal érdekesebb, fontosabb és felháborítóbb volt, mint bármi más.

2004 novemberére kezdett kialakulni a kép, vagy legalábbis annak körvonalai. Addig az egész országban 207 olajügyletet lepleztek le. 1029 személy ellen emeltek vádat, akik közül 325-öt letartóztattak. Az államkincstár veszteségeit, főleg az elmaradt vámok és adók révén, csaknem 1,7 milliárd złotyra tehető (1 lengyel złoty akkoriban 65 magyar forintot ért – *a szerző megjegyzése*). Az első tíz ügyben 43 személyt ítéltek letöltendő börtönbüntetésre. Nemcsak a sajtó, de az igazságszolgáltatás szakemberei is a lengyel történelemben egyedülálló, a kriminalisztikában szokatlan és méreteiben minden mást felülmúló bűnügyszövevényről beszéltek. Az esemé-

nyek jobbára összefüggtek, mégis a vidéki ügyészségek külön-külön emeltek vádat. Nem akarták túl sokáig húzni az ügyeket, nehogy a politika kiszabadítsa a vádlottak egy részét vagy elévülésre játsszon.

Nem kispályások játszottak itt. Csak 2003-ban az egész országban felhasznált üzemanyag (12,6 millió tonna) 40%-a „feketén" folyt el, ismeretlen helyen, adók és járulékok befizetése nélkül használták fel!

Aki azt a rengeteg anyagot, cikket tanulmányozza, ami a lengyel olajmaffiáról és az Orlen-ügyről megjelent, egy idő után úgy érezheti magát, mint aki fuldoklik egy tengerben. Soha nincs vége, talán még ma is tartanak a perek, bírósági tárgyalások. Az ügyészségek verejtékes munkát végeznek, de hiába múlnak az évek, csak a rácsos ajtók csukódnak a vádlottak mögött – ám a politika és az olajüzlet összefonódása minden bizonnyal tovább tart. Túl zsíros falat ez ahhoz, hogy akik egyszer a közelébe férkőztek és hatalmas összegeket akasztottak le róla, csak úgy egyszerűen feladják, otthagyják.

7. Gyilkos mítosz: Csernobil

(Mi hát az igazság?)

Húsz évvel az 1986-os katasztrófa után – de itt-ott már korábban is – felvetődött, hogy a katasztrófának talán nem is volt olyan súlyos hatása, mint ahogyan azt akkoriban az egész világ hitte, ugyanakkor túlzó próbálkozások is voltak: egyes érintett hatóságok, főleg nem is annyira Ukrajna, mint inkább Fehéroroszország (Belarusz) területén. Itt még a meglévő káros hatásokat is igyekeznek eltagadni.

Az bizonyos: nem volt könnyű dolguk azoknak, akik tizenöt-húsz évvel a csernobili atombaleset után ki merték jelenteni, hogy ott bizony – szerintük, és vizsgálataik szerint – messze nem történt olyan súlyos eset, ahogyan azt a világsajtó az 1980-as évek második felében „beadta" a világnak. Szerintük ez a katasztrófa – amelyet sokan az emberiség eddigi története legnagyobb nukleáris jellegű csapásának tartanak – messze nem volt olyan tragikus. Nem állítják, hogy valakik szándékosan, önös érdekből fújták fel Csernobil hatásait (itt elsősorban persze a környezetvédőkre lehetne gondolni), de azt mindenképpen állítják, hogy bizony a dolog nem úgy volt, nem „annyira" veszedelmes.

Mi most mégis a másik botránnyal kezdjük, de előbb lássuk a hivatalos változatát a katasztrófa hatásainak.

Amikor 1986. április 26-án este a kezelőszemélyzet hibájából felrobbant a csernobili (ma: Ukrajna, akkor: Szovjet-

unió nyugati része) atomerőmű egyik blokkja, és a nukleáris sugárzás kikerült a légkörbe, a szovjet hatóságok egy héten át nem ismerték be, hogy baj történt. Már az egész Nyugat tudta a radioaktivitást mérő eszközök értékeinek emelkedéséből, hogy nagy a baj, hogy egy nukleáris létesítmény ment tönkre. A Nyugat is késéssel értesült ily módon, de a legjobban a kelet-európai csatlós országok, Moszkva állítólagos „barátai és szövetségesei" jártak rosszul e hallgatás miatt. Mivel a nagy testvér hallgatott, ők is kénytelenek voltak úgy tenni, mintha minden a legnagyobb rendben lenne, így a május 1-jei felvonulásokat rendre megtartották Kelet-Európában is. Ezzel egész tömegeket tettek ki a sugárzás veszélyének. A másik hatás a szabadban termelt élelmiszereken keresztül érte a kelet-európai „szocialista" országok lakóit. Mivel a Kreml titoktartási mániája miatt ők sem figyelmeztethették lakóikat, így a sugárfertőzött élelmiszerek, elsősorban például az erre amúgy is nagyon fogékony saláta révén terjedt a fertőzés.

Ám most ugorjunk egy nagyot az időben és részben a térben is. Csernobil közel van az ukrán–fehérorosz határhoz. A robbanás után a fertőzés egy része éppen északra, Belarusz irányába terjedt, és egészen Homel városáig alaposan megfertőzte azt a területet.

Aki ma arra jár, kihalt területekre juthat. 2004-ben legalábbis így volt még. Homeltől délre néptelen a vidék, rengeteg falu helyén már csak romos házak állnak, azokat is szétáztatta az eső, a hó, félig lerombolták a szelek. Az egész „Zóna" – így hívják arrafelé, lakonikusan – szélein mindenfelé a nukleáris sugárzást jelző narancsszínű táblák láthatók „Tilos a behajtás" feliratokkal. Az utakon rendőrök is állnak e táblák

mellett. 2004-ben a *Newsweek* tudósítóinak azonban sikerült bejutniok a fertőzött területre.

Akik jártak a Zónában, azok szerint pár óra múlva már érezni lehet a nukleáris veszélyt, a sugárzás hatását, amely, lám, tizennyolc évvel később is jelen van a területen. Az ott tartózkodó emberek szája kiszárad, a fejük fájni kezd. Ami legjobban feltűnik, az ijesztő csönd. Errefelé ugyanis nem élnek madarak, hát a hangjukat sem hallani. A sugárzás óránként tíznél is több röntgenegységet tesz ki. Hivatalosan senki sem lakik itt egy körülbelül 600 négyzetkilométeres területen.

Persze sokkal nagyobb területet érintett 1986-ban a nukleáris hatás, mint amennyit ma Belaruszban hivatalosan elismernek. A homeli és mohilevszkiji körzetekben több tíz olyan helyet ismernek a hatóságok, ahol a sugárzás ma is veszélyes az emberek számára. A nyolcvanas évek végén innen több mint 100 ezer embert telepítettek ki erőszakkal. Itt kellett hagyniok mindenüket, a kis házukat, a földjeiket, a munkájukat. Itt maradtak az iskolák, mentek a tanítók és a gyerekek. Itt maradt az a pár üzem, ami volt, itt maradtak a folyók, a tavak – hisz minden megfertőződött. Hogy az emberek aztán miféle kárpótlást kaptak, vagy hogy milyen módon biztosították nekik az élet feltételeit, arról kevés szó esik manapság „Európa utolsó diktatúrájában". Mert Belarusz kétségtelenül egy sztálini típusú önkényuralmi rendszer, minden bizonnyal – és szerencsére – az utolsó ilyen Európában. Különösen akkor, ha nagy jóindulattal behunyjuk a szemünket afölött, ami a nagy Oroszországban történik...

De nem minden ház romos, nem mindenütt van halálos csönd. A Zónában itt-ott embereket látni, akik újjáépítik a

házakat. Hogy kik ezek az „úttörők" – ahogyan magukat nevezik –, nem tudni. Legalábbis a hivatalos szervek úgy tesznek, mintha nem tudnának róluk. Szerintük senki sem él a Zónában, „hisz az nagyon veszélyes".

Legalábbis 2004 tavaszáig mondhatták ezt a helyi vezetők a Zóna szélén bárhol. De utána már nem. Mert akkor jött a botrányos megnyilatkozás. Lukasenko, a nép nyakára ült diktátor 2004. április végén – éppen a csernobili katasztrófa tizennyolcadik évfordulóján! – nagy meglepetést okozott alattvalóinak, de az egész világnak is. Az egyetlen tévében hivatalosan kinyilatkoztatta, hogy a csernobili katasztrófa során sugárfertőzött terület nagyobb része most már nem fertőzött. Bármelyik család, ha ott akar letelepedni, az államtól ingyen kap egy házat, és munkát a kolhozban (a kötelező mezőgazdasági kollektivizáció már csak ebben a múzeumországban létezik). Lukasenko azt is hozzátette, hogy munkát a letelepedők kaphatnak akár a helyi tejüzemekben is.

Ez utóbbit azért hangsúlyoztam ki, mert az értőket ez is szíven ütheti. A sugárfertőzött növényeket legelő tehenek teje is fertőző lesz! És ez az ember, akit Lukasenkónak hívnak, éppen a tejiparra számít a legjobban fertőző területeken? Persze ő abból indul ki, hogy nincs ott semmi baj, vissza lehet térni, az élet majd ugyanúgy megy tovább, mintha mi sem történt volna. A „bátyuska", vagyis az erőszakkal uralkodó, alattvalói fölött apáskodó elnök különben még azt is kihirdette, hogy hagyma- és zöldborsóültetvényeket kell létesíteni azokon a területeken, no és persze nagy szarvasmarha-tenyészetek fognak ott kinőni a földből. A nyugati szakemberek a bejelentés hallatán a fejükhöz kaptak. De nem sokat tehetnek: Belarusz, mint a többi kommunista diktatúra (Kína, Vietnam, Laosz, Kambodzsa, Észak-Korea, Kuba), elég jól el van szigetelve a külvilágtól. Mindegyikben cenzúrázzák az internetet (már ahol egyáltalán van), zavarják a külföldi rádió- és tévéadásokat, idegen sajtót nem engednek be, így a belarusz polgárokat a szabad országokból egyszerűen nem lehet figyelmeztetni. Már ez önmagában is egy hatalmas botrány.

Végső soron nem lehet pontosan tudni, miért teszi ezt a diktátor, mi vele a célja. Az egyik – sejtik a Belarusz-szakértők – az lehet, hogy az eddig műveletlenül heverő földeket, ezt a hatalmas ugart is megművelték, merthogy az ország népe nemegyszer „ellátási nehézségekkel küzd" – egyszerűbben fogalmazva: éhezik.

De van egy másik magyarázat is: Belaruszban azt állítja az államhatalom, az egyetlen szócső, hogy a Nyugat, az átkozott kapitalista média folyton hazudik, így amikor Csernobil rettenetes hatásairól beszél, „természetesen" akkor sem mond igazat. A meglehetősen erőtlen és roppant kegyetlenül elnyomott ellenzék is arra figyelmeztet, amire a nyugati nukleáris szakértők: ez nagyon veszélyes játék, ami sok borzalmat hordoz magában. Nem szabadna embereket odaengedni, ott letelepíteni és élelmiszer-termelésre buzdítani, hisz azok is rosszul járnak, akik majd a Zónában laknak, és azok is, akiket az ott termelt élelmiszerekkel akarnak táplálni!

De hát a diktatúrák éppen arról ismerszenek meg, hogy sohasem hallgatnak a józan, hozzáértő emberekre. Ezért aztán előbb-utóbb el is buknak, kivétel nélkül mindegyik. Csak az a baj, hogy általában túl sokáig léteznek, és az idő alatt tömeges emberpusztulásokat okoznak. Mint Lukasenko rezsimje is.

Most már azt is tudjuk, hogy ez a dolog igazán nem 2004-ben vette kezdetét, hanem jóval korábban. Már a kilencvenes évek végén, vagyis alig tíz évvel (!) Csernobil után a hatóságok csöndes propagandát folytattak az emberek között. A Zónában történő letelepedésre buzdították őket, és bizony nem kevesen voltak, akik már akkor bekapták a horgot. Akiknek nem volt semmijük, és a belarusz viszonyok között esélyük sem arra, hogy valaha is normális életet élhessenek – most felfigyeltek. Minszkből szirénszavak szálltak: aki úgy dönt, hogy ott telepszik le, házat és földet kap... csak akkor ezt még senki sem mondta ki olyan nyíltan, mint 2004 tavaszán a diktátor. Mondhatni, attól a naptól kezdve lett mindez „hivatalos".

Az első telepesek tényleg kaptak „házat" – amolyan fából összetákolt viskókat, amelyekbe Európa más tájain ember be nem költözött volna... De akinek azelőtt ez sem volt, azok itt „otthonra" leltek. Sokan persze nem kaptak munkát, vagy a legközelebbi kolhozban csak olykor-olykor dolgozhatnak – havi 15 dollárt kertesnek (!). Némelyik család két-három gyerekkel vegetál úgy, hogy csak az egyik szülőnek van némi munkája.

Az odaköltözők vagy tényleg nem tudják, milyen veszélyben vannak, vagy nem akarnak tudni róla. Ez utóbbiak lehetnek többen, mert a külföldi újságíró kérdéseire eléggé begyakorlott válaszokat adnak. Veszélyes-e itt élni? „Nem, nem veszélyes, hisz nem érezni semmit. Itt élünk, megszoktuk, ennyi..." – vonnak vállat.

Hozzáteszik: a fák ugyanúgy nőnek, mint máshol. De ha az emberek úgy is tesznek, mintha minden rendben lenne, a hatóságnak nem szabadna ugyanúgy viselkednie. Mégis úgy

viselkedik. Például Hojnyiki helységben van egy tejüzem, ahol vajat készítenek a fertőzött területeken legelő tehenek tejéből. Naponta majdnem száz tonna (!) tejet hoznak ide a Zóna közvetlen környékéről, és nyilván sok ezer olyan tehéntől is, amelyek a Zónában legelnek. Ezt itt senki sem ellenőrzi, nyilván nem véletlenül. Az soha szóba sem került, hogy ezt a tejüzemet bezárnák, ellenkezőleg, a helyi hatóságok kedvence, hisz a legnagyobb munkaadó a környéken: 180 ember, főleg nők dolgoznak ott. Akár hiszik, akár nem, ezt a vajat elviszik az ország más területeire, és eladják az ottani lakóknak. Akik persze nem tudhatják, honnan van ez a vaj, mert ebben a tejüzemben – és csak itt! – a készülő árukra nem írják rá az üzem nevét és főleg nem a *helyét!*

2004 tavaszáig, tehát még Lukasenko hivatalos bejelentése előtt, már körülbelül 10 ezer belarusz polgár költözött vissza a fertőzött területekre. Mivel pedig most már a hatósági építkezések is beindultak, az egyszerű belarusz emberekben ez azt a képzetet kelti, hogy hiszen minden rendben van! Nyilván nincs veszély, ha lám, építkeznek és visszajönnek a hivatalok is!

A vissza- vagy betelepülők között sok az idős ember. Ők nagyobbrészt még illegálisan visszatértek a saját házaikba! Ott akarnak meghalni. Ez nyilván sikerül is nekik, talán előbb is, mint gondolnák, éppen a nukleáris fertőzés miatt. De ha erről akar velük beszélni egy-egy kívülről jött személy, pláne ha újságíró, akkor inkább befogják a fülüket. Nem, nem akarják hallani, miféle vég fenyegeti őket. Vagyis valahol a lelkük mélyén pontosan tudják, milyen helyen élnek, de igyekeznek azt kirekeszteni a tudatukból.

Azt talán mondanom sem kell, hogy ezeket az embereket – és most beleérthetjük Belarusz összes, mind a tízmillió lakosát! – soha senki nem tájékoztatta a veszély igazi méreteiről, következményeiről. Sem 1986-ban, sem a viszonylagos függetlenség elnyerése után, sem az utóbbi években. A huszadik században éppen úgy nem mondták meg nekik, mi történik úgy igazán, ahogyan nem közlik ezt velük a huszonegyedikben sem. Éppen ellenkezőleg: azzal, hogy a Zónába csábítják az embereket, hogy ott építkeznek, vagy hogy a „bátyuska", az állam vezetője az állami tévében kihirdeti, hogy mehetnek és élhetnek ott – óriási veszélybe sodorja a belarusz embereket.

Így hát mindenki azt hiszi, hogy bár hallott valamit rebesgetni a fertőzésről, ott, ahová ő költözik vagy már be is költözött, biztosan nincs nagyobb baj. Nem tudják a talaj sugárfertőzésének adatait, mint ahogy azt sem, hogy mindenben ott a veszedelem, ami a fertőzött talajból kinő. És hogy benne van a levegőben és a vizekben is.

Nem tudják, hogy a tudósok és a – független, tehát ez esetben kizárólag nyugati – szakértők véleménye szerint ezen a talajon nem szabadna semmit termelni, *még több száz éven keresztül!* Ehhez képest nemcsak hogy erről szó sem esik Belaruszban, de az elnök még a „közel-külföldi" (posztszovjet eufemizmus: az egykori Szovjetunióból kivált volt tagköztársaságokat, a független országokat hívják így) országokból is csábít betelepülőket! Moldávia, Kazahsztán, Ukrajna olyan orosz lakóira számít, akiket ott már enyhén szólva nem látnak szívesen, és elmennének, de valami okból nem akarnak a Kreml által kormányzott orosz államba menni. Persze, akik

Lukasenko uralma alá kerülnek, azok csöbörből vödörbe esnek.

A Zónában nincsenek telefonok, nincs semmilyen közlekedés. Ezek a szerencsétlen emberek sokszor az utak szélén állnak, és ha néha – pár óránként – elmegy arra egy autó, kétségbeesetten integetnek. Egy autó negyedóra alatt többórányi kemény gyaloglástól mentheti meg őket, már ha a vezető felveszi bármelyiküket is. Ha bajba kerülnek, nem tudnak segítséget hívni. Hetente egyszer felbukkan egy teherautó platójára szerelt „bolt" – ha megjön, az a legnagyobb esemény a Zónában. Persze nagy idegeskedések forrása is, mert a legtöbben hitelbe vásárolnak, és ha jön a „bolt", ki kell fizetni a tartozást, pénz pedig nincs. Ezek a „zónások" nyomorognak, Európa más részein elképzelhetetlenül primitív körülmények között élnek. Azt is elmondhatjuk: még ha nem is lenne itt a kártékony, életre-egészségre veszedelmes sugárzás, akkor is valóságos csoda, ha valaki két-három évnél tovább húzza ilyen körülmények között.

Persze, amit évekkel korábban megígért nekik a hatóság, hogy adókedvezmények meg hitelek – emlék sem maradt. Hazugság volt, ahogyan az is, amit az elnök ígért a tévében: hogy majd megkapnak mindent, amire szükségük lehet, csak költözzenek oda... Nem kaptak semmit. Még a hivatalos adatok szerint is hatszor kevesebb állami támogatást kap a sugárfertőzéstől érintett terület, mint kapott tíz évvel korábban.

Közben persze a betegségek aratnak!

És nem csak azok között, akik itt élték meg az 1986-os katasztrófát. Az akkor terhes nők később a városi kórházakban gyakorta szültek siketnéma gyerekeket, de olyat is, akinek

nem volt meg minden ujja. A helybeli nők előtt nem titok: a katasztrófa után errefelé született gyerekek között csak pár százalékos volt az egészségesek aránya. Minden harmadik akkori gyereket a mai napig kezelni kell(ene) valamilyen betegség miatt. De például a homeli körzetben – pedig az nincs is annyira közel Csernobilhoz – 2001-ben nem született egyetlen teljesen egészséges gyermek sem!

A hivatalos orvosi intézményekben nemhogy nem mondanak semmit az újságíróknak, de pánikszerűen menekülnek előlük, vagy haragosan elhajtják őket. Csak az ellenzéktől lehetett megtudni azt is, hogy minden, a csernobili sugárfertőzéssel kapcsolatos adatot Belaruszban államtitokká nyilvánítottak. Merthogy Lukasenko és cinkosai szerint ezek „pánikkeltő statisztikák", amelyek mérhetetlen károkat okoznának az országnak és népének, ha az átkozott kapitalisták kezébe kerülnének. Ezért inkább páncélszekrények mélyén pihennek...

De mi is történt Csernobilban?

Minket most természetesen nem az események érdekelnek, azokról bárki bárhol beszerezhet rengeteg információt. Hanem az, ahogyan az események után azokat tálalták, és ahogyan azokat... manapság tálalják! Ugyanis itt több irányzatra bomlik a dolog.

Van először is egy olyan trend, amely szerint minél több áldozatot és minél rettenetesebb dolgokat mondunk Csernobil negatív hatásairól, annál jobb, mert így majd az ember – és tágabb értelemben a kellően megijesztett emberiség – óvatosabban bánik a nukleáris energiával. Ez az irányzat lelhető fel a leggyakrabban, majd minden zöld szervezet, beleértve

természetesen a zöldpártokat is (már ahol vannak), ezzel operál. A fő cél az ijesztgetés, akkor is, ha valós tényeken alapul, és akkor is, ha nem.

Aztán van egy, méreteiben sokkal kisebb mozgalom vagy irányzat, mondjuk így: „reális" álláspont (az idézőjel magyarázata: ma még nem tudható, hogy tényleg ez-e a reális álláspont), miszerint nem kell túlmitologizálni a dolgokat, Csernobil tényleg rossz dolog volt, sok negatív hatással, de nézzük azt is a maga valóságos határain belül. Ez sokak számára rokonszenves lehet, még e sorok szerzője is hajlamos inkább nekik hinni, mint azoknak a pánikkeltő „zöldeknek", akik már nemegyszer festették a falra az ördögöt, amely nem is létezett, vagy ha volt is, sokkalta kisebb volt, mint amilyennek ők felnagyították.

Van egy harmadik álláspont is, ezt egyelőre mindössze maroknyian képviselik a világban. Ők arról rántják le a leplet, hogy 1986 óta folyamatosan hazudik az egész világ, az összes nemzetközi szervezet, az érintett államok és intézmények és szervezetek – merthogy szerintük Csernobil hatása a valóságban minimális volt!

Nem kétséges, ez a harmadik álláspont a leginkább meglepő az összes között, és persze a legkevésbé hihető. De lehet, csak azért hisszük el nehezen, mert egyrészt 1986-ban és utána visszamenőleg is rettenetesen megijedtünk Csernobil hatásaitól – másrészt pedig húszéves agymosás után már minden rosszat elhiszünk, amit a nukleáris katasztrófák élettani és egyéb hatásairól olvasunk, hallunk.

2005. szeptember 6-án a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (NAÜ; ugyanaz, amely oly nagy harcokat folytat évek óta Iránnal az ottani, nagyon gyanús atom-„energia"-fejlesz-

tések miatt), az IAEA kiadott egy jelentést, amely mérhetetlen felháborodást váltott ki világszerte. De leginkább a nagy és ismert környezetvédő szervezetek, elsősorban a híres-hírhedt Greenpeace körében. A „Csernobil valódi mérlege" című könyv szerzőinek mindenekelőtt azt hányták a szemére, hogy erősen lekicsinyíti az áldozatok számát. A jelentés szerint a mentési munkálatok során halálos sugárszennyezést szenvedettek – plusz azok, akik időközben pajzsmirigyrákban elhunytak – száma mindössze 56 fő lett volna csak! És ezt nem néhány elszigetelt professzor vagy anti-zöldaktivista hangoztatja valahol a szuperszéles internetvilág egy eldugott sarkában, hanem – ismétlem – a világ legismertebb nukleáris ügyekkel foglalkozó szervezete!

A fenti 56 személyen kívül a jelentés körülbelül 4 ezer olyan emberről tud, akik sugárdózis miatt meghalhattak – de a NAÜ nem tudta, hogy közülük hányan élnek még. Már az is afféle állásfoglalást jelent, ha tizenkilenc és fél évvel az esemény után a NAÜ szerint még bőven lehetnek túlélők azok között, akik akkoriban kemény sugáradagot kaptak. Akkor talán az egész nukleáris veszély sem olyan nagy, mint addig hittük, hogy az utóbbi évtizedekben amúgy is mindig felnagyították azt a veszélyt, aztán Csernobil után meg már könnyű dolguk volt a pánikkeltőknek: egy kicsit rákapcsoltak és máig azt hiszi a világ, hogy a nukleáris energia az egyik legveszélyesebb? Miközben tudjuk, hogy az egyik legbiztonságosabb, éppen azért, mert a veszély tudatában az ott dolgozók nagyon vigyáznak. Csernobil példája persze nem ezt bizonyítja. De érdemes lenne megfontolni a nukleáris energiának a mainál sokkal szélesebb körű elterjesztését, hiszen a fosszilis (ásványi) energiahordozók elégetése, mint látjuk, az

egész Földet gigantikus környezeti katasztrófába sodorja-sodorta – másrészt, ha a szakemberek követnék megboldogult Szaharov professzor útmutatását, nem lenne baj. Szaharov ugyanis azt javasolta, legyen sok-sok atomerőmű, *de ne a földfelszínen* építsék fel őket, hanem telepítsék a föld alá. Rég elhagyott, kimerült bányákba, például. Ha így bebiztosítják őket, akkor egy-egy – sokévente egyszer előforduló, és mint látjuk, akkor sem nagyon veszélyes – katasztrófa nem okozna semmi bajt a felszínen, a lakott területeken. A bajba jutott erőműveket pedig nagyon könnyen, másodpercek alatt el lehetne szigetelni.

Van itt még egy probléma, ami önmagában is botrányos: a riogatók, a nukleáris energia megszállott ellenzői egyszerűen nem akarják tudomásul venni (és erre propagandaanyagaikban sem térnek ki), hogy a biztonsági rendszerek is rohamléptekkel fejlődnek! Hogy ami megeshetett Csernobilban, az ma már egy atomerőműben akkor sem történhetne meg, ha az egész személyzet szándékosan akarná felrobbantani az egyik vagy akár az összes reaktort.

De térjünk vissza a NAÜ „Csernobil valódi mérlege" című jelentéséhez. A Greenpeace már másnap tajtékzó állásfoglalást tett közzé, amelyben többek között azzal vádolja meg az ügynökséget, hogy az – már csak létezésének célja miatt is – a nukleáris energiát akarja ezáltal is elfogadhatóbbá tenni a világ számára. A zöldek szerint mindig akkor jelenik meg az atomenergia „szennyesmosási" próbálkozása a világmédiában, amikor az olajárak kitartóan kúsznak felfelé, és ismét szóba kerülnek az esetleges alternatív energiák.

Hát mikor kerüljenek szóba az alternatív energiák, ha nem akkor, amikor az olaj és a gáz miatt megint és újra és

újra bajban vagyunk? – kérdem én. Ez természetes, és ehhez nem kell összeesküvés-elméletet fabrikálni, ahogyan teszi azt a Greenpeace.

Van itt még valami, ami érdekes módon a fentebb felsorolt három csoport közül a harmadiknak, a csernobili atomkatasztrófa hatásait szinte „egy az egyben" tagadók érvelésében is feltűnt már. Míg a világon szerte – mondjuk hát így: globálisan – a pajzsmirigyrákos megbetegedések esetében 3 százalék a halálozási arány (azaz 100 olyan személy közül, akik nemegyszer éppen nukleáris sugárzás következtében lesznek betegek, három hal meg), addig a felmérések, statisztikák szerint a három leginkább érintett országban, azaz Oroszországban, Ukrajnában és Belaruszban kevesebb 1 százaléknál is!

Persze jól tudjuk, milyen óvatosan szabad elfogadni minden olyan statisztikát, amelyet a volt szovjet és ma is afféle módszereket használó országokban szoktak közzétenni. Mindhárom ország ilyen, különösen Belarusz. Gyanús is az, hogy a világtendenciával éppen itt lenne ilyen ellentétes a trend? Háromszor kevesebben halnak meg pajzsmirigyrákban éppen ott, ahol erre a legtöbb okuk lenne az embereknek? Már az is döbbenetes lenne, ha az oroszok, ukránok és belaruszok azt állítanák, hogy náluk is csak 3 százalék a halálozási arány. Már azt is kétkedve fogadnák mindazok, akik hisznek abban, hogy Csernobil valami rettentően félelmetes, szörnyű, borzalmas katasztrófa volt, amihez foghatót az emberiség még sohasem élt át.

No de lássuk, mit mond a „harmadik csoport", akik nagyon kevesen vannak, gyakorlatilag néhány józan professzor az egész világon, talán tízen, tizenöten lehetnek, biztosan nem többen. Akik eddig közülük nyilvánosan megszólaltak, azokat nagyobbrészt szinte kiközösítették a többiek, ráadásul a média sem foglalkozik velük. Valamiféle eretnekeknek tekintik őket, akikre nem érdemes szót – időt, energiát, adásidőt, stúdiót, filmet – vesztegetni.

Aki akkoriban, három nappal a katasztrófa után elintézte, hogy – bár a szovjetek hallgattak és nem mondtak semmit saját, a bajtól abszolút mértékben érintett szövetségeseiknek (ma már tudjuk: a KGB még a csapás órájában megszakította Csernobil és környéke telefon-összeköttetését a nagy ország többi részével, semmiféle információ nem szivároghatott ki, és napokkal az eset után még a moszkvai szovjet vezetés is alig tudott valamit a katasztrófa okáról, természetéről és méreteiről...) – a lengyel lakosság az érintett határterületen Lugolt (stabil jódot) kapjon, hogy ezáltal elkerüljék a pajzsmirigyrákot: ma már másképpen vélekedik erről. Akkoriban néhány nap alatt a 38 milliós lengyel lakosságból 18,5 millió gyermek és felnőtt kapott jódot. És most jön a sajátos „poén": aki ezt akkoriban a lengyel pártvezetésnél kiharcolta, mert hitte, hogy Csernobil egy világméretű katasztrófát jelent – 2006 áprilisában, húsz évvel az eset után azt állítja: *mindez fölösleges volt!*

Prof. dr. Zbigniew Jaworowski, a sugárfertőzések specialistája, tömérdek tudományos fokozat és poszt birtokosa a *Polityka* című hetilap az évi 15. számában szó szerint ilyeneket mond (tessék erősen megkapaszkodni a székben, amin ülnek):

„Ha akkor tudtuk volna, valójában milyen méretű a csernobili esemény, nem is ajánlottam volna, hogy jódot oszszanak a gyerekeknek. Május elsején nyugodtan kimehetett

mindenki az utcára, senkit sem fenyegetett semmi veszély." És tovább: „A sugárdózis, amit kaptunk, minimális volt, és nem jelentett semmi veszélyt az ember egészségére." No és „túlzó méretű, nemzetközileg előírt szabályokat alkalmaztunk, amelyekre nem volt semmi szükség".

Hát így állunk? Ám Jaworowski professzor – és hadd hangsúlyozzam ismét: nincs egyedül! – így folytatja többek között: „Mi okosabbak voltunk, és nem követtük el azt a hibát, amit az oroszok: ők 336 ezer embert telepítettek ki az úgynevezett sugárfertőzött területekről." Figyelték a szóhasználatot: „úgynevezett" sugárfertőzésről beszél, és hibának, illetve fölösleges óvatosságnak nevezi, hogy Csernobil mellől kitelepítették az ott élők százezreit. De még rá is tesz „egy lapáttal": „Ha a szovjet hatóságok a kisujjukat sem mozdították volna, a szó szoros értelmében semmit sem tettek volna azért, hogy a lakosságot megvédjék Csernobil hatásaitól, akkor is az lett volna a legeslegjobb döntés, amit hozhattak volna."

Jaworowski kerek perec kijelentette: „Az atomenergia a legbiztonságosabb energiaforrás. Csernobilban történt a legkomolyabb atomerőmű-baleset. És mi történt? Semmi! Harmincegy ember veszett oda – kevesebb, mint a múltkor a hó súlya alatt összeroppanó fedett sportcsarnokban. Erősen szennyezett lett összesen... egyetlen négyzetkilométernyi terület. Ez minden!"

Ja, hát így is lehet? – kérdezné most az olvasó. Igen, így is lehet. Lehet, hogy ez a realista álláspont?

Miközben a világ meg van győződve, hogy Csernobilban sok ezer ember veszett oda a sugárfertőzéstől, hogy hatalmas területeket veszített az emberiség sok száz vagy akár több

ezer évre, és hogy Csernobil körül egy 30 kilométeres „halálzónát" állítottak fel...

A professzor ezekre a kérdésekre nem maga felel, hanem elküldi az olvasókat az UNSCEAR, azaz az ENSZ Nukleáris Sugárzás Hatásait Kutató Bizottságának 2000. évi jelentéséhez. Az atomsugárzás és annak az emberi egészségre, a biológiai életre gyakorolt hatásai terén ez a leginkább mérvadó intézmény most a világon, amelyben 21 ország több száz kitűnő szakembere vesz részt. Ez az intézmény azt állítja – tizennégy évvel az eset után –, hogy Csernobilban csak az erőmű 134 dolgozója szenvedett sugárfertőzést, azok közül is mindössze 31 halt ebbe bele. Ők mind a katasztrófa után pár hónappal hunytak el, de ennél több közvetlen halálos áldozat nem volt!

Akkor hát hol van az a sok ezer vagy tízezer áldozat, akik a fáma szerint az említett három ország területén úgy hullottak, mint a legyek? Az UNSCEAR tudósai jártak a helyszíneken, nem is egyszer, és mindenfelé. Megállapították, nincs semmilyen tudományos bizonyíték arra, hogy Belarusz, Oroszország vagy Ukrajna lakossága között megnőtt volna a rákos megbetegedések aránya vagy bármilyen más betegség fellépett volna, amit össze lehetne kapcsolni a nukleáris sugárzással. Nőtt viszont az ún. pszichoszomatikus megbetegedések száma, vagyis az emberek nagy tömegei pánikkal reagáltak a hírekre, és ezek okoztak náluk a – nem sugárfertőzéssel kapcsolatos! – megbetegedéseket.

Jaworowski arról is lerántja a leplet, amiről olykor még a kétezres években is szívszorító riportokat olvashatunk olyan írók, újságírók tollából, akik állítólag jártak a helyszínen, és máig totálisan halott vidékről regélnek. A professzor szerint

csak a már említett egy négyzetkilométeres, vagyis közvetlenül a szétrobbant reaktor melletti terület kapott olyan biológiai fertőzést, hogy ott például a fák is kipusztultak. De azon túl nem történt semmi! Az állítólagos „zárt zóna" teljes egészében lakható, beleértve a csernobili reaktortól mindössze három kilométerre lévő Pripjaty városát, amelyet kiürítettek és máig üresen áll, szétporladnak a házak, minden elpusztul. A professzor szerint fölöslegesen, mert ott is lehetne lakni. „Ott ugyanolyan sugárzást mérnek, mint Varsóban" – teszi hozzá a sokkoló információt.

Lehetséges ez? – kérdezik sokan, persze jobbára csak Lengyelországban. Meg itt-ott az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Franciaországban, ahol szintén akad egy-egy tudós, aki ugyanazt hirdeti, mint Jaworowski. Aki, szemben szinte az egész világgal, nem fél kijelenteni:

„Belarusz, Ukrajna és Oroszország Csernobil által legerősebben fertőzött területein az éves sugárdózis körülbelül 1 mSv-t (millisievert) tesz ki. Csak az összehasonlítás kedvéért: vannak olyan régiók a Földön, Franciaországban, Brazíliában, Iránban és másutt, ahol a talajból és a sziklákból áradó természetes nukleáris sugárzás ennek több tízszerese, sőt több százszorosa! Az emberek ott is élnek évszázadok vagy évezredek óta, és mindenki egészséges. Érdekes, ott senkinek sem jut eszébe emiatt kitelepíteni az embereket."

A Csernobilt körülvevő országokban, főleg már Kelet-Közép-Európában a professzor szerint a csernobili katasztrófát követő első évben a sugárzás csak 0,3 mSv-t tett ki...

Az UNSCEAR nem dőlt be a zöldek vérfagyasztó propagandájának sem. Kutatói elmentek a ferzőtött(nek hitt) területekre, és maguk vizsgáltak meg több tízezer embert,

köztük sok gyereket. A már többször említett három ország Csernobilhoz közel eső, vagy azzal határos területein összesen csak 1800 pajzsmirigyrákos gyereket találtak, szerencsére ezen esetek 95 százaléka úgynevezett „könnyű", tehát problémamentesen és biztosan gyógyítható volt ismert, ott is kapható gyógyszerekkel. De Jaworowski hozzátette: még ezek az értékek is kétségeket ébresztettek a valódi kutatókban – valódiak alatt ő azokat érti, akik nem dőltek be a rémisztő bulvárhíreknek, a főleg zöldek által terjesztett rémtörténeteknek és az ellenőrizhetetlen adatokkal dobálózó politikusoknak. Ugyanis arra a belátásra jutottak, hogy ezek a pajzsmirigyrákos esetek nem Csernobil miatt alakultak ki, hanem ennyi arrafelé a természetes megbetegedés, de mivel azelőtt soha senki nem mérte fel az ottani gyerekek állapotát, hanem erre Csernobil után és annak okán-ürügyén került sor – hát megtalálták azokat az eseteket, amelyek *amúgy is voltak, léteztek* az ottani társadalomban!

Ráadásul ezen pajzsmirigyrákos esetek nagy többsége is úgynevezett „néma" betegség, vagyis amelyekkel a beteg leélheti az egész életét úgy, hogy soha semmi jelét nem tapasztalja. Bármilyen furcsán is hangzik, ezek az emberek életük végéig nem tudják, hogy rákosok, és ha nem jön közbe Csernobil, és az azt követő nagy és általános orvosi vizsgálatok, hát ki sem derült volna a bajuk.

Tegyük itt hozzá: nem az ENSZ tekintélyével megerősített UNSCEAR-jelentés az egyetlen, amely leleplezi a „nagy csernobili csalást". 2002-ben még négy másik ENSZ-szervezet: a WHO, vagyis az Egészségügyi Világszervezet, az UNDP, az UNICEF és az UN-OCHA is kiadott egy-egy jelentést, ame-

lyekben majdnem pontosan ugyanaz olvasható, ami az UNSCEAR jelentésében.

Ezek után már csak azon kellene töprengenünk, hogy honnan vette a világ azt a rémisztő „víziót", a Csernobil=tökéletes pusztulás-féle mítoszt? Kiknek állt az érdekükben, hogy ezt elterjesszék és évtizedeken át fenntartsák? Mert azt, ugye, senki sem tételezi fel, hogy az ENSZ immár öt intézménye, szervezete is összebeszélt az ukrajnai, az orosz és a belarusz kormánnyal, és annak propagandaszócsövévé lett. Annál is inkább, mert hiszen az ukrajnai és részben a belarusz kormány is fenntartja a gyilkos Csernobil mítoszát, és ők maguk is sok kárt szenvednek emiatt.

Első okként Jaworowski professzor az emberek pszichológiáját említi. Mindnyájunkban él a félelem a sugárzástól, ami annyira belénk vette magát az utóbbi ötven-hatvan évben – mióta Hirosimára és Nagaszakira ledobták az első atombombákat –, hogy az ellenérzésnek, félelemnek már orvosi neve is megszületett: radiofóbiának hívják a szakemberek. Ami már csak azért is érthető, mert hiszen azóta folyamatosan ijesztgetnek bennünket az atomrobbanás katasztrofális, emberiséget és civilizációt elpusztító hatásaival. Ám senki sem gondol arra, hogy miközben Csernobil hatásaitól rettegünk, addig Hirosima nem ébreszt ilyen félelmet... Pedig a két japán városban *ugyan atombombák robbantak fel, ma mégis emberek százezrei élnek ott!*

Hát igen. Csernobilban egy atomerőmű egyetlen blokkja robbant fel és égett le, való igaz, hogy jókora adag káros sugárzás került a levegőbe, ami az időjárási viszonyok függvényében aztán távoli tájakra is eljutott – de ennyi történt csupán, és semmi több. Hirosimában és Nagaszakiban pedig

az atomrobbanás után is, a legkisebb szünet nélkül laktak és éltek az emberek, és élnek ott mindmáig. Nyilván volt gyilkos hatása a sugárzásnak, de elsődlegesen a két japán várost az addig nem ismert, borzalmas erejű *robbanás* és annak járulékos hatásai: a lökéshullám, a légnyomás, a tűzvészek stb. pusztították el, annak estek áldozatul lakóik egy részével együtt. És ha azóta ott lehet élni, akkor miért ne lehetne Csernobilban is? Hiszen káros sugárzás csak a robbanás időpontjában volt, azóta újabb sugárzás nem keletkezik sem itt, sem ott. (Ha jól zár a csernobili reaktort körülvevő betonburkolat.)

A második oka a fölösleges rémületnek és tartózkodásnak éppen a tudósok magatartása volt. Jaworowski, mint bennfentes, pontosan ismeri a körülményeket. Fel is panaszolta a sajtó képviselőinek: az ötvenes években elterjesztett tudományos tévhitek őt is megtévesztették, és fiatal tudósként a hatvanas években például maradéktalanul el is hitte mindazt, amit például a sugárzás genetikai romboló hatásairól meséltek neki, nekik, nekünk. Ezúttal a professzor nem finomította véleményét: „birkanyájnak" nevezte azokat a kollégáit, ezrével és tízezrével, akik elhitték és mindmáig maradéktalanul hiszik például az úgynevezett LNT-hipotézist a radiológiai védelem terén.

Az LNT *(linear non-treshold)* az 50-es évek elején keletkezett, amikor is amerikai tudósok gyümölcslegyeket (muslincákat) besugároztak erős dózisú nukleáris anyagokkal, majd megállapították, hogy azok DNS-anyaga súlyosan károsodott, és mutáns példányok jöttek létre a következő nemzedékekben. Innen ered az elmélet elnevezése is. Minél erősebb volt a sugárzás, annál inkább nőtt lineárisan a genetikai mutáció, károsodás veszélye, és azt állították azok az amerikai

kutatók, hogy ebben nincs semmi küszöb, vagyis a legkisebb sugárzásadag is visszafordíthatatlan, nagyon káros hatásokhoz vezet. Ezt mindenki elhitte, miközben igenis volt – van – „küszöb", ugyanis az alacsony sugárzásdózisok teljesen ártalmatlanok. Már csak azért is, mert az emberiség az eddigi fejlődése, létezése alatt hozzászokott a természetes sugárforrásokból eredő dózisokhoz. Az LNT tehát azt hirdette, hogy a nulla közeli, nagyon alacsony sugárzásadag is káros – no, ezzel aztán „betették a kaput", mert hiszen mindenki félni kezdett a sugárzástól, különösen persze annak nukleáris válfajaitól, és retteg is szorgalmasan mind a mai napig!

Az LNT tökéletes hazugságnak bizonyult – vagy, ha finomabban akarunk fogalmazni, a későbbi, főleg a hetvenes években elvégzett aprólékosabb kutatások fényében kiderült, hogy „nem teljesen igaz". Mi több, az ellenkezője igaz, hiszen számos sugárzással nemhogy ártani, hanem éppen ellenkezőleg, gyógyítani lehet, gondoljunk csak a kobaltágyúra és más besugárzásokra. A kis dózisú sugárzások gyógyító hatásairól a 80-as évekre körülbelül 2 ezer tudományos munka szólt már... Ámde mindez sajnos már nem változtatta meg az általánosan elfogadott szemléletet. Vagyis azt a „rémisztő tényt", hogy minden sugárzás ártalmas.

Jaworowski itt egy hosszabb – általunk nem részletezett – eszmefuttatásban bebizonyította, hogy egyes, nem nagy sugárzásadagok egyenesen jótékony hatással vannak az emberi szervezetre, amelynek ugyanis időnként szükség van erre. A DNS-kódok gyakorlatilag másodpercenként sérülnek az emberi szervezetben, de az evolúció folyamán a szervezetünk megtanulta kijavítani azokat, míg a természetes radioaktív sugárzás ezrelékben sem mérhető ugyanolyan

kódsérüléseket okoz. Kiderült, hogy ha időnként egy kisebb sugárzásadag éri az emberi szervezetet, az egyenesen serkenti a védekező- és kijavítómechanizmusát! A dolog akkor tűnt fel a kutatóknak, amikor a nukleáris tengeralattjárókon szolgáló katonákat és a dokkokban a tengeralattjárókat javító személyzetet vizsgálták. Ők ugyanis *egészségesebbek* voltak másoknál! Egyszeriben érthető lett az a látszólagos paradoxon is, hogy akik Csernobilban ott voltak, részt vettek a mentésben, és csak kisebb dózist kaptak a sugárzásból, azok nemhogy nem betegedtek meg, de szemmel láthatóan (és orvosi vizsgálatokkal bizonyítottan) sokkal egészségesebbek voltak, mint más csernobili lakosok, akik nem voltak a sugárforrás közelében.

Mindezek után furcsa, és a mai tudományos világra, annak szervezeteire, egyszóval a „hivatalos tudományra", az akadémikusok felfogására és erkölcsi tartásának hiányára jellemző, hogy az LNT-hipotézis a mai napig él! Bár már erkölcsi halott, nem dobták ki, és a legtöbb kutató ma is azt hiszi, sőt szentül meg van győződve, hogy ez így igaz, ahogyan ötven éve leírták. Ami persze nem csak egy elméleti probléma, mert például az egész világon megállapított „veszélyes sugárzásszinteket" még az LNT szerint állították be, foglalták törvényekbe, és kötelezik a dolgozókat azok betartására. A radiológiai védelem szabályai még mindig az LNT-n alapulnak, holott maga a tudomány lépte azt át, és bizonyította be róla: nem érvényes már.

Van ennek anyagi oldala is, méghozzá veszteséges. A radiológiai védelemre ma több milliárd (nem millió – milliárd!) dollárt adnak ki évente szerte a világon, olyan határértékekre vigyázva, amelyek nemhogy nem érvényesek már, de

egyenesen nevetségesen ártalmatlanok. Következésképpen nem kéne őket betartani, mert nem jelentenek veszélyt az élő szervezetre, így az emberre sem. Persze érdemes lenne a kulisszák mögé nézni: kik azok, akiknek nem érdekük, hogy az igazság kiderüljön? Nyilván elsősorban azok a cégek, szakemberek, üzletemberek, akik a radiológiai védelmi rendszereket felépítik és működtetik. Az ő érdekük, hogy az LNT továbbra is elfogadott, hivatalos „madárijesztő" legyen, és mi, madarak, szépen be is ijedünk, szót fogadunk a sugárdózisok szörnyű hatásairól regélő kutatóknak.

Az LNT-nek köszönhető, hogy amikor az elmélet már régen halott volt, mégis annak nevében léptek fel – Csernobilban is. Egyfelől a világsajtóban megnyilatkozó tudósok azt szajkózták, hogy egy ilyen sugárdózistól több ezer embernek kell(ett) elpusztulnia, és ha a szovjet hatóságok nem közölték az áldozatok számát, nyilván eltagadták, elhazudták azokat a világ elől! Tudjuk persze, hogy a szovjet állam több mint hetvenéves létezése alatt eltagadott ennél sokkal nagyobb katasztrófákat, köztük nukleáris jellegűeket is, tehát volt alapja ennek a félelemnek. Másrészt viszont az, ami a katasztrófa után Csernobilban történt, szintén az LNT-nek köszönhető: hogy majd félmillió embert lakoltattak ki az övezetből, teljesen fölöslegesen. Mert hát a szovjet – ukrán, orosz – tudósok is úgy nőttek fel, hogy komolyan vették a nyugati tudósok nukleáris veszély-előrejelzéseit, és meg voltak győződve, hogy no, most aztán tömeghalál lesz, *hiszen sugárzás van...!*

Jaworowski most a média elé tárta, hogy 1987 elején megjelent egy jelentés, amit amerikai tudósok készítettek Csernobilról. Persze a helyszínen nem jártak, mert nem járhattak, külföldieket akkoriban még – és utána sokáig – nem engedtek oda a szovjet hatóságok. Ezért az amerikai szakemberek az LNT szempontjai szerint megsaccolták, hogy hány halálos áldozata kell legyen egy ilyen Csernobil-típusú katasztrófának: 36 ezer halottat prognosztizáltak! Ma már persze roppantul szégyellik ezt a melléfogásukat, de akkor a fél világ ezt fogadta el, és Csernobil neve olyan rettegett lett, mintha valóban meghalt volna ott akár csak a századrésze is ennyi embernek.

Ez a magyarázata annak – többek között –, hogy a világ ma olyan rettegéssel tekint Csernobilra, és ami még rosszabb: a nukleáris erőműveket is potenciális veszélyforrásnak tekintik nagyon sokan, túl sokan. De mi a helyzet a csernobili nyomorék gyermekekkel? Hiszen a világsajtót a következő években bejárták a hírek, hogy miféle torzszülöttek jöttek a világra a sugárzástól sújtott vidéken. Ám ez is csak egy manipuláció; a vizsgálatok szerint a Csernobil környéki területeken a katasztrófa után sem született több torzszülött, mint másutt, máskor vagy ugyanott régebben. Normális körülmények között a gyerekek 1-2, más források szerint 3 százaléka születik valamilyen testi hibával, és ez így van Dél-Afrikában, Svédországban, Malawiban, Japánban vagy Kanadában is, egyszóval ehhez nem kell semmiféle sugárdózis. Az újságírók addig járták Ukrajna egyes vidékeit (nem csak Csernobil környékét!), míg találtak egy-egy végtaghiányos csecsemőt, és azt máris úgy „adták elő" a világnak, mint a csernobili robbanás egyik következményét, sugallva, hogy ilyenekből persze lehet vagy van még több ezer, de hát mindet, ugye, nem mutathatják meg.

Érdekes dolog volt az is, ahogyan az érintett országok kormányai viselkedtek az UNSCEAR-jelentés megjelenése

után. Ahogyan azt a berkeken belülről megtudtuk, egyedül az oroszok viselkedtek racionálisan, nyugodtan fogadták a híreket, a jelentés tartalma már nem lepte meg a szakértőket, az illetékeseket. (Merthogy – és ezt már a szerző teszi hozzá – ez utólag felmentette őket a vád alól, hogy 1986-ban egy hétig elhallgatták a világ elől a nagy bajt, és ezzel sok ezer ember életét tették kockára nem csak az akkori Szovjetunióban, de Nyugaton is...) Viszont nagyon érdekes a két másik érintett ország reakciója. Az ukrán és a belarusz vezetés 2001-ben, vagyis a jelentés napvilágra kerülése után nagyon dühös reakciókat mutatott. Kijevben érthetően nehezményezték, hogy tizenöt évvel az esemény után kiderült: elhamarkodottan és rosszul reagáltak – persze, ezt rákenhették utólag is Moszkvára, hiszen köztudott, hogy minden intézkedés ott született. Nagyobb baj volt viszont a katasztrófa miatt nyugatról beáramló segélyekkel! Hiszen gyakorlatilag folyamatosan és a mai napig érkeznek a segélyek a nyugati nagy nemzetközi intézményektől, jótékonysági szervezetektől és magánszemélyektől a „szegény sugárkárosodott csernobili gyerekek" és a „kitelepített lakosság" részére. És akkor jön ez az ENSZ-jelentés, majd négy másik, majd ugye most, a huszadik évforduló előtt a NAÜ „Csernobil valódi mérlege" című kijelentése porrá zúzta azt a képzet, amit Kijev és Minszk keltett eddig a világban a szegény csernobiliak szenvedéseiről, és persze a „szegény Ukrajnát" és a „szegény Belaruszt" ért óriási károkról, amelyek eddig indokolták a segélyeket, támogatásokat, hiteleket, kedvezményeket. Ukrajna például csak 2000-ig több mint 148 milliárd dollárt adott ki a „katasztrófa következményeinek elhárítására" – kérdés persze, hogy ennek a pénznek mekkora része került csakugyan oda,

és mennyi valahová máshová...? Két dolog viszont kétségtelen: 1. ezen pénzek jelentős része Nyugatról származott, és 2. az összeg egy részét valóban kifizették a csernobiliaknak adott különféle kedvezmények, fizetési hozzájárulások, rokkantnyugdíjak stb. formájában. A lakosság egy része tehát pluszpénzekhez jutott, tegyük hozzá: úgy, hogy azt csak részben érdemelte meg. Mert egészségkárosodás nem történt, viszont akiket kilakoltattak, akik elveszítették ottani lakásukat, földjüket, azokat tényleg kárpótolni kellett. Az érintett három országban végső soron 7 millió (!) károsult állampolgárt számoltak össze...

És ehhez képest aztán következett a huszonegyedik század, amelynek már a kezdetétől sorban érkeztek a csapások Nyugatról. Az ENSZ több komoly és tekintélyes szerve írásba adta, hogy a helyi hatóságok intézkedései hibásak voltak, fölöslegesek voltak, túlzóak voltak, a kapott pénzügyi segítséget nagyobb részben elpazarolták, és ezek után az eddigi társadalompolitikai és egészségügyi rendelkezések teljes megváltoztatását ajánlották Kijevnek, Moszkvának és Minszknek.

Persze, nagy kérdés: van-e olyan politikai vezető az említett országokban, aki venné magának a bátorságot, és megfosztaná ezeket az embereket „megszolgált, megszenvedett" járandóságuktól? Mert hát a „csernobili károsultak" most és még sok évtizeden át igenis hónapról hónapra felveszik majd a nekik járó összegeket az államkasszából, és hozzájutnak más juttatásokhoz, szolgáltatásokhoz, köztük adócsökkentéshez is.

Többféle következtetést vonhatunk le a fejezet végén. Az egyiket megtette maga Lukasenko, Belarusz diktátora. Országában alighanem ő az egyetlen, akihez eljutottak az emlí-

tett ENSZ-jelentések, és azért, azóta lett olyan bátor. Mint önök is nyilván észrevették, a fejezet első és második része között kiáltó ellentét feszül, és nem véletlenül. Az elsőben bemutattuk azt, hogyan reagál a világ, a közvélemény arra, ami látszólag élesen szemben áll azzal, amit tudunk, érzünk, sejtünk. Amíg csak azt tudta a kedves olvasó, hogy Csernobil maga volt a halál, és évezredeken keresztül a totális pusztulás jelképe és színhelye lesz, egyfajta nukleáris Auschwitz – addig mi is felháborodtunk Lukasenko tervén: telepedjenek vissza a Zónába az emberek, műveljék a földet, nem kell félni semmitől.

Ám most, amikor megtudtuk a valós helyzetet, már másképpen látjuk a „bátyuska" úgymond „érthetetlen vakmerőségét", amely „ellenkezik a józan ésszel". Lehet, hogy neki van igaza?

A másik következtetést Jaworowski professzor így foglalta össze:

„A nukleáris energia a világ legbiztonságosabb energiaforrása. Csernobilban a legrosszabb katasztrófa következett be, amit csak el lehet képzelni egy áramtermelő erőműben. Ráadásul a csernobili erőmű megszegte az összes biztonsági előírást, maga az objektum egy hatalmas botrány volt. De ez még nem minden. A reaktor robbanása következtében az atmoszférába hihetetlenül nagy mennyiségben kerültek ki sugárzó anyagok, amelyek eljutottak még az Antarktiszra is. És mi történt...? Hát semmi! 31 ember vesztette életét, kevesebb, mint egy tömeges vonatbalesetben... Hát ennyi, és csak enynyi történt!"

* * *

Mi a magunk részéről már csak egyet tehetünk hozzá: a jelek szerint nemcsak az volt a botrányos, ami 1986-ban Csernobilban történt, hanem az is, ami erről és más nukleáris dolgokról visszamenőleg kiderült a huszonegyedik század elején. Mindenkinek érdemes ezen elgondolkoznia.

8. Ha az elnök nem akar menni

(Olasz bankbotrány)

Hogy az olasz bankok körül nincs minden rendben, sokan sejtették régebben is. Akadtak szép számmal, akik tudták, hiszen már az utóbbi negyven-ötven évben is rendre történtek olyan esetek, amelyek alapjaiban ingatták meg az ügyfelek bizalmát a bankokban. De olykor a nemzetközi bank(ár) világ is joggal tartott attól, hogy valami nagyobb szabású skandalum begyűrűzik hozzájuk is. A bankok olyanok, mint a közlekedőedények – az A ponton betett összeg megfordult B ponton, C ponton, eljut a jelképes ábécé végére is. Hát nemcsak a pénzek, hanem a hitelek, tartozások is vándorolnak, ráadásul a tulajdonosok is összefonódnak. A külvilág nem tudja például, hogy a biztosítóintézetek is biztosítva vannak egymásnál a nagyobb természeti vagy egyéb katasztrófák esetére, amelyek egy-egy érintett biztosítótársaság számára is katasztrófát jelenthetnek, ha tömegesen kell kifizetnie a károsultakat. Ilyenkor lépnek közbe a többi biztosítók. Nos, a bankoknál is vannak hasonló kölcsönösségi kapcsolatok és rendszerek. Már csak azért is, mert – ami szintén nem annyira ismert a kívülállóknak – egyes bankoknak más bankok a tulajdonosaik, és nekik megint más bankok is lehetnek rész- vagy egész tulajdonosaik, amely tényt általában ritkán kötik az átlagpolgárok orrára.

Nos, voltak már itáliai bankbotrányok, egyszer az 1970-es években, még a Vatikán bankjával is, amelyek megrengették a gazdasági helyzetet – persze, mert egyszerre voltak politikai és gazdasági (bűn)ügyek. 2005-ben megint valami hasonló dolog kezdett bűzleni a napfényes ország kék ege alatt.

Szeptemberben már kezdett tarthatatlanná válni Antonio Fazio gazdasági miniszter helyzete, aki egyben a Banca Italia, vagyis az olasz „nemzeti", azaz jegybank (pénz, bankjegyek kibocsátására is feljogosított szervezet) elnöke is. Az olasz jegybank működése már régóta igen elmaradott volt, nem tartott lépést sem a bankszakma, sem az európai közösségi előírásokkal, ajánlásokkal. Működése elnehezült, és mindenki tudta, hogy meg kell reformálni. Sőt miután az erről szóló döntéshez közel került a (Berlusconi-)kormány, hát a bank részvényei is emelkedni kezdtek. A bizalom nőtt iránta. A pénzvilágba mindenki arra számított, hogy a bankot nagyobbrészt állami ellenőrzés alá vonják, és megnyirbálják az addigi elnök egyszemélyi hatalmát, mert bizony Antonio Faziónak és a jegybanknak szinte korlátlan hatalma volt Olaszországban. A bankelnök akkora fizetést kapott, amekkorát rajta kívül a világban csak egyetlen bankelnök. Fazio ugyanis évi 740 ezer eurót tett zsebre, ráadásul megbízatása 1993-tól meghatározatlan időre szólt. Vagyis ha jól tartja magát, akár a haláláig ott maradhat az elnöki székben, ezért az óriási összegért. Ráadásul teljhatalommal rendelkezett, azt tett, amit akart, úgy rendelkezett, ahogyan akart, és senki sem szólhatott ellene. Éppen fordítva, ő mindenbe beleszólhatott, az olasz bankszektorban semmi sem történhetett az ellenőrzése, utasítása, egyetértése nélkül. Mindehhez hozzájárult az a szabály is, hogy elmozdítását még a kormány sem kezdeményezheti – vagyis voltaképpen Fazio afféle király volt a maga szemétdombján.

Faziót folyton kritizálták az utóbbi években, és meg kell hagyni: nem ok nélkül. Ugyan sokat tett az olasz bankszektorért, de ennek ára volt. A külföldi bankokat megakadályozta abban, hogy olasz bankokat vásárolva beléphessenek annak piacára – ezzel számos európai jogszabályt is megsértett. De mivel így nem alakulhatott igazi verseny, az olasz bankok elkényelmesedtek, nem volt mitől és kitől tartaniok, hát a szolgáltatások színvonala egyre csak esett, viszont az ügyfeleknek mindenért sokkal többet kellett fizetniök, mint az az Unióban szokás volt. Ismét kiderült: ha egy ország akár csak egyik szegmensében is elzárkózhat a külföld elől, és védi a maga „nemzeti értékeit" vagy piacát, azzal rosszul jár, mert verseny híján minden elromlik. A kapitalizmus nem tűri a bezárkózást, eleme a nyitottság, amely működését is elősegíti, jobbá teszi.

Szóval sokan fújtak már Fazióra, és nem ok nélkül. Európában példa nélkül álló dolognak számított 2005-ben, hogy egy jegybankelnök meghiúsítsa egy másik uniós ország bankjának adásvételi akcióját. Márpedig 2005 júliusában ez történt: Antonio Fazio, a maga körében zsarnoknak tartott, igen határozott és ellenvéleményt nem tűrő férfiú mindenre kész volt, hogy lehetetlenné tegye a holland ABN Amro Bank üzletét. A hollandok szerették volna megvásárolni a kilencedik legnagyobb olasz bankot, az Antonvenetát (teljes nevén: Banca Antoniana Popolare Veneta). Szép árat, 6,3 milliárd eurót fizettek volna érte.

Nem ez volt az első ilyen eset, és másban is „sáros" volt már Fazio. Mint az kiderül a *Corriere della Sera* 2005. szep-

tember 21-i számának vezércikkéből, sok jel mutatott rá, hogy Antonio Fazio korábban alaposan kivette részét a Parmalat-botrányból, és természetesen ott is negatív szerepet játszott. A problémát éppen akkor abban látta az ismert politikai napilap, hogy a közelgő G8-as konferenciára (a világ vezető gazdasági hatalmainak szokásos tanácskozására) Berlusconinak azzal a miniszterével kéne mennie, akinek elbocsátását már a fél ország követeli. Ez azért erős túlzás volt különben, mert – mint éppen felpanaszolta a *Corriere* – azok a banki vezetők és nagyvállalatok tulajdonosai, akik azelőtt a leghangosabban követelték Fazio távozását, most hirtelen szinte mindnyájan frontot váltottak, és azt mondogatják, hogy a következő választásokig már nem kéne elmozdítani Faziót. A lap gyanúsnak találta ezt a hirtelen engedékenységet, ezt a tömeges megértést, és csak célozgatott rá, hogy emögött megint Fazio valamilyen akcióját lehetne sejteni…

De térjünk vissza a botrányra. Amikor Fazio a jelek szerint látta, hogy nincs semmi törvényes eszköz a kezében, amivel megakadályozhatná az olasz bank kivásárlását a hollandok által, mást talált ki. A családi jó barátot, Fiorani bankárt kérte meg egy kis akcióra. Fioraniról tudni kell, hogy kétes pénzügyeiről ismerik szerte Itáliában, és – hogy finoman fogalmazzunk – ha egy szobrász a megbízható üzletember szobrát szeretné elkészíteni, nem őt kérné fel modellnek. Fazio különféle machinációkkal lehetővé tette, hogy Fiorani és hasonszőrű társai illegálisan és gyorsan bevásárolják magukat a szóban forgó bankba, és ott akkora részesedést szerezzenek, amellyel majd – ha meg kell szavazni annak eladását a hollandoknak – ők ellene szavazhassanak és meghiúsíthassák a vásárlást. Fazio hagyta, hogy barátja, Fiorani mindenféle strómanok segítségével névtelenül vásároljon Antonveneta-részvényeket, egy olyan, amúgy is ingatag bank pénzén, amely ennek következtében a tőkéjét is csaknem teljesen elveszítette. Ez a bank alapjaiban szegte meg a banktörvény előírásait, Fazio azonban nemhogy nem akadályozta meg mindezt, hanem még szép csöndesen támogatta is fentről, és szemet hunyt a törvénysértések fölött.

Mi több, végül az is kiderült, hogy Fiorani és az ingatag bank vezetője az egész holland tervről éppen… Faziótól értesültek, így léphettek aztán közbe, hogy megakadályozzák az adásvételt! Ezzel sokak számára betelt a mérték.

Persze, ahogyan az lenni szokott: utólag sok mindenre fény derült. Például arra is, hogy már tavasszal gyűltek a bizonyítékok Fiorani ellen, a milánói ügyészség utasítására lehallgatták a telefonját. Így aztán mintegy „véletlenül" felvették azt a beszélgetését is, amelyet éppenséggel jó barátjával, Antonio Fazióval, a jegybank elnökével folytatott. Fiorani éppen azért hálálkodott, hogy Antonio lehetővé tette ezt az egész bankfelvásárlási akciót.

Az rendben van, hogy a jegybank elnökének tudnia kell arról, ha egy olasz bankot – ez természetesen sohasem csak egy bankot, hanem egy régióra vagy akár az egész országra (ritkábban több országra, kontinensre) kiterjedő bankhálózatot jelent – egy külföldi cég szeretne megvásárolni. Nincs joga megtiltani, de tudnia kell róla, előre. Nos, ezt a helyzeti előnyt használta ki Fazio arra, hogy egyfelől régi mániájához híven bármilyen eszközzel megakadályozza a külföldiek térnyerését az olasz bankszektorban, másfelől éppen a jó barátja

jusson hozzá egy bankhoz, méghozzá mint annak megmentője az idegen (karvaly)tőkétől...

Az illetékes hatóságok, a lehallgatott telefonbeszélgetések, a tanúvallomások és egyéb bizonyítékok alapján végül is megakadályozták, hogy Fiorani ténylegesen is az Antonveneta tulajdonosa legyen, hiszen törvénytelen eszközökkel akarta azt megszerezni. Az ügyészség lefoglalta a csellel szerzett Antonveneta-részvényeket. Fazio persze még szeptemberben is tagadta a vádakat, és keményen kitartott amellett, hogy ő ugyan nem hágott át semmilyen törvényt.

Szeptember elején aztán kezdett szorulni a hurok Fazio nyaka körül. Mint az olasz jegybank elnökének, időről időre részt kellett vennie az EU jegybankelnökeinek konferenciáján. A jegybanki tanács ülésén aztán felelősségre vonták őt, magyarázatot követeltek, hogyan akadályozhatta meg a szolgáltatások és a tőke szabad áramlását a tagállamok között, ha az egész EU eleve ezekre az alapokra épül? Fazio ott is kétségbeesetten védekezett, és végül a jegybanki tanács ideiglenesen úgy döntött: majd ha több információja lesz az ügyről, akkor dönt véglegesen Fazio sorsáról. Közben otthon az ellenzéknek sem kellett több, alaposan leszedték a keresztvizet az elnök úrról, mint láttuk, nem is ok nélkül. Berlusconit felszólították, mondassa le – rúgja ki! Berlusconi ekkor hirtelen – mint a bűvész a nyulat a kalapból – előrántotta a jegybank működésének megreformálásáról szóló tervét. Szó se róla, abban olyan pontok is szerepeltek, amiket Fazio nem tudna teljesíteni már csak habitusa miatt sem, ugyanis az új jegybanki elnök nem lehet zsarnok, nem dönthet egy személyben mindenről, közel sem lesz akkora hatalma, de még beleszólása sem a banki ügyekbe, mint volt akkor Faziónak.

Az új rendszerben senki sem lehetne jegybankelnök élethossziglan, csak hét évre szólna a megbízatás, szinte semmiben sem dönthetne egyedül, csak egy testület élén, ahol szavazni kell.

Közben a sajtó persze erőteljesen csámcsogott az ügyön, és általában a Fiorani–Fazio-szálat boncolgatták, előkerültek a fotók a két család kapcsolatának illusztrálására, közös nyaralások, fogadások, vendéglátások stb.

Egy hónappal később, 2005. október elején már megindultak a kihallgatások a bűnügyben, és Antonio Faziónak is meg kellett jelennie kihallgatói előtt. A szemüveges, teljesen ősz hajú, akkor hatvankilenc éves férfi igyekezett tartani a formáját, különösen a média előtt. Nem volt könnyű helyzetben, mert egyfelől hivatali hatalommal való visszaélés volt a vád ellene, másfelől azokban a hetekben már egymást érték a lemondásra felszólító dörgedelmek: még Berlusconi meg gazdasági minisztere és más miniszterek is nyilvánosan üzenték neki: mondjon le...!

De Fazio nem mondott le. Az egyetlen testület, amely őt arra kényszeríthette volna, a 13 tagú Legfelső Banktanács, de ebben is csupa kipróbált régi harcostárs és barát ült, akik még a botrány kirobbanása után is jelezték: mellette állnak, eszük ágában sincs őt lemondatni! És Fazio ekkor – 2005 októberében – úgy vélte: ha lemondana, azzal beismerné bűnösségét, márpedig erről szó sincsen...

A botrányba keveredett bankelnök a jobboldal támogatását élvezte, persze nem teljesen maradéktalanul, mert például Berlusconi miniszterelnöknek nélküle is sok baja volt, tehát nem állt ki mellette. De egyes jobboldali pártok és a katolikus egyház bizalmáról biztosította Faziót, sokan az olasz érdekek

védelmezőjét látták benne, ami csak olaj volt a tűzre. Az egyetlen retorzió, ami akkortájt érte Faziót, az volt, hogy a nemzetközi valutaalap washingtoni találkozóján nem engedték meg neki, hogy Olaszország nevében felszólaljon – ez bizony óriási égés volt, hiszen éreztették vele a nemzetközi bankos körökben, ráadásul a legmagasabb szinten, hogy nemkívánatosnak tartják a botrány után.

December közepén már javában zajlott ellene egy másik vizsgálat is. Ismét a milánói államügyészség vádolta meg őt, most azzal, hogy bennfentes kereskedelmet is folytatott. Míg az előző vádpontért, az uniós szabályok megsértéséért, vagy ahogyan itt szerepelt: a hivatali hatalommal való visszaélésért az olasz törvények szerint három év börtön járhat, az újabb váddal kiegészülve Fazio már ennél jóval többet is kaphat – írta a sajtó.

Aztán eljött a 2005 karácsonya előtti hétfői nap, amikor is délután, nem sokkal a hivatali idő vége előtt Antonio Fazio váratlanul – vagy sokak szerint vártan? – bejelentette lemondását. A júliusban kirobbant korrupciógyanús bankfelvásárlási üggyel kapcsolatban történt mindez, de persze ezt ilyen egyenesen nem vallották be az illetékesek.

Mivel Olaszországban – az addigi törvények szerint – a jegybank elnökének kinevezése élethossziglan szól és nem volt más mód az eltávolítására, mint nyomást gyakorolni rá – hát nem kétséges, hogy az illetékes körök ezzel az erővel éltek, azt használták fel Fazio eltávolítására. Tizenkét évig ült a székében, és bár azelőtt is történtek ilyen-olyan ügyek, enynyire nyilvánvalóan egyik sem volt korrupciós.

A nyomásgyakorlás egyik eszköze lehetett az is, hogy előtte való héten nem csak Fiorano barátját, de több más vezérigazgatót is letartóztattak. Akik belekeveredtek a botrányba, azoknak így vagy úgy menniök kellett (vagy vitték őket...), hát végül is olyan nagy volt Fazio fenyegetettsége, hogy nem tehetett mást.

Karácsony előtt már tudható volt a háttér és számos részlet is, ami addig nem vagy csak töredékesen került napvilágra. Nem utolsósorban persze azért lett minden világos, mert az ügyészség jó olasz szokás szerint folyamatosan szivárogtatta a sajtónak a szaftosabb részleteket. Így aztán 2005. december közepén már mindenki világosan láthatta, hogy Fazio nemcsak a régi barátság okán pártolta Fiorino bankját a hollandokkal szemben, és nem is csak azért, merthogy „hazafiasságból" védelmezte volna az olasz bankokat a külföldiekkel szemben – dehogy. Gianpiero Fiorano, az évtizedes barát számos egyéb módon hálálta meg a szívességet. Például Faziónak gigantikus képernyős tévét és a legdrágább Dom Perignon pezsgőt, a feleségének pedig Cartier órát, Prada retikült és kisebb-nagyob ezüsttárgyakat ajándékozott. Mint azt akkoriban megírta még a *Wall Street Journal Europe* is, ezek a kedveskedések összességükben csaknem 30 ezer eurót tettek ki!

Ráadásul már az is tudható volt, hogy Fiorano más, gyanús vagy éppen kriminális bankügyleteiből származó pénzét akarta tisztára mosni azzal, hogy ő és barátai vehették meg az eladó bankot, a hollandok orra elől (az üzlet végül is, a botrány miatt, nem jöhetett létre, közbeszólt Brüsszel, és jól tette). Fiorano, amikor égni kezdett talpa alatt a föld, 70 millió eurót kimentett külföldre, kifosztotta saját bankja ügyfeleit, mi több, egy érdekes trükköt is alkalmazott. Ha valamelyik ügyfele meghalt, egyszerűen levette a számlájáról az egész

pénzt, és úgy tett, mintha az elhunyt még halála előtt megszüntette volna nála a számlát!

Ahogyan az lenni szokott, ilyenkor több hasonló ügyre is fény derült. Brüsszel máris vizsgálatot indított az olasz bankok világában, elsősorban az érdekelte, hogyan viszonyulnak Itáliában a versenyszabályokhoz. Merthogy kiderült: ugyanígy járt a spanyol Banco Bilbao Vizcaya Argentaria is, amikor az olasz Banco Nazionale del Lavorót („Nemzeti Munka-Bank") szerette volna megvásárolni. Fazio még hivatalban volt és itt is közbelépett, most megint egy másik, egy olasz vevőt szeretett volna a spanyol helyén látni – és hogy, hogy nem, az itteni olasz vevő ellen is nyomozást folytat az ügyészség, vagyis ő is sáros lehet ebben az ügyben.

Van-e valami tanulság az ügyből? Nyilvánvalóan több is. Méghozzá olyanok, amelyeket más országok is levonhatnak a maguk részére. Például, hogy sohase bízzanak meg fontos állással senkit – határidő nélkül! Vagy még egy jegybankelnök is vigyázzon, miket mond a telefonba, mert sohasem tudhatja, hogy vagy ő maga, vagy telefonos beszélgetőpartnere ellen folyik-e valamilyen nyomozás, és akkor lehallgatják a beszélgetéseiket. No és arról nem is szólva: ha az ember bankelnök, sőt egy ország bankárait „vezeti" valamilyen értelemben, ne ragadtassa magát csalásra csak azért, mert azt hiszi, feladatai közé tartozik a „nemzeti bankrendszer" védelme. Ugyanis nemzeti bankrendszer nem létezik és nem is létezhet abban a világban, amelyben ötszáz éve nemzetközi kereskedelem zajlik, és ahol kereskednek a bankokkal is...

Eljött az idő, amikor a botrány olyan nagyra dagadt, hogy már a jobboldali politikai pártok és a katolikus egyház is kihátrált Fazio mögül, majd ugyanezt tette a jegybanki tanács

is, amelynek kilenc tagja közül legalább hatnak a szavazatára lett volna szükség Fazio eltávolítása érdekében. Amikor Fazio úgy érezte, hogy e hatból is többen hajlanak az ő megbuktatására, belátta: nincs tovább. Lemondott posztjáról, miután rengeteg kárt okozott Olaszország tekintélyének és a bankszakmának is.

9. A németek sem jobbak?

(Volkswagen, Siemens és...?)

Bizony erősen úgy tűnik, nem csak az olaszországi szakemberek követnek el ezt-azt. Németországban, ha állami szinten nem is volt ilyen botrány az új évezred első éveiben, azért akadt más természetű ügy bőven.

Az egyiket például a világszerte ismert és elismert német autóipari óriáscég, a Volkswagen produkálta. Európa legnagyobb autógyártó cége állítólag egy régebbi politikai bűnéért fizetett. Rossz nyelvek szerint – így a suttogó, később pedig a már egyáltalán nem csak suttogó propaganda – annak idején a Volkswagen jelentős segítséget nyújtott Schröder kancellárnak a hatalomra jutásban. Aztán, amikor fordult a kocka és már nem Schröder volt a kancellár, a politikai ellenfelek megfizettek a cégnek. Lehet, hogy tényleg így is volt.

Mindenesetre a *Der Spiegel* szerint sok olyan dolog is történt a Vokskwagennél, ami kihatással volt a politikára – vagy a politika hatott a cégre? Minden bizonnyal ez is igaz, hiszen túl nagy ez a vállalat ahhoz, és túl sok országban folytat gyártást, hogy hermetikusan elzárhassa magát a politikától, és ami nagyobb baj: a politikusoktól is.

Mindenesetre országos ügyekről is szó volt ebben a botrányban. A Schröder kancellár uralma alatti időkben próbálták megreformálni a már-már a teljesítőképessége határán lévő német „gondoskodó államot". A népjóléti intézkedése-

ket meg kellett reformálni, aminek következtében sok százezer vagy akár millió dolgozó veszítheti el eddigi előjogait, juttatásait. Még durvábban fogalmazva, sokan elveszítették szociális juttatásaikat a Volkswagennél is, és ezt állítólag annak köszönhették, hogy a cég vezetése takarékosságra hivatkozva elfogadtatta az új intézkedéseket a vállalat középvezetőivel, köztük a humán menedzserekkel, de legfőképpen a szakszervezeti vezetőkkel! Vagyis azokkal, akiknek éppen az ellenkező lett volna a feladatuk: őrizni, sőt amikor csak lehet, kiterjeszteni a dolgozók jogait.

Nos, mi volt a módszer, amivel a vállalat vezetése elérte, hogy a menedzserek és a szakszervezeti bizalmik mindebbe belemenjenek? Óh nagyon egyszerű. Korrumpálták őket – de nem vagy nem csak a szokásos módon. „Megszépítették az életüket" – vallotta egy Volkswagen-vezető, és ez a „megszépítés" bizony nagyon érdekesen zajlott. Mivel az említett menedzserek és szakszervezeti bizalmik mind férfiak voltak, hát szerte a világban, ahol Volkswageneket gyártanak, az uraknak kedves hölgyek társaságáról gondoskodtak – *a cég pénzén...*

Lássuk az egyik ilyen ügyet! Volkswagen autókat gyártanak Németországban, Spanyolországban, Portugáliában, Indiában, Brazíliában és Csehországban. Nos, mindezeken a helyeken az ottani menedzsereknek és szakszervezeti vezetőknek biztosítottak látogatásokat a luxusbordélyokban, a különösen kiemelt embereknek például – ilyen volt Peter Hartz, az igazgatótanács tagja és a humánerőforrás-menedzser – még azt is megtették, hogy helyébe vitték külföldről a luxusprostituáltat!

A botrány kirobbanása után egy újságíró nem volt rest, és megkereste azt a hölgyet (?), aki Hartz úrral Párizsban „foglalkozott". Joselia R. amúgy nap mint nap a lisszaboni „Fehér Elefánt" luxusbordélyban lép fel, mondhatni „dolgozik". De amikor Hartz úr Párizsba utazott úgymond hivatalos ügyben, akkor telefonált Lisszabonba, és a repülőgépen magához rendelte régi ismerősét, Joseliát – és a repülőjegyet is a konszern fizette! Ahogyan a Volkswagen wolfsburgi kasszájából állták Joselia kisasszony szállodai és egyéb költségeit, és sejthetően persze Peter Hartz úrét is. Hiszen „hivatalos úton" járt...

Az autógyár munkásait az dühítette fel még jobban, hogy azokat az embereket kényeztette el a cég, akik közben őket folyton takarékosságra ösztönözték, mi több, rendelkezéseikkel erre kényszerítették a munkásokat! Akik elvették szociális juttatásaikat, amelyeket már régebben kiharcoltak maguknak. Arra hivatkozva tették ezt, hogy sanyarú időket élnek, a német állam már nem képes mindenkit úgy (el)tartani, ahogyan azt addig tette, vége a jóléti államnak stb. És miközben szorosabbra húzták a német alkalmazottak nadrágszíját, ők maguk – éppen efféle kétes szolgálataik fejében, amelyekkel sok pénzt takarítottak meg a Volkswagen tulajdonosainak – dorbézoltak, pezsgőben fürödtek és prostikkal élték az életet szerte a világban!

Mert hát ne legyenek kétségeink: ugyanez ment nemcsak Európában, hanem Dél-Amerikában és Ázsiában is. A konszern vezetése mindenütt megtalálta azokat az embereket, főleg a szakszervezeti vezetőket, akiket így vagy úgy korrumpálhatott, és miután azok elfogadták ezeket a sajátságos ajándékokat, már nem volt nehéz rávenni arra, hogy engedjenek

a felülről jövő nyomásnak. Hogy megmagyarázzák a dolgozóknak: „Bizony nehéz időket élünk, takarékoskodnia kell a cégnek is, nehogy túl sok embert kelljen elbocsátania, szaktársak, húzzuk össze a nadrágszíjat egy kicsit, hogy átvészeljük, túléljük a bajokat..."

Németországban fent említett Peter Hartzot sok százezer munkanélküli is gyűlölte. Ez az úr dolgozta ki ugyanis azokat a takarékossági intézkedéseket, azok egész rendszerét, amelyet aztán Schröder kancellár kormánya bevezetett.

Szóval így kezdődött a háború utáni Németország egyik legnagyobb skandaluma. A korrumpált vezetők kaptak versenyautót, fizették nekik a legdrágább luxusszállókat, elmehettek nyaralni a világ legegzotikusabb tájaira is, kaptak állítólag kisebb-nagyobb (de inkább nagyobb) összegeket is, persze mindig nyugta és számla nélkül. Mint valaki megjegyezte: ebből a pénzből több go-go girl jutott neki, mint ahány beleférne egy régi Volkswagen „Bogárba"...

És ha Peter Hartz csak egyszer találkozott volna Joseliával! De nem, hanem – mint azt a *Bild* német pletykalap kideríttette – Lisszabonban ismerkedtek meg. Valaki – van ok feltételezni, hogy az illető szintén a német cég helyi munkatársa lehetett – a portugáliai Volkswagen-gyárba látogató humánerő menedzsernek bemutatta Joseliát. Annyira megtetszettek egymásnak, hogy egy luxusszállodában négyszer is találkoztak. Később Hartz a párizsi ötcsillagos „Georges V", vagyis az V. György királyról elnevezett szállodában is megvendégelte a külön ezért repülővel Lisszabonból érkező hölgyet. De voltak együtt Brazíliában is – kettesben repültek Sao Pauló-ba.

Természetesen nem szolgálhatunk pontos költséglistával, hogy az olvasónak fogalma legyen arról, mennyi pénz folyt el ezekre a szórakozásokra. De elképzelhetik, mennyibe kerülhet egy éjszaka Párizs leghíresebb és legelőkelőbb szállodájában, az ottani étteremben milyen csillagászati összeget kérnek egy ebédért vagy vacsoráért, és a repülőjegyek sem olcsók, különösen nem az első osztályon. No és Joselia kapott ezer eurót ama fáradságos „munkáért" ott a párizsi luxus közepette, és hatszáz dollárt a Sao Pauló-i jelenlétéért.

Amin később felhördültek a Volkswagen munkásai: Németország munkanélkülijeit és egyáltalán mindenkit, aki megrövidült az éppen Peter Hartz által kitalált restrikciók miatt – az a tény, hogy mindez Hartz úrnak egyetlen centjébe sem került! De nem ám, mert mindet a cég fizette. Ennek két módja volt: vagy kapott egy hitelkártyát az illető menedzser, avagy szakszervezeti főember, és azzal bármit kifizethetett bárhol, a cég soha sem vonta kétségbe a kifizetés jogosságát, vagy küldtek vele egy megbízható embert, a legtöbbször Klaus-Joachim Gebauert, akit eleve az efféle ügyek intézésére tartottak a cégnél. Gebauer zsebében ott lapult a céges hitelkártya korlátlan összegre szólóan, és Gebauer úr kísérgette bordélyról bordélyra, luxusszállóról repülőtérre, yachtkirándulásról távol-keleti nyaralásra azokat az urakat, akiket a Volkswagen vezetése ily módon akart megnyerni magának. És ez bizony sikerült is, ami ilyen körülmények és ilyen arányú, látványos korrupció mellett nem is különös.

És nemcsak a 63 éves Peter Hartz volt az egyetlen a Volkswagen-konszern vezetői között, aki állandó szeretőt tarthatott – a cég költségére! A 62 éves Klaus Volkertnek, a VW munkástanácsa volt vezetőjének is volt egy karcsú brazil sze-

retője, akit Volkert Portugáliába hozatott, luxusszállóban találkozgattak, majd – talán, hogy még közelebb legyen hozzá? – elhozatta Németországba, ott egy luxuslakást és luxuskocsit biztosított számára, majd segített neki Brazíliában házat vásárolni 60 ezer euróért (annyiért ott valóságos birtokhoz juthat az ember). Ja, és majd elfelejtettem! Negyedévenként 23 ezer euró készpénzt is kapott szolgálataiért a brazil szépség. Ismétlem, mindezt a VW-konszern számlájára!

Hogy honnan volt erre pénz? Hát onnan, hogy a cég vezetősége különböző, de nyilván nem legális forrásokból összegyűjtött egy 700 ezer eurós „különleges alapot", amiről persze csak kevesen tudtak, és ennek kamataiból fedezték az említett és nem említett urak költséges „hobbijait", szórakozásait. Volkert különben, amikor 2005 júniusában kipattant a botrány és az ő neve is felkerült a pletykalapok oldalaira, azonnal lemondott állásáról, kikapcsolta mobilját és lemerült, valahol bujkált hónapokon keresztül.

A VW efféle gyakorlata Prágában sem volt más. Mint köztudott, a csehországi Skoda-gyár is a VW-konszern tulajdona már jó ideje. Itt Helmut Schuster volt a humánerőforrás-menedzser, azelőtt a VW munkástanácsának elnöke. Az 51 éves Schuster Prágában hamar rázizzent a gyors autók és a gyors nők ízére: az ötgyerekes családapa hamarosan komoly viszonyt folytatott Katerina Brozova cseh színésznővel. A 37 éves nő – többek között a *Playboy* oldalain is megcsodálhatták testének minden zegét-zugát – a cégtől Schusternek ajándékozott Lamborghini luxussportkocsikkal száguldozott a cseh utakon. Amikor aztán júniusban kitört a botrány és napvilágra kerültek a csúnya ügyek, Schustert azonnal elbocsátották (mintha egyedül ő lett volna felelős azért, amit tett),

a férfi bezárkózott a cég által neki bérelt prágai villába – majd olyan könyvkiadót kezdett keresni, amelynek elmondhatná az egész ügyet úgy, ahogyan ő látta, és amely a „sztori" fejében hat számjegyű euróösszeget hajlandó neki ezért fizetni...

Azon azért érdemes elgondolkozni, vajon a cég miért juttatott ilyen szolgáltatásokat a szakszervezeti vezetőknek – ha köztudott, hogy a VW alkalmazottainak már így is a legnagyobb a fizetésük és legrövidebb a munkaidejük egész Németországban? Legalábbis ami a motoripari konszerneket illeti. Ha igaz lenne, amivel az elején védekeztek a vezetők: „csak szerettek volna harmonikusan együttműködni a szakszervezetekkel, akkor felmerül a következő kérdés, miért kellett ehhez rejtélyes cégházózatot létrehozni Luxemburgban, Gibraltárban, Indiában és az Egyesült Államokban? Nem arról volt szó, hogy itt mosták ki a ki tudja, honnan és hogyan szerzett pénzeket?

Hamarosan kiderült, hogy itt többről is szó lehet. Ha jól megnézzük az ügyeket, és belátunk némileg a kulisszák mögé is, már nem kétséges, hogy a föntebb név szerint említett öszszes úr, különben a konszern menedzserei, sok egyéb üzletet is kötöttek – a saját zsebükre. Például holmi ingatlanpanama is zajlott évekkel korábban, amikor Prága mellett egy valóságos kisebb VW-várost építettek fel. Akkor egy cseh cég közvetítésével állítólag 20 millió euró folyt be – egyenesen a zsebükbe! És állítólag ugyanez ismétlődött meg akkor is, amikor más országokban, sőt más földrészen kezdett építkezni a Volkswagen-konszern. Például a kínai után várhatóan a második legjobb autópiac Indiában lesz – ezért a cég ott is letelepedett, és építkezett. Ha megkaparjuk az utóbbi

évek fontosabb külföldi beruházásait, például amikor a VW Angőlában hozott létre eladási hálózatot a Volkswagen és Skoda kocsik számára, vagy amikor a konszern dolgozóinak nyugdíjalapjából eszközöltek nagyobb befektetéseket (ez 1,6 milliárd eurót őriz a kasszájában...) – akkor vajon mi minden történt még?

Hát például az, hogy az egyik VW-vezető az indiai Andra Pradesh állam vezetőitől kétmillió eurót követelt átutalni egy titkos számlára azért, hogy az ő döntése alapján ott építsék fel az autógyárat, ne máshol. Ha nem fizetnek, olyan jelentést ad a cég vezetésének, amitől az más helyszínt keres majd – fenyegetőzött. Eladott egy ismeretlen indiai céget, mondván, az is kapcsolatban áll a konszernnel, így a pénz oda fog jutni. Az állam vezetőinek nagyon nagy szükségük volt arra a pár ezer munkahelyre, kifizették hát az összeget. Később kezdtek csak nyomozni az „indiai cég" után, de annak akkor már bottal üthették a nyomát, minden bizonnyal maga a VW-menedzser alapította, majd amikor a pénz befolyt, a céget és a bankszámlát megszüntette. A kétmillió soha többé nem került elő...

A német nagyvállalatoknál törvény előírta kötelezettség az úgynevezett „munkástanácsok" vagy más néven „üzemi tanácsok" létrehozása. Ebben ott van úgy a vállalatvezetés, mint a dolgozók, a szakszervezetek képviselői is. A rendszer jól működik, nagyon kevés a sztrájk, mivel mindent ott belül megbeszélnek, elrendeznek, addig tanácskoznak róla, míg valahogy meg nem egyeznek.

De most derült ki, hogy ha egy erős cég el akart érni valamit, a dolgozók rovására, amibe a szakszervezetek aligha egyeznének bele, hát előbb megdolgozza a szakszervezeti

vezetőket és menedzsereket. A Volkswagennél mindennapos volt, hogy ezek az emberek – általában, szinte kivétel nélkül: középkorú férfiak – rövid, de luxuskörülmények között eltölthető szabadságokat kapnak, elrepülhetnek valamilyen remek helyre, ott a szállodát és a feltálalt nőket is fizetik nekik – sőt az előzékeny cég Viagrát is biztosít számukra, hogy az élvezet semmilyen csorbát ne szenvedjen...! De ugyanúgy fizeti helyettük Brazíliában például a szambatánciskola költségeit, ahogyan a prostituáltakért is Volkswagen-hitelkártyával fizethettek. És a munkástanács vezetője repülővel szállhatott el megtekinteni a riói karnevált...

Most képzeljük el: ha ezek után a következő hónapban a konszern vezetése előállt egy megszorítással, ha a vezetők előadták, hogy le kell faragni ebből vagy abból a költségből, ha meg kell szüntetni ezt vagy azt a kedvezményt, ami eddig járt a dolgozóknak – melyik szakszervezeti vezető, melyik munkásbizalmi mert ezzel szembeszállni? Zsarolhatók lettek már akkor is, ha csak egyetlenegyszer mentek el egy a konszern által fizetett, akár csak párizsi útra. A cég kezében voltak a bizonyítékok arra nézve, hogy a VW pénzéből mulattak, méghozzá prostikkal szórakoztak és szórták a pénzt pezsgőre, repülőre, luxuskocsikra és így tovább. Melyikük lett volna az, aki ezek után ellentmond és kiáll a munkások érdekében?

Nem tudni, végül is ki robbantotta ki a botrányt, de sejthetően olyanok, akiknek már elegük volt a Peter Hartz-féle „munkásboldogító" javaslatokból és törvényekből. Azt sem tartja kizártnak az elemzők egy része – így a *Der Spiegel* –, hogy bizonyos balos erők kaptak lábra a Volkswagen dolgo-

zói között, sőt az ottani szakszervezetben is. De egyes ellenzéki pártokat sem zártak ki ebből a gyanúsítható körből.

2005 augusztusában úgy látták a független megfigyelők, hogy ez a cég mindenképpen hatással van a német gazdaságra. „Ha a Volkswagen megfázik, az egész német gazdaság tüsszög" – mondta valaki találóan. A cégnek otthon és külföldön sok százezer dolgozója van, számolni kell vele mindenhol. A 2005-ös botrány után fejek hullottak, a menedzserek közül többen örökre búcsút mondtak a vállalatnak. Az egyik lemondás a másikat követte 2005. július végén, amikor az utolsó helyzetjelentés készült. Amennyire tudható volt 2006-ban, az ügyben tizennégy személy ellen emelt vádat az ügyészség.

Aztán elmúlott majdnem egy év, és a sajtó ismét arról tudósított, hogy valami botrány megint van a Volkswagennél. Alig csitult el – már amennyire elcsitult – az előző skandalum, amikor is kenőpénzekkel és szexpartikkal fizették le az üzemi tanácsok tagjait, máris megérkezett a következő, mondhatni menetrendszerűen.

A 2006. július közepén napvilágra került ügyben nemcsak a VW, hanem más német autógyártó cégek is nyakig benne voltak. Egy francia beszállító cég, amely bizonyos alkatrészeket gyárt ezeknek a német vállalatoknak, azt állítja, hogy már 1998 óta – bizonyíthatóan! – csak kenőpénz révén jutott megrendelésekhez. A többi gyártól is meg a Volkswagen gyáraitól is. Azok a német menedzserek, akik arról döntöttek, ki kapja a nagy összegű és nagy volumenű megrendeléseket, a saját részükre pénzt csikartak ki a francia Faurecia nevű cégtől. Az említett évtől egészen 2006 közepéig a franciák évente mintegy hat-nyolcszázezer eurót voltak kénytelenek „zsebbe

csúsztatni" azért, hogy továbbra is ők dolgozhassanak a német autógyáraknak.

Persze itt is a VW emberei álltak a középpontban. A frankfurti ügyészség a nyomozást mindjárt kezdetben egy körülbelül húszfőnyi gyanúsítotti körre terjesztette ki. Amikor a hír megjelent a német sajtóban, még csak két autógyártóról volt szó: a VW és az Audi állt a fókuszban, de az ügyészség éreztette, hogy más autógyárakra is kiterjed majd a további nyomozás.

A leggyanúsabbak a VW beszerzési részlegének két vezetője és egy Audi-menedzser: csak ők hárman több százezer euró készpénzt vettek át az erre kényszerülő franciáktól, de ez nem volt elég. Úgy látszik, a Volkswagennél ez egy mánia: a menedzser urak franciaországi vakációra szerettek volna menni, és a Faurecia vállalat saját költségkeretéből biztosította az urak nyaralásait is. Valamit persze ők is adtak: évről évre újra és újra elintézték a cégüknél, hogy a Faurecia mindig kapjon elegendő megrendelést, és ezt a döntést senki se vonja kétségbe. Mellesleg a francia cég sem kispályás: 11 milliárd eurós éves forgalmát hatvanezer dolgozója állítja elő, és a világ sok autógyárának készít alkatrészeket, felszerelési tárgyakat. A vád komoly lehet. És ki tudja, a következő évben, meg az utána következőben milyen újabb skandalummal lepi meg a világot a Volkswagen? Ezek után már semmin sem csodálkoznánk.

2006. november végén már hat embert tartóztattak le – pontosabban: helyeztek előzetes letartóztatásba – a Siemens német elektronikai világcég alkalmazottai közül. Feketepén-

zek mozogtak már sok éve különböző országok és intézmények között. De miért, hogyan, kinek, mikor...?

Állami megrendeléseket akartak szerezni, ezért egyes államok döntéshozóit kellett megkenni – ez a Siemensnél egyesek számára nemcsak világos, de egyszerűen rutinfeladatnak számított. Ha pedig valahol az állam elnöke volt a legfelsőbb döntéshozó és egyben megrendelő, akkor az ő zsebébe kellett folyatni a „lét" – így tettek például a korábbi nigériai elnök, Sani Abacha esetében is. Hogy a Siemens és ne másik elektronikai cég kapja a megrendelést, egyszerűen megvesztegették az elnököt!

Persze amikor baj lett a dologból és az ügyeket intéző Siemens-dolgozók az ügyészek előtt álltak, kijelentették: a fejlődő világban, de Afrikában különösen csak így lehet megrendelésekhez jutni. Vagyis a megvesztegetés, a korrupció ott része az életnek, mindenki ebből él, és a lehető legtermészetesebb, sőt megkerülhetetlen dolog. (Ahogyan Európában is vannak ilyen jelek a Balkánon vagy például Oroszországban.)

Persze a konszern felső vezetése azonnal elhatárolta magát a lebukottaktól, mondván, ők nem tudtak semmiről. Ezt persze nehéz elhinni annak, aki csak egy kicsit is ismeri az efféle ügyek természetrajzát. Vajon a beosztott Siemens-menedzser Nigériában a saját zsebéből fizette a sápot, aminek következtében cége nagyon zsíros állami megrendelést kapott? Nyilván nem. Akkor hát honnan volt az a pénz? A Siemenstől, ezt még egy óvodás is tudja. Ha pedig onnan származott, akkor egy feketekasszának kell lennie valahol, amiről nem tud az adóhivatal és senki kívülálló, viszont a vezetésnek kell eldöntenie: hajlandó-e ennyit vagy annyit fizetni valakinek a zsebébe egy megrendelésért.

Arról nem is szólva, hogy minden nagyvállalatnál van egy belső ellenőrzési rendszer, amely nyomon követi a befolyó összegek és a kiadások útját. Tehát mindenképpen léteznie kell valamilyen készpénznek. Nem is kevésnek, az ellenőrzött, legális körön kívül, amit a Siemens (és gyaníthatóan sok más, külföldön is tevékenykedő cég) az efféle korrupciós ügyekre szán.

A *Wall Street Journal Europe* néhány nappal a botrány kirobbanása után már azon töprengett, vajon a többi nagy német konszern mikor bukik bele ugyanebbe. Példának említette az E.on közüzemi óriáscéget és a Daimler–Chrysler autógyárat, de nyilván sorolhatta volna tovább is. Az amerikaiak szerint ezek és egyéb cégek is korrupciógyanús ügyleteket végeztek-végeznek itt-ott, és így rombolják a német üzleti élet tisztaságáról a világban élő képet...

A „feketekassza-ügynek" nem is volt olyan nehéz a végére járni. 2006 novemberében Ausztriában letartóztattak és rögtön kiadtak a németeknek egy férfit, aki Siemens-alkalmazottként ingázott a két ország között, és osztrák bankokba folyton nagyobb összegű készpénzeket helyezett el. Több bankban, több számlára, hogy ne legyen olyan feltűnő. Végső soron százmillió euró (!) nagyságrendben lapultak ezek a pénzek Ausztriában. Kiderült, hogy nem is egyedül dolgozott, és vélhetően a Siemens felsőbb vezetésének utasítására egy egész illegális pénztárat halmozott fel. Az ügyészség szerint ez egy kenőpénztartalék lehetett, ahonnan a cég a nigériaihoz hasonló összegek átutalását intézte.

De ez az összeg hamarosan a kétszeresére duzzadt! Német kérésre az osztrák hatóságok nyomozni kezdtek a bankokban, és több osztrák tartományban újabb és újabb számlákat ta-

láttak. Kiderült mellesleg az is, hogy az elfogott Siemens-alkalmazott, Karl von Jagemann a rábízott összegekből időről időre lecsípett egy kicsit magának is... A megvesztegetésre szánt összegeket előbb a cég müncheni székhelyéről átvitték Ausztriába – a két ország között már rég nincs vámvizsgálat, a pénzeket bőröndben vitték ki! –, és az ottani bankokból szétcsorgatták Liechtensteinbe, Olaszországba, Nigériába, Svájcba – egyszóval ahol szükség volt rá, vagy más bankokon át utalgatták ide-oda.

Találtak Bécsben egy urat, akinek a neve több mint nyolcvan (!) cég alapító okiratában szerepelt. Őhozzá is vezettek a pénzügyi szálak Münchenből, de Svájc és más országok hatóságai is nyomoztak, volt olyan ügyészség például Svájcban, amely már másfél éve kutatta ezeknek az ide-oda utaztatott-küldött gyanús eredetű pénzeknek az útját – nem sok sikerrel. Megesett viszont, hogy Svájcból az ügyészség felhívta a Siemens müncheni központjának figyelmét arra, hogy vele kapcsolatos gyanús tranzakciók zajlanak itt-ott – a Siemens köszönettel vette a bejelentést, de nem értesítette a német ügyészséget, hanem úgymond „belső vizsgálatot" kezdeményezett, aminek viszont nincs sok nyoma és főleg nincs eredménye...

Berlinben 2006. december elején tették közzé, hogy megvan az első nyom arról, hová és kikhez vándoroltak ezek a feketepénzek. Ahogyan az lenni szokott, a nyomozók nyomására valaki végre beszélni kezdet. Az a férfi, aki ezúttal „énekelt", már majdnem harminc éve dolgozott a Siemensnél, tehát jól ismerte a belső viszonyokat. Ő tárta fel, hogy a 2004-es athéni olimpia előtt a Siemens is pályázott – görög leányvállalatán keresztül – arra, hogy az olimpia egyik biztonsági tenderét elnyerje. A görög iroda vezetője simán megkente két athéni hatóság, a védelmi és a belügyminisztérium megfelelő vezetőit. És a cég elnyerte a megbízatást.

Aki beszélt, most 56 éves, és előtte a cégnél állítólag megfenyegették: ha elmondja a nyomozóknak, amit tud, akkor majd gondoskodnak róla, hogy börtönben végezze – de ha hallgat, akkor nagy összegű nyugdíjra számíthat, és nem lesznek anyagi gondjai. Erre a rendőrség teljes lendülettel munkához látott, és a Siemens könyvelésében is házkutatást tartott. A könyvvizsgáló cég, amely megbízás alapján ellenőrzi a Siemens könyvelését, az elmúlt években többször észrevett különféle apróbb stikliket, trükköket, és mindig figyelmeztette is az illetékeseket, de valahogy soha nem történt semmi. Vagyis azok is benne voltak az ügyben, akiknek a figyelmeztetéseket címezték – hiába. A rendőrség számára ez is érdekes nyom volt.

December közepén egyre több adat került elő, és a média – már szerte a világban, ahol Siemens-érdekeltségek vannak – foglalkozni kezdett az üggyel. Sejthető volt, hogy ha a görögöknél megbukott a cég, talán másutt is voltak panamák?

Két hét alatt a felderített és keresett feketepénzek összege 420 millió euróra növekedett! Ez óriási összeg. Egy embert máris letartóztattak, a cég elnöke, Klaus Kleinfeld és a felügyelőbizottság elnöke, Heinrich von Pierer már ügyvédet fogadtak. Ez pedig nem szokott jó jel lenni a részvényesek számára...

Ügyesen dolgoztak, meg kell hagyni. Mint azt a letartóztatott elmondta, egyszer egy szaúd-arábiai üzleti partnernek valami okból 38 millió dollárt kellett kifizetni, hát meg is tették, de hivatalosan úgy, hogy az illetővel kötött szerződést

időnek előtte felbontották. Így az megkapta a pénzét, a Siemensnél a megrendelésért az összeget pedig úgymond „kártérítésként" könyvelték el, és formálisan minden rendben volt. A *Süddeutsche Zeitung* szerint az is rendre megtörtént, hogy a feketekasszákat kezelő munkatársak, ha kiöregedtek és nyugdíjba mentek, pont ebből a sehol nyilván nem tartott összegekből részesültek busásan – a további hallgatásuk fejében. Általában tanácsadói szerződéseket kötöttek velük, ezzel indokolták a kifizetéseket. Némelyikük igen jó tanácsokat adhatott hónapról hónapra, merthogy havi 35–45 ezer eurót is megért ez a cégnek...

A Siemens jelen van csaknem a világ összes országában (a 197 létezőből állítólag 190-ben) és vagy félmillió embert foglalkoztat, de ha ott ilyen dolgok történnek, az negatívan viszszahat az egész nemzetgazdaság hírnevére, állapotára. Az említett felügyelőbizottsági elnök, von Pierer ráadásul Angela Merkel kancellárnő gazdasági tanácsadója is, miközben az ügyészség szaglászik körülötte! Ez olyan botrány, ami igen rossz hatással lehet Németországra, és persze magára a Siemens-cégre is. Aztán kiderült az is, hogy egy magyarországi „számlagyár" másfél milliárd forint értékben bocsátott ki számlákat, és azoknak majdnem pontosan a felét a Siemens magyarországi leányvállalata vásárolta meg. Ily módon nagyon sok pénzt mostak tisztára – hisz a könyvelés felé úgy számolták el a számlákat, mintha azt a sok pénzt valóban kifizették volna valamilyen szolgáltatásokért – és ez a pénz vagy a feketekasszát gyarapította, vagy a Siemens vezetőinek zsebében landolt. Erről az ügyről elég sokat írt a magyar sajtó 2006 decemberében.

A részvényeseket érthetően nagyon izgatták ezek a fejlemények. Amit Görögországból, Magyarországról és máshonnan hallottak – mint a szinte azonnal napvilágra került „nigériai sztori" is –, igen nagy nyugtalansággal töltötték el őket. Ne felejtsük el: a részvényes könnyen sebezhető, és minél több részvénye – pénze és reménye – fekszik egy vállalatban, annál aggasztóbb lehet a helyzete, ha a vezetés bajba viszi a céget. A részvényes, különösen a „kicsi", akinek nincs számottevő mennyiségű értékpapírja, nem szólhat bele, hogy az időről időre felálló, vezetéssel megbízott szakemberek mit tesznek a céggel. Itt az volt a helyzet, hogy a vezetők illegális dolgokkal is foglalkoztak, sőt törvénytelen dolgokat műveltek – mint hamis számlák beszerzése, amiért csak azok értékének 10 százalékát kell kifizetni, a kiadásként elkönyvelt összeg kilencven százaléka megmarad, és valahol azt őrzik, azért, hogy újabb törvénytelenségre használják fel: másokat korrumpáljanak vele, vagy saját dolgozóik tegyék azt zsebre... Szóval a részvényesek aggódtak. És ha a tőzsde is aggódik, akkor a részvények ára zuhanni kezd, a cég értéke csökken, és egyéb bajok is származhatnak az ügyből. Néhány lelkiismeretlen menedzser voltaképpen gyorsan tönkretehet egy céget.

Ez bizony megeshet a világ egyik legtekintélyesebb ipari és elektronikai cégének számító Siemensszel is – írta a *Welt am Sonntag* december 17-én. No meg azt is, hogy a cég vezetői most már egymást vádolják, az igazgatótanács a felügyelőbizottságot és fordítva, valakiknek le kéne mondaniok, hogy tisztázhassák a helyzetet, és ne égjenek le olyan rettenetesen a részvényesek előtt.

A cikkben említik Magyarországot is, és azt is, hogy a Siemens jelenlegi vezetése bizony tudott a feketepénzekről, azok kifizetéséről, sőt nyilván – ezt már mi tesszük hozzá – a módszerekről is, ahogyan azokat megszerezték. Ez pedig már komoly vád. És mintha mindez még nem lenne elég, 2007. január vége felé már újabb vádat is emeltek a Siemens ellen. A kartellvád nagyon súlyos megítélés alá esik a kapitalista országokban, a gazdasági rendszer természetes és normális egyensúlyát féltik olyankor a hatóságok, és általában nem is ok nélkül. Már nem csak a „feketekasszák" okozhattak komoly gondot a konszern vezetőinek. A brüsszeli versenyhatóság régebbi gyanú alapján már kirótt egy büntetést a cégre, ami óriási összegre rúgott. Négymillió eurót kellett fizetnie. Ezeket még a régebbi időkben, 1998 és 2004 között követték el „állítólagos versenytársakkal" közösen. Vagyis kifelé úgy szerepeltek egy-egy versenytárgyaláson, mint akik ellenfelek és egymás alá kínálnak, a valóságban előre megegyeztek abban, melyikük melyik tendert nyeri el, és így mindig az adta a legjobb ajánlatot, a többiek meg szándékosan magasabb, rosszabb ajánlatot. Így szépen elosztották egymás között az elnyerhető munkákat. Márpedig az efféle piaci osztozkodás megkárosítja a fogyasztókat, mondja a versenyhatóság minden országban, és igaza van. A Siemens 2007 januárjában visszautasította a vádakat, a büntetést nem fizette ki, és az Európai Bírósághoz fellebbezett – bár elismerte, hogy a vetélytársak között igenis sor került bizonyos „áregyeztetésekre"... Minden jel arra mutat hát, hogy az ügynek még nincs vége, és a Siemens sokáig magán viseli majd a bélyeget. Mint látjuk, nem ok nélkül.

10. Mindnyájan áldozatok lehetünk?

(A gyógyszergyártók hatalmas étvágya)

Máris magyarázattal kezdjük ezt a fejezetet.

Akik ellenzik a génmódosított növények alkalmazását, azok éveken keresztül előszeretettel használták a „génmanipuláció" szót, ami, valljuk be, éppenséggel maga is manipuláció volt. Hiszen mindenki tudja, hogy ezt a szót eleve pejoratív, azaz megbélyegző, negatív értelemben szoktuk használni: aki „manipulál", az nem valami dicséretes dolgot végez, nem tartjuk őt pozitív személyiségnek, a manipuláció mint olyan pedig szintén elítélendő cselekmény.

Ma már szerencsére a „génmódosított növények" (vagy állatok) kifejezést használja a média és a szakirodalom, de ez még nem jelenti azt, hogy a módosítások ellenzői leszoktak volna a „manipuláció" szóról. Persze nem ebben rejlik az igazi probléma, hanem abban: vajon melyik félnek van igaza?

Nehéz megbékélni a gondolattal, hogy a biotechnológia már betört a konyhába, és elérte az asztalunkat, tányérunkat is. Mindig vannak maradiak, akik rettenetesen félnek minden újtól, legyen szó akár kultúráról, akár technikáról, akár politikáról. A konzervatívok szinte ösztönösen és – sajnos azt kell mondani: zsigerből – elutasítanak mindent, ami eltér az addig megszokottól. Ezért, ha rájuk bíznák az emberiséget, akkor sohasem jutnánk „egyről a kettőre", a fejlődésünk ugyanolyan iszonyúan lassú volna, mint volt az első ötezer

évben. Csak a tizenkilencedik század végén gyorsult fel, amikor a császárságokat, királyságokat és egyéb zsarnokságokat kezdték felváltani a baloldali erők, jöttek a köztársaságok, a demokráciák, amelyek valósággal magukba szívták az újat, és megtöbbszörözték az emberiség haladási sebességét.

Nos, valami ilyesmi játszódik le – szerencsére kisebb méretekben – a géntechnológiában is. Emlékezzünk: pár évtizede és később milyen hatalmas falakba ütközött a klónozás (és sokfelé ütközik ma is még), mert az emberek ebben is valami retteneteset, „isten ellen valót" láttak (jellemző, hogy kik használnak ilyen érveket). Nem akarták tudomásul venni, hogy a klónozás folyamat, jelensége és része a természetnek, igen, maga a természet is klónoz, nemcsak a növény- és állatvilágban, de akár az embernél is (lásd egypetéjű ikrek).

A génmódosítás is természetes folyamat, mivelhogy maga a természet is gyakorolta annyi millió éven keresztül. 2004 nyarán az „öreg kontinensen", azaz Európában még túlsúlyban voltak azok a személyek, intézmények, erők, amelyek szemüket eltakarva (hogy ne is lássák az eredményeket) hangosan lamentáltak a génmódosított növények befogadása ellen. Sajnos azt kell mondani, hogy ez egy botrány, hiszen a módosított növények sok szempontból tehermentesítik a környezetet, nagyobb a hozamuk. Az emberiség egy részét permanens éhínség fenyegeti, és bizonyos tájakon és művelési ágakban az ott élőket már csak a génmódosított növények, ezek termelése és fogyasztása mentheti meg.

Az ellentábor folyton arra panaszkodik, hogy a genetikailag módosított növények fogyasztása beláthatatlan következményekkel jár. Ez egy kicsit azokra a fél évszázaddal ezelőtti sirámokra emlékeztet engem, amikor egyesek attól tartottak,

ha az atomerőműből jön az áram a lakásukba, akkor az nukleáris fertőzést hordoz majd, és mindnyájan megbetegszenek, akik ilyen áramot használnak a világításban és a háztartási berendezésekben. Nyilván fogalmuk sem volt arról, hogyan „készül" az áram, és hogy annak nincs és fizikailag sem lehet semmi köze a reaktorban zajló nukleáris, hőtermelő folyamatokhoz.

Persze még senki sem tudta bebizonyítani, hogy a génmódosított növények táplálékként való fogyasztása bármilyen egészségkárosodáshoz vezetne. Ezt tudják az ellenzők is, de azzal érvelnek: csak várjuk ki, míg előjönnek a hatások, aztán majd jól megjárjuk...! De az emberiséget mindig az jellemezte, hogy ha valamit felfedezett, és azt alkalmazni tudta, akkor rögtön, habozás nélkül alkalmazta is. Nem töprengett a hosszú távú hatásokon, sem azon, hogy ebből egyszer majd – ki tudja, mikor és egyáltalán – valami baja származhat. Most miért viselkedne másképpen? – kérdezzük.

Aztán ott van még egy dolog: akik a leghangosabban tiltakoztak 2004-ben a génmódosított kukorica egyes fajtáinak beengedése ellen Európába – nem tudták, hogy ők maguk már évek óta fogyasztanak génmódosított táplálékokat! Például szóját.

A módosítások kedvelői kéjes örömmel jelezték: az ellenoldal képviselői tehát nem is tudják, mit beszélnek, ha úgy általában hadakoznak a génmódosított – vagy más szakszóval: transzgenikus – növények ellen, miközben azok már régen itt vannak, másutt pedig egyre jobban terjednek. A szója több mint 30 ezer élelmezési termék egyik alapanyaga, vagyis gyakorlatilag benne van *mindenben,* amit eszünk, amit az európai konyha felhasznál a kontinens bármelyik táján.

Vannak országok földrészünkön, ahol már több mint 100 olyan élelmiszert engedélyeztek, amelyekben transzgenikus alapanyagok találhatók. Ezeket éppen úgy használják a felvágottak gyártásában, mint a kenyér előállításához vagy a sörfőzéshez. Kevesen tudják, hogy amikor 2003-ban a BSE (szivacsos agyvelőgyulladás) veszélye miatt az állati eredetű tápliszteket kivonták a forgalomból, a csirketenyésztők például génmódosított szójával táplálták a szárnyasok tíz- és százmillióit. És senkinek sem lett semmi baja – sem a csirkéknek, sem az azokat fogyasztó embereknek...

2004 után már csak néhány év kérdése volt, hogy egész Európa – főleg persze az Unió – megnyíljon a transzgenikus kukorica előtt, például... Már csak azért is, mert kis túlzással a „fedélvilág" ezt használja, ezt fogyasztja már ilyen vagy olyan formában. 1998–2003 között, vagyis alig öt év leforgása alatt a világon háromszorosára nőtt az úgynevezett „biotechnológiai földművelésű" terület – elérte a 67 millió hektárt. (Azóta már rég túl van a 100 millió hektáron.)

Jelenleg körülbelül 120 genetikailag megváltoztatott növény nagyüzemi termelése folyik. Szó sincs arról, amit a génmódosítások ellenzői állítanak: hogy gyakorlatilag csak a kukoricára szorítkozik ez az elkeseredett harc.

Az ember különben immár legalább tizenötezer éve módosítja az általa termelt növényeket, különféle módszerekkel küzd már az őskortól szinte, hogy számára kedvezőbb irányba befolyásolja a termesztett haszonnövényeket. A törekvés teljesen érthető és indokolt, de még soha nem volt ennyire indokolt, mint manapság, amikor az egyre nagyobb létszámú emberiség (hamarosan hétmilliárdan leszünk!) egyre több

élelmiszert követel, ha életben akar maradni. Márpedig mindenki élni akar, és joga is van hozzá.

Rengeteg olyan termesztett növény van, amelyről azt hiszszük, hogy mindig ilyenek voltak, hogy természetesek. Pedig a legtöbb háromszáz éve még nem is létezett! A tizennyolc–tizenkilencedik században terjedtek el a műtrágyák. Sok gabonafajta több alfaj keresztezéséből származott, márpedig ott is változtak a gének, nyilvánvalóan. Mexikóban valaha régen a kukoricát egy fűféléből termesztették ki, és ezt a sort sokáig folytathatnánk.

Norman Borlaug 1970-ben Nobel-díjat kapott – talán nem árt megjegyezni, miért –, mert igen nagy hozamú gabonát és rizst kísérletezett ki, persze akkor még nem transzgenikus módszerrel. Borlaug ki merte jelenteni: a mai napig nem ismert egyetlen olyan eset sem, amikor valaki megbetegedett volna génmódosított növények fogyasztásától.

Arra is gondoljunk, hogy a génmódosított növények természetesen kevésbé terhelik a környezetet, vagyis ezért furcsa, hogy éppen a nagy környezetvédő szervezetek állnak ki... ellene. Ha egy növénybe genetikusan beprogramozzák, hogy legyen védve a kártevőktől, akkor nyilván sokkal kevesebb növényvédő szert kell felhasználni a vegetációs időszakában, vagy éppenséggel egyáltalán nem kell. Ráadásul nagyobb a terméshozamuk. Az imént említett Borlaug professzor kiszámította: ha a világ nem tér rá a génmódosított haszonnövények termesztésére, akkor a hagyományos növények termesztéséhez a jelenleginél háromszor nagyobb területet kellene megművelnünk! Erre persze nincs elég művelhető föld, főleg terep- és klimatikus viszonyok miatt. Apropó, klíma: úgyis lehet módosítani a növények génjeit, hogy azok

jobban tűrjék a forró vagy a hideg éghajlatot, a kevés esőt vagy a sok csapadékot. Gyakorlatilag olyan eszközt kaptunk a kezünkbe, amivel most majd szembeszállhatunk az éhínséggel, és a haszonnövények termesztését kiterjeszthetjük olyan tájakra, olyan földekre is, amelyek eddig klimatikus okokból a mezőgazdaság számára használhatatlanok voltak!

A génmódosítást ellenzők azonban botrányt kiáltanak! Nincs egyetlen nap sem, hogy valahol a világban, de leginkább persze Európában ne tüntetnének a transzgenikus növények ellen, azok termesztésének engedélyeztetését pedig mindenféle úton-módon igyekeznek akadályozni. Miközben a másik oldalon magyarázzák: ahogyan valaha műtrágyákat alkalmaztak a növénytermesztésben, és mérgezték a gyomokat, akkor az volt a haladó módszer, ma a génmódosítás jelenti ugyanazt, és egy természetes folyamat soron következő lépése ez is, nem több. Ráadásul most már az idővel is versenyt kell futni – előbb hal-e éhen minden évben sok tíz- vagy százmillió ember, vagy sikerül létrehozni olyan génmódosított növényt, amely eleget termel az éhezőknek is? Borlaug professzornak a maga idejében 20 évre volt szüksége, hogy kinemesítse a jobb, többet termő gabonafajtát – ma a génmódosítás ennél sokkal, de sokkal gyorsabban megy.

De mindez semmi, itt csak „botrányt kiáltanak" azok, akik nem akarnak másokkal ugyanolyan gyorsan haladni. Ám akadnak e sajátos iparban olyan cégek, amelyek viselkedése már igazi bajokat okozhat nekünk, nem úgy, mint a transzgenikus szója fogyasztása.

Arról van szó, hogy a gyógyszergyárak egyre újabb és újabb szereket kísérleteznek ki, és azok a kísérletek bizony

igen drágák. Szakemberek szerint ugyan csak minden ötödik gyógyszer kerülhet a piacra (pontosan: 21,5 százalékuk), a másik négyet el kell dobni.

2004 októberében átgördült a médián – szerte a világban – néhány olyan hír, amely felborzolta a kedélyeket. Kevesen tudják, hogy a gyógyszergyártás ma már sokkal jobb üzlet, mint az illegális kábítószer vagy a fegyverpiac! Itt sokkal több a haszon, mint az olajiparban, pedig azt sem „kispályások" játsszák, mint tudjuk.

Itt észbontóan hatalmas összegek forognak. Ahhoz, hogy egy új gyógyszert kikísérletezzenek, a világ legdrágább laboratóriumi felszerelését és a modern technika igen drága eszközeit kell használni. Így aztán nem csoda, ha nemegyszer egy új szer kísérletei, majd előállítási költsége eléri az egymilliárd dollárt! Ez igen nagy pénz, azért negyven darab F–16-os vadászgépet lehet kapni. 1979 óta ezek a költségek a hatszorosukra nőttek.

Ami az egyik botrány volt, és ami csak ekkortájt derült ki, hogy e költségek azért is ilyen magasak, mert az öt elvégzett kísérletsorozatból négy balul sült el – nos, arra az egy sikeresre ráterhelik a négy sikertelen költségeit is! Ez azért váltott ki nagy felháborodást, mert végső soron minden fejlett országban az egészségkassza (vagyis az adófizetők pénze) bánja ezt a módszert. Az új gyógyszereket a gyártók nem akarják „ingyen" kifejleszteni, és nem akarják, hogy minden öt dollárból vagy euróból négy csak úgy elszálljon mint veszteség. Üzleti érdekeket tekintve ez így egészen helyénvaló, sőt érthető – viszont más szempontok szerint ez tulajdonképpen csalás. Amely ráadásul mindnyájunk zsebére megy.

A probléma és a botrány másik oka: a gyógyszergyárak eltitkolják a kutatási eredményeiket. Nem arról van szó persze, hogy amit az egyik nagy nehezen, sok év alatt, sok százmillió dollárnyi összeg befektetésével végre elért, azt ingyen hozná más gyártók és a nagyközönség tudtára. Ilyesmit senki sem kívánhat az üzleti világban. Ám van egy másik apróság, ami viszont botrányos perek sorozatát váltotta ki eddig, főleg az Egyesült Államokban, de nem csak ott.

Az alaphelyzet a következő. A gyógyszergyáraknak sikerül végre egy új szert előállítani. Mindenféle módon átkutatták a szer összes összetevőjét, majd azok együttes hatásait is. Vagyis készen van egy új gyógyszer, amely egy – vagy több – betegségre „szól", annak segítségével a beteg ember legyőzheti a nyavalyáját.

Igen ám – vetik sokan a gyártók szemére –, de ezeket az eredményeket nem vagy csak részben hozzák nyilvánosságra! Egyszerűbben fogalmazva: a gyártók elhallgatják azokat a mellékhatásokat, amelyek sokszor még nagyobb bajt okozhatnak az orvosságot szedő pácienseknek, mint amekkora az eredeti betegségük volt... Ez így paradox, de mi, európaiak már semmin sem csodálkozunk, amióta pár éve megjelent a piacon egy olyan fejfájás elleni szer, amelynek mellékhatásai között feltüntették, hogy fejfájást okozhat!

És ez még a jobbik eset volt, mert legalább mellékeltek a szerhez egy listát a lehetséges (persze nem mindenkinél és nem minden esetben és nem összességében fellépő) mellékes, káros hatásokról.

Ám a botrányt az váltotta ki, hogy végre többen lerántották a leplet egyes konkrét gyárak konkrét kutatásairól és azok eredményéről, majd felmutatták a világnak a gyártók káros

praktikáit. A Tufts Egyetem (USA) Center for the Study of Drug Development éppen az élen járt a gyógyszeripar mesterkedéseire vonatkozó kutatásokban, de akadtak más intézmények és kutatók is.

Érthető persze, hogy elhallgatják a káros hatásokat, hiszen – mint föntebb már említettük – egy-egy szer kikísérletezése, gyártása és piacra bevezetése rettentően drága folyamat. Míg 1980 táján a legdrágább gyógyszert is elő lehetett állítani 200 millió dollár alatt, addig ez az ár 1983-ra a duplájára, 1993-ra a háromszorosára, és 2003-ra majdnem a hatszorosára nőtt. Tehát ha valaminek az előállítása ilyen drága volt, akkor a gyártó nem kockáztatta a sikert azzal, hogy elmeséli a leendő fogyasztóknak, miben rossz a szere, milyen téren várhatóak a káros mellékhatások, miféle újabb bajokat okozhat a szer...!

Itt persze még más baj is van. A gyógyszergyártóknak már csak azért is kötelességük lenne minden adatot nyilvánosságra hozni, hogy az orvosok a maguk teljes valójában ismerjék a szereket, amiket pácienseiknek javasolnak, felírnak. Egy angliai felmérés szerint 2003 végéig 500 rákellenes szer közül több mint 100-nak az adatait még öt évvel a gyógyszerek bevezetése után sem adták meg a gyártók az orvosoknak! Ezt az adatot 2004-ben a Cancer Research Uk vagyis Nagy-Britannia Rákkutató Intézete adta közre.

De ne beszéljünk csak a levegőbe, lássuk az egyes gyógyszergyárak bűnlistáit.

A Wyeth amerikai gyógyszergyár 2000 elejéig több mint 16 milliárd (nem millió – milliárd!) dollár kártérítést fizetett ki olyan pácienseknek, akik az ő szerei miatt jártak rosszul, akik állapota a Wyeth gyógyszereinek beszedése után roszszabbodott, vagy éppenséggel bele is haltak. Mindezt egyet-

len, állítólag fogyást elősegítő szere miatt kellett fizetnie, amelynek egészségkárosító mellékhatásait független vizsgálatok bizonyították be. Ezt a szert 1998-ig Európában is árusították Isolipan néven.

De még nagyobb kártérítés elé nézhetett akkoriban az MSD konszern, amely csak 2004 őszén mondott le egy már több mint négy éve árusított gyógyszer további forgalmazásáról. Egy ízületi betegség ellen előzőleg már 84 millió dobozzal adtak el ebből a gyógyszerből, az üzlet értéke meghaladta a 2,5 milliárd dollárt csak ebből az egyetlen szerből (szóval a bevétel alaposan meghaladja a kiadásokat, vessük csak össze a fentebb közölt kísérleti eredmények költségeivel...) és a „bolt" ment volna tovább, ha nem tör ki a botrány a szer körül.

Persze érthető, hogy a gyógyszergyárak nem szeretik az ilyen pillanatokat, merthogy ez nekik nagyon-nagyon sokba kerülhet. Az MSD esetében például úgy játszódott le a dolog, hogy miután a szert a szakemberek megtámadták és kimutatták káros mellékhatásait, az eredmény pedig nyilvánosságra került – az MSD még aznap döntött a visszavonásáról. Ez egyben azt is jelentette, hogy a tőzsdéken a vállalat részvényeinek értéke azonnal 27 százalékot zuhant!

Csak 2000 és 2004 vége között, tehát öt év alatt a gyógyszergyártók – persze jobbára csak Amerikában és Nyugat-Európában – több mint húsz esetben kényszerültek hasonló lépésre. Mindegyik esetben kivétel nélkül bebizonyosodott, hogy azok a gyógyszerek ártalmasak a betegek számára, kevesebbet használnak, mint amennyit ártanak – vagy egyáltalán nem használnak! Mert erre is volt példa.

Ehhez tudnunk kell, hogy az új szereket nem dömpingszerűen, tömegesen vezetik ám be a piacra! 2003-ban, tehát

egyetlen naptári év alatt mindössze 15 új gyógyszert vezettek be. Vagyis öt év alatt ezek száma aligha haladta meg a nyolcvanat. És lám, húsznál többet vissza kellett vonni! Ez több mint minden negyedik.

Ilyen körülmények között alaposan félthetjük az egészségünket! Hiszen bármikor bármelyik gyógyszerről kiderülhet, hogy bajt hoz a betegre, aki szedi. Szedi, mert azt tanácsolta az orvos, mert azt írta fel neki, mert hiszi, hogy ez valóban *gyógy*-szer és nem ártó-szer. Képzeljük csak el, ha egy ilyen beteg gyógyulás helyett egyre csak azt érzi, hogy nem javul az állapota, vagy pláne: hogy mind rosszabbul van. És persze nem a gyógyszerre gyanakszik, hanem az orvosra, a rossz diagnózisra, az egészségkasszára, mely biztosan olcsóbb, tehát rosszabb szerre kényszerítette őt... Csak a legvégső esetben gondol arra, hogy talán rossz lehet az orvosság. Mert ezzel is úgy vagyunk, mint az írott sajtóval: még ma is nagyon sok ember hiszi azt kimondatlanul is, hogy amit nyomtatásban eléje tártak, annak az utolsó betűig igaznak kell lennie, „hiszen kinyomtatták".

Nos, ugyanez a helyzet – sőt talán még fokozottabb mértékben – a gyógyszerekkel is. Meg vagyunk győződve, hogy ha valamelyiket legyártották, előtte persze hosszan kísérleteztek vele, sok ezer vagy tízezer emberen, klinikai körülmények között kipróbálták, az orvosuk is meggyőződött róla, hogy használ, ezek után felírta nekünk, akkor ennek használnia is kell, és nem fog ártani nekünk.

Ebből a hitből élnek a gyógyszergyárak. No meg persze – legyünk igazságosak – abból, hogy a gyógyszerek tekintélyes része, mondjuk ki: a többsége valóban használ a betegnek.

De bizony nem mindig! És éppen erről van szó. Egy orvos szerző kereken megírta a világ legszínvonalasabb és leghíresebb orvosi lapjában. A *New England Journal of Medicine* lapjain olvashattuk a következő, nagyon is árulkodó és egyben mindent megmagyarázó mondatot: „Az egyre növekvő költségek és az erősödő konkurencia miatt a gyógyszergyártók számára fontosabb a szereik klinikai hatékonyságának bebizonyítása, mintsem alkalmazásának biztonsága." Hát ez világos.

Nézzünk egy tipikus esetet, amire fény derült. A Vioxx nevű szert sok országban mint „szuperaszpirint" hozták forgalomba, a „gyógyszerek új nemzedéke" néven is hirdették. És csakugyan jó volt. Ismeretes, hogy az ízületi fájdalmak enyhítésére használt előző szerek komolyan károsították az emésztőrendszert, mellékhatásuk révén sok embernek okoztak gyomorfekélyt, gyomorvérzést. A világon csaknem hárommillió ember halt meg emiatt évente. Ők mind azt hitték, hogy ha szedik korábbi gyógyszereiket, az enyhíti ízületi fájdalmaikat. De aztán jött az enzimekre ható anyag, már senkinek sem volt baja a gyomrával, vidáman szedték a Vioxxot, amely nemhogy nem bántotta, de egyenesen védelmezte a gyomor és a belek nyálkahártyáját, falait.

Ám aztán kiderült: azok a páciensek, akik legalább 18 hónapon át napi 25 milligrammot szedtek ebből a szerből, kétszer olyan „esélyesek" lettek a szívinfarktusra vagy agyvérzésre. Mire észrevették, és utólag visszafelé kiszámolták, legalább 27 ezer szívinfarktust okozott...

Persze lehet, hogy ezt előre senki sem tudhatta – ezt mondják a gyógyszergyártók. Mások szerint viszont, ha gondosabban végzik a kísérleteket és a klinikai vizsgálatokat, akkor rá kellett volna jönniök a szakembereknek. De nagy ám a nyomás! A gyártók – megint csak üzleti szempontokból „érthetően" – azt szeretnék, ha a drágán és hosszas, verejtékes munkával kifejlesztett szert minél rövidebb ideig tesztelnék, hogy aztán a vizsgálatok pozitív eredményének birtokában minél előbb elkezdhessék a gyártást, a forgalmazást és dőljön a pénz a kasszába.

A gyártók másképpen is próbálnak hamarabb a pénzükhöz jutni. Például csak Angliában egy erre szakosodott orvosi ellenőrző csoport (COPE) néhány év alatt csak a rákkutatás terén több mint harminc olyan orvosi közleményt talált a szaklapokban, amelyet gyanúsnak vélt, és utánajárva kiderült: a szerzők igazából vagy nem is kutattak az adott területen és hasukra ütve találták ki az „eredményeket", vagy ha kutattak is, sebesen összecsapták az egészet, és minden rubrikába beírták a nekik (azaz a szerek gyártóinak) kedvező számokat... Ami közös volt ezekben az esetekben: mindegyik ilyen munkát egy-egy farmakológiai vállalkozás finanszírozta!

Hát persze! Egyszerű a recept: ha azt akarod, hogy neked tetsző klinikai eredmények szülessenek az új szeredről, akkor magad szervezd meg a kísérleteket elvégző orvoscsoportot, és persze – nem utolsósorban – te is fizesd őket! Így aligha születik olyan eredmény, ami miatt sutba vághatnád a – mondjuk – hatszázötvennégymillió dolláros összköltséggel kikísérletezett szeredet...

Akadt már olyan orvos és orvosok egész csoportja is, akik még azt a fáradságot sem vették maguknak, hogy valóban kipróbálják, megvizsgálják a nekik átadott szereket. Úgy vélték, elég, ha a gyártó által közölt adattáblázatot másolják át a hi-

vatalos vizsgálati eredménybe, aztán mehet a szer gyártásra...! Ez pedig már a felelőtlenségnek olyan foka, aminek a jelentőségét felmérni is nehéz.

Egy másik, nagyon ismert gyógyszergyártó konszern, a GlaxoSmithKline a hírek szerint minimum öt (de nincs kizárva, hogy több) vizsgálatot végzett a Paxil nevű antidepresszáns szerrel. Ám, csak egyetlenegynek az eredményét tették közzé – azt, amelyik a lehető legpozitívabb színben tüntette fel a gyógyszert. A konszern csak akkor tette közzé a másik négy eredményét, amikor Eliot Spitzer, New York állam főügyésze bíróság elé idézte a céget. A per mellesleg 2004 augusztusában megegyezéssel zárult: a GlaxoSmithKline 2,5 millió dollárt fizetett New York államnak az okozott károkért, az pedig cserébe elállt a bírósági keresettől. És tudják, mi állt a másik négy, addig közzé nem tett vizsgálati eredményben? Az, hogy a Paxil, ha gyerekeknél alkalmazzák, öngyilkossági hajlamot okozhat...

De tudunk olyan vizsgálatsorozatról, ahol 15 közül csak hármat tettek közzé. És bár az angol nyelvterület tíz-egynéhány legismertebb orvosi folyóirata megfenyegette a szerzőket: nem közlik munkáikat, ha kiderül csak egyszer is, hogy korábbi vizsgálatok eredményeit nem tették közzé – az igazi baj nem a szakmai szerzőkkel van elsősorban. A farmakológiai vállalatok között nagyon erős az üzleti verseny – említettük, hogy a gyógyszerekkel ma többet lehet keresni, mint bármi mással modern világunkban (nem véletlen, hogy tömegesen hamisítják is a gyógyszereket, ez azonban egy másik „megabotrány" témája lehetne). A konkurencia a legszívesebben megfojtaná a másikat egy pohár vízben, tapossák a

többieket irgalmatlanul, és ebben a küzdelemben sokszor a vétlen betegek az igazi vesztesek.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a legtöbb káros mellékhatás sokszor csak évekkel később jelentkezik. Ha valaki rendszeresen szed egy gyógyszert, nem tudhatja, hogy annak milyen hatásai lesznek mondjuk két, három, öt vagy több év múlva (erre hivatkoznak a fejezet elején említett, a génmódosított növények bevezetése ellen tiltakozók is).

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy olykor a klinikai gyógyszerkísérletek is követelhetnek áldozatokat. Mert bizony itt embereken végzett kísérletekről van ám szó, nem másról! Vagy egészséges, vagy beteg embereken próbálják ki a szereket és azok hatásait – olykor pedig itt derülnek ki a mellékhatások is. Mondhatnánk, optimális esetben már a kísérleti szakaszban kiderül mindez, és akkor a betegek megússzák élve vagy károsodások nélkül.

De mi van akkor, ha a kísérleti alanyok válnak áldozattá?

Persze ezt tudják a jogvédők, és elég gyakran tudják azok is, akik efféle kísérletekre vállalkoznak. Már csak azért is, mert optimális esetben felkészítik őket arra, mi várhat rájuk. A legtöbb fejlett országban élő emberen kísérletezni csak úgy szabad, ha 1. az illető önként és minden ráhatás nélkül vállalta azt, és 2. ha előtte őt nem kifogásolható módon felvilágosították a veszélyekről, amelyek együtt járnak, járhatnak a kísérlettel.

Nem is sejtjük, milyen gyakori dolog ez! Főleg Nyugat-Európában és Amerikában, ahol mellesleg a legtöbb gyógyszergyár működik. Sokszor orvostanhallgatókat kérnek fel erre a munkára, amiért természetesen jó fizetség is jár.

A kísérletekhez nemcsak a testét adja az ember, vállalva persze némi kockázatot, hanem gyakorta a szabad idejét, sőt a szabadságát is. Vagyis például azért, hogy a gyógyszerkísérletek ellenőrzött körülmények között történjenek, a kipróbálásra jelentkezett személyek nem mehetnek haza, az első perctől az utolsóig bent kell tartózkodniok egy erre a célra rendszeresített épületben. Azt el nem hagyhatják, nem ehetnek és nem ihatnak mást, csak amit a kísérlet vezetői juttatnak számukra ott persze aztán – a beígért pénzen felül. Még van sok szabad idejük is, olvashatnak, filmet nézhetnek, társasjátékozhatnak napokig, hetekig. Úgy a vizsgálatok előtt, mint utána tetőtől talpig alapos orvosi vizsgálatnak vetik őket alá, értelemszerűen csak nagyon egészséges emberek jelentkezhetnek egy-egy új szer kipróbálására. Már csak azért is, hogy túléljék azt, de azért is, hogy egy másik, bennük lappuló betegség nehogy meghamisítsa az eredményeket, rontsa a hatásfokot stb.

2006 tavaszán egy ilyen kísérletre keresett jelentkezőket Angliában egy amerikai gyógyszergyár, a Parexel. Nyolc londoni fiatalember, jobbára diákok jelentkeztek, hiszen az a 2 ezer font is jól jött nekik tanulmányaik folytatásához vagy az életüket megkönnyítendő. A Parexel egy rákellenes szert akart bevezetni a piacra, ehhez volt szüksége a vizsgálatra.

Azt nem kell mondani, hogy a gyárak is gondolnak a kockázatra – ezek az emberek például egy-egy 15 oldalas nyilatkozatot olvastak el korábban, és csak azután vehettek részt a kísérletben, miután azt aláírták. Egy gyógyszergyárnak kitűnő jogászai vannak, tehát mindenre gondolnia kell, és még így sem védhető ki olykor a sok millió, vagy százmillió, vagy akár milliárd dolláros kártérítési per...

2006 március közepén a jelöltek hiánytalanul felsorakoztak a londoni óriáskórházban (a Northwick Park Kórháznak 1500 ágya van), ahol a Parexel gyógyszergyárnak van egy saját kutatási részlege. Az önkénteseknek beadták azt a biotechnológiai eljárással készült hatóanyagot, amelynek majd a jövőben a vérrák, a ma még gyógyíthatatlan szklerózis multiplex és harmadikként a krónikus ízületi gyulladás (reumatoid artritisz) gyógyszere lehet reményeik szerint. A nemzetközi együttműködés persze a gyógyszeripart sem kerülte el, a szóban forgó kísérleti anyagot például egy német biotechnológiai vállalkozás, a TeGenero fejlesztette ki. A helyszínen természetesen mindig voltak orvosok, készek bármilyen beavatkozásra, és a kísérletek minden fázisát jegyzőkönyvezték.

Hat önkéntes a valódi szerből kapott, ketten viszont csak placebót, vagyis üres, hatóanyag nélküli utánzatot. Tehát hatástalan szert – ők voltak a „kontrollcsoport". Nekik hihetetlen szerencséjük volt, mert ennek révén megúszták a tragédiát.

Azok hatan nem sokkal a szer beadása után sorban összeestek, dobálták magukat, vonaglottak a földön, eszméletüket veszítették. Rettenetesen szenvedtek. Azonnal elvitték őket a kórház intenzív osztályára, ahol lélegeztetőgépre és infúzióra tették őket, próbálták megtisztítani a vérüket és egyáltalán – életben tartani a férfiakat! Senki sem tudta, mi történt, és hogyan, miért eshetett meg?

A génmódosításokat ellenzők persze itt is hangot kaptak. Szerintük éppen az volt a baj, hogy nem természetes anyag került a kísérleti alanyok szervezetébe, hanem biotechnológiai eljárással készült fehérje. Ezt a kutatók azért hozták létre,

mert remélték, hogy megsokszorozza az emberi immunképességet, a védekezőrendszer teljesítményét fokozva harcba száll majd a krónikus gyulladást okozó sejtekkel... És még most sem mondhatjuk, hogy ez reménytelen út. Ha kiderül, mi okozta a bajt, talán elég lesz megváltoztatni a szer összetételét, és ettől a sajnálatos balesettől még lehet teljes a siker – évekkel később!

Mindez azonban nem menti fel a gyógyszerkutató cégeket attól, hogy ott, ahol emberéleteket kockáztatnak – például a hamis klinikai vizsgálatok, vagy az eltitkolt vizsgálati eredmények terén – nem kéne változtatniok a módszereiken. Most sajnos még mindig az a helyzet, hogy az emberiség többsége beteg, és így az orvosok, gyógyszergyártók és egészségbiztosítók karmaiban van. Márpedig – és erre szintén a közelmúltban derítettek fényt – a nagy gyógyszergyártók nem is akarják meggyógyítani az emberiséget. Hogyne...! Hiszen akkor ők koldusbotra jutnának! Most az a céljuk, és ez még sok évtizeden át így lesz, hogy az emberiséget egy köztes állapotban tartsák, valahol az egészség és a betegségek között. Nekik – és csak nekik! – van szükségük pár száz millió vagy akár egy-két milliárd beteg emberre is, hogy legyen kinek eladni a szereiket.

Akár jók és ártalmatlanok azok – akár ártalmasak.

11. Olaj, kémek és Tamara néni

(Románia nagy kérdőjelei)

Természetesen a Balkán kétszáz éve a botrányok földje akkor is, ha arról Nyugat-Európában és a világ más részein sokszor nem vagy csak nagyon keveset tudtak. A kelet-európai rendszerváltás után minden érintett országban egymást érik a botrányok, román viszonylatban pedig elég sokat töprengtem is, hogy mit vegyek be és mit hagyjak ki. Bukarestben, de vidéken is, minden év minden napjára jutottak kisebb-nagyobb skandalumok. Ezek közül lényegében csak úgy vaktában nyúlva az összegyűjtött anyagok közé, választottam ki az itt következőket. Jellemzőek ezek a közállapotokra, és egyben magukon viselik a nagy váltás után tíz-egynéhány évvel – még mindig – az átállással járó problémákat, amelyek egy ilyen típusú országban csőstül vannak, nemcsak Romániában. A viszonyok, az emberek, a körülmények még nem értek meg a teljes demokráciára, de jóindulattal tételezzük fel, hogy jó irányba haladt az ország, és lakói sincsenek már nagyon messze az európaiságtól.

Lássuk előbb a Rompetrol-ügyet.

A Rompetrol – mint nevéből is kiderül – kőolajat és gázt termel ki, olajat finomít, olajtermékeket szállít és velük kereskedik, és persze rengeteg benzinkutat is üzemeltet az országban. A Rompetrol Holding a TRG – The Rompetrol Group – tulajdona, és Románia második legnagyobb magán-

vállalata. 80 százalékban egy közismert román üzletember, Dinu Patriciu a tulajdonosa, 20 százalékot pedig egy amerikai üzletember, Philip Stephenson birtokol. A céget Svájcban jegyezték be mint részvénytársaságot. Évi forgalma csaknem két és fél milliárd dollár, a 2005-ös üzleti évet 164 millió dolláros – adózás előtti – nyereséggel zárta.

A másik oldalról nézve: Patriciu cége a román állam egyik legjobb adófizetője! Az összes adóbevétel 6 százalékát ez adja, és a teljes romániai nemzeti össztermék 5 százaléka is tőle származik. A GDP pedig, mint tudjuk, komoly dolog: a mai mutatók között talán a legfontosabb. Mindezek után teljesen természetes néhány tény. Az egyik: Dinu Patriciu az egyik legfontosabb ember Romániában. A másik: sok-sok barátja lehet. A harmadik: még több ellensége lehet...

Hogy ez utóbbiak csakugyan vannak, arról részben maga Patriciu is gondoskodott, amikor az egyik politikai oldalra állt és azt támogatja rengeteg pénzzel. Képzelhetjük, hogy a másik oldal mennyire feni rá a fogát. Ezt ő is tudja, és igyekszik védekezni.

De lehet-e védekezni bármi ellen is a politika útvesztőjében? Ez egy sötét, nyirkos labirintus, ahol az ellenfelek mindig láthatatlanul és kezdetben észrevétlenül támadnak. Aki pedig egy nagy és ennyire szerteágazó üzletágat irányít, az óhatatlanul követ el hibákat. Vagy ha azokat nem, hát millió támadási felületet nyújthat ellenségeinek, olyat is, amivel ugyan nem tudnak neki kárt okozni, de olyat is, amivel bizony igen, és nem is kicsit.

Arról nem is szólva, hogy egy ilyen keresztmetszetű üzletember már eleve annyi mindennel foglalkozik és ehhez sok-sok embert alkalmaz, akik, ha hibáznak vagy hanyagok,

éppenséggel őt, a tulajdonost is tönkretehetik. Azonfelül – és itt jön az igazi veszedelem – Kelet-Európában az üzletek tisztaságáról sokat lehetne mesélni. De olyan vállalkozás még a mesékben sem létezik, amelynek sikerült volna mindig, minden körülmények között, minden ügyét lejátszani teljesen törvényesen, a formális szabályok betartásával. Hiszen láttuk, hogy még a nagy és világszerte ismert nyugati világcégek is rákényszerülnek a sunyiságokra, mert másképpen nem boldogulhatnak itt-ott. (Most gyorsan tegyük hozzá: a Siemens vagy bármelyik más, ezzel megvádolt világcég nem azért rakta félre, szerezte törvénytelen módon a feketepénzeket, hogy azokat Nyugat-Európában hasznosítsa... A „baksisra" az esetek túlnyomó többségében Kelet-Európában, Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában volt szüksége, ezt ne felejtsük el.)

Dinu Patriciu a PNL-t, a Nemzeti Liberális Pártot segítette pénzével már jó ideje, és ez más pártoknak sok fejfájást okozott. Hiszen ilyen gazdag üzletember kevés van Romániában, és azok sem mind óhajtják magukat beleártani a politikába. A liberális Călin Popescu-Tăriceanu – e sorok írásakor ő a miniszterelnök – maga is egész hadjáratokat volt kénytelen elszenvedni. Az ellenfelek között ott volt, lényegében ott van Băsescu államfő, köztársasági elnök is. A Demokrata Párt már régóta szorgalmazta a két párt egyesülését, amit viszont a liberálisok nem annyira akartak. Féltek, hogy teljesen felolvadnak, elvesznek a nagyobb demokrata formációban, és lényegében megszűnnek létezni.

Sajnos a „demokraták" (az idézőjel indoka: igazi demokrata sohasem kényszerítene senkit semmire) nem hagyták annyiban a dolgot, és számos alkalommal csúnya dolgokat műveltek a politikai és nem csak a politikai színpadon, hogy

a liberálisokat a saját akoljukba kényszerítsék. A legnagyobb akadály ezen a téren éppen Dinu Patriciu volt – az olajmágnás bőkezűen finanszírozta a liberális pártot, ezért azok jól feljöttek a különböző választásokon, és egyáltalán, jól érezték magukat. Nem kellett sokat töprengeniük Bukarestben azoknak, akik a Liberális Pártot szerették volna saját soraikba bevinni. Magától adódott a megoldás: Patriciut kell valahogyan „lekapcsolni", leválasztani a liberálisokról.

A recept meg is volt, már régóta... Moszkvában. Csak másolni kellett a módszert, amivel Putyin elnök leszámolt ellenfeleivel. Azokkal a szupergazdag orosz üzletemberekkel, akiknek nem volt elég az Oroszföldön amúgy kötelező maffiakapcsolat, hanem ácsingóztak a politikai játéktérre is. Aki ezen „urak" közül politizálni merészelt, és azt nem Putyin elnök és pártja mellett tette, azzal néhány hónap alatt leszámolt a rendőrség, a titkosrendőrség, az adóhivatal vagy mindezek együtt. Nem is szólva a már korábban megregulázott és csak a kormánypárt szájíze szerint beszélő média (ezért írtuk valahol már korábban e lapokon, hogy Oroszország ma is Szovjetunió, tehát politikai diktatúra, efelől senkinek se legyenek kétségei. A leggazdagabb orosz üzletember, Mihail Hodorkovszkij azért került összeütközésbe a törvénnyel, mert azt tervezte, hogy a legközelebbi választásokon Putyin vetélytársának jelölteti magát. Ekkor, csak ekkor és ezért indult be ellene a megtorló gépezet, és jutott a rivális egy távoli börtönbe olyan ítéletekkel, amelyek miatt akár évtizedekig nem térhet vissza az üzleti és politikai színtérre, már ha egyáltalán megéri élve a büntetése végét.)

Nos, a minta tehát adva volt, és amikor a liberálisok 2006 telének végén még mindig ódzkodtak az egyesüléstől, nem

mutattak erre kellő hajlandóságot, akkor a Demokrata Párt vezetői úgy döntöttek, lépnek a Patriciu-ügyben is. Ügyészek bukkantak fel a Rompetrol székházában, és rávetették magukat a könyvelésre. Szakértőik adócsalásra utaló nyomokat kerestek – mint tudjuk, ha ilyenkor a háttérben politikai ügy áll, mi sem egyszerűbb, mint „gyanúsnak" nyilvánítani pár száz iratot, azokat lefoglalni, elvinni egy-két „gyanúsítottat", köztük lehetőleg a politikai ellenfelet is. Ehhez kellő körítést lehet adni a média révén. Ahogyan a lengyel Orlen-ügynél már láttuk, hasonló módon lehetett volna intézni a bukaresti eseményeket is. Hogy Dinu Patriciu „meglepetésszerű" és „nem várt" letartóztatásánál jelen legyen legalább az egyik tévécsatorna stábja. Lehetőleg persze azé a csatornáé, amely amúgy is kedvel minket, ki tudja, miért?

Azért van abban valami perverz, amikor az állam saját legjobb adófizetője dossziéiban kezd el kutakodni, és mindenáron rá akarja bizonyítani, hogy adót csalt. A cég, amely Románia adóbevételeinek 6 százalékát adja – ez 730 millió dollárnyi lej befizetését eredményezte a 2005-ös évben –, aligha fog csalni pár százezer dollárnyi összegeket, hiszen ilyen bevételek és kiadások mellett ezek az összegek gyakorlatilag nem jelentenek semmit.

A 2004-es választásokon a Demokrata Párt és a Nemzeti Liberális Párt együtt szerepelt és nyert. 2006 elején rendezték a PNL kongresszusát, és ott akarták ünnepélyesen bejelenteni az egyesülést. De a PNL-nek már kezdett elege lenni a Băsescu-féle sorozatos zsarolásokból és megmakacsolták magukat. Erre állítólag megüzenték a liberálisoknak: vagy egyesülés, vagy Patriciu feje!

A fejvételt persze nem szó szerint értették, de lényegében ez vőlt a tét. A liberálisok elveszítik egyik legjobb hívüket és anyagi támogatójukat, ha nem egyesülnek a demokratákkal. Viszont ha egyesülnek – mondogatták magukban Patriciu hívei –, akkor „nekik annyi", mert felolvadnak majd a nagy demokrata tégelyben, elvesztik arcukat, önálló politikai nézeteiket sem tudják majd tovább képviselni.

Hát azokban a télvégi hetekben a liberálisok csak annyit tehettek, hogy húzták az időt, egyre csak halasztották a döntést az egyesülés ügyében.

Itt kell megjegyeznünk, hogy nem ez volt az első ilyenfajta támadás Patriciu ellen. Már 2005 májusában is megrohanták egyszer az ellenfelek. A politikai ellenfeleknek akkor is útjában volt, hát fogták magukat és ráküldték a rendőrséget. De valamit elszúrtak a letartóztatásánál, amit ügyvédei okosan kihasználtak és a hatóságok fogcsikorgatva voltak kénytelenek ismét szabadon engedni. Patriciu pedig nem az a fajta, aki eltűri az ilyesmit, a Világbank mellett működő washingtoni választott bírósághoz fordult és egymilliárd dollárt követelt a bukaresti kormánytól, mivelhogy az ellene indított „vizsgálat" és letartóztatása miatt a cége jelentékeny veszteségeket szenvedett.

És tudnunk kell, hogy ez tényleg így van. Bárhol a világban, Hawaiitól Japánig és Új-Zélandtól Norvégiáig a részvénytársaságok nagyon érzékenyek a róluk szóló hírekre. Ha egy céggel valami rossz történik – például bilincsben vezetik el tulajdonosát, ügyvezetőjét – vagy akár csak kitalált, de mindenképpen negatív hír jelenik meg róla bárhol, az már ok arra, hogy a cégbe vetett bizalom megrendüljön, a kisrészvényesek (de sokszor a nagyok is) igyekeznek megszabadulni részvényeiktől.

A Rompetrol részvényeinek értéke Patriciu 2005 májusi letartóztatása után csaknem 15 százalékkal esett, ami olyan nagy esés, hogy ezt a tőzsde nem is bírja el. Ilyenkor általában bejelentik az illető részvény forgalmának felfüggesztését legalább egy napra, van, hogy hosszabb időre. Éppen azért, mert az a bizonyos esemény, ami elindította a részvények értékének katasztrofális zuhanását, mintegy „kívülről" avatkozott bele a közgazdasági folyamatokba. És mint tudjuk, a politika szeret ilyen kellemetlen meglepetéseket okozni, nem csak Romániában.

Persze azért a világért se higgyük, hogy Patriciu gáncs nélküli lovag lenne. Emlékeznek arra a fejezetre, ahol az ENSZ iraki „Olajat élelmiszerért" programjáról volt szó? Nos, Dinu Patriciu nemrégen kénytelen volt beismerni, hogy annak idején a Rompetrol is érintett volt abban a kereskedésben, és bizony az ottani megbízottja (aligha Patriciu tudta nélkül...) szintén megvesztegetéssel jutott tendernyeréshez.

No és azon is érdemes lenne elgondolkozni, vajon nem volt-e valami igaza a politikai ellenfeleknek, amikor szerették volna egy kicsit „megpiszkálni" a Rompetrol hazai ügyeit is? Hiszen a céget 1974-ben egy olyan illusztris és – ha negatív értelemben is, de – történelmi személyiség, mint Nicolae Ceauşescu alapította. Akkor persze ez is állami vállalat volt, mint minden cég Bécstől keletre. Viszont annyi bizonyos, hogy amikor ezt a céget privatizálták és azt Patriciu megszerezte, hát sok gyanús dolog történt. Mondhatjuk, mint szinte minden kelet-európai privatizáció esetében, különösen, ha ilyen nagy falatról volt szó, mint az állami – addig mono-

polista – kőolajfeldolgozó és kereskedelmi vállalat esetében. Nemcsak a politikai ellenfelek állítják, hogy akkoriban Patriciu sem egészen tisztességes módon jutott ehhez a nagy üzlethez...

Mindenesetre a 2005-ös eseményekből (Patriciu zátonyra futott letartóztatása) annyit már tudhatunk, hogy ha az olajmilliárdos ellen ilyen merénylet készül, akkor ő nem fogja hagyni magát. És mivel Románia inkább Európa, mint Oroszország, a Hodorkovszkij-jelenség itt nem ismétlődhet meg. Nem lehetne őt egyszerűen hamis vádak alapján a szolgalelkű bírákkal elítéltetni, mint történt az ott keleten.

Patriciu valóban csinált olyasmit, ami önmagában is botrányos volt. Persze, ezek a dolgok másutt a normális üzleti világ eseményeinek része, de azért mondjuk New Yorkban is megbüntették volna azért, amit például 2004 áprilisában művelt. Valami zajlott a háttérben, az (olaj)üzleti világban, ami azt eredményezte, hogy egy-két napon belül az eléggé nyomott árú Rompetrol-részvények értéke hirtelen fel fog ugrani. De erről csak a Rompetrol tulajdonosa és talán a vezetőség néhány tagja tudott. Április 6-án – mint azt a román titkosszolgálat, az SRI is kiderítette – Dinu Patriciu bizalmasan figyelmeztette néhány jó ismerősét és egy bennfentes, de igen fontos információt adott át nekik: vegyenek Rompetrol-részvényeket, és mindjárt másnap reggel!

Ezt a kapitalista államokban „bennfentes kereskedelemnek" hívják és szigorúan büntetik. Ha valaki benne van a tőzsdei forgalomban, és olyan információval rendelkezik, amelyhez csak ilyen minőségében jutott hozzá, akkor azt nem adhatja tovább kívülállóknak, semmilyen módon. De Patriciu simán átlépte ezt a törvényt (amely Romániában talán nem is büntethető?), és azon a napon szólt Tăriceanu miniszterelnöknek és annak feleségének, szólt néhány ismert román üzletembernek, akik mind a baráti köréhez tartoztak. Így megkapta a „fülest" az egyik romániai magyar szenátor, Verestóy Attila, vagy Sorin Pantis régebbi miniszter, aztán Sorin Rosca Stanescu, a *Ziua* napilap igazgatója és még több mint tíz másik politikus!

És a hír nem jött hiába. A barátok mind utasították tőzsdeügynökeiket, hogy másnap a reggeli nyitáskor azonnal vásároljanak ennyi és ennyi Rompetrol-részvényt (kinek menynyire tellett éppen a szabad pénzéből). És láss csodát...! Egy nappal később valami történt az üzleti világban, a Rompetrol részvényeinek értéke hirtelen igen magasra szökött, amire senki sem számított. Csak az a tíz-egynéhány személy, a barátok, akik magától Dinutól kapták a biztatást: vegyenek részvényeket... Akik vettek, hamarosan háromszoros áron adhatták tovább azokat, és sokat kerestek rajta.

Ezt is felírták hát Patriciu számlájára. És bizony nőtt ez a lista, amiért a vetélytársak és a politikai ellenfelek már régen szerettek volna leszámolni Patriciuval. De hát a jelek szerint a nyomozás folytatódott és folyik tovább is, de például ebben a tőzsdei ügyletben semmiképpen sem tudtak rábizonyítani semmit a résztvevőkre. Az illetők teljesen szabályosan jártak el. Senkinek sem lehet megtiltani, hogy egy barátjuk ösztönzésére vásároljanak vagy eladjanak részvényeket – mondják az ügyvédek. A vétel és eladások lefolytatása is teljesen szabályosan zajlott le, tehát nincs fogás az urakon és hölgyeken. Egyedül Dinu Patriciu „viheti el a balhét", ha sikerül rábizonyítani ezt – vagy bármi mást.

De sikerül-e? Ez itt a kérdés.

Említettük, hogy ebben a balkáni országban elég sok botrány történik.

Például megemlíthetnénk a 2006-os „bukaresti pánik" ügyét. Itt meg olyan információk kiszivárgása okozta a bajt, aminek más országokban ennél sokkal súlyosabb következményei lehettek és lettek volna.

Említsük meg, hogy a román büntető kódexben van egy törvény, egy jogszabály – a 2002/182-es –, amely kimondja, hogy ha egy román állampolgárnak tudomására jut bármilyen titkosított információ, ha ilyesmit birtokol akár átmenetileg is, akkor az illetőre súlyos büntetés róható ki. És ez érvényes bizony attól függetlenül, hogy ki az, aki ezt az információt birtokolja.

Régebben már pedzegették néhányan, hogy ez így rosszul van megfogalmazva, finomítani kéne. Mert teszem azt egy állampolgár az utcán, vagy a metróban, vagy egy buszon talál egy aktatáskát tele tikos iratokkal, amit – tegyük fel – egy minisztériumi tisztviselő, fontos titkok hordozója vesztett el. A polgár talán belenéz a táskába, már csak azért is, hogy megtudja, mi van benne és talál-e valami infót a táska tulajdonosáról, hogy visszaadhassa neki. De akár ki se nyissa, csak vigye el a legközelebbi rendőrőrsre vagy a közlekedési vállalat talált tárgyak osztályára – azonnal lefoghatják őt is, mert hiszen „ideiglenesen birtokolta a szigorúan titkos információkat". A hatóság nem köteles elhinni neki, hogy nem nézett bele a táskába. Vagy tegyük fel, hogy az infók egy CD-lemezen vannak, a megtalálónál pedig nincs is leolvasó lejátszókészülék, mégis baja eshet, mert hiszen „ideiglenesen birtokolta" azt...

Egyszóval itt valami nem volt rendben, és szinte várható volt, hogy egyszer csak történik valami, ami a jogszabály megfogalmazása miatt valakinek, valakiknek nagy kárt okozhat. Aztán egy szép napon el is jött az alkalom.

2006 februárjában történt, hogy egy napilap, a *Romania Libera* megírta: Vrancea megyében egy katonai CD jutott illetéktelen kezekbe (hogy kiébe, arról nem szólt a híradás). A CD-n állítólag az Irakban és Afganisztánban szolgálatot teljesítő román katonai kontingensekre vonatkozó fontos adatok szerepeltek. Például hadműveleteik leírását, állomáshelyeik valós és kódneveit is elolvashatták. De ez még nem minden, mert számos titkos katonai kód is ott volt a lemezen. Méghozzá a rádióüzenetek megfejtéséhez szükséges jelszavak és más, stratégiailag nagyon fontos információk szerepeltek a lemezen, ami így – mondjuk egy a román állammal és hadseregével enyhén szólva nem szimpatizáló kémszervezet számára felbecsülhetetlen értéket jelenthetett! (Ez ellen úgy szoktak és úgy kell védekezni, hogy ennyi titkos adat sohasem kerülhet egyazon helyre, például ugyanarra az adathordozóra, esetünkben a CD-lemezre!)

Vagyis akik elvesztették a lemezt, kétszeresen is rosszul vizsgáztak az óvatossági rendszabályok betartásából. Még elemi óvatosság sem vezérelte lépteiket. Mindenképpen felelősségre vonást érdemeltek volna.

Az újság nem írta meg, hogy pontosan hol történt, azt sem, hogy kinek a kezébe került a lemez. Csak a kiszivárogtatás puszta tényét említette meg rövid híradásában.

És most jön a botrány, amiért az eset könyvünk lapjaira került. Mert mit gondol a kedves olvasó, kit vontak felelős-

ségre az eset miatt? A hibázó katonatiszteket? Nem. Dehogy – az *újságírót, aki megírta mindezt!*

Mint más sajtótermékek a következő napokban írták, és mint azt a helyszínen lévőktől magunk is megtudtuk: a hatóság pánikszerűen reagált. Ez volt a katonai, rendőri és államhatalmi szerveket azokban a napokban eluraló „bukaresti pánik". Érthető persze, hogy sokan, még a legmagasabb rangúak is féltették a széküket, beosztásukat, hivatalukat, állásukat, szolgálati viszonyukat. Az egyenruhások joggal félhettek, hogy ha kiderül, ki hibázott, akkor azok közelében és főnökeik között is keresnek és találnak majd bűnösöket.

Az újságíró letartóztatása csak egy vészreakció volt. A berkeken belül nyilvánvaló volt, hogy ott is keresni kell majd bűnösöket. Mégis jellemző, hogy a 2002/182-es jogszabályra hivatkozva a törvény keze – még mielőtt a hatóságok bármi mást tettek volna – az újságíróra csapott le!

Marian Garleanu újságíró rácsok mögé helyezése számtalan kérdést vetett fel, és persze kitört a skandalum, a civil szervezetek, az újságírószövetség és mások szinte habzó szájjal tiltakoztak az ügy ilyen intézése ellen. Az említett jogszabály ugyanis aligha volt alkalmazható itt, hiszen az újságíró egyetlen másodpercig sem volt titkos információk birtokában...! A hatóság viszont – kezdeti haragjában, tehetetlen dühében – úgy vélte, már az is titkos információ, hogy a CD illetéktelen kezekbe került. Tehát aki ezt nyilvánosságra hozza, annak bűnhődnie kell!

Mivel a törvény eléggé kétértelműen fogalmazott, a hatóság mindenképpen azt szerette volna rábizonyítani, hogy már a kiszivárogtatásról szóló hír közzétételével is megvalósította a bűncselekményt.

Garleanu következetesen tagadta, hogy akár csak egyetlen másodpercig is titkos információk birtokában lett volna. Vagy hogy ilyen dokumentumot a szó fizikai értelmében birtokolt, a kezében tartott volna. Ezt végül a hatóság is kénytelen volt belátni, és az eredetileg tíznaposra tervezett letartóztatást sokkal hamarabb meg kellett szüntetnie. Persze elsősorban a közvélemény nyomására, nem pedig azért, mintha „odafönt" belátták volna az ellenoldal érvelésének helyességét.

De hogyan és honnan tudta meg Garleanu, hogy efféle információk úgymond „illetéktelen kezekbe kerültek"? Hát onnan, hogy Vrancea megyebeli újságíró kollégák említették neki. Nekik már megvételre kínálták fel „valakik" ezt a titkos anyagot. Abban a megyében már – legalábbis médiakörökben – közismert volt az ügy, sokan beszéltek róla. Valaki úgy fogalmazott, hogy „a nagy katonai titkokat tartalmazó dokumentum nem is olyan drágán beszerezhető", csak fizetni kell érte. Az „illetéktelen kezek" megfogalmazás tehát nyilvánvalóan helyes volt: hiszen aligha maguk a katonai titkosszolgálatok ügynökei árulták volna a lemezt, hanem azt előbb elvesztették, vagy ellopták tőlük, és akihez került, az próbált meg belőle pénzt csinálni.

És most jön egy sajátos „poén" vagy „gól": miután Garleanu kiszabadult az előzetesből, elmondta kollégáinak, és azok meg is írták, hogy amint tudomására jutott a hír, azonnal értesítette a Román Hírszerző Szolgálat vranceai illetékeseit, mi több, a bukaresti elnöki hivatalt is! És itt jön a „botrány a botrányban", az előző fokozása – ugyanis *senki sem reagált az újságíró bejelentésére.* Nem történt semmi!

Vagy valami mégis. Amikor más lapok is megírták a hírt, vranceai tudósítójukra hivatkozva, akkor azonnal rendőrök

szállták meg ezeket a szerkesztőségeket, és házkutatási parancsuk értelmében és védelmében mindent felforgattak. Elvittek minden CD-lemezt, de még a számítógépek merevlemezeit is lefoglalták!

Ez már tényleg az „elefánt a porcelánboltban" tipikus esete volt. A hatóság, ahelyett hogy a maga soraiban kereste volna a kiszivárogtatás vagy CD-lopás tetteseit, minden erejével a sajtó ellen fordult. Márpedig akik valaha csak egy kicsit is foglalkoztak a médiával, azok tudják: szél ellen nem lehet... fújni a médiára. Az álmoskönyv szerint sem jó, ha valaki, különösen az állami bürokrácia egyes képviselői, a médián akarnak bosszút állni saját ostobaságaikért vagy hibáikért. Mert ilyenkor a média, politikai hovatartozástól függetlenül azonnal együttesen rámozdul az ügyre, mondjuk így: az immár „közös ellenségre", és persze megsemmisítő, kritikus tűz alá veszi azt. Már csak azért is, mert egy médiabeli kollégájukat hurcolták meg igazságtalanul, ezt pedig nem tűrhetik.

Aztán ott vannak a civil szervezetek, a jogvédők és mások, akik egyfelől kiállnak a szerintük igazságtalanul meghurcolt polgár mellett, másfelől remek alkalmat kapnak arra, hogy ország-világ előtt bebizonyítsák: a hatósági önkényt a rosszul fogalmazott törvény tette lehetővé, tehát azt tessék azonnal eltörölni vagy átírni, megváltoztatni.

Az ügynek bizonyosan voltak nemzetközi-katonai vonatkozásai és következményei is. Ne felejtsük el: Románia a NATO tagja, és katonái mint ennek a szervezetnek a tagjai vesznek részt úgy az afganisztáni, mint az iraki hadműveletekben. No, és milyen vélemény alakulhat ki a NATO katonai vezetésében erről a balkáni szövetségesről, ahol ilyen dolgok megeshetnek? Mennyire bízhatnak ezután a román katonai szervekben az amerikaiak, a britek és az összes többi partnerország és partnerhadsereg?

Ahogyan az lenni szokott, az illetékesek később igyekeztek elvenni a botrány élét. Teodor Atanasiu védelmi miniszter – amikor végre megszólalt ő is – kijelentette, hogy a dokumentumok, adatok, amikről a médiában szó van, három évvel korábbiak, tehát egy ma már semmiképpen sem létező helyzetet illusztrálnak. A katonai telephelyek, útvonalak, jelszavak és egyéb stratégiai információk ma már nem érvényesek. Helyettük újakat használnak, egészen új helyzetekben. Ezzel igyekezett az egész dolgot szinte meg nem történtté tenni. Csak az a baj, hogy „mi is ezt mondtuk volna a helyében", gondolták a polgárok. Vagyis ez éppen úgy lehetett igaz is, mint nem. Könnyen lehet, valóban aktuális információk jutottak ki az illetékesektől, és az nem volt igaz, amit a miniszter mondott. Ki hisz manapság egy miniszternek? Hisz az is csak politikus.

Ha már a politikusokról esett szó... Annak idején, amikor ezt a jogszabályt elfogadták, tehát 2002-ben, azok voltak Romániában ellenzékben, akik 2006-ban, a botrány idején – kormányon. Akkor éppen azok a pártok tiltakoztak bőszen a rendelet homályos megfogalmazásai ellen, akik most, kormányra jutva nem tettek semmit eltörléséért, megváltoztatásáért. Így hát bizonyos értelemben „bagoly mondta verébnek", tenni kellett volna valamit beszéd helyett.

A törvény ellen a Garleanu-eset után nagyon erőteljesen lépett fel a román újságíró szervezet és több jogvédő civil szervezet is. Rámutattak, hogy a 2002/182-es valójában egy totálisan sztálinista képződmény, minden sora a fél évszázaddal korábbi korszakot idézi. Akkor volt divatban felülről

efféle törvényekkel fenyegetni minden polgárt, akár van köze bármihez, akár nincs. Négy évvel korábban éppen a szociáldemokraták kezdeményezték ezt a jogszabályt, és a vele koalíciós pártok is megszavazták, pedig az akkori ellenzék élénken tiltakozott ellene. Mert ez így, ahogyan van – mondta az ellenzék – azt eredményezi, hogy az állampolgárok és nem az információk védelmével megbízott intézmények vonhatók felelősségre, ha valami baj történik. Kicsit hasonlít ahhoz – tesszük hozzá mi –, amikor a kapura kiírja valaki: „A kutya harap". Ez elsősorban nem a mégis bemerészkedő látogatóknak szól (bár jól teszik, ha nem hagyják figyelmen kívül az információt), hanem a... jogászoknak! Igen, az ügyvédeknek szól a kutya harapós kedvéről szóló információ. Ugyanis, ha valaki mégis bemegy oda, és a kutya megharapja, még az ügyvédje sem nyerheti meg a házigazda ellen indított pert, hiszen ő időben és jól látható módon, és nagyon is egyértelműen figyelmeztette mindazokat, akik az információ ellenére mégis be akarnak hatolni birtokára.

Nos, a román illetékesek 2002-ben úgy oldották meg a dolgot, hogy bárkire rá lehessen húzni a vizes lepedőt, ha kiszivárog egy információ – csak éppen arra nem, aki annak őrzésével meg volt bízva, és mint ilyen, az igazi felelőse lehet a dolognak.

Most a civil szervezetek rámutattak: a titkosított információk kiszivárgásáért egyedül és kizárólag az feleljen, akinek az őrzésről gondoskodni kellett volna. Nehogy már az egyszerű polgár kerüljön bajba, ha az utcán talál egy CD-t vagy egy iratot „Szigorúan titkos" felirattal!

Persze a bajok gyökere nem itt van, hanem ott, hogy a Balkánon, és általában sokfelé még Európának ebben a részében

megszokott attitűd, álláspont, viselkedés, hogy az „állampolgár" szót a hatalom birtokos esetnek hiszi. Vagyis hogy a polgár az állam tulajdona lenne, és így is viselkedik vele. Kényére-kedvére büntetheti, rajta veri el a port minden kudarcáért, és őt teszi felelőssé szinte mindenért. Még hiányzik az a nyugati demokráciákban már régen kialakult szemlélet, miszerint ha szembekerül egymással a polgár és az államszervezet, akkor itt két *egyenrangú és egyenértékű és egyenjogú* fél áll szemben, és bármiképpen is alakulnak az események, folyamatok, ők mindketten végig teljesen egálban vannak egymással... No, ahogy mondani szokták, Kelet-Európában „ezt még gyakorolni kell".

Különösen az olyan országokban, amelyekben még az „államtitok" fogalmát sem határozták meg, és nyilván nem véletlenül van ez így.

2006 márciusában más, politikai és korrupciós botrány is kitört.

Európa már régóta sürgette Romániát, különösen már kevesebb mint egy évvel a tervezett (2007. január 1-jén be is következett) uniós csatlakozása miatt, hogy számolja fel az országban dúló korrupciót. Ez nagyon kiterjedt dolog arrafelé, olyannyira, hogy már Brüsszelnek is feltűnt. Ne felejtsük el, az ottani képviselők egyfelől kapnak híreket a románoktól is, másfelől elég tanulmányozni a sajtót, amely tele volt és van ezekkel az esetekkel. Elég átnézni a bírósági statisztikákat és ítéleteket, no meg jönnek a hírek a Romániába befektető vagy befektetni akaró nyugati üzletemberektől is. Mindegyik tele van olyan „sztorikkal", amelyek mind-mind egy dologra mutatnak: hogy az ország még mindig az egykori török uralom

következményeit nyögi, vagyis a „baksis" mindenható hatalmában gyötrődik.

Ha viszont egy simának látszó korrupciós ügy hirtelen összekapcsolódik egy vezető politikus nevével, akkor bizony kész a skandalum. Már csak azért is, mert a média lecsap, mint a sas. És nagyon helyesen teszi, hisz ez a dolga. Akkor is, ha a politikus úgymond „ártatlan" (látott már valaki ártatlan politikust...?).

Ugyanakkor ne feledjük: mielőtt belevágunk ebbe a botrányba, tudnunk kell: Románia 2006-ban mindenáron olyan látszatot akart kelteni Brüsszelben és egyáltalán, a többi uniós tagállam előtt is, hogy náluk aztán kemény küzdelem folyik a korrupció ellen! Hogy eleget tesznek Brüsszel elvárásainak, és az „uniós klubba" már úgymond tisztán akarnak belépni. És ezzel egy időben a kormányzat szerette volna megmutatni saját állampolgárainak is, mennyire komolyan veszi a választási ígéretét, és harcol a korrupció, a törvénytelen meggazdagodás, a törvénysértések ellen!

Nos, Bukarestben ezúttal a korrupcióval vádolt politikus nem más, mint Adrian Nastase, volt miniszterelnök. A Szociáldemokrata Párt vezetője egyben az akkori államfő, Traian Băsescu volt tengeri hajóskapitány régi politikai ellenfele. Ezért rögzült úgy a legtöbb román tudatában, hogy itt voltaképpen nem is korrupcióról van szó, hanem két régi ellenfél most számol le egymással. Méghozzá esténként a tévéhíradók egyre újabb és újabb kiadásaiban, ami által az egész ügy egy kissé a végeláthatatlan latin-amerikai tévésorozatokra emlékeztetett. Persze abban az országban, ahol annak idején a Ceaușescu-ellenes forradalom is a televízió segítségével győzött, és később is történt hatalomváltás elsősorban e média-

eszköz nagyarányú kihasználásával – ebben nincs is semmi furcsa. Mondhatnánk azt is, hogy ennek így kellett lennie.

Nos, Nastase ott követett el hibát, hogy az előző évi kötelező vagyonbevallásában váratlanul felbukkant egy gyanúsan nagy tétel, aminek egy évvel korábban, az akkori vagyonbevallásban még nyoma sem volt. Nastase itt bejelentette, hogy az időközben elhunyt nagynénjétől... egymillió eurót örökölt! Nosza, az egész média a nagynéni „nyomába eredt", és bár már tényleg nem volt az élők sorában, azért valamit megtudtak róla. Például azt, hogy Tamara néni – így hívták a megboldogultat életében – olyan szegény volt, mint az a bizonyos klerikális rágcsáló, azaz a templom egere...!

Már csak azért is szegénynek kellett lennie, merthogy nyugalmazott tanárnő volt és kilencvenévesen halt meg. Kicsi rá az esély, hogy a pedagógusi fizetéséből, majd nyugdíjából kuporgatta össze ezt az észveszejtően nagy összeget (kb. 250–260 millió forintot). Nyugaton talán nem tudják az emberek, de ettől még tény: a kelet-európai országokban a tanítók, tanárok fizetése botrányosan alacsony volt mindig a második világháború óta, és ez nem változott érdemben a rendszerváltás után sem. Az, hogy egy tanító életének bármelyik szakaszában ennyi pénzt tehessen félre, egyszerűen lehetetlen Bécs és Vlagyivosztok, Szentpétervár és Tbiliszi között.

Amikor a média ezen csámcsogott és azt boncolgatta, hogyan hagyhatott volna egy vagyont unokaöccsére a mégoly szerető nagynéni is, Nastase úgy érezte, védekeznie kell (jól érezte), és tovább lépett. Kijelentette: a nagynéni élete vége felé váratlanul ingatlanspekulációkba kezdett, így szerezte azt a rengeteg pénzt!

És csakugyan voltak is nyomai, hogy Tamara néni *nevére bejegyeztek ingatlanokat* nem sokkal a halála előtt. De ki hiszi el, hogy a kilencvenhez közeledő nénike váratlanul és mintegy varázsütésre tőzsdecápává változott...? Hogy aki addig maximum roppant szerény kis nyugdíjából fizetgette a számláit, ismeretlen okból egyszer csak megtáltosodott és közgazdasági parafenoménként kezdte forgatni a pénzét, míg nyugdíja percről percre növekedett, az egyik ingatlant a másik után vásárolta, majd haszonnal továbbadta és egyre gazdagabb és gazdagabb lett...?

Románia be akarta bizonyítani az Európai Uniónak, hogy küzd a korrupció ellen – de ez a küzdelem magán viselte a korrupció jegyeit... Ugyanis furcsamód éppen azok a politikusok kerültek célkeresztbe, éppen azok vagyongyarapodását kezdték firtatni a tiszta kezeket követelők, akikről mindenki tudta, hogy az elnök ellenfelei, vetélytársai, ellenségei. Traian Băsescu állt a háttérben és ez nem is volt titok, legalábbis egy kis idő után már az utca embere számára is kirajzolódtak az erővonalak. Aki csak egy kicsit is foglalkozott a romániai belpolitikával az utóbbi években, annak látnia kellett, hogy érdekes módon mindig Băsescu ellenfeleire csap le a törvény szigora, míg mások – köztudottan nagy korrumpálók, és annak hasznát élvezők – vidáman és főleg zavartalanul élik világukat.

2004-ben Nastase volt Băsescu ellenfele az elnökválasztási csatában, régi ellenségek már, mindenki tudja. Most, a Tamara néni-féle botrány után közel került ahhoz, hogy letartóztassák! A villámok csapdosni kezdtek körülötte. Ismerőseinél, barátainál, még szomszédainál is megjelent a rendőrség házkutatást tartani, aminek logikusan véve semmi értelme

sem volt, mert hát a „Tamara nénitől kapott" egymilliót aligha találhatták meg például a telekszomszédok házában... De ezek mind jelzések voltak Nastase felé, és amikor a nagyobbik fiánál is házkutatást tartott az ügyészség-rendőrség, már egyértelmű volt a dolog. A szociáldemokrata politikust ugyan védte a képviselői mentelmi jog, a parlament nem adta őt ki, hát az ő házába nem tehette be a lábát a rendőrség.

Nastase ekkor úgy hitte, előremenekülhet. Azt nyilatkozta a sajtónak: bezzeg, amikor évekkel korábban Băsescut akarták őrizetbe venni azzal a váddal, hogy a privatizáció levezénylése során potom pénzért elkótyavetyélte a román kereskedelmi flottát – ő akadályozta meg! Vagyis: hálát várt a mostani elnöktől. „Ha én megmentettelek, most te ments meg engem" – fordították le sokan az üzenetet.

Egyesek ekkor azon háborodtak fel, hogy hát így mennek itt a dolgok? A politika irányítja az ügyészség, az igazságszolgáltatás munkáját? (Persze hogy így volt és van Romániában – is –, de milyen jólesett most ezen felháborodni!) Főleg Nastase ellenfelei hangoztatták ezt a vádat.

Mások olybá vették, mint egy segélykiáltást Băsescu felé: „Ments meg...!" Mire a volt miniszterelnök kénytelen volt visszavonulót fújni, hisz szavainak egyik elterjedt értelmezése sem vetett rá jó fényt. Hát ekkor meg azt mondta a médiának: Annak idején Băsescu letartóztatását csak „elvi szinten" ellenezte, már hogy a privatizációs ügyekben eljárókat nem kéne ilyen drasztikus eszközökkel megfegyelmezni, hanem legfeljebb bíróság elé állítani – de nem bilincsben elvezetni...

A vád most világos volt: Nastase adjon számot arról, honnan származik az egymillió euró? Tamara néni vad ingatlan-

spekulációiban senki sem hitt, talán már az óvodás gyerekek sem. Nyilvánvaló volt mindenki számára, hogy a Szociáldemokrata Párt elnöke korábban, amikor hatalmon volt, többektől csúszópénzeket fogadott el. Most már csak az volt a kérdés, vajon kik korrumpálták őt, és miért cserébe? Miféle állami üzleteket kaphattak, esetleg a privatizációban voltak érdekeltek ezek a láthatatlan üzletfelek, vagy Nastase segített nekik tendert nyerni?

Pár nappal később már arról értesültünk, hogy Adrian Nastase, mivel korrupcióval vádolták meg, lemondott pártelnöki tisztségéről. Mi több, lemondott a képviselőház elnöki tisztéről is. Persze tudott volt, hogy nem önként tette meg mindezt, a párttársai mondatták le, mert a felmérések szerint a szociáldemokraták rohamosan veszítettek népszerűségükből. Bizony, ha egy húszmilliós országban egy párt egymillió támogatót veszít, akkor ott már nagy baj van, rámehet az egész párt is! Egy hosszú tanácskozáson végül is a párt vezetői titkos szavazáson mondtak nemet Nastasénak, aki nem tehetett mást, fel kellett állnia székéből. Közben a média alaposan összezavarta a dolgokat. Volt, aki nem egymillió euróról, hanem egymillió dollárról beszélt, mások szerint az ingatlancápa Tamara nem is Nastasénak, hanem a feleségének volt a nagynénje – de mit számított ez már? A román közvélemény a volt kormánypártban úgyis a korrupció melegágyát látta, a párttársak mindenért Nastasét okolták, ő viszont kijelentette: csak bűnbakot kerestek, és azt az ő személyében találták meg... Egyszóval senki sem akart magára vállalni semmit.

Nastase nem lépett ki a pártból – miként egy korábbi másik elnök, Ion Iliescu, a volt KGB-ügynök is tette, ő is csak

„közkatona" maradt. Egyszerű párttagként tevékenykedik majd tovább, jelentette ki.

A nagy műkincsgyűjtőként is ismert Nastase (vajon miből vásárolgatta a mesterműveket? – kérdi most a média csámcsogva...) mindig is hivalkodott gazdagságával, amivel sok ellenérzést ébresztett. Nastase korábban arra is képes volt, hogy úgymond véget akar vetni a találgatásoknak, és egy napon meghívta a médiát bukaresti villájába, beengedte a tévéseket, újságírókat, és megmutatta nekik hatalmas műkincsgyűjteményét, amivel persze nem hogy nem altatta el a média és a politikai körök kíváncsiságát, hanem éppen ellenkezőleg, mérhetetlenül felbőszített mindenkit. Még a szociáldemokraták is fújtak rá attól kezdve.

A román korrupcióellenes hivatal, a DNA (amit sokak szerint csak Brüsszel megtévesztésére hoztak létre, ugyanakkor el kell ismerni, szép eredményeket mutatott fel!) mindenesetre a volt kormánypártok zavaros ügyeit firtatta. Szinte mindegy volt, hová nyúl a hivatal, mindenütt talált nagy megvesztegetésre utaló jeleket, bizonyítékokat. Könnyen lehet – mondták akkor –, hogy kiderül: Nastase füle mögött sem csak egymillió euró vagy dollár rejtőzik – ahol ennyi van, ott többnek is lennie kell.

12. Szeretők, hercegek, miniszterek bajban

(Botrányok a brit politika forgószínpadán)

Bármennyire is „hidegvérűnek" (a rossz nyelvek szerint inkább halvérűnek...) tartják az átlagos brit állampolgárokat, azt kell mondanunk, hogy ez talán igaz a szex területén, de messze nem igaz a politika és az élet egyéb területein. Nagy-Britanniában annyi botrány zajlik, hogy válogatásunkban a bőség zavarával kellett küszködnünk, igyekeztünk hát a közéletet legjobban foglalkoztató ügyekre koncentrálni. Így kerültek ide – kivételesen – a brit focibotrány egyes aspektusai, annak ellenére, hogy ebben a könyvben más országok futballskandalumairól még bővebben is lesz szó. A britek számára mindig csemege minden eset, amely a királyi házzal kapcsolatos. A nem brit megfigyelőnek végül már olyan benyomása támad: a britek csak azért tartják meg még mindig ezt az idejétmúlt és teljesen fölösleges intézményt, hogy csámcsoghassanak a botrányain.

Nem közöltük azokat a „történéseket" sem, amelyek a néhai Diana hercegnő még az elmúlt évezredben bekövetkezett halálával kapcsolatosak és időről időre kiújulnak (mert valakik ismét felvetik az állítólagos nyitva maradt kérdéseket), de szerintünk ott már kevés a titok és még kevesebb a botrány.

Ha a készletnél maradunk, az is éppen elég.

E könyv első fejezetében, ahol az ENSZ botrányos ügyeiről volt szó, már felmerült egy apa-fiú kapcsolat. A felállás mindig ugyanaz: apuci a nagy ember, nagy politikus, befolyásos országfő legalább, vagy fontos nemzetközi szervezet elnöke. A fiú félig az árnyékban él, úgy értem, az apa árnyékában, és gyakorta ebből igyekszik pénzt csinálni, vagy más módon hasznot húzni. Az a minimum ilyenkor, hogy mindig akad egy – vagy több – nagyvállalat, amely valamilyen ajánlást ajánl a fiatalúrnak, hogy aztán rajta keresztül megrendeléseket kapjon, tendereket nyerjen, vagy hogy egyáltalán közelebb kerüljön a döntéshozókhoz.

De akadt egyetlenegy olyan eset is – Angliában, persze –, ahol nem „apuci", hanem „anyuci" volt az ismert politikus. Sokan emlékeznek még az elmúlt évtizedek jellegzetes „Vaslady"-jére, Margaret Thatcher asszonyra, aki a pártja élén felküzdötte magát a miniszterelnöki székbe, és például az 1980-as évek elején ő küldte az angol hadsereget a Falkland-szigetek megvédelmezésére, amikor azt argentin invázió érte. Más, főleg gazdasági ügyekben is igen erős kézzel irányította a nagyhatalom Angliát.

Emlékeznek még arra a botrányra az 1970-es években, amikor egy ismert brit író el akart foglalni egy kis nyugat-afrikai országot? Frederick Forsyth volt az író, aki rengeteget keresett politikai kalandregényeivel, és a pénze egy részét egy különös akcióba fektette: zsoldosokat bérelt fel, hogy azokkal elfoglaljon egy kis nyugat-afrikai szigetországot. Országot akart alapítani, nem magának, hanem új hazát szerezni afrikai barátainak, akiket régi hazájukból elűztek... Nem érdemes részletezni a sztorit, főleg azért nem, mert 2004 nyarán

kis híján megismétlődött a dolog. És ezt meséljük el most a kedves olvasóknak.

A „Vaslady"-nek van egy fia, aki szintén „Sir" rangban van. Mark Thatcher az akció idején 51 éves volt, és mint üzletember élte világát. Gyanús fegyverkereskedelmi ügyletekben is hallottunk róla, de ami ekkor történt, már ennél is komolyabb dolognak látszott. Mellesleg évek óta fel-felbukkant a brit és a világmédiában, de érdekes módon sohasem pozitív szereplőként. A volt angol miniszterelnök-asszony fia 1982-ben részt vett a híres Párizs–Dakar autóversenyen, de egyszer csak váratlanul... eltűnt a Szaharában. Állítólag eltévedt, lejött a kijelölt útvonalról, és hat nappal később találtak rá a kereső alakulatok a Mali és Algéria közötti határon. 1987-ben elhagyta Nagy-Britanniát. Nyilván nem ok nélkül: gyanús ügyleteit külföldön sokkal szabadabban bonyolíthatta. Mint említettük fentebb, a hatóságok sok országban találták halvány nyomait annak, hogy Sir Mark Thatcher nem mindig legális fegyverekkel kereskedett.

Fia kereskedelmi képességeire anyja mindig is nagyon büszke volt. A brit média megörökítette, amikor egyszer a „Vaslady" Markról szólva roppant büszkén kijelentette: „Mindent el tud adni. Az eszkimóknak havat, az araboknak homokot is eladna!" Mellesleg annak idején ikergyerekei születtek az asszonynak, a másik egy lány, Carol. De Thatcher sohasem titkolta, hogy a fiát szereti jobban, ő volt a kedvence.

Nos, ahogyan egykor Forsyth, most a fegyverkereskedelemből szerzett pénzét Mark Thatcher is egy ország elfoglalására akarta felhasználni! De erre nem egyszerűen derült fény. Hetven zsoldost bérelt fel egy Simon Mann nevű brit állampolgár, aki azelőtt a híres-hírhedt brit kommandóalakulat, a

SAS (Special Air Service) tagja volt, később a „Vaslady" biztonságügyi tanácsadója a Downing Street 10.-ben – vagyis, amikor az asszony Nagy-Britannia miniszterelnöke volt. Innen az ismeretség Thatcher asszony fiával, Markkal.

A zsoldosok célpontja Egyenlítői Guinea volt. Egy kis ország: északról Kamerun, délről Gabon között helyezkedik el, egy kicsit északra az Egyenlítőtől, amelyről nevét kapta. Ott van a „hajlatban", ahol az afrikai kontinens nyugatra fordul és kiszélesedik.

Nos, a zsoldosok a Dél-afrikai Köztársaságban gyűltek össze. Nem véletlenül, ugyanis Mark Thatcher is itt lakott már jó ideje. Fokvárosban volt egy villája. A zsoldosokat Simon Mann vezette, onnan indultak volna repülőn a kis ország meghódítására.

És itt is ugyanaz történt, mint annak idején, harminc évvel korábban a Forsyth-esetben: valaki elszólta magát, a hatóságok felfigyeltek a gyülekező és szemmel láthatóan gyanús társaságra, talán a fegyverek ébresztettek nyugtalanságot? Mindenesetre a hatóságok lecsaptak rájuk, és az egész társaság a rácsok mögé került.

Sir Mark még ekkor sem került volna veszélybe, de Mann úgy érezte, értesítenie kell pártfogóját és szponzorát, hogy szabadítsa ki őket. Ezért rávette az egyik börtönőrt, hogy csempésszen ki egy levelet a feleségéhez. Az őr persze átvette a levelet, de nem vitte a postára, hanem átadta a nyomozóknak. Azok felbontották a levelet, és találtak benne célzást egy bizonyos „Thatcher"-re, akit a feleségnek értesítenie kellett volna. Innentől kezdve már nem volt nehéz felgombolyítani a szálat, és hamarosan megtudták, ki áll a tervezett támadás mögött.

Az éjszaka kellős közepén rohanták meg a kommandósok Mark Thatcher fokvárosi házát. Mivel ismerték már őt és tudták, mivel kereskedik, hát a hatóságok fegyveres ellenállástól tartottak... De ilyesmire nem került sor. A dél-afrikai „Skorpió" alakulat egyetlen perc alatt behatolt a házba, letartóztatta a meglepett lordot, elvették útlevelét, és megvádolták azzal, hogy az olajban gazdag Egyenlítői Guinea elfoglalását finanszírozta.

Eleinte még az a lehetőség is felmerült, hogy a dél-afrikai hatóságok kiadják őt éppen ennek a kis országnak, ahol halálbüntetés is fenyegethette. Persze „anyuci" rögtön megmozgatott minden szálat, így kicsi fiának a haja szála sem görbült, de az biztos, hogy nem öregbítette a Thatcher-család hírnevét, és attól kezdve bárhol is bukkan fel Sir Mark, a helyi hatóság le nem veszi róla a szemét.

Említettük a fejezet elején: a britek egy része szinte már-már beteges ámulattal és bámulattal csügg a királyi ház tagjain. Persze elsősorban a királynőn, Károly hercegen, és amíg élt, annak első feleségén is.

Károly herceg általában szolgáltat is anyagot ezeknek az embereknek. Alig múlik el olyan év, hogy ne történne valami vele, a fiaival vagy egykori szeretőjével, Camillával, akit aztán később feleségül vett. A bőség zavara itt is kísért, de azért kiválasztottunk egy olyan ügyet, amely egyfelől jellemzően brit problémákat is felvet az uralkodóházzal és annak alkotmányos helyzetével kapcsolatban, másfelől pedig rávilágít arra, hogy még a legmagasabb brit körökben is lehet és van korrupció, még ha ez nem is pontosan olyan, mint a társadalom más rétegeiben. A legmagasabb körökben is akadnak olyan

személyek, akik nem szégyellik a lopást, a titkok kiteregetését, a mások lejáratását – ha abból hasznot húzhatnak.

Nos, a brit trón formális örököse, Károly herceg már enyhén szólva is elég régóta várja, hogy sorra, azaz trónra kerüljön. Azonban ahogyan megy az idő, paradox módon úgy csökkennek az esélyei. Két fia már felnőtt, és olykor állítólag Erzsébet királyné is hajlik arra, hogy inkább majd valamelyik unokája vegye át a helyét. Károlyt sokan alkalmatlannak tartják az uralkodásra, és az alattvalók egy tekintélyes része is szívesen látna már egy fiatal, dinamikus embert a trónon. Az utolsó százötven évben erre nem volt alkalmuk... Talán amikor Viktória királynő fiatalon trónra került a tizenkilencedik század közepén, akkor volt erre példa. Azóta általában meglett emberek ültek a trónon.

De miért kéne, hogy a király dinamikus legyen? Hiszen úgysem szólhat bele az állam vezetésébe. Az angolok már évszázadokkal ezelőtt elválasztották egymástól a politika és az uralkodás fogalmát, ami pedig annak előtte sok ezer éven át egy volt. Attól kezdve az angol király(nő) maximum olyan lehet, mint egy köztársaságban a csupán „díszítő funkciót" ellátó köztársasági elnök. Ő fogadja a rangos vendégeket, megnyitja a parlament üléseit, és külföldön reprezentálja az országot – semmi egyéb.

Nos, a soron következő botrány éppen azon alapult, hogy a trón várományosa, Károly herceg már huzamosabb ideje nem elégszik meg ezzel a szereppel, és nem tesz lakatot a szájára (kis képzavarral: a tollára sem...), ha úgy érzi, ki kell nyilvánítania a véleményét. Megteszi ezt valamilyen formában annak ellenére, hogy ezt az alkotmány tiltja neki.

Károly naplót vezet, amelyben alaposan leszedi a keresztvizet a politikusokról, és kereken kimondja véleményét. Persze nem nyilvánosan, úgy nem teheti. De mi van, ha a napló egyes részletei így vagy úgy nyilvánosságra kerülnek? Akkor a trónörökös máris kimondta véleményét. No és mint magánember, a barátaival megoszthatja véleményét. De meddig terjedhet ez a kör, hány ember fér még bele abba, amit manapság elfogadunk egy „baráti körnek", és hol a határ? Mekkora ismeretséggel nem tanácsos már megosztani a véleményét szóban vagy írásban, mert az akkor már alkotmánysértést jelent? És mi a helyzet akkor, ha valakik a herceg tudta nélkül hozzák nyilvánosságra a nem nyilvánosságnak szánt gondolatokat?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések merültek fel mindenkiben, amikor 2006 tavaszán különös per vette kezdetét Londonban.

Az előző év novemberében a *Mail on Sunday* című hetilap (amely természetesen a hét végén kerül az utcákra és a postaládákba, hogy az embereknek legyen idejük alaposan megemészteni amúgy meglehetősen bulváros tartalmát) nagy meglepetésre részleteket közölt Károly herceg naplójából. Mondani sem kell, hogy a dolog a szenzáció erejével hatott. A sok háziasszony és munkás és más egyszerű ember e részleteket olvasva olyan benyomást kaphatott, mintha hirtelen bekerült volna a legelőkelőbb körökbe, és mintegy belülről látná azt... Elolvashatta, mit érzett Charles, azaz Károly, amikor 1997-ben Hongkongba utazott számos brit politikussal, hogy a régi, százéves szerződés lejártával átadja a várost az úgynevezett Kínai Népköztársaságnak.

Károly előbb a vele utazó brit politikusokról emlékezett meg nem éppen dicsérően, aztán a Hongkongba érkezett pekingi vezetők kerültek sorra. Ijesztő, öreg viaszfiguráknak nevezte őket, amit magunk között szólva meg is lehet érteni. Hiszen mint minden úgynevezett „szocialista országban" – e tekintetben pedig Kína is egy társadalompolitikai rezervátum! –, itt is a „dinoszauruszok" uralkodnak. Olyan vén vezetők, akik túlélték a belharcokat, tisztogatásokat és egyéb „elvtársi kedvességeket", és most koruk és szellemi állapotuk ellenére görcsösen ragaszkodnak a nehezen megszerzett és bármikor elveszíthető hatalomhoz.

Károly azt is megírta, hogy üres szócséplésnek tartotta a kínai államfővel tartott találkozást, amely sehová sem vezetett. Észrevette azt is, hogy Hongkong addig nagyon is törvényesen élt, most, hogy a kommunisták uralma alá került, az egész nagy Kínát behálózó korrupció áldozatául fog esni. (Igaza lett.) Voltak a naplórészletben még efféle politikai vonatkozású, így utólag a briteknek talán némileg kényelmetlen részletek is. A kényelmetlen, sőt kínos az lehetett, hogy Károly kimondatlanul is bírálta a brit politikusokat, és nemcsak Hongkong miatt.

Károly felháborodott a közlésen. Ügyvédjei azonnal pert indítottak a *Mail on Sunday* kiadója, az Associated Newspapers vállalat ellen. Károly kijelentette: vissza kell szerezni a királyi palotából szerinte kilopott, kicsempészett jegyzeteit, és persze meg kell akadályozni, hogy újabbak kerüljenek ki onnan. Vagy ha már kikerültek – ami majdnem bizonyos volt –, hogy azokat is lehozza az említett hetilap.

A dolognak egyben bűnügyi színezete is volt. Hiszen nyilvánvaló volt, hogy nem maga Károly adta át a lap szerkesztőinek vagy kiadójának a saját titkos naplóját. Hogy ki lophatta ki a naplót, az hamar kiderült, legalábbis ezt valószínűsítette az a tény, hogy Károly volt személyi titkára és tanácsadója, Mark Bolland – a per idején 39 éves férfi – terjedelmes tanúvallomást tett, de nem Károly, hanem a perbeli ellenfél oldalán! Ha nem is ő volt a tolvaj, azzal, amit mondott, egészen más megvilágításba helyezte az egész ügyet.

Bolland hat évet töltött Károly herceg mellett, és közelről ismerte az ottani eseményeket, szokásokat. Szerinte Károly gyakran mondott véleményt politikai kérdésekről, eseményekről és politikusokról is. Bár tudatában van alkotmányos korlátainak, azt is hangoztatta bizalmas körben, hogy szeretné ezzel befolyásolni a közvéleményt!

Mi több, Bolland szerint Károly herceg kihasznált minden lehetőséget arra, hogy politikai véleményét hangoztassa, és minél többekhez eljuttassa. Rendszeresen találkozott a brit kormány minisztereivel, és nekik is elmondta véleményét. De ami ebben a perben igazán fontos lehetett: az a bizalmas – vagy annak nevezett – iratok kezelése. Károly ugyanis valóban írt naplót, de az emberek nagy többségével ellentétben annak tartalmát nem tartotta bizalmasnak és nem is úgy bánt vele.

Károly a naplójából részleteket adott át másoknak. Politikai iratok kíséretében egyik-másik miniszterhez eljuttatta például X. vagy Y. külföldi, választott vezetőről szóló – általában lesújtó – magánvéleményét. Tette ezt azzal a nem is titkolt szándékkal, hogy az illető brit politikust, döntéshozót kellően „felhangolja" valaki ellen. Ugyanezt megtette a leveleivel is. Károly rendszeresen levelezik szinte minden vezető

brit politikussal pártállástól függetlenül, merthogy Bolland szerint igyekszik mindenkit befolyásolni a véleményével.

Lehet-e ezek után magánvéleménynek nevezni akár ezeket a leveleket, akár a napló részleteit? – tették fel a kérdést a szakemberek. Éppenséggel a bíróság előtt is. Főleg azután, amikor kiderült, hogy a trónörökös naplójának egyes érdekesebb részleteit rendszeresen elküldte egy kiválasztott baráti körnek, amely soha nem állt kevesebb mint 50 főből, de olykor ezek száma elérte vagy meghaladta a 75-öt is!

Ez már valóságos kisebb tömeg, mondhatjuk. Persze Károly ügyvédje azzal érvelt, hogy mindig csak rokonok, barátok, egyéb közel álló személyek kaptak ilyen leveleket és naplókivonatokat. De azok viszont már vagy harminc éve...! Mert a herceg szokása, hogy gondolatait megosztja másokkal – így az ügyvéd. Azzal is érvelt, hogy bár sokan kaptak ezekből az iratokból, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy azokat bárki felhasználhatta volna. Csak nekik szánták, személyesen. És ezt a leveleken, borítékokon kivétel nélkül minden alkalommal feltüntették, hogy „Személyes jellegű" vagy hogy „Bizalmas". Ezzel jogi értelemben kizárták annak lehetőségét, hogy ezeket az iratokat bárki is felhasználhassa bármi másra a személyes tájékozódáson kívül. Szó sincsen arról tehát, mintha Károly herceg igazán széles körben akarta volna nézeteit terjeszteni, és hogy ezekkel a közvéleményt akarta volna befolyásolni, ahogyan a vád állítja.

Úgy gyanították, hogy a naplóhoz készített előzetes jegyzeteket egy 2000-ben elbocsátott titkárnő csempészhette ki a palotából. Akiről akkoriban éppen tudható volt, hogy könyvet készül írni a palotában töltött időszakáról, persze tele pletykákkal. A hölgy különben nem kevés jegyzetet, mert

állítólag nyolc kötetre rúgó (!) mennyiséget tudott hosszú idő alatt észrevétlenül kivinni a munkahelyéről...

Az újság által nyilvánosságra hozott részletekből sok minden kiderült. Az is, hogy Károly egyszer nem ment el a kínai államfővel tervezett vacsorára, mert együtt érez Tibet népével, az onnan fél évszázada száműzött dalai lámát barátjának tartja, és nem volt hajlandó ilyen nyíltan „barátkozni" a Tibetet elfoglaló, megszálló, ott rémuralmat bevezetett és egymillió tibetit legyilkoló „népi Kína" vezetőivel. De sok másban is ellentmond Károly a hivatalos brit politikának, olyannyira, hogy e téren baráti körben már csak „másként gondolkodónak" nevezi magát. Mondani sem kell, hogy Bolland szerint ez alapvetően ellenkezik Károly közjogi helyzetével, neki bizony a politikai pártok fölött kell állnia, ez alkotmányos előírás, és jobban tenné Károly, ha ehhez tartaná magát. Mellesleg a közvélemény egy része is ezt vallja, mint kiderült a felmérésekből.

Károly ügyvédjei és az általuk felsorakoztatott tanúk – mind Károly mostani munkatársai – tagadják, hogy tényleg a tibeti ügy miatt nem ment volna el Károly a kínai fogadásra, és tagadnak sok egyéb dolgot is. Persze nehéz vitába szállni a napló soraival, amiket viszont maga Károly jegyzett le, tehát az ő saját véleményét képviselik. Ezt az ügyvédjei úgy próbálták kivédeni, hogy mindezt teljesen „magánjellegűnek" nyilvánították. És persze szerették volna, ha a bíróság is így tesz. Ezzel elérték volna eredeti céljukat, vagyis hogy a bíróság tiltsa el az Associated Newspapers kiadóvállalatot a további naplórészletek közlésétől. És persze szankcionálja az eddigi jogsértő magatartását is, azaz a részletek közlését.

Az ügyvédek azt állították: Károly ezeket a részleteket nem nyilvános közlésre szánta, arra legfeljebb halála után kerülhetett volna sor. A mostani személyi titkára pedig azt állította a bíróság előtt: Károly herceg, a munkaadója sohasem folytat kampányt a társadalmat megosztó vitás kérdésekben, „csak olykor-olykor foglalkozik a közvéleményt érintő ügyekkel", és hogy – ezt határozottan mondta – nem avatkozik a pártok dolgaiba. Márpedig az alaptörvény éppen ezt tiltja meg számára. A titkár biztosította a bíróságot, hogy az ilyesmi távol áll Károlytól, aki a látszat ellenére nem akarja befolyásolni a közvéleményt. Hiszen lám, a naplórészletek most is törvénytelen úton és a herceg akarata ellenére kerültek ki a palotából...!

Persze a másik oldalt sem kellett félteni. Már csak azért sem – ez az én hozzáfűzött véleményem –, mert a kiadóvállalatnak igen jól jött ez az ingyenreklám. A *Mail on Sunday* számára valóságos áldás volt a per, szinte függetlenül annak kimenetelétől. Hiszen tudósíthatott folyamatosan a per állásáról, és ezzel ismét csak emelhette az eladott példányok számát. Egyáltalán, a közvélemény egy bulvárhírekre hajlamos részének úgy tűnhetett, hogy napokon, heteken át Károly naplója körül forog a világ. No és hol olvashatja el azokat a naplórészleteket? Kik közölték le az egész brit sajtóban...? Hát természetesen a *Mail on Sunday* hasábjain! A bulvár mindig azt szereti, ha körülötte forog a világ, és ez éppen egy ilyen esetre adott remek alkalmat.

A kiadó, vagy inkább ügyvédjeinek véleménye az volt: a közzétett naplórészletek nem tekinthetőek magántermészetűnek és ezért bizalmasnak, mert hiszen hivatalos eseményekről szólnak. Az, hogy mire gondolt Károly, amikor útban

volt Hongkong felé, és ott mi történt, meg hogy miért nem ment el a kínaiak fogadására és a többi – mind-mind hivatalos esemény volt. Az erről szóló magánvélemény sem lehet „magán", hanem a társadalomnak joga van azt megtudnia!

Sokan nyugtalankodnak: mi lesz, ha egy nap Erzsébet elmegy, és Károly kerül a trónra? Hiszen az öröklési sorrend esetleges megváltoztatásáról eddig csak beszéltek, de semmit sem tettek az ügyben. Potenciálisan Károly a király, és ha valami történne az anyjával, a már eléggé idős Erzsébettel, akkor pár nap múlva kénytelenek lennének beiktatni Károlyt, az ősi szertartás szerint. De ha ő valóban egy „politikai másként gondolkodó" szerepében tetszeleg, akkor mit fog tenni a trónon? Ott is folyton bírál mindenkit jobbra-balra, és tovább játssza a mostani szerepét? Akkori leveleivel és naplórészleteivel bombázza majd széles környezetét? A szakértők többsége úgy látja: Károly királyként már nem lenne ilyen. Akkor már talán hallgatna, mert hallgatnia is kellene.

Mindenesetre, némi meglepetésre, a brit kormány teljes mellszélességgel kiállt a trónörökös mellett. Úgy Tony Blair, mint több minisztere igen pozitívan nyilatkozott Károlyról. Talán sok brit csak most tudta meg, hogy ezek a politikusok rendszeresen konzultálnak Károllyal bel- és külpolitikai kérdésekről, és egészen jó véleménnyel vannak róla. Elmondják nekik saját álláspontjukat, és rendszeresen lehetőséget adnak neki, hogy kifejtse véleményét, és ebből állítólag mind a két oldal profitál.

Persze nem tudható, mennyiben volt ez őszinte vélemény és mennyiben csak az, hogy a politikusok – akikre figyel az ország – segíteni akartak Károlynak szorult helyzetében. Az ügy mindenesetre elég nagy port vert fel, bár az emberek már

kezdenek hozzászokni, hogy a királyi családban botrány botrányt követ. A lap tulajdonosai a per eredményétől függetlenül máris elérték második céljukat is, hisz most ismét róluk szól minden.

Károly pedig elgondolkodhat azon, vajon nem kellene-e jobban megválogatnia a munkatársait, és főleg: nem kéne-e felhagynia a levelek és naplórészletek küldözgetésével. Sőt talán még a naplóírást is abbahagyhatná. Aligha fájlalná ezt bárki is, hiszen ezekből az írásokból – mint látjuk – folyamatosan csak újabb bajok származnak, amelyek néha megrengetik az amúgy is immár ingatag alapokon álló angol politikai berendezkedést, amelyben a királyság intézménye egyre inkább teljesen fölösleges luxusnak, sőt pazarlásnak tűnik. És valóban az.

London egy-két hónappal a fenti események után sem volt kénytelen nélkülözni az újabb botrányokat!

Ott volt például a védelmi miniszter, John Reid, akinek a házában egy adag „vadkenderszármazékot" talált a rendőrség. Hogy ez a tény hogyan jutott a hatóság tudomására, nem tudni. De hát a rendőrök átkutatták a miniszter otthonát, és nem egészen egygrammnyi „anyagot" leltek, aminek a piaci értéke az illegális utcai árusoknál minimális összegbe, 85 pennybe kerül (egy angol font értéke kb. 400 forint körül volt akkor). Ez persze nem komoly mennyiség, de azért sokan várták, hogy ebből is baj lesz. Nem lett. A védelmi minisztérium és maga a miniszter is szóvivője útján közölték a közvéleménnyel: a miniszter nemrégen költözött be otthonába, az „anyag" feltehetően az előző lakó után maradt ott, és

újabb hatósági intézkedés vagy pláne eljárás az ügyben nem várható.

2006 májusában ennél azért érdekesebb és fordulatosabb volt egy másik miniszter botránya. Ez a skandalum egy régi és nagyon magasra ívelt karriert döntött romokba.

John Prescott a tettes és egyben az áldozat ebben az egyfelől Londonban már évtizedek óta rendre ismétlődő, szinte tipikusnak látszó ügyben. Nem akárkiről van szó, mert Prescott addig a kormányfő, Tony Blair jobbkeze volt miniszterelnök-helyettesi pozícióban. Úgyis mondhatnánk, hogy az ország második legfontosabb politikusa, akinek hatalma igen messzire kiterjedt.

Prescott is a szerelmi szálon bukott meg. A magánéleti botránya ugyanis szervesen összefügg hivatali állásával, pozíciójával. A külsőleg meglehetősen komikus – kicsi, kövér, nagy fejű és önmagát roppant komolyan vevő – férfiú 67 éves volt abban az évben. Április végén a hétvégi brit lapok – természetesen elsősorban a bulvársajtó – arról számoltak be, hogy két éven át szerelmi viszonyt folytatott a titkárnőjével. Angliában a bulvár is megoszlik a bal- és jobboldal között (bár a szembenállás a Brit-szigeteken messze nem annyira éles, mint egyes országokban), és így különféleképpen, de azért támadólag léptek fel az amúgy sem népszerű Prescott ellen. A baloldali irányultságú *Daily Mirror* egy egész fotósorozatot szerzett az ügyről, és öt oldalon (!) keresztül hozta a képeket és a szöveget.

A szerető, a 43 éves Tracey Temple viszont a konzervatív, azaz jobbos bulvárlapnak, a fejezetünkben már említett *Mail on Sunday*nek adta el a sztorit. A hölgy a jelek szerint nem sajnálta a befektetett két évet, talán már eleve ezzel a szán-

dékkal lett nem csak a férfi szeretője – de eleve ezért vállalt nála titkárnői állást? Merthogy ez a feltételezés is szóba került a sajtóban, ahol persze nem kímélték a politikust.

Annyi bizonyos, hogy Temple asszony nem keveset keresett ezen a sajátos „üzleten". A forrásaink ugyan nem biztosak az összeg tekintetében, de úgy hírlett, legkevesebb százezer fontot, mások szerint ennek két és félszeresét, vagyis 250 ezer fontot kapott a beszámolójáért! (Majdnem 40, ill. 100 millió forint.) Ebbe valószínűleg beletartozott egy videofelvétel is, ahol Temple asszony személyesen és könnyek között panaszolja fel, hogy eddig ugyan neki is „hazugságban kellett élnie", de most ennek vége, ő írt erről egy naplót, amit íme, most átad a „közvéleménynek".

No de mi derül ki Tracey Temple beszámolójából?

Hát nem kevesebb, mint hogy Prescott erőteljesen visszaélt hivatali hatalmával. No nem a titkárnővel szemben, őt nem kellett semmire kényszeríteni, tette a „dolgát" magától is, nagy kedvvel, állítólag. De Prescott úr a hivatali munka céljából rendelkezésére bocsátott londoni és vidéki rezidenciákat is nemegyszer arra használta fel, hogy ott kedvesével múlassa az időt, sejthetjük, hogyan. Egyszer még a hivatali helyiségében, vagyis a kormányirodájában is volt közöttük egy aktus. Aztán az is megesett – Temple elmondása szerint –, hogy egy londoni szállodában eléggé sietve kellett megejteniök a találkát az egyik szobában, mert közben odalent a szálló halljában Prescott felesége várakozott...

A hivatali szobában, be sem zárt ajtó mellett végrehajtott aktus felháborította az állampolgárokat. Már csak azért is, mert nem kell túlságosan demagógnak lenni ahhoz, hogy az ember feltegyen néhány kérdést. Például: a politikusoknak erre is van idejük? Méghozzá hivatali munkaidőben? Miért nem a szabad idejükben és a saját házukban vagy bárhol egy szállodában művelik azt, amit művelnek? Hát erre használják a kormányrezidenciákat? No és ami még izgalmasabb kérdés: ha Tony Blair helyettesének ilyenek az erkölcsei, a szokásai, és erre is van energiája, akkor milyenek lehetnek a többiek, a beosztott miniszterek és az államhatalom még alacsonyabb rangú képviselői?

Prescottnak már a következő hét elején érzékelnie kellett a rá nehezedő nyomást. Sokan tanácsolták neki: mondjon le, mert egy ekkora botrány igen rossz hatással lehet pártjára, a kormányra és a miniszterelnökre is. Nyilván sokan vetik majd Tony Blair szemére, hogy miféle embert alkalmaz helyettesként. (Vetették is...) De egy ideig Prescott nem adta meg magát a nyomásnak. Közleményt adott ki, amelyben ugyan nem tagadta a viszonyt, de azt állította, hogy az korántsem bővelkedett olyan szaftos részletekben, vagyis hogy a titkárnő kiszínezte az egészet, „nagyobb anyagi haszon reményében", mint a miniszterelnök-helyettes fogalmazott.

Prescott 44 éve él házasságban, és a felesége is közismert személy, azonkívül két felnőtt fia is van. Bár a sajtó egy része azzal példálózott, hogy Prescott csak olyan „neves elődök" nyomában lépkedett, mint John Kennedy vagy Bill Clinton – mindkét amerikai elnök közismerten a hivatali helyiségekben is folytatott szerelmi vagy inkább szexuális kalandokat –, de ez is csak része volt az iróniának és megvetésnek, mert hiszen hogyan jött volna ahhoz Prescott, hogy politikailag is Kennedyhez hasonlítsák...?

Ahogyan az lenni szokott, amikor Prescott neve és az ügy megjelent a sajtóban, egyre-másra kezdtek jelentkezni a régi

szeretők is. Kiderült, hogy az addig feddhetetlennek tartott miniszterelnök-helyettesnek korábban is voltak ilyen ügyei, amiket addig sikerült titokban tartania. De másra is fény derült. Több hölgy állt elő azzal, hogy annak idején Prescott a munkahelyükön szexuálisan zaklatta őket – ez pedig már komolyabb vád.

No és a politikai ellentábor sem hagyta ki az alkalmat. Ugyanis annak idején, amikor John Major kormányának kellett távoznia, szintén több nagy botrány árnyékában, éppen John Prescott volt az, aki akkor ama politikusok rossz erkölcseit ostorozta nagy hévvel... Hát most erre is emlékeztették őt ellenfelei.

A Blair-kormánynak a jelek szerint nincs szerencséje a minisztereivel.

Még szinte véget sem ért a Prescott-„sztori", amikor már javában állt a bál egy másik miniszter miatt. Ezúttal a londoni belügy főnöke kényszerült roppant kínos magyarázkodásra. Neki nem szeretője volt, hanem – ha lehetséges – még annál is rosszabb dolgot követett el. Az állam biztonságát fenyegető hanyagságot hánytak a szemére. Minden jel arra mutatott már kezdettől, hogy a vád komoly és megáll a lábán. Vagyis hogy a miniszter hibázott. Ha ugyan csak „hibának" lehet nevezni a történteket...

Charles Clarke 2006. április végén, amikor a brit közéletet a fentebb ismertetett botrányok rázták meg, de a kormány már abban bízott, végre elcsitul a zaj – egy képviselői interpellációra válaszolva kénytelen volt beismerni: 1999 és 2006 eleje között a jogerősen elítélt, nem brit állampolgárságú bűnözők közül több mint ezren – konkrétan 1023-an – úgy szabadultak ki a börtönből, hogy utána semmilyen következménye nem lett tettüknek. Egyszerűbb nyelvre lefordítva: a Clarke ellen felhozott vád azt állította, hogy ezeket az embereket, mivel külföldiek voltak és brit földön előzőleg bűntényeket követtek el – a törvény értelmében büntetésük letöltése után azonnal ki kellett volna utasítaniok az államból, és lehetőség szerint megtiltani, hogy valaha még beléphessenek Nagy-Britannia területére.

Nemcsak azért, mert különben is így szokás nem csak Angliában, de más országokban is, hanem nyilvánvalóan azért, nehogy az illetők itt ragadva, a britek között élve ismét hasonló vagy másféle bűncselekményeket kövessenek el. Ehelyett azonban a brit hatóságok Clarke belügyminiszter szemet hunyó magatartása (vagy csak hanyagsága?) miatt hagyták, hogy a büntetésüket letöltő külföldiek kilépjenek a börtönkapun, talán még udvariasan búcsút is intettek nekik, aztán a bűnözők mehettek, amerre láttak, ahová akartak, többé senki sem érdeklődött felőlük. Legtöbbjük simán „lemerült" a tömegben, és többé nem volt elérhető!

Clarke-ot azért találták bűnösnek, mert már majd egy éve felhívták a figyelmét a jelenségre, éppenséggel maga a börtönfelügyelet, majd később a számvevőszék is jelezte a problémát. A belügyminiszter tehát nem ott és akkor, a parlamenti padsorokban értesült az ügyről.

Az állampolgárokat joggal zaklatta fel a dolog. Mert az hagyján, hogy a brit állampolgárságú bűnözőket nem lehet kiutasítani, hiszen azoknak itt a hazájuk, itt kell élniük azután is, ha letöltötték jól megérdemelt büntetésüket és kiszabadultak, de a külföldiek... Több mint száz, pontosan 103 ország polgárairól volt szó, és javarészt nem is apróságokat

követtek el. Kilencen nőket erőszakoltak meg, hárman gyilkosságokat követtek el, öten pedofilként gyermekeket molesztáltak, húszat kábítószer-csempészeten érték tetten, de akadtak ott mindenféle garázdák, sőt emberrablók is! A lakosságnak azzal a tudattal kellett tovább élnie – miután kipattant az ügy –, hogy lám, a hazai bűnözőkön kívül itt élnek közöttük az „importált" gazemberek is, mert az illetékesek nem tették a dolgukat. Legalább ezektől megszabadíthatták volna őket!

A ki nem utasított külföldiek legtöbbje színesbőrű volt, a karib-tengeri Jamaica szigetről érkeztek. De szép számmal akadtak köztük írek, nigériaiak, irakiak. Az 1023-ból 870-en több mint egy évet ültek, márpedig Angliában egy évet már nem akármiért adnak a bíróságok. De tíznél többen ültek tíz évet is! A dolog sajátos „érdekessége" még az is, hogy 160 elítélt esetében a bírósági tárgyalás végén javasolták is a hatóságnak a börtön utáni kitoloncolást, ez mégsem történt meg!

Ráadásul a szabályok is ezt követelték volna meg a hatóságoktól. Ha valaki az Unión kívülről érkezik Angliába, és ott elkövet valamit, amiért egy évnél többet ül, utána már jogos a kiutasítása – az uniós tagállamból érkezett bűnözőnek legalább két évet kell ülnie ahhoz, hogy jogszerűen és szinte kötelezően kiutasítsák. Nos, itt több mint ezer ember esetében nem történt meg a kitoloncolás akkor sem, ha azt a bíróság kifejezetten ajánlotta.

Persze most, hogy kitört a botrány, utólag akartak javítani a helyzeten. De hát nem volt ez olyan egyszerű! Akik a szóban forgó bűnözők közül érezték, hogy még bármikor kitoloncolhatják őket, azok igyekeztek eltűnni a hatóság szeme

elől. Az ezerből kiválasztott nyolcvan legveszélyesebb ember közül most több mint húszat nemhogy Angliában nem találtak meg, de még a rendőrség számítógépes rendszeréből is hiányoztak! Ez egetverően nagy hiba volt. Néhányukról viszont kiderítették, hogy miután szabadult és Angliában maradhatott – megint bűncselekményt követett el... Amikor aztán Clarke-ot a parlamentben sarokba szorították, kénytelen volt intézkedni. Hamarosan mozgásba lendült a gépezet, kezdték előhalászni ezeket az embereket, vagy hetven ellen meg is kezdték az eljárást, többeket máris őrizetbe vettek, nehogy eltűnjenek, mielőtt kiutasíthatják őket. Clarke azzal a gyenge érvvel védekezett, hogy a tíz évvel korábbi állapothoz képest 2006-ban két és félszer annyi külföldi ül a brit börtönökben, szám szerint 10 ezernél is többen – de ez senkit sem hatott meg. Mindenki tudta, hogy Clarke-nak mennie kell.

Ha már a minisztereit támadták, akkor miért hagyták volna ki a miniszterelnököt, Tony Blairt?

Mi több, a brit sajtó – és messze nem csak a bulvárról van szó ezúttal, az üggyel a legkomolyabb orgánumok is foglalkoztak – 2006 márciusában robbantotta ki a „pénzért főnemesi címeket" című botrányt. Azzal vádolták meg a Munkáspártot és személy szerint Tony Blairt, hogy a pártot támogató pénzembereknek idővel, hálából és a kapott összegért cserébe – lordi címeket, rangokat járt ki a királynőnél.

Mindezt persze nem személyesen intézte, hanem egyik bizalmasát és jobbkezét – azonkívül szinte napi teniszpartnerét –, Lord Levyt bízta meg a nem mindennapi feladattal. A szellemes brit sajtó Lord Levyt attól kezdve csak „Mr.

Cashpoint"-nak, azaz „Mr. Pénzkiadó Automatának" nevezte. Ő intézte addig a sötét pénzügyeket. Július elején az urat le is fogta a rendőrség, és néhány éjszakát a rendőrőrs cellájában töltött. Azzal vádolták, hogy az utóbbi hetven év legnagyobb parlamenti korrupciós botrányának egyik főszereplője.

Miről is van szó? A sajtó eléggé egyszerűnek látta a dolgot. Mivel a pártoknak rengeteg pénzre van szükségük Nagy-Britanniában (is), annyit pedig legális forrásokból nem érhetnek el, kénytelenek hát adakozásra szorulni. Vagyis magánszemélyek is adhatnak pénzt, de a törvény ezt tiltja ilyen egyenesen. Ezért különféle trükkökre kényszerülnek. A legnépszerűbb az a fogás, amikor egy üzletember későbbi viszontszolgálat reményében jelentős összeget bocsát egy párt rendelkezésére, ám hivatalosan ezt kölcsönként jegyzik be. Mivel az 5 ezer fontnál nagyobb adományokat nyilvánosságra kell hozni, a kölcsönöket azonban nem, nos, ezt nevezik joghézagnak. De hogyan kerül a pénz végleg a párt tulajdonába? Egyszerű: az úr pénzt kölcsönöz, majd egy idő után úgymond „eltekint a visszafizetéstől". Így ami kölcsön volt, az voltaképpen adomány lett, mégsem kellett róla beszámolnia a pártnak a nyilvánosság előtt.

A rendszer természetesen eleve feltételezi, hogy mivel semmilyen pénzt nem adnak ingyen, a kölcsönző majd valamilyen más formában kapja vissza az összeg ellenértékét. Így aztán állítólag az utóbbi években – vagy már régebben is? – megszokott dolog lett, hogy az évente kiosztásra kerülő főnemesi címek egy részét kiosztják a pártoknak, és azokra ők tehetnek javaslatot. Értelemszerűen azokat az urakat

és ritkábban hölgyeket javasolják hát, akik segítettek rajtuk, nem kis készpénzzel.

A dolog tehát eleve korrupción alapul. 2006 márciusában ismét egy képviselői bejelentés alapján indult vizsgálat megállapította, hogy a Munkáspárt, azaz Tony Blair és társai a 2005-ös választások előtt 14 millió font kölcsönt vettek fel üzletemberektől, aztán közülük az első fordulóban már négyet javasoltak is a Lordok Házába. Amikor ez kiderült, az egyik önként és szerfölött gyorsan lemondott rangjáról, a többiek lapultak. Volt olyan használtruha-nagykereskedő, aki 4 millió fontot (kb. másfélmilliárd forint) adott a Munkáspártnak, nyilván szintén a lordi cím reményében.

Az ügyet persze a politikai ellenfelek, főleg a Konzervatív Párt igyekezett életben tartani, és a Scotland Yardot is mozgósítani. Lord Levy letartóztatása azért volt talán olyan teátrális és látványos, hogy az ügyet többé ne lehessen elkenni. De hát a rendőrök, ha már elkezdték a korrupciós ügyet vizsgálni, nekifogtak megkapargatni a konzervatívokat is, hiszen ők is szoktak lordokat jelölni... Több hónapos vizsgálat indult 2006 tavaszán, amely július első felében elvezetett Lord Levy már említett letartóztatásához. Amikor először szóba került, hogy a rendőrség ebben az ügyben a kormányfőt is kihallgathatja, a Downing Street 10. szóvivője ezt képtelen ostobaságnak nevezte. Blair ellenfelei nagyon sokat reméltek ettől a vizsgálattól, mert hiszen ha sikerül rábizonyítaniok Blairre: ő is tudott a dologról, akkor veheti a kalapját, és Angliában idő előtti választásokat írnak ki.

Néhány nappal később már Blair is más húrokat pengetett. „Nincs abban semmi rossz, hogy a pártok támogatói fő-

rendi kinevezéseket kapjanak" – mondta, és ezzel még inkább felkorbácsolta az indulatokat. Vagyis ő ezt természetesnek tartja? A miniszterelnök rögtön érzékeltette hallgatóságával és a közvéleménnyel: még ha rábizonyítják is, ő bizony akkor sem fog lemondani a posztjáról. Blair kissé álszent módon jelentette ki: nem hiszi, hogy ilyesmire sor kerülhetett! Aztán mindjárt a párttörvény módosításáról kezdett beszélni. Vagyis az őt is égető tűznél a saját pecsenyéjét sütögette. Botrány legyen, nem baj, de ha ezzel sikerül megváltoztatni a pártok finanszírozásáról szóló törvényt, az már egy nagy siker lesz a Munkáspártnak!

A vizsgálat végül is kiterjedt a három nagy parlamenti pártra, és bizony Blairről kiderült: nemcsak hogy személyesen találkozott mind a négy leendő lorddal, akit a Munkáspárt nevében ő jelölt e rangra, de kettőnek kézzel írt biztatást is küldött, hogy tartson ki – ezt úgyis érthették az illetők, hogy a vizsgálat ellenére meg fogják kapni a hőn áhított főrendi rangot, csak maradjanak veszteg, míg elcsitulnak a hullámok.

Aztán mire december lett, eljött az ideje Blair rendőrségi kihallgatásának is. A kormányfőt azonban nem gyanúsítottként hallgatták ki, ezért ügyvédjét sem vitte magával. Két órán keresztül tartott a „beszélgetés", ahol Blair habozás nélkül elismerte, hogy anyagi támogatói közül négyet javasolt felvételre a főnemesek közé. A rendőrség mellesleg csaknem száz embert hallgatott ki, és Blair győzelmesen jött ki az ügyből, mivelhogy úgy a konzervatívok, mint a liberálisok elismerték, hogy ők is ugyanazt a gyakorlatot folytatták. Ha így van, miért ítélnék el a jelenlegi miniszterelnököt? Mindenesetre ez volt az első eset Nagy-Britannia történelmében,

hogy a rendőrség kihallgatta a hivatalban lévő miniszterelnököt.

Azután – miként az a politikában lenni szokott – minden ment tovább a maga útján, és semmi sem történt, de nem is változott.

13. „A futball olyan, mint a kenyér"

(Az olasz bundabotrány története)

Az olasz focibotránnyal kapcsolatban a legvadabb vélemény, ami valaha is elhangzott – no persze, nem az olasz sajtó hozta le! –, így szól: „Ha 1968-ban a szovjetek nem vonulnak be Csehszlovákiába, akkor ma nem lenne focibotrány Itáliában!"

Az egyszerű eszmefuttás így hangzik: a betörő szovjet csapatok elől Nyugatra menekült és Olaszországban telepedett le Zdenek Zeman cseh futballedző. Harminc évvel később, 1998-ban megvádolta a torinói Juventus csapatának néhány név szerint is említett játékosát, hogy tiltott doppingszereket használnak. Egy torinói ügyész, bizonyos Raffaelle Guariniello érdeklődni kezdett az ügy iránt, és nyomozásba kezdett: lehallgattatta a „Juve" általános igazgatójának telefonjait. Türelmesen folytatták a lehallgatásokat éveken át, míg végül meglett az eredmény – kipattant a botrány, amely aztán nem csak a Juvét, de a Fiorentinát és a Laziót is a másodosztályba sorolta. A cseh edzőnek azonban a vád kimondása után már nem volt maradása, Olaszországban mindenki őt gúnyolta és támadta, ezért török csapatokhoz szerződött. Lehet, hogy most majd rehabilitálják, hiszen neki köszönhető minden idők legnagyobb sportbotrányának leleplezése?

Persze nem vagy nem elsősorban doppingról volt már szó, dehogy! Az éveken át tartó telefonlehallgatások és más

„titkosszolgálati eszközök" bevetésének révén egy hatalmas bunda körvonalai rajzolódtak ki. Vagyis az, hogy a mérkőzések eredményét egyesek évek óta adták-vették, mindenkit megvesztegettek, és a meccsek végeredménye úgy alakult, ahogyan ők azt már előre megállapították... Ez kimondhatatlan kiábrándulást okozott kibicek tíz- sőt százmillióinak. Elvették tőlük azt az illúziót, hogy amit a meccseken láttak – a pályán és a tévéközvetítésben – az igazi küzdelem volt. Az izgalmas helyzetek, a gyanús büntetők vagy a lesgyanús helyzetből elért gólok most visszamenőleg új értelmet nyertek: minden másképpen volt, mint látták, hitték. A bírók is csaltak, a játékosok is csaltak. Az egész olasz első osztály, a világhírű csapatok, a milliókért adott-vett játékosok mind résztvevői voltak egy gigantikus és éveken át tartó csalássorozatnak, ahol becsapták a közönséget!

Sokakat ez jobban megrázott, és nem csak Olaszországban. A skandalum megrázta a sportvilágot, de kihatott a politikára és a gazdaságra is. 2006. május közepén már világos volt, hogy a szicíliai maffia, a Cosa Nostra mintájára szervezték ezt a focimaffiát is. Ami Szicíliában a „kupola", vagyis a főnökök legfőbb tanácsa, amely mindenről jogosult dönteni, úgy az olasz labdarúgásban is létezett egy „torinói focikupola", amely a döntéseket hozta. Az igazgató, a Juve mindenese, Luciano Moggi (az ő telefonját hallgatták le az ügyészek, és annak révén göngyölítették fel az egész ügyet), a csaló foci „keresztapja" elsírta magát a vizsgálóbizottság előtt – nos, ebben azért nem hasonlított a Cosa Nostra vezetőihez... Kiderült, hogy egyes politikusok is tudtak a dologról, az olasz belügyminiszter kedvenc csapatának kért győzelmet a focikupolától. Mindez közhírré lett akkor, amikor az itáliai lapok

szépen, szóról szóra leközölték a telefonlehallgatási jegyzőkönyveket. A baj, mint a rák terjedt tovább, áttétekkel: hiszen a Juventus egyedül nem vehetett volna részt semmiben, kellett ehhez a többi csapat vezetésének egyetértése is. Az összes ismert nagy olasz csapat vezető edzője, a klubok igazgatói a beavatottak között voltak, vagyis „maffiatagok" lettek maguk is.

Itt hatalmas pénzek mozogtak. Akik előre tudták a meccsek végeredményét, azok akár egy-két millió eurót is feltehettek csapatuk győzelmére, és bizton tudhatták, hogy nyerni fognak, nyertek is. Nem véletlen, hogy amikor kiderültek a dolgok, a Juve részvényei a milánói tőzsdén azonnal meredeken zuhanni kezdtek, olyannyira, hogy fel is függesztették a velük való kereskedést. Jellemző: a tőzsdén már akkor összeomlott a Juventus, amikor a sportbotrány éppen csak kezdett kibontakozni a közvélemény szeme előtt.

Moggi és társai a saját zsebükre is dolgoztak, de nemcsak a sportfogadások, hanem a tőzsde révén is. Hiszen a Juventus részvényeinek tekintélyes része az ő tulajdonukban volt, és minél többször nyer a csapat, annál többet ér a csapat és a részvényei. Vagyis a haszon az ő zsebükbe kerül. Nem is szólva arról, hogy a tévéközvetítések jogai is sok hasznot hoznak, különösen a hirdetések révén – és mindenki inkább nézi a folyton nyerő csapatokat, mint a vesztеseket, és a hirdetők is több pénzt adnak a nyerő csapat meccsének reklámidejéért.

Ahogyan mentek előre az időben, egyre szerteágazóbb lett az ügy, mind több csapatról és azok tulajdonosairól, vezetőiről derült ki, hogy benne voltak a nagy csalási rendszerben. Ha kellett, „lefeküdtek" az ellenfelek, mert a „torinói kupola" ezt parancsolta, persze megfelelő anyagi ellenszolgálta-

tást kaptak érte – abból a pénzből, amit a többiek a biztos fogadásokon nyertek. Sőt a vesztessé kijelölt csapat erről értesült vezetői maguk is fogadhattak nagy összegben a... saját csapatuk ellen, és ez biztos pénzt hozott nekik. Egyszóval úgy a győztesek, mint a vesztesek mindig jól jártak! Ideális módszer, gondolhatná valaki, hogy az embereket boldoggá tegyük. Ha nem lett volna mindez egyetlen nagy csalás, az emberek becsapása, jogtalan előnyök szerzése, megtévesztés és korrupció.

Luciano Moggi, a fő szervező egy-egy meccs „megszervezése" érdekében képes volt naponta akár négyszáz (!) telefonbeszélgetést lebonyolítani. Kénytelen volt mindent telefonon intézni, mert nem mozdulhatott el Torinóból, ahol éppen elég dolga volt enélkül is a Juve ügyeinek intézésével. Nem tudta, hogy minden szavát felveszik, és egy napon majd eléje tárják...

És nemcsak a torinói ügyészség és rendőrség, de a római is dolgozott. Tízfős csapata csak 2004 novembere és 2005 júniusa között százezer hívást hallgatott le! Az ügy tehát még ezen a téren is Guiness-rekordokat döntöget. Moggi első – hatórás – vallomása 2501 gépelt oldalt tett ki, és ebből már minden érintett tudta, hogy a „kupola" főnöke kitálal mindent és mindenkit. Így aztán, aki csak tehette, menekült – voltak, akik külföldre utaztak úgymond „kivárni, míg elcsitul a vihar", mások egyszerűen „lemerültek" vidéki magányba, és lapultak. Félni kezdtek mindnyájan, akik valaha telefonon tárgyaltak Moggival, vagy bárki mással a bundák ügyében. És okkal-joggal féltek.

A „futballkáosz" ügye hamarosan mindent elhomályosított Olaszországban és nem csak ott. A kifejezést különben a

botrányt kirobbantó *La Gazzette dello Sport* használta először. És a lehallgatások nyomán, majd a rendőrségi kihallgatások elszaporodásával kezdtek kirajzolódni más, hasonlóan botrányos ügyek is. Például bűntények: egyes olasz focisták külföldről hasist csempésztek be az országba, és azt másoknak eladták. Buktak a bírók is, köztük a nemzetközileg is ismert és elismert szaktekintélyek, mint például Massimo de Santis. Hiszen ők is benne voltak a bundabotrányban.

Azután lemondott az olasz labdarúgó-szövetség igazgatója, pedig neki aztán semmi köze sem volt a botrányhoz. A Juventus egész vezérkara beadta lemondását. A rendőrség szerte olasz földön beindította a vizsgálatokat. Nem csak Torinóban, Milánóban, Rómában, de Nápolyban és más városokban is elkezdődtek a kihallgatások. Most már azt is firtatták, hogy ki fogadott a saját mérkőzéseire. Ez bizony a játékosoknak és klubok vezetőinek tilos. Így érthető, hogy számos olasz csapat játékosai is megtalálták a számításukat, és végeredményben teljesen mindegy volt, hogy az ő csapatuk vagy az ellenfél nyer, vagy „kihozzák döntetlenre", pláne, ha még a bíró is benne volt a bundában! A játékosok titokban fogadtak és mindig nyertek, hisz előre tudták a végeredményt... Volt olyan játékos, akit a leselkedő nyomozók filmre is vettek, amint éppen belép egy fogadóirodába.

Nem csoda, hogy május végén, amikor már javában állt a bál, egyesek az olasz közéletet korrupciótól megtisztítani akaró „Tiszta Kezek" mozgalom mintájára már a „Tiszta Lábak" mozgalmáról ábrándozott... Olaszországban azonban a vizsgálatok általában sokáig elhúzódnak. Ehhez képest a döntések elég hamar megszülettek, tulajdonképpen a vizsgálatok még be sem fejeződtek, de a leginkább érintett csapa-

tokat visszasorolták egy-egy osztállyal és elvették pontjaikat, visszamenőleg megsemmisítették azokat az eredményeiket, amelyekben bebizonyosodott a bundázás.

Harminchét személlyel szemben indult eljárás még 2006 nyarán. Mindenkit megrázott, hogy a Juventuson kívül a bundázásban részt vettek olyan híres, élvonalbeli csapatok is, mint a Milan, az Internazionale, a Fiorentina, a Lazio és a sort lehetne még folytatni. A vádak kiterjedtek a bundázástól zsarolásig, hamis könyvelésre, tiltott szerencsejátékban való részvételre. Az említett sportnapilap szerint az ügyészség kilenc játékvezetőt, tizenegy „asszisztenst", azaz a klubokban tevékenykedő fontos személyeket, több klubvezetőt és másokat vádolt meg.

Július közepén persze már ocsúdni kezdett a letaglózott közvélemény, a sportbarátok is. Sajnos a bizonyítékok olyannyira egyértelműek voltak, hogy fel sem merült a hamis vád lehetősége. Az embereket, különösen a legtöbb bűnt elkövetett „Juve" szurkolóit valósággal sokkolták az események, főleg az, hogy a bundák miatt a klubot is megbüntetik, a csapatot pedig visszasorolják alsóbb osztályba. Sokan búcsút mondtak a fociszurkolásnak. Egy világ omlott össze bennük, amikor megtudták, hogy évek óta „csinált", hamis mérkőzéseket láttak, semmi sem volt úgy, ahogyan ők hitték és látni vélték. Még így is jól jártak a csapatok, mert az ügyészség először sokkal keményebb büntetéseket követelt, például ők a harmadik osztályba sorolták volna a megbüntetett csapatokat – erre végül is nem került sor.

Luciano Moggit, a „keresztapát" végül is nem zárták a rácsok mögé, de 20 ezer eurós büntetést kellett fizetnie, és öt évre eltiltották mindenféle sporttevékenységtől. Ahhoz képest, mekkora volt a botrány eredetileg, a legfőbb bűnös ilyen szerény büntetése meglepetést keltett. Már csak azért is, mert Moggi és társai milliókat kertestek feketén, ebből könnyen kifizethette a „keresztapa" azt a szinte jelentéktelen összeget. A Juventus tizenhét játékosának bankszámláját zárolták – a lista élén álló kapusról, Buffonról kiderült, hogy kétmillió eurót tett fel egyes mérkőzésekre, persze ezt mind a biztos fogadásokra tette fel.

Ha nem is indult igazi „Tiszta Lábak" mozgalom, azért az olasz ügyészség meglepő következetességgel haladt a nyomon, és nem adta fel, mint tette azt sokszor más, a leggyakrabban politikai ügyek esetében. Az egész közvéleményt érdeklő gigantikus botrányt a jelek szerint szerették volna végleg lezárni, méghozzá példás büntetésekkel. Nem rajtuk múlott, így végül is nem sikerült olyan drákói szigorral eljárni, ahogyan eredetileg tervezték. De a pert az a Francesco Borrelli bíró vezette, aki korábban a politikai korrupciós ügyekben járt el igen határozottan és elszántan.

2006. június 29-én már meg is indult az első bírósági tárgyalás. A pert az itáliai labdarúgó-szövetség indította az említett csapatok ellen, a vádlottak között volt huszonhat klubirányító, játékvezető és partjelző. A botrány csak május 5-én robbant ki, és hogy két hónapot sem kellett várni a tárgyalásra, jelezte, hogy a hatóság is nagyon komolyan veszi az ügyet. Volt olyan csapat, amelyet eltiltottak a nemzetközi szereplésektől.

A szigorú döntések ellen persze a Juventus fellebbezett, de ennek nem volt sok értelme. Abban a hangulatban az igazságszolgáltatás nem csökkenthette az ítéletet, hiszen a közvélemény még ennél is keményebb retorziókat követelt.

A Juventus szétzüllött, és tulajdonosainak nem kevés energiájába kerülhet majd – a pénzről és az időről nem is szólva –, míg lemossák ezt a gyalázatot, és a csapat hírneve ismét a régi fényben ragyoghat. Most mindenesetre megfosztották az utolsó két bajnoki címétől. Visszaminősítették. A másik csapás, ami várható volt: a játékosok egy része is büntetést kapott, a tehetségesebbeket majd elcsábítják más csapatok, vagy külföldre szerződnek. A csapat a televíziós közvetítések jogdíjainak elvesztésével járt a legrosszabbul, ami magával vonja a jegybevétel és a szponzori támogatások erőteljes szűkülését is. És itt hatalmas, olykor több százmillió eurós pénzekről van szó, hiszen csak a Nike sportszergyár évi csaknem 190 milliót fizetett a klubnak, a Tamoil társaság is több mint 100 millióval járult hozzá a költségeihez, persze a nekik nyújtott reklám fejében. Arra a hírre pedig, hogy a csapat másodosztályban játszik tovább, a részvények értéke ismét csökkent.

És most nem azért, hogy csökkentsük az olasz futballkáosz hatásait, hanem hogy lássák: másutt sem sokkal jobbak, csak egy röpke áttekintéssel szaladjunk át szinte az egész világon. Gyakorlatilag minden olyan országban, ahol népszerű ez a sportág, az utóbbi száz évben, de főleg az utolsó évtizedekben számos botrány zajlott le. Igaz, méreteiben egyik sem közelítette meg az itáliai bundát. A legtöbb baj már a huszadik század elején az angoloknál volt. A legtöbbször megvették a meccseket. Ilyesmi a második világháború előtti években is gyakorta megesett, bundáktól zengett a média. A legnagyobbra 1965-ben került sor, aminek leleplezése után sokan börtönbe kerültek.

1971-ben néhány német klubvezető vásárolt meccseket – lebuktak. 1974-ben – figyelem! – már megvádolták az olasz Juventust, hogy egy magyar közvetítő segítségével meg akarták vesztegetni egy BEK-döntős portugál játékvezetőt. 1978-ban a Milan adott gyanúsan nagy ajándékot egy bolgár csapat vezetőjének. 1980-ban volt az olasz totóbotrány, amikor harmincnál több játékost tiltottak el a focitól, a Milant és a Laziót pedig kizárták az első osztályból. Ez olyan ismerősen hangzik...

1983-ban Magyarországon volt egy nagy totócsalás, amely bundák sorozatából állt. Fő szervezője 124 meccs eredményét manipulálta, és így mindig biztosra fogadott. Sokat nyert, majd három évre leültették.

1986-ban ismét egy olasz csapat, a Róma elnöke próbált megvesztegetni egy külföldi ellenfelet. 1993-ban következett az egyik leghíresebb eset, ezúttal Franciaországban. A Marseille focicsapatának vezetője megvesztegette a döntőbeli ellenfele játékosait. Ezt a klubot is visszasorolták a francia bajnoki tabellán. A klub elnöke, a politikus Bernard Tapie börtönbe került. Ugyanabban az évben Brazíliában volt egy nagy bundabotrány, kilenc klubvezető és a bíró bukott meg. Egy régebbi ügye miatt akkor a Torino ellen indult eljárás – kiderült, hogy 1992-ben jól megfizetett prostituáltakkal „kedveskedtek" a játékvezetői hármasnak, egy nappal a fontos meccsük előtt... Az is megesett, hogy egy fontos ember fiát futballistaként szerződtették, hogy a papa sokat áldozzon a klubra – a fiú mellesleg addig soha életében nem focizott és érthetően azután sem jeleskedett, főleg mert pályára sem engedték.

De voltak bundabotrányok még Malajziában és Dél-Afrikában is. Volt, ahol a döntő pillanatokban a meccsek eredményét előre megkártyázó maffia kikapcsolta a pálya világítását, másutt 33 klubvezető és a bíró bukott meg. 2005-ben Németországban ítéltek el egy játékvezetőt, aki valóságos hálózatot hozott létre ahhoz, hogy a meccsek végeredményét előre befolyásolhassa. Aztán volt bundabotrány még Vietnamban is, de akadt a szlovák, cseh, portugál, belga és a lengyel bajnokságokban is...

De térjünk vissza az olasz bundára, ahol pár héttel később, a fellebbezések után megszülettek a végleges és immár jogerős ítéletek is. Az elsőfokú ítéleteket – ahogyan várható is volt – enyhítették. A kevésbé bűnös csapatok maradhattak az „A ligában", vagyis az első osztályban, csak pontokat vontak el tőlük, amikhez – mint bebizonyosodott – jogtalanul, bundázás útján jutottak. Ez volt a Fiorentina és a Lazio, a Juventus maradt a „B ligában", vagyis a másodosztályban, de kevesebb pontot vontak le tőle, mint az első ítéletben. Mindez persze nem jelenti az ügy végét – mert bár ezeken az ítéleteken már semmiféle fellebbezés nem változtathat, a gazdasági ügyek tovább zajlanak. A Juventus, mint várható is volt, minden fórumon azt állította, hogy az események Luciano Moggi exigazgató saját akciói voltak. És már elég nagy a büntetésük azzal, hogy a csapatot fémjelző igazi nagy sztárok még a per előtt távoztak a csapattól.

Ez a magatartás odáig fajult, hogy a Juventus nem volt hajlandó elfogadni a megfellebbezhetetlennek tartott ítéletet sem. Mert még azt is túl szigorúnak tartotta.

Összességében elmondható, hogy ennél azért tényleg szigorúbb ítéletekre számítottak az első napokban felajzott szurkolók. Ám a bundabotrány idővel fullánkját veszítette, mert hát az életnek mennie kell tovább. Foci nélkül nincs élet Itáliában, és ahogyan február elején ismét felmerült – amikor egy meccsen a huligánok megöltek egy rendőrt –, hogy betiltják a futballmeccseket Olaszországban, erre éppen úgy nem kerülhet sor, mint ahogyan a bundabotrányban sem alkalmazhatták a törvényt annak teljes szigorával. A futball már olyannyira része lett a mindennapi életnek, hogy sokak szerint olyan ez, mint ha a kenyeret tiltanák be. Hisz anélkül sem lehet élni!

14. Bűnözők, csalók, politikusok

(A cseh közélet „kedves" pillanatai)

A legtöbb ember nem is hinné, hogy a nem éppen szenvedélyesnek ismert csehek között az utóbbi két évben szinte folyamatosan zajlanak a botrányok. Némelyik olyan indulatokat kelt, amikhez foghatókat eddig csak a sokkal délebbi országokban láttunk.

Pedig milyen szépen kezdődött! – sóhajthatott Stanislav Gross, aki 35 évesen Európa legfiatalabb miniszterelnöke lehetett. És eleinte nem is volt oka panaszra. 2004 júliusában került hatalomra a szociáldemokrata, éppen azután, hogy pártja képviselőjelöltjei az Európai Parlamentbe alig-alig jutottak be, kompromittáló vereséget szenvedtek. A baloldalnak új arcokra, új emberekre volt szüksége, és Gross éppen megfelelt a kívánalmaknak. A nem kommunista baloldal örülhetett neki, mert ízig-vérig modern embernek látszott, és politikusként nagyon jól ismerte a média szerepét, súlyát és hatalmát. Ezért remekül szerepelt a tévékamerák előtt, magabiztosnak mutatta magát. Mindig azt mondta, amit az emberek szerettek volna tőle hallani. Nem csoda, hogy ettől kezdve végig a népszerűségi listák élén haladt, és benne látták azt a politikust, aki annyi kudarc után végre felvirágoztatja a Cseh Köztársaságot.

A nagyközönség tizenöt éve mindig ugyanazokat az arcokat látta – most végre itt volt a „friss vér". Tetszett a kormánya

is, sok 40 év alatti szakember volt benne – ketten még 35 évesek sem voltak. Az Unióba frissen belépett ország polgárai büszkék lehettek rá, vagy azt hitték, remélték.

Igaz, korábban történtek kisebb gyanús dolgok Gross körül is, de ezekre akkor senki sem figyelt fel. Hisz nem volt még annyira ismert. Még csak kevésbé ismert politikus volt, amikor a *Mladá Fronta Dnes,* az egyik legismertebb és népszerű napilap feltette a kérdést: hogyan is vásárolta lakását Gross úr?

Három évvel korábban ugyanis Gross egy olyan apartmant vásárolt magának, amelyben belül úszómedence volt, ráadásul mindez Prága legjobb és legdrágább negyedében, Barrandovban történt. A lap oknyomozó újságírói kiderítették, hogy sem Gross, sem felesége akkori keresete nem fedezhette a luxuslakás árát. Ráadásul készpénzzel fizettek érte. Magától értetődően felmerült a kérdés: honnan vette a Gross házaspár azt a sok pénzt, amit előbb előlegként, majd később még egyszer annyit kifizettek az otthonukért? Gross csak nem tudta megmagyarázni a dolgot, de akkoriban a politikai események elfordították róla a közönség figyelmét.

Ám amikor miniszterelnök lett, a kérdés ismét felmerült. Különösen miután valaki kiderítette, hogy Gross felesége vásárolt egy egész bérházat Prágában! A sajtó ekkor elővette azt a régi ügyet is, és a kettőt egyszerre szegezték az olvasóknak – no meg a miniszterelnök úrnak is. Ettől kezdve aztán heteken és hónapokon át ment a huzavona a cseh médiában. Gross úr első válasza olyan volt, mintha most jutott volna eszébe, hogy kölcsönkért a nagybátyjától (emlékeznek még Nastase román exkormányfő Tamara nagynénikéjére...?). Persze a sajtó azonnal a mit sem sejtő nagybácsi nyomába eredt, és

kiderült, hogy egy szegény nyugdíjasról van szó, akinek a mindennapi életére is alig-alig telik...

Ekkor hirtelen a semmiből előbukkant egy állítólagos „volt újságíró", Stanislav Rod, és bejelentette: ő adott kölcsönt a miniszterelnök nagybátyjának. Ám mivel itt hatalmas összegekről volt szó, Rod nem tudott válaszolni arra az egyszerű kérdésre, hogy *neki honnan volt ennyi pénze?*

A botrány kezdett szépen dagadni. Főleg azután, hogy valaki rájött: Gross asszonynak van egy testi-lelki jó barátnője, bizonyos Libusa Barkova, aki nem más, mint a szintén Barrandov negyedben lévő Escade klub tulajdonosa. Az ügy szépséghibája, hogy Barkovát éppen megvádolták azzal, hogy a „klub" igazából egy luxusbordély, és az asszonyt pénzügyi csalásokért és emberkereskedelemért (nők prostitúcióra kényszerítéséért) eljárás alá vonták. Bizony a média kiderítette, hogy Gross asszony és Barkova közösen üzleteltek, a bérház árát pedig Barkova adta kölcsön barátnőjének. Több sem kellett hát az ellenzéknek, azonnal követelni kezdték Gross távozását.

Szó lesz még Mirek Topolánekről. Aki nem sokkal korábban egy hasonló botrány miatt volt kénytelen elviselni a média támadásait, de ő azzal vágta ki magát, hogy kőarccal közölte a sajtóval: azok, akik neki pénzt kölcsönöztek, nem akarják, hogy nevük nyilvánosságra kerüljön – és ennyi. Mondani sem kell, hogy ugyanez a Topolánek, az ellenzékben lévő Demokratikus Polgári Párt vezetője most nagy erkölcsi magaslatokról ostorozta Grosst és követelte, hogy mondjon le, és tartsanak soron kívüli választásokat...

Ekkor visszamenőleg az is kiderült, hogy Gross, aki az előző időszakban belügyminiszter volt, ilyen minőségében

sokszor felhívta Barkovát – nem tudva arról, hogy az ügyészség lehallgatja a gyanús hölgy telefonjait. Most persze ez is előkerült.

Václav Havel volt köztársasági elnök fellépett Gross védelmében. Azt állította, hogy Gross és Grossné csak egy médiahajtóvadászat áldozatai. Annyiban igaza volt, hogy az átlag cseh családokat meglehetősen idegesítette Gross asszony fensőbbséges viselkedése, nagyzása és beképzelt viselkedése, pénzszórása. Nem kétséges, hogy a csinos szőke asszony túlzásba viszi a flancot. Főleg ahhoz képest, hogy eredetileg pincérnő volt egy étteremben, a férjét is ott ismerte meg – kiszolgálta a vendéget.

A cinikusok szerint Gross ártatlanságának legjobb bizonyítéka, hogy ilyen ostobán hagyta magát rajtacsípni... Való igaz, egy ravasz politikus jobban vigyázott volna és elsöpri a nyomokat. Grossék talán nem voltak tisztában azzal, hogy egy politikusnak, sőt a családtagjainak is meg kell válogatniok a barátaikat, mi több, azt is, honnan szereznek pénzt. Egy igazi politikus nem vásárol semmilyen luxusházat, főleg nem akkor, ha nincs rá legális fedezete.

Amikor egy kicsit megkaparták Gross egyéb ügyeit, a politikus már messze nem volt olyan rokonszenves az állampolgároknak. Bajok voltak-vannak azzal is, hogy hallgat. Politikushoz nem illően, mióta elkezdődtek körülötte a botrányok, Gross nem beszél. No és nem csak csehül nem beszél, de semmilyen más nyelvet sem ismer. Pedig ahhoz, hogy felsőfokú diplomát kapjon, legalább egy idegen nyelvből kellett vizsgát tennie. Ő azt állítja, hogy ez megtörtént és németből vizsgázott. A diplomájával is bajok vannak. Befejezte ugyan jogi tanulmányait, de a diplomamunkája egyszerűen nem

lelhető fel sehol. Egykori diáktársai szerint azokban az években jó, ha hetenként egyszer megfordult az egyetemen...

2005. szeptember elején, amikor Gross már nem állt a kormány élén, kitört egy nemzetközi botrány is. A kedves olvasó emlékszik még a varsói Orlen olajcég privatizálása körüli botrányokra? Nos, az „Orlengate" egyes szálai átnyúltak Prágába is. Valakik 40 millió eurót osztottak ki cseh és lengyel politikusok között azért, hogy azok „simára csiszolják az utat", és az Orlen megvásárolhassa a cseh Unipetrol vegyipari holding 63 százalékos tulajdonrészét. Tanúk azt állították, hogy Stanislav Gross akkori miniszterelnök eleve csak úgy volt hajlandó fogadni az ügyben lobbizó lengyeleket, ha azok előre fizettek neki némi csúszópénzt. A cseh Nova tévé felvette rejtett kamerával, hogy cseh és lengyel politikusok titokban tárgyalnak erről.

Gross még májusban lemondott miniszterelnöki posztjáról, és attól kezdve csak mint a kormánypárti szociáldemokraták vezetője ügyködött a politikában. Természetesen rögtön tagadta a korrupciós vádat. Utódja, Jiří (ejtsd: jirzsí) Paroubek azonnal kirúgta azt a közeli munkatársát, akit a nézők a rejtett kamerás felvételen láthattak. Ezzel eltávolította magától a korrupció vádját – vagy azt hitte.

Gross mindenesetre azzal fenyegetőzött, hogy bíróság elé citálja az őt feljelentő lengyel lobbistát. A prágai kormányszóvivő rögvest jelezte a médiának, hogy Paroubek munkatársa, akit lefilmeztek, nem kapott megbízást efféle titkos tárgyalásokra. Vagyis a leginkább lebukott személyt kidobták a hajóból, nehogy elsüllyedjenek, és vígan vitorláztak tovább, mint most a prágai kormány.

Prágában azt mondták, hogy az Unipetrol megvásárlásának körülményeit senki sem kutatja, nyomozza, minden rendben volt, és az üzlet megkötését nem fogják bolygatni. Lehet, hogy ez volt a helyzet Prágában, de – mint az kiderült a lengyel *Rzeczpospolita* napilap cikkéből – a lengyel ügyészség, sőt egy varsói parlamenti vizsgálóbizottság is nyomoz az ügyben.

A lengyel *Wprost* hetilap 2005. szeptember 22-én megjelent cikkéből az derül ki, hogy az ügy sokkal bonyolultabb, mint azt Prágában próbálták „elkenni". A cseh ellenzék alaposan a sarkára lépett a miniszterelnöknek, többek között azzal vádolták, hogy potom pénzért eladta az egyik vezető cseh vállalatot a lengyeleknek, és hogy az illetékes cseh szervek ellenezték is az eladást, de Paroubek erőszakkal keresztülvitte az ügyet. Ha nem is mondták ki kereken, de mindenkiben felmerült a kérdés: vajon mennyit tett zsebre ezért a politikus a lengyelektől?

Gross persze nem ülhetett nyugodtan a babérjain akkor sem, amikor éppen nem ő, hanem az utódja volt terítéken. 2005 októberében újabb botrány fenyegette nyugalmát. Méghozzá nem is akármilyen skandalumfelhő kezdett kirajzolódni a cseh égbolton.

Egy súlyos bűncselekmények elkövetésével gyanúsított cseh vállalkozó, Radovan Krejcír (ejtsd: krejcsír) volt most a másik főszereplő. Aki egy napon azzal a váddal állt elő, hogy három évvel korábban, azaz 2002-ben 60 millió korona (kb. 360 millió forint) kenőpénzt adott át az akkor kormányon lévő Cseh Szociáldemokrata Pártnak, hogy segítsenek neki a privatizációs folyamatban – Krejcír úr ugyanis kinézte magának a nagy haszonnal kecsegtető Cepro nevű vállalatot.

Most a pártbeli urak mind azt hangoztatták, hogy ez aljas hazugság, mivelhogy a Ceprót soha nem is akarták magánosítani... A milliárdos Krejcír viszont váltig állította a távolból – hogy miért a távolból, mindjárt elmeséljük –, hogy üzlettársa, Jakub Konecny kötötte nevében az üzletet. Ő nem akart mutatkozni a politikus előtt, aki az erről szóló váltót aláírta, ezért a szomszéd szobában tartózkodott addig. Márpedig a váltót az akkori belügyminiszter, később kormányfő Stanislav Gross írta alá.

Gross természetesen ezt is tagadta, és így fakadt ki a *Mladá Fronta Dnes*nek: „Mostanság minden gazember, aki haragszik a rendőrségre vagy az államra, kitalál ezt meg azt, és valamivel megvádol!" Csak arra nem tért ki, hogy miért mindig mindenki éppen őt vádolja meg és nem X.-et vagy Y.-t, akik az adott időszakban szintén kormányzati pozícióban voltak és intézhettek ilyen-olyan ügyleteket?

Radovan Krejcír is megér fél oldalt, mert bizony ő sem akárki. Dúsgazdag vállalkozó, talán a leggazdagabb cseh polgár, üzletember, aki valami rettentő jó érzékkel intézte el magának még 1996-ban a Seychelle-szigeteki állampolgárságot. Ez a Kelet-Afrikától elég messze, az Indiai-óceánban elterülő szigetcsoport egyfelől turista-, másfelől adóparadicsom. Akinek elég pénze van és egy komolyabb összeget befektet a szigeten, automatikusan megkapja az ottani állampolgárságot a családjával együtt. Így lett Krejcír úr seychelle-i állampolgár. Nem árt hozzátenni egy fontos „apróságot": az ottani törvények nem teszik lehetővé, hogy egy állampolgárukat bármely országnak kiadjanak... Ami aztán később nagyon nagy hasznára vált Krejcírnek.

Mint oly sok kelet-európai üzletembernek, neki is voltak gyanús ügyei. Ami nem csoda, mert azokban az országokban, a még kiforratlan gazdasági és egyéb viszonyok között szinte lehetetlen legális üzleteket kötni, legalábbis a kilencvenes években ez volt a helyzet, és itt-ott később sem sokban változott. Krejcír úr ebben az ügyben például váltig állítja, hogy a saját lakásán a cseh szocdemeknek hatvanmillió koronát adott át egy „váltónak" is nevezett nyugta ellenében, ezenfelül több milliót kapott tőle néhány más fontos ember, például két ügyész és néhány rendőrtiszt. Addigra ugyanis megszaporodtak Krejcír feje fölött a fekete felhők, sok gyanús ügylet miatt minden pillanatban várhatta, hogy eljárás indul ellene, sőt hogy le is tartóztatják. Már az is felmerült, hogy az üzelmeiről túl sokat tudó saját apját és egy barátját is meggyilkoltatta! No és azonfelül sok milliárd korona értékű csalással is gyanúsítják. Olykor olyan trükköket vetett be, amiken még az amúgy sokat látott kelet-európai hatóságok is elámultak. Például a cseh üzemanyag-tartalékokat tároló vállalat vezérigazgatójával összejátszva titokban eladták a csaknem hárommilliárd (!) koronát érő üzemanyag-készletet. Persze egy idő után megszűnt a pénzért vásárolt mentesítő hálózat hatalma, mert egyre újabb és újabb vádpontok bukkantak fel ellene, és ezek már mind komolyabbak voltak. Néhanapján már el is vitte őt a rendőrség kihallgatásra, de a vádak akkor még gyenge lábakon álltak, kénytelenek voltak a férfit minduntalan szabadon engedni. Amikor már a pénzhamisítás is bejött a vádpontok közé, a gyilkosságra való felbujtás és több nagy értékű csalás mellé, 2005 júliusában egy éjszaka kommandósok vették körül a prágai luxusvillát, és behatoltak Krejcír úr békés családi otthonába.

Megbilincselték és a házkutatás időtartamára az egyik szobába zárták. A nyomozók készpénzben több mint négymilliárd koronát és 250 millió svájci frankot (kétszer huszonnégymilliárd forintot) leltek a lakásban. A dolog szépséghibája, hogy a cseh pénznek majdnem a fele hamisnak bizonyult.

A kommandósok elmondása szerint innentől kissé összezavarodott a helyzet, és a tanúvallomások nem egyeznek. Krejcírről levették a bilincset, hogy aláírhassa a házkutatás tényeit rögzítő jegyzőkönyvet, aki ezek után kikéredzkedett a WC-re. Az egyik változat szerint az ajtót magára zárta, és az ablakon át megszökött. Más változat szerint testőrei társaságában a főbejáraton ment ki – ez volt ugyanis az egyetlen „nyílászáró", amit az őrség nem vigyázott... Mindkét verzió eléggé hiteltelen. Ha voltak testőrök a villában, miért hagyták őket szabadon mozogni? Persze felmerült egy harmadik változat is, miszerint Krejcír a rá oly jellemző módon pár millióval megvesztegette a kommandósok főnökét, hogy hagyja őt futni.

Most halljuk Krejcír változatát is, mindjárt elmondjuk, ezt honnan ismerjük. Krejcír szerint a kommandósokat azért küldte rá a kormány, hogy lakását felforgatva megtalálják nála azt a bizonyos váltót-nyugtát, amelyben a szociáldemokrata párt illetékesei elismerik, hogy átvettek tőle hatvanmillió koronát „pártcélokra". Így maga Gross is bajba kerülhetett, hiszen állítólag ő vette át az összeget.

Szóval egy forró júliusi éjszakán Krejcírnek nyoma veszett. A hatóság persze nem adta fel és öt, korábban Krejcírrel szorosan együttműködő és szintén bujkáló személyt viszont elfogtak, akik persze – az ilyenkor szokásos koreográfia sze-

rint – mindent gazdájukra kentek, tudván, hogy ő már biztonságban van. Hamarosan a közvélemény is értesült arról a felháborító tényről, hogy Krejcír már „otthon", a Seychelle-szigeteki bérelt villában éldegél, tintakék tenger, fehér homokos saját strand és a meleg szélben bólogató pálmafák társaságában. Mi több, pár héttel később felesége és gyermekei háborítatlanul repülőre szálltak, és ők is megérkeztek ebbe a földi paradicsomba...

Természetesen a cseh közvélemény felhördült, és itt is valami korrupciót, újabb botrányt sejtett. És lehetett is valami ebben a „botrány a botrányban" ügyben, hiszen a kommandósok viselkedése meglehetős gyanúra adott okot. Volt egy hivatalos magyarázat is, amely szerint a kommandósok ötvenöt éves (?) parancsnoka nem vitte magával a magas vérnyomás elleni gyógyszerét, „ezért hajnalra már lankadt a figyelme"... Ez a kormány közleménye volt. Mondanom sem kell talán, hogy attól kezdve a prágai kabarék és karikatúrák céltáblájává vált az a cseh kommandócsapat, amelyben ötvenöt éves beteg emberek is vannak, akiknek harcképessége attól függ, időben beveszik-e a gyógyszereiket...

2005 decemberében, kétségtelenül kemény munka után, váratlanul megjelent Prágában egy könyv. A címe „A cseh Watergate", szerzője Radovan Krejcír, és persze miről is szólhatott volna, ha nem erről a botrányról. Persze úgy, ahogyan azt Krejcír úr látta jónak leírni. A sokoldalú milliárdos művéből már az első héten 10 ezer példányt adtak el, nem kétséges, hogy a bűnöző még ezen is jól keresett. A kormány tajtékzott, Gross szintén, de most már mindenki olvashatta, hogy Krejcír szerint hogyan és miképpen történtek az események, mi volt az egyes dolgok oka, és mi a következménye.

Például szerinte az ellene felhozott vádak mind hamisak (no persze!), és a rendőri-politikai vezetés manipulálja a tényeket, hogy őt rossz színben tüntesse fel a társadalom előtt. Azon a bizonyos éjszakán a villából őt egy ügyész engedte el, akinek viselt dolgairól sokat tudott, és cserébe hallgatást ígért. Hamis útlevelet pedig nem mástól, mint az egyik rendőrfőnöktől kapott! Természetesen a könyvében alaposan leszedi a keresztvizet Grossról is – akit azonban Krossnak nevez, nehogy Gross a személyiségi jogokra hivatkozva betilthassa a könyv árusítását. Hiába, akinek jó ügyvédjei vannak, az minden eshetőségre fel tud készülni.

Prága ettől kezdve roppant erőteljesen kezdte szorgalmazni, hogy a földgömb túloldalán azzal a kis óceáni szigetországgal Prága „kölcsönös kiadatási szerződést" köthessen... Egy emberért nagy erőket mozgatott meg a kormány, a külügy, a rendőrség és ki tudja még, milyen intézmények. Interpol-körözést is kiadtak az üzletember ellen, aki a távolból neveti ki őket. Megüzente a sajtó által – hiszen a cseh újságírók nem voltak restek, vállalták a hosszú úttal járó fáradalmakat, és a szigeti strand pálmái alatt gondtalanul elbeszélgethettek „A cseh Watergate" illusztris szerzőjével –, hogy még ha sikerülne is ilyen egyezséget kötniük (amit még egyetlen más országgal sem kötöttek a szigeti hatóságok), az akkor sem lehet visszamenőleges hatályú, hanem majd csak a megkötés dátuma után letelepedő csehekre vonatkozhat. Krejcír semmi esetre sem tart semmitől. Van pénze, ott a családja, és ott van a gyönyörű sziget, ahol él. Mi kellene még?

Otthon Gross és pártja váltig állította, hogy az a bizonyos váltó-nyugta nem létezik. Elgondolkoztató, hogy maga Krejcír sem mutatta be a könyvében. Persze attól még lehet, hogy

megvan valahol, egy ismeretlen vidéki ügyvéd páncélszekrényében, vagy ami még valószínűbb: egy álnéven bérelt banki széfben, amelynek a bérletét minimum tíz évre előre kifizették...

Két másik „hőse" is volt a cseh botrányoknak. Az egyik Miroslav Topolánek, a másik Jiří Paroubek. Mindkettő élenjáró politikus, az egyik nem is olyan régen még kormányfő volt (Paroubek), a másik most, 2007 elején az, bár hogy tényleg az-e, erről sok hónapja tartó belpolitikai viták szólnak.

Ám minket most nem ezek a viták érdekelnek, hanem a skandalumok. Topolánek 2006 augusztusában máris egy kisebb botránnyal nyitott. Alig került be a miniszterelnöki székbe, egy szemfüles újságíró lefotózta őt a prágai Óvárosban, amint egy szőke hölggyel egy kis étteremben üldögél. A kép aláírása szerint „miniszterelnökünk a feleségével ünnepli győzelmét", és még meg is hatódtak sokan, hogy lám, testőrök nélkül, csak úgy egyszerűen, mint ezernyi más polgár, sétál és eszik-iszik a miniszterelnök a polgárok között.

Másnap a lap szerkesztői csak bámulták azt a levelet, amelyet a miniszterelnök feleségétől kaptak: „Azon a képen nem én vagyok, hanem Lucie Talmanova képviselő asszony. A vacsora idején én matekleckét csináltam a fiammal, a férjem pedig állítólag egy gyűlésen volt." Hát ez is gyűlés, csak meglepően kis létszámú – mondhatták az újságolvasók, amikor a következő napon fakszimilében olvashatták el az elnökfeleség levelét. Képzelhetjük, hogy otthon aztán kitört a balhé, egyfelől az asszony kérhette számon férjétől ezt a kedves kis randevút, a férj pedig azon dühönghetett, hogy amikor végre sikerült megszereznie a miniszterelnöki pozíciót, akkor kedves neje így hátba támadja őt...

De nemcsak a bulvár foglalkozott a viszonnyal – amit mindketten tagadtak –, hanem a komoly sajtó is kezdte emlegetni Talmanova nevét, ugyanis Topolánek pártja, a már említett Polgári Demokrata Párt éppen ekkor erőltette át a parlamenten a hölgy kinevezését az alsóház alelnöki posztjára. A *Lidove Noviny* napilapban egy névtelenséget kérő képviselő – szintén Topolánek pártjából – elárulta, hogy Talmanova jelöltségét erre a posztra Topolánek a rá jellemző keménységgel közölte, és vita sem volt arról, vajon Talmanova alkalmas-e a tisztségre vagy sem.

Pavla asszony, Topolánek felesége viszont bosszúból bejelentette: az őszi részleges szenátusi választásokon egy a férjével szemben álló párt színeiben indul...

Hát így kezdődött az újabb politikai idény.

Attól kezdve hol Paroubek, hol Topolánek került a pergőtűzbe, és talán nem is ok nélkül. Még 2006 augusztusában, amikor javában tartottak az alkudozások arról, végül is melyik párt jelöltje kerüljön a politikai elit élére, váratlanul robbant egy bomba. Kiderült: egy még januárban meggyilkolt üzletember éppenséggel Jiří Paroubekról gyűjtött kompromittáló adatokat. František Mrazekkel egy bérgyilkos végzett, ám nem került elő az áldozat archívuma. Augusztusban az egyik lap újságírói azonban vagy megtalálták, vagy valaki eljuttatta hozzájuk, és ebből egyértelműen kiderült, miről is volt szó. Amikor Paroubek évekkel korábban Prága alpolgármestere volt, az emlékezetes 2002-es nagy árvíz után, a helyreállítási munkálatok során például a metrónál – feltehetően csúszópénz ellenében? – olyan szerződéseket kötött a kivite-

lezőkkel, amelyek az államot több milliárd koronára megkárosították (viszont nyilván igen hasznosak voltak a szóban forgó vállalkozóknak...). Nos, Mrazek, míg élt, mindenkit megkeresett, és gyűjtötte az adatokat Paroubek korrupciója ellen. És már egészen jól összeállt a kép, már-már majdnem bizonyíthatta volna Paroubek bűnösségét, amikor jött a bérgyilkos, és Mrazeknek „annyi" lett.

De ki tudta volna bizonyítani, hogy a bérgyilkost Paroubek küldte rá a túlságosan kíváncsi vállalkozóra?

Ezután kísértetiesen ismétlődött a múlt: Topolánek is megbukott egy lakásügyön. Pontosan úgy, mint másfél évvel korábban Gross, most ő is bajba került, mert nem tudott elszámolni, miből vett egy lakást a Hradzsin közelében. Mondani sem kell, hogy az ügyet a nyáron elbukott Paroubek és pártja is kihasználta, és felszólították Topoláneket: mondjon le! Az meg erre azt válaszolta, hogy az egész lakásügy csak kitaláció, a politikai ellenfelei kreálták, hogy őt megbuktassák. Nem mond le!

Vizsgálat indult, bonyolult volt az ügy, mert Topolánek állítólag eladott részvényekből fizette ki a lakás árának egy részét, a másik oldal szerint azokat a részvényeket nem lett volna szabad eladni, mert azok éppen elidegenítési tilalom alatt álltak stb. stb. – nem fogjuk az olvasót efféle részletekkel untatni. Októberben már ismét Paroubek volt a célpont, most az ő ellenzéke talált korrupciós vádakat. Hogy mi minden hangzott el és jelent meg a cseh sajtóban, csak sorban megemlíteni is sok lenne. 2007 januárjában újra Topolánek került a terítékre – a népszerű „Mirek" (Miroslav). Ekkor Václav Klaus, a sokszor elfogadhatatlan nézeteinek hangoztatásáról ismert cseh köztársasági elnök volt az ellenfél. Nyilvánosan,

egy sajtóértekezleten tűztek össze, persze Klaus hibájából – az elnök gyakorlatilag az összes média előtt, élő adásban dorgálta meg a miniszterelnököt, amiért nem neki is tetsző kormánynévsort mutatott be neki. Ehhez tudni kell, hogy a cseh alkotmány szerint a köztársasági elnök köteles kinevezni azt a kormányt, amelyet a legtöbb szavazatot kapott párt vezére eléje tesz. Klaus – már nem először – megszegte elnöki kötelmeit, ráadásul úgy bánt Topolánekkel, mint ha az unokáját szidná... Amivel persze csak megnövelte Topolánek híveinek számát.

Aztán Topolánek (51) ismét összejött a már említett Lucie Talmanovával (40), és nemegyszer látták őt hajnalban az elvált asszony lakásából kilopózni a szolgálati gépkocsija irányába... Persze az erről készült fotók megint a bulvárt gazdagították, Topolánek pedig egyszer már elveszítette önuralmát a lesifotósok láttán, az egyiket elkapta, és kis híján megfojtotta, miközben felhevülten azt hörögte, hogy „megöllek!". Ezek után alaposan összerugdosta a fotós kocsiját. Nos, alighanem a csehek többsége sem ilyen miniszterelnökről álmodott...

Néhány nap múlva az a hír jelent meg a sajtóban, hogy Talmanova, akinek előző kapcsolataiból van két gyermeke, most „Mirektől" várja a harmadikat. Az újságírók erről is faggatták az előbb dühöngő, majd később magába omló miniszterelnököt.

A háttérben pedig máris felhangzott az ellenzéki kórus: „Mondjon le... Mondjon le!"

15. Az elnök és tíz áldozata

(Nemi erőszak Izraelben?)

A botrány nem csak Európa előjoga. Minden földrészen történnek bőven, legfeljebb az európai hírekben nem szerepelnek olyan súllyal. Most a nyugat-ázsiai kis ország, Izrael közvéleményét olyannyira foglalkoztató skandalum következik.

Mose Kacav izraeli köztársasági elnök egy ideig mindenkiben kellemes benyomásokat keltett. Külföldi politikai utazásain is elégedettek voltak vele az idegen államfők, akiket felkeresett. Ki hitte volna, mi lapul benne...? Persze nem szabad előre ítélkeznünk. Ez is egyike azoknak az ügyeknek, amelyek nem értek még véget, amikor könyvünket nyomdába adtuk. Az eseménysorozat vége még függőben van. Ám akár az derül ki, hogy Kacav ártatlan, akár „elmeszelik" őt a hatóságok – az mindenképpen tény, hogy Izrael Állam történetében ez az egyik legnagyobb nem politikai természetű botrány.

2006. augusztus 22-re, keddre virradó éjszakán csapott le a rendőrség a köztársasági elnöki rezidenciára. Ilyen még nem fordult elő, sejthető volt tehát, hogy fontos ügyről van szó. A rendőrség számítógépeket és iratokat foglalt le. A *Jediot Ahronot* napilap úgy tudta, hogy két nappal később be fogják hívni az elnököt kihallgatásra. No és mi a vád? Hivatali hatal-

mával visszaélve egy beosztott női dolgozót szexuális kapcsolatra kényszerített.

A számítógépeket azért foglalták le, mert remélték a nyomozók, hogy a nő (akit jó ideig csak A-ként emlegettek, teljes nevét nem tették közzé) és az elnök közötti üzenetváltásnak valamilyen nyomait fellelik, „avagy egyéb terhelő bizonyítékokra tesznek szert". Az első napokban persze még nem volt bizonyítva semmi, de annyi már biztosnak látszott: Kacavnak baja eshet akkor is, ha nem volt erőszak, ráhatás a dologban, hanem csak „szimplán" viszonya volt az alárendeltjével. Mert az izraeli törvények ezt is tiltják. Később azért házkutatást tartottak az elnök irodájában is, és valamit bizonyosan találtak, mert attól kezdve figyelmeztették az elnököt: már mint gyanúsítottat hallgatják ki.

Kacav most megvádolta az ellene valló A-t, a hölgyet, hogy zsarolta őt. Amikor a nőt felkeresték, eléggé meggyőzően állította, hogy szó sem volt zsarolásról, az elnök kényszerítette őt nemi kapcsolatra, és azzal fenyegette: ha nem engedelmeskedik, akkor kirúgatja.

Felmerült rögtön az a lehetőség, hogy Kacav villámgyorsan lemond, és kivonul a közéletből, az ügyészség pedig ejti az ügyet. De egyfelől Kacav csak nem akart lemondani, másfelől A bizony nem állt el a vádtól, tehát az igazságszolgáltatásnak lépnie kellett.

Ki hinné, hogy Izraelben nem is olyan ritka a nemi erőszak, és éppen a politikusok szoktak emiatt bajba kerülni? Ráadásul éppen 2006 augusztusában sűrűsödtek a botrányos ügyek az izraeli felső vezetésben. Éppen két nappal az eset előtt kényszerült lemondásra az izraeli igazságügy-miniszter, mert erőszakkal megcsókolt egy 18 éves katonalányt, egy

másik miniszter ellen korrupció és csalás miatt indult éppen vádeljárás – szóval sok volt ez egy kicsit.

Kacavnak nem volt könnyű dolga a következő napokban, gyakran órákon keresztül faggatták a szexuális zaklatás, erőszak vádja felől – ő ártatlannak vallotta magát. Akkor már nemcsak A vallott ellene, hanem két másik asszony: B és C is! Mindegyik egybehangzóan állította, hogy Kacav választás elé állította őket: vagy engednek neki és lefekszenek vele, vagy valami ürüggyel kirúgatja őket az elnöki hivataltól. Az elnök minderre azt válaszolta, hogy soha egyik alkalmazottjával sem folytatott szexuális viszonyt.

Kacav ekkor még nap mint nap bejárt a hivatalába, és ellátta államelnöki teendőit. De alkalmazottainak egy része nem léphetett vele kapcsolatba, mert – mint kiderült – őket tanúként idézte be az ügyészség, ezért nem beszélhettek a gyanúsítottal... Érdekes helyzet lehetett, és nyilván rányomta bélyegét az ott folyó munkára. Az izraeli parlament, a knesszet szeretné őt távol tartani hivatalától, amíg zajlik a vizsgálat, de Kacav még nem volt hajlandó otthon maradni – továbbra is elnöknek tekintette magát, aki ellen néhányan „áskálódnak" és „rosszat akarnak" neki. Közben felmerült, hogy kegyelmi kérvények pozitív elbírálásáért régebben valakiktől pénzt fogadott el... Sűrűsödtek a felhők a feje fölött.

Az ekkor 61 éves Kacavot 2000-ben választották államfővé, és mandátuma csak 2007 nyarán jár majd le. Persze lehet, hogy első izraeli államfőként a knesszet távolítaná el a hivatalából – még ez is megtörténhet. 2006. október elején ott tartottak a dolgok, hogy három rendbeli nemi erőszakkal vádolták az elnököt, aki változatlanul mindent tagadott. De akkor már sejteni lehetett, hogy még további hölgyek is fel-

jelentést kívánnak tenni ellene, csak addig nem mertek ezzel a rendőrség elé lépni. Kacav, aki Iránban született, de már gyermekként Izraelbe került, annyit mondott: „Összeesküvést szőttek ellenem", és azóta is görcsösen ragaszkodik ehhez a verzióhoz. Az egyik titkárnője, aki ellene vallott, vállalta a hazugságvizsgáló gépet is, és átment a teszten. A *Haarec* napilap szerint más vádpontokat is találtak már Kacav ellen, például, hogy lehallgatta a hivatali dolgozói telefonbeszélgetéseit. Mindenesetre a lakosság érdeklődéssel várta a leendő per kimenetelét. Egyfelől megnyugodtak az emberek, hogy lám, akármilyen magasan van is valaki – és Kacav volt Izraelben a legmagasabb rangú politikus –, a törvény lecsap rá, ha megszegi. Mások meg nem akarták elhinni az egészet, hiszen eddig olyan szelíd embert láttak az elnökben, aki a légynek sem tudna ártani, nemhogy nőket erőszakolna...

Október közepén már nem volt ilyen rózsás a helyzet – a „szelíd férfiú" arcképe repedezni, majd töredezni kezdett. Mose Kacavot ugyanis ekkor már tíz nő vádolta erőszakkal – a hatóság pedig ezen túlmenően szexuális zaklatás, szemérem elleni vétség, illegális lehallgatások, az igazságszolgáltatás akadályozása és hivatali hatalommal való visszaélés vádpontjaival.

A tíz nő közül öttel az eset olyan régen történt, hogy a törvény szerint már elévült. De a maradó öt is elégséges, sőt nagyon is sok ahhoz, hogy Kacavot lemondassák, egy perben elítéljék és börtönbe zárják. Az elnök és hívei azonban még ekkor is rendre azt állították: azok a nők nem csak úgy spontán mentek a rendőrsége, valakik a háttérben állnak, és Kacav lejáratására szervezik az egészet. Merthogy „politikai okból nyilvános lincselés" zajlik, hangoztatta az ő tábora, élükön fivérével, aki ügyvéd és Kacavot védi az ügyben.

Kacav már ekkor, október közepén sem volt hajlandó lemondani. A gyanúsítgatások már majdnem két hónapja tartottak, a nyomozás haladt, mind több terhelő adat és tanú került elő, a vád dagadt – a parlament és a kormány pedig azt szerette volna, ha Kacav önként visszavonul, és nem növeli tovább a botrány politikai súlyát. De nem történt semmi.

Aztán átléptünk a 2007-es esztendőbe. Az izraeli főügyész azt javasolta, hogy emeljenek vádat Mose Kacav ellen. Könyvünk nyomdába adása előtti legutolsó hír az, hogy Kacav végül is megtört, legalábbis ami a politikai vonalat illeti: ideiglenes felmentését kérte az államfői tisztségből. Az „ideiglenes" azt jelzi: nem mondott le, és reméli, hogy a tárgyaláson tisztára mossa magát, és akkor egyszerűen visszatérhet a hatalomba.

Az izraeli törvények szerint az államelnököt nem lehet perbe fogni, amíg hivatalban van. De meddig...? A parlament lemondathatja, ha kellő számú szavazat összegyűlik ellene. Izraelben akár 16 év börtönt is kaphat valaki nemi erőszakért, különösen, ha rábizonyítják, hogy többször, többekkel tette, és hosszabb időn keresztül. Egyik régi ellenfele, aki Kacavval szemben a 2000-es elnökválasztáson alulmaradt, kijelentette: ő már akkor tudott vetélytársáról terhelő dolgokat, de nem vetette be és ezt a lépését most is helyesnek tartja. Ettől függetlenül már legalább öten jelentkeztek – 2007 január végéig – a posztra. Így amikor Kacav tényleg lemond, vagy eltávolítják, akkor azonnal megindul a harc az államfői székért...

16. Rákellenes aszpirin, nanotranzisztor és társai

(A tudományos csalások világa)

Sem a maiak, sem a régiek nem voltak mentesek a csalásoktól – állítják a mai kutatók. Olyanok persze, akik más kutatókat kutatnak, és felfedezéseik kulisszatitkai iránt érdeklődnek. Ugyanis az a helyzet, hogy soha, mióta világ a világ, nem volt ennyi csaló tudós és ennyi botrány a tudományos életben, mint éppen a huszonegyedik század első éveiben. (Csak zárójelben: visszamenőleg kiderítették több, azóta is a lexikonokban szereplő tudósról, hogy hamis eredményeket közölt. Mi több, Nobel-díjasoktól is vissza kéne venni a díjat, ha még élnének! Például, A. E. Moniztól, aki a lobotómia mint személyiségmegváltoztató sebészeti beavatkozás „feltalálásáért" kapott díjat 1949-ben – és nem ő az egyetlen...)

A tudósok egy része – és manapság mind gyakrabban – próbálja lerövidíteni az amúgy igen fáradságos utat. A tudományos karrier sokfelé sok pénzt és társadalmi elismertséget hoz, ezért érdemes hamar elérni. De senki sem akarja előtte rászánni majdnem az egész életét, szeretnének könnyen és gyorsan hozzájutni. Soha nem volt ennyi plágiumper és adathamisítás. Elsősorban a régészetben és a természettudományokban, de a biotechnológiában és az orvostanban is.

Nemrégen az amerikai Bell Laboratórium több mint tíz, előzőleg szabadalomért benyújtott kérelmet vont vissza, félve a kompromittációtól. A világ egyik leghíresebb tudományos kutatóközpontjában is ügyködtek a hamisító tudósok. A szóban forgó „találmányokat" mind ugyanaz a tudós (?), dr. Jan Hendrik Schön nyújtotta be. Ez az ember huszonnégy, nagy visszhangot keltett kísérletéből tizenhatban meghamisította az eredményeket. Átlag hetente jelentek meg cikkei a világ legjobb tudományos szakfolyóirataiban. Állítólag felfedezte az első félvezető szerves lézert, szerves anyagokból tranzisztorokat készített, felfedezte a szupervezető műanyagot. Csak hosszas vizsgálatok után derült ki, hogy a szenzációs eredményeknek semmi közük a valósághoz. Schönnek sikerült bevennie olyan tudományos fellegvárakat is, mint a „Science" – ott közölték például a világ első, no persze Schön által épített nanotranzisztor leírását, amelyet állítólag egyetlen szerves részecskéből hozott létre. Fizikusok elemezték ki a részeredményeket, és rájöttek a csalásra.

Mindez nem újság, említettük már a régieket. A legnagyobbak is csaltak – Galilei olyan pontossággal közölte eredményeit, amelyeket akkoriban nem lehetett elérni, vagy Newton, aki előre elképzelte az eredményt, és aztán ezekhez idomította a sosemvolt részeredményeket, és a sort hosszan folytathatnánk.

Jelenleg évente 100 ezer tudományos folyóiratban fél millió közlemény jelenik meg, és ezek száma tizenöt évenként megduplázódik. Legalább a fele olyan, hogy mit sem ér, sohasem idéznek belőle, csak azért készültek, hogy valaki megkapja a következő tudományos fokozatot. A botrány általában akkor tör ki, amikor az illető még nagyobb babérokra

tör, feljut jó magasra, híres tudós lesz. Akkor aztán alaposabban utánanéznek annak is, amit most közöl, és annak is, amit régebben közölt.

Az meg szinte mindennapos, hogy a tudományos közlemények témáját, szövegét, megoldásait, olykor egész dolgozatokat egymástól lopnak és kis változtatással saját nevük alatt közöltetik.

2001-ben Victor Ninov a Lawrence Berkeley National Laboratory munkatársa kijelentette: felfedezte a 118-ik, legnehezebb elemet. Ám amikor más fizikusok Németországban és Japánban sehogyan sem tudták megismételni az állítólagos kísérleteit, akkor ismerte el, hogy meghamisította kutatási eredményeit.

De hány ilyen van? Nagyon kevés. A legtöbb csaló megelégszik persze azzal, hogy dolgozatai révén feljebb jutott valamilyen tudományos ranglétrán, és utána csöndben meghúzza magát. Így aztán legtöbbjüket nem is fedezik fel soha. Ám nagy a csábítás: vannak olyan, ma nagyon is „divatos" tudományágak, amelyek igen széles alkalmazási területet ölelnek fel, és szédítő perspektívákat ígérnek – például a klónozás, a biotechnológia általában, és így tovább.

Ott volt például Kazunari Taira professzor. 2006 januárjában a Tokiói Egyetem egy bizottságot hívott létre, hogy az vizsgálja meg a professzor 12 tudományos közleményét. Mind olyan kutatásokról szóltak, amelyeket évek óta senki sem volt képes megismételni! Ez persze gyanút keltett. Taira állítólag a ribonukleinsav rövid részecskéinek az emberi génekre gyakorolt hatását vizsgálta. E részecskéket mindenki a jövő egyik szenzációs gyógyszerének látja, mert a segítségükkel ki lehetne kapcsolni a páciensek „beteg" génjeit, és sok,

ma még gyógyíthatatlan betegséget legyőzni (a náthától az Alzheimerig, mondják a hozzáértők). Persze kiderült a csalás.

Kínában és Dél-Koreában sem más a helyzet. Az előbbi nagy országban Qwui Xiao-Quing a chengdui egyetemről 2003-ban a „Natur Biotechnology" folyóiratban közölte szenzációs eredményeit egy új antibiotikumról. De a további kutatások kimutatták a csalást, és mivel más tudósok is szerepeltek a társszerzők között, rájuk is szállt az „áldás". Erre többen azt mondták, nem is tudtak az egészről, csak ráírták a nevüket... Xiao-Quing viszont nem ismeri el, hogy csalt volna.

A dél-koreai ügyről szinte az egész világsajtó beszámolt. Woo Suk Hwang a jeles „Science" hasábjain arról értekezett, hogy klónozott sejtekből őssejteket nyert ki. Mások azt állították, hogy az aszpirin megvéd a szájüreg rákos megbetegedéseitől. Norvégiától az USA-ig minden évben száz és száz tudós csal, lehetőleg jó nagyokat. De arra egyiknek sincs biztosítéka, hogy egyszer nem fogják őket fülön csípni – és a leleplezők, természetesen maguk is tudósok, hisz más aligha láthat be a kulisszák mögé.

17. Múlt és jövő botrányai

(A történelemtanítás pokoli bugyrai)

Érdemes elgondolkozni azon is, vajon az oktatásügyben – egynémely országban – vannak-e botrányok? Két olyan országra akadtunk, ahol ez bizony önmagában világbotrányt jelent. Persze a kelet-európai olvasók ezen nem csodálkoznak, de akik most ezt a könyvet Nyugaton tartják kezükben, azoknak alighanem leesik az álluk e fejezet olvastán. És itt nemegyszer megesett botrányokról van szó. Ez egy olyan skandalum, amely évtizedek óta, de bizonyos estekben több mint fél évszázada ismétlődik. Évről évre újra és újra megtörténik... hogy hamisan tanítják a közelmúlt történelmét gyermekek és felnőttek tízmillióinak!

Lássuk előbb Németországot.

Már többen elcsodálkoztak a 2000-es évhez közeledve: vajon a németek, különösen a fiatalok miért hiszik, hogy ők voltak a második világháború áldozatai? Mert egyre szélesebb körben terjed ez a tévhit. A nyomok, mint mindig, itt is az iskolai történelemtankönyvekhez vezetnek. Egy tudományos csapat elővette a volt NDK-s (Németország keleti része, a kommunisták uralta negyede), az NSZK-s (a volt kapitalista Nyugat-Németortszág) és a mostani, jelenleg használatos, német általános iskolai tankönyveket, az egész történelemtanítást. Mondani sem kell, hogy ezek után botrányt kiáltottak!

Érdekes módon politikai rendszertől függetlenül ment a hamisítás. Az NDK-s tankönyvekben sem a németek voltak a hibásak, hanem a „kapitalisták", akik megparancsolták a német fasisztáknak, miket műveljenek, de a nép az alapjában véve nem akart háborút.

A nyugati német tankönyvekben sem a széles tömegek voltak a hibásak, dehogy! Ott meg a náci vezérek egy jól körülhatárolható és meglehetősen szűk csoportját tartották bűnösnek az egész folyamatért, ami az 1920-as évektől kezdve egészen 1945-ig ott végbement. Különösen az 1960-as évekig a német iskolás tankönyvek tele voltak ilyen mondatokkal: „A német nemzetnek szörnyű áldozatot kellett hoznia a Hitler által elkezdett háborúban", vagy „A gazdaság elvesztette nagy keleti területeit", és „több millió hadifogoly maradt az ellenség kezében".

Ha a felelősséget pár emberre hárítjuk, akkor maga a nemzet egy csöppet sem bűnös – ez a tankönyvírók alaptétele az akkori időkben. A tanulóknak ezek után olyan benyomásuk támadhat a második világháborúról, hogy ha a németek megnyerték volna, akkor most minden rendben lenne!

Az európai tankönyvbizottság több lapban hozta nyilvánosságra észrevételeit. A német tankönyvekkel kapcsolatban megállapították, hogy nem sokkal jobb a helyzet ma sem, amikor a két német állam újraegyesítése után természetesen egységes tankönyvekből okítják az ifjúságot. Valamivel jobb a helyzet, mert az 1980–90-es évek tankönyveiben már nem írnak (annyit) arról, hogy maroknyi náci becsapta volna az egész német népet, és bevallják azt is, hogy a németek tömegei tudtak a koncentrációs táborokról, más nemzetek tagjainak tömeges megsemmisítéséről. Persze itt sem tökéletes

minden – az átlagos német fiatal nem tudhatja meg, milyen sok millió kényszermunkást vittek Németországba a háború alatt, de azt sem, hogy a fő cél a szlávok és más nem árja „fajok" elpusztítása volt – és hogy ebben bizony sok millió német vett részt nagy kedvvel, örömmel.

Nem kétséges, Németországban a legtöbb baj a nemzetiszocialista, azaz „náci" korszakkal van. És mi a helyzet a volt Szovjetunióban? Bizony, akik az ő tankönyveiket és egyéb történelmi publikációikat figyelik, azok még sokkal szomorúbb következtetésekhez jutnak el, mint a németek esetében. Ott Keleten gyakorlatilag egy „történelmi hazugság orosz iskolájáról" beszélhetünk, vagyis állami szintre emelték a hazugságok gyártását és – ami még rosszabb – terjesztését is. Ha meg akarnánk sérteni az oroszokat, azt is mondhatnánk, hogy a történelemtanítás náluk (különösen ami a huszadik század történetét illeti), goebbelsi mélységekbe süllyedt.

Az egyik, hogy ötszáz évre visszamenőleg a lengyeleket kiáltották ki legnagyobb történelmi ellenségüknek, akikkel valóban háborúztak is a különböző korszakokban, de itt is összevissza adják elő a tényeket és fikciókat. A kis Lengyelország mindig megtámadta a nagy Oroszországot, ő volt az „agresszor" a századok során, és minden bajt, ami a lengyeleket érte, maguknak köszönhetnek, éppen azért, mert mindig rátámadtak a szegény oroszokra! Arról persze nem beszélnek, hogy 1920-ban az újonnan létrejött szovjet hatalom első háborúját éppen a lengyelek ellen indította, és kis híján elfoglalták még Varsót is, de sikerült őket elverni. És amikor pár éve el kellett törölni a nagy októberi szocialista forradalom november 7-i ünnepét (bár nem szívesen tették), hát találtak helyette egy másikat, a nemzeti egység nap-

ja lett a legfontosabb orosz ünnep az évben. Ja, és minek az évfordulóján? Amikor 1612-ben kikergették Moszkvából az úgymond „megszálló lengyel hadakat". Az orosz tankönyvből az orosz gyerekek csak a lengyelek gyűlöletét tanulják meg, hiszen bármelyik évszázadról van szó a tizenhatodiktól a huszadikig, a „lengyel" melléknév előtt mindig ott van egy megbélyegző jelző: „nagyúri". „Nagyúri Lengyelország, méltóságos urak Lengyelországa, nagyurak hadserege" stb. No és a mai napig úgy állítják be például az 1920-as háború kezdetét, mintha a lengyelek támadtak volna a szovjetekre és nem fordítva történt volna a dolog. 1920-ban történt ugyan még valami: a százezernyi fogságba esett orosz katona között a fejét akkor felütő spanyolnátha végzett nagy aratást, amely persze ugyanúgy pusztított a lengyel seregben és a polgári lakosság között is (egész Európában, mellesleg). Amikor már ötvenévnyi hallgatás után maguk az oroszok kénytelenek voltak ország-világ előtt beismerni, hogy Katynban a negyvenes évek elején 25 ezer fogságba ejtett lengyel katonatisztet kivégeztek, és tömegsírokba temettek – Gorbacsov írásos rendeletére a történészeknek keresniük kellett valamit, ami hasonló méretű bűntett lett volna a lengyelek részéről oroszok ellen, hogy ellensúlyt találjanak. Ilyet persze nem leltek, hát kitaláltak valamit. Az 1990-es évektől kezdve orosz történészek azt állítják, hogy 1920-ban a lengyelek tömegesen végezték ki az orosz (szovjet) hadifoglyokat, és már 80 ezer halottról beszélnek és írnak munkáikban – miközben az áldozatok száma nem haladta meg a 18 ezret, és azokkal is a spanyolnátha végzett.

Szóval ilyen, tőlük mellesleg már régóta megszokott és jellemző trükkökkel operálnak az orosz történészek, efféle

sztorik születnek „hazugsággyáraikban". Mellesleg a katyni rémtettről a szovjetek és a mai oroszok sohasem ismerték el, hogy „emberiség elleni bűntett", vagy hogy akárcsak „tömeggyilkosság" lett volna, az ügy aktáit pedig zárolták. Persze nem csoda, ha azok az emberek, akiknek őseik ötszáz éve nem ismerték a demokráciát és ma sem ismerik, nem törődnek azzal, hogyan is zajlottak a sztálini korszak háborúi, hogy saját katonáikat ágyútölteléknek használták, hogy tíz- és százezer katonát értelmetlenül hajtottak a halálba. Hisz náluk az egyén úgysem számít, jogai gyakorlatilag nincsenek, így visszamenőleg sem értik, mit „sírnak" annyit a nyugatiak holmi húsz-huszonötezer halottjuk miatt? „Mi milliókat veszítettünk, de megnyertük a világháborút, legyőztük Hitlert" – mondják büszkén, és ezzel részükről el van intézve a múlt.

A második világháború persze különben is nagyon érdekes területe az orosz történelemoktatásnak és történelmi szemléletnek. A legtöbb embernek az előző szovjeturalom fél évszázada után még arról sincs fogalma, hogy abban a háborúban a Szovjetunió nem volt egyedül, hanem éppen a később annyit szidott-átkozott imperialista nagyhatalmak, pont Amerika, pont Anglia, pont Franciaország segítségével győzhetett csak!

A bizottság tagjai, feltehetően inkognitóban, ellátogattak például egy zelenográdi iskolába. Zelenográd Moszkva egyik ipari negyede, az iskola száma 605, az időpont: 2005. március. A történelemórán éppen a Nagy Győzelmet tárgyalják – itt így nevezik a második világháború befejezését. Való igaz, a térképen ugyan látni néhány más színű nyilat, amely a közelebbről meg nem határozott „szövetségesek" csapatmozgásaira utal, persze a legvastagabb és leginkább

erőt sugalló nyilak kelet felől mutatnak Berlin felé, és ezek a nyilak égővörösek. 2005-ben, hatvanöt évvel az események után a térképhez mellékelt feliratok még mindig hazudnak, a balti államokról például azt, hogy önszántukból csatlakoztak a nagy és dicsőséges Szovjetunióhoz – ami, tudjuk, szemenszedett hazugság, hiszen ezeket az országokat egy rövid, alig húszéves szabadság után a szovjetek elfoglalták. Hogy Besszarábia és Észak-Bukovina hogyan került a tiszta vörös szovjet államba – nincs magyarázat. Lengyelország olyan formában jelenik meg a térképen, amilyen alakzatban sohasem létezett. A keleti határai azonosak, viszont az a vonal, ahol 1939. szeptember végén a szovjet és német megszállók találkoztak, és ami attól kezdve a két birodalom közös határa lett (két és fél évre...), természetesen sehol sem látható. Erről a dologról sem a térkép, sem a történelemtanításuk nem beszél. Pedig ez szól arról a szégyenletes tényről, hogy 1939-ben Lengyelországot Hitler és Sztálin közösen támadták meg, és megosztoztak az elfoglalt területen 51–49 százalék arányban a szovjetek javára...

Ez nem egy a szovjet korszakból itt maradt térkép, 2000-ben nyomták, és sok ezer ilyen térkép van szerte a nagy országban, az iskolákban. Az orosz gyerekek csupa hazugságot tanulnak nemcsak a régmúltról, de a közelmúltról is, sőt főleg arról. A második világháború kezdetét sem a térképek, sem egyéb források a kisiskolásoknak nem teszik 1939. szeptember 1-jére, hogy ne kelljen beszámolni az 1939-es lengyelországi, az 1940-es finnországi támadásról sem. Náluk a háború 1941. június 22-én vette kezdetét, amikor Hitler megtámadta a Szovjetuniót...

Hasonló térképek lógnak a történeti intézetekben és múzeumokban – a bizottság tagjai jártak Murmanszkban, Novocserkasszkban, Novoszibirszkben és másutt.

Sem az orosz vezetők, sem az átlag orosz fel nem foghatja, hogy amit ők felszabadításnak neveztek, az a baltiak, a kelet-európaiak számára csak egy újabb megszállást jelentett, és erre máig így emlékeznek. Ők túlságosan is magukból néznek ki, más forrásokat nem ismernek, más nézőpontokat soha nem hallottak. Számukra elképzelhetetlen, hogy világháborús veteránok, mondjuk oroszok és egykori ellenfeleik, németek, közösen menjenek el a csataterekre, és ott békésen beszélgessenek – ami Nyugaton már minden évfordulón megesik, hogy egykor szemben álló angol, francia, amerikai és német öregurak együtt teáznak a híres csaták színhelyein, és békésen „sztorizgatnak" ott.

Itt mindig is nagy volt az idegengyűlölet, és ez nem utolsósorban a tankönyveknek, a teljesen deformált világlátásnak is köszönhető, amit viszont tudományos és politikai körökből irányítanak ma is.

A történészek nem is tagadják, hogy a politikusok beleszólnak a történelemoktatásba. Azt sem, hogy míg nagy nehezen leszámoltak a szovjet korszak terroreseményeinek feldolgozásával, és ma már bárki megtudhatja orosz földön, hogyan bánt el a sztálini rezsim a belső ellenfeleivel, és annak hány áldozata volt – egy szót sem olvashatnak sehol arról, hogy ez a rezsim hogyan bánt a szomszéd országokkal, a megszállt („felszabadított") területek lakosságával és így tovább. A bizottság egyik tagja kifotózott egy mondatot az 1939. szeptember 1-jéről szóló orosz tankönyvi fejezetből: „Miután Németország megtámadta Lengyelországot, felme-

rült a lehetőség, hogy visszafoglaljuk az 1921-es háborúban elvesztett ukrajnai és fehérorosz területeinket." Ennyit arról, hogy Sztálin Hitlerrel együttműködött saját későbbi szövetségesei ellen... A 11. osztályos tankönyvben valamivel többet lehet erről lelni, de ott is csak egy homályos mondat van, miszerint „miután Hitler letámadta Lengyelországot, visszakerültek a Szovjetunióhoz az előzőleg elvesztett területek". Ennyi. „Visszakerültek" – de hogyan? Erről egy szó sincs sem ebben, sem az érettségizők és leendő egyetemi felvételizők számára kiadott speciális történelemkönyvekben.

Egyáltalán, az egész mai orosz történelmi irodalomban az a törekvés látszik, hogy úgy mutassák be a dolgokat, mintha Moszkva mindig is a későbbi szövetségesei mellett állt volna, és csak „cselből" barátkozott a nácikkal, hogy elaltassa Hitler éberségét. Máig ismétlik azt a hamis sztálini állítást, hogy a „Szovjetunió a béke őre" volt Európában és a világban. Románia természetesen önként adta át Bukovinát és Besszarábiát, és a baltiaknál „antifasiszta kormányok alakultak, és kérték fölvételüket a Szovjetunióba", és hasonló égetverő hazugságok a mai napig ott állnak a tankönyvekben, és ezeket minden évben újranyomják, változatlan tartalommal. Szembetűnő, hogy amit a németek csináltak bárhol Európában, azt a „nemzetközi jog megsértésének", „brutális és indokolatlan támadásnak", „agressziónak" nevezik. Ám amikor az egykori Szovjetunió elfoglalt mit sem sejtő országokat, elhurcolt Szibériába egész népeket, kivégzett sok ezer embert, vagy elpusztította a kisebb országok egész értelmiségét, majd fél évszázadra rabságba döntötte ezeket a népeket, vagy ami belőlük megmaradt – akkor legfeljebb, de nem mindig! – van

ott egy fél mondat: „sajnos itt is történnek túlkapások és hibák". Ennyi...!

A bizottság tagjai elbeszélgettek sok történelemtanárral is. Egy részük bevallotta: tudják, hogy lenne még mit megtanítani, különösen a szovjet korszakról, de legtöbbjüknek az volt a véleménye: „Miért köpnénk le a saját hazánkat, hiszen a világon most úgyis az a divat, hogy befeketítik Oroszországot..." A véleményben több csúsztatás is jelentkezik. Először is azért kéne az igazságot tanítani, mert az az igazság. Nem másért. No és aki rosszat mond a Szovjetunióról, csak az igazat mondja, hisz arról a rettenetes országról gyakorlatilag semmi jót sem lehet mondani, hetvenkét éves fennállása éppen az orosz népnek hozta a legtöbb tragédiát, szenvedést, halált – de hát így járt vele a világ is. Az pedig végképpen nem igaz, hogy „divat" lenne Oroszországot szapulni. A Szovjetunióról mondják, mondjuk ki az igazságot, de bizony a mai Oroszország kis Szovjetunió, tudják ezt azok, akik már jártak ott. Külföldön éppen ellenkezőleg, sokkal szebb képet festenek erről a mostani országról, mint amilyen az a valóságban (pontosan ezt csinálják Kínával is).

Nem csak a történelemtanároknak, de más értelmiségieknek is úgy jelenik meg a világnak mai viselkedése, mintha egy gigantikus összeesküvés folyna az oroszok és Oroszország ellen – mindenki ellenség! Szerintük titokzatos és hatalmas erők munkálkodnak azon, hogy befeketítsék a valamikori Szovjetuniót, és ezáltal a mai felnőttek, idősebbek egész életének értelmét, időszakát, akkori eredményeit. (Ha rákérdezünk, mit értenek „eredmények" alatt, olyasmiket sorolnak, amikkel ma már Burundi vagy Ruanda lakói sem elégednek meg.) Nekik már azt is nehéz volt feldolgozni, hogy

mostanában kénytelenek megismerni és elfogadni a második világháború orosz áldozatainak igazi számait. Sztálin a háború végén csak 5 millió halottat vallott be népének, az ő halála után 12 millióról beszéltek, ma már tudható, hogy valójában 27 millió orosz veszett oda az akkor 160 milliós országban, ami rettenetesen nagy szám. Ezzel kapcsolatban az egész hatalmas országban egyetlen egyetemi történelemjegyzet (szerkesztette Jazikov professzor) meri megemlíteni, hogy az áldozatok nagy száma elsősorban annak a szemléletnek „köszönhető", hogy Sztálin és marsalljai nem számoltak az emberéletekkel, nekik egy töltény többet ért, mint egy katona élete.

Természetesen a gulág, vagyis a kényszermunkatáborok milliós világa sem úgy jelenik meg a tankönyvekben, hogy annak bármi köze lenne az igazsághoz. A háború kapcsán mintegy mellékesen megemlíti, hogy majd százezer külföldit engedtek ki a kényszermunkatáborokból azért, hogy nemzeti seregükben harcoljanak a nácik ellen – de hogy ezek a tízezrek honnan és mikor és miért és miképpen kerültek előzőleg a szovjet lágerekbe, arról nincs egy szó magyarázat sem.

Jellemző még az egyetemi tankönyvekre is, hogy igazából egyetlen szó sem esik arról, mi történt például a kelet-európai ún. „szocialista" államokban, de még arról sem, hogy oda betörtek a szovjetek, és hogy ott mit műveltek. Csak pár mondat „en bloc" említi, hogy ezekben az országokban „antifasiszta és demokratikus erők kerültek hatalomra és mély társadalmi reformokat indítottak el". Ennyi.

Ahogyan nem esik szó arról sem, hogy Amerikából szovjet kémek lopták el az atom- és később a hidrogénbomba terveit, maguktól arra csak jóval később lettek volna képesek.

Hogy miket művelt szerte a világban a szovjet állam nemcsak a két háború között, hanem és főleg utána. A legszörnyűbb az a tudat, hogy a mai gyerekek így és olyan kevés – és tegyük hozzá: az a kevés is hamis – ismerettel nőnek fel, lesznek felnőttek, és eszerint tekintenek majd a világra. A civilizált világ, ahol a történelmi események pontos ismerete kötelező egy értelmiségi számára, már elvesztettnek tekintheti a hatalmas ország következő két-három nemzedékét. Mert azok is olyanok lesznek, amilyenné őket most nevelik: idegengyűlölők, az igazi világot nem ismerők, a nagy orosz vágyak kergetői, akik meg vannak győződve, hogy a Nyugat a legfőbb ellenség, és az egész világ folyton csak Oroszország ellen tör. És ők élnek majd felnőttként 2020, 2030, 2040 körül is, amikor pedig a világnak nagy szüksége lesz az oroszok együttműködésére is a problémák megoldásában.

Ez az igazi botrány.

18. Tolvajok, ügynökök, udvari bolondok

(Öt világrész égbekiáltó botrányai)

Boldogult nagyapám (1880–1961), ha történeteket mesélt, belefeledkezett mondandójába, és sokszor már este lett, mire befejezte. És ha látta az arcunkon, hogy nekünk, gyerekeknek, családtagoknak ennyi sem volt elég, hát rákérdezett: „Mesézzek még...?" Így mondta, „mesézni", és ezt a szót így soha mástól nem hallottam, csak tőle. Most is látom őt magam előtt.

Nos, szóval most is kérdezhetném az olvasótól: Mesézzek még? Folytassam a történeteket? Folytatom, természetesen. Már csak azért is, hogy nyissuk szélesebbre a képet, és nézzünk körül szinte az egész világban. Amerikától Óceániáig, Afrikától Ázsiáig mindenhol történnek szép nagy botrányok. A leggyakrabban az üzleti életben és a politikában, no, meg persze ott, ahol ezt a kettőt semmiképpen sem tudják szétválasztani, ha egyszer már oly végzetesen összefonódtak. Azt hiszem, nem járunk messze a valóságtól, ha azt mondjuk: talán maroknyi olyan (kis) ország van ezen a földgolyón, ahol hosszú évtizedekig nem történik semmi, ami megmozgatná az állóvizeket (egy barátom már többször kért, mutassak neki ilyen országot, mert ő fogja magát, és azonnal odaköltözik... Még mindig itthon van. Lehet, hogy nincs botránytalan ország?).

Válasszunk ki találomra néhányat.

Az Amerikai Egyesült Államok messze nem kivétel, sőt mivel nagy országról van szó, ahol háromszázmillió lakos él, hát a botrányok folyamatosan születnek, gyűrűznek és halnak el.

Igaz, némelyik évekre is elhúzódik, ami – ha egy nagyobb céget érint – világméretű problémává is kinőheti magát egy-egy adott iparágban, ágazatban. Vannak olyanok is, amelyeknek szinte soha nem lesz vége – amikor már-már lecseng, megint történik valami. Ezért meglehet, hogy amely skandalumokat itt alább felsorolunk, azok se mind fejeződtek be úgy, ahogyan itt olvashatják – bármikor lehet folytatásuk, ami visszamenőleg is változtathat a dolgok állásán.

Talán ezek közé sorolódik majd a Hewlett-Packard lehallgatási ügye is. Nem jelentéktelen kis cégről van szó, mondhatni éppen ellenkezőleg, hiszen 2006 őszén a Hewlett-Packard, vagy ahogyan nemzetközileg, rövidített formában ismert: a HP az információtechnológiában élen jár és talán nincs olyan hely a földön, ahol ne ismernék.

A dolog 2005 elején vette kezdetét. A cég igazgatótanácsa észrevette, hogy az üléseiken történtekről egy idő után a sajtóban is megjelennek hírek, holott azokat a beszámolókat, véleményeket, vitákat egyáltalán nem a közvéleménynek szánták. Mégis, például a *Wall Street Journal* az említett időpontban egy címlapsztoriban közölte (meg nem nevezett forrásokra hivatkozva), hogy az igazgatótanács elégedetlen Carly Fiorina asszonnyal, aki elnök-vezérigazgatója volt a cégnek. És akit persze már korábban is afféle vezető női menedzsernek kiáltottak ki szerte Amerikában – még ott is ritkaság, hogy egy világcéget nő vezessen, még ha kétségtelenül

jóval több a nő vezető állásban, mint bárhol másutt a világban (ami összefügghet azzal is, hogy a USA-ban a vagyonoknak jóval több mint fele van a nők és nem a férfiak kezében).

Két héttel azelőtt közölte ezt a neves pénzügyi-gazdasági szaklap, mielőtt a HP tényleg kifejezte elégedetlenségét – olyannyira, hogy Carly Fiorinát kirúgták, és a helyét egy másik menedzserhölgy, Patricia Dunn vette át. A HP vizsgálgatta, ki szivárogtatta ki az információt, de nem jutott eredményre. Később egy másik vezérigazgatótól is megváltak – a sajtó ezt is előre jelezte. A helyzet kezdett aggasztó lenni, mert ha valaki a sajtónak adja ki az infókat, akkor azokat bármikor kiadhatja másnak is, például ipari kémeknek, a konkurens cégeknek! Ez komoly, és a huszonegyedik században egyre komolyabb veszély.

Aztán eltelt csaknem egy év csöndben és nyugalomban, a HP vezérkara kezdett megnyugodni, amikor 2006 januárjában ismét felbukkant a „rém", vagyis az ismeretlen kiszivárogtató. Most már Dunn asszony vette fel a harcot, megbízott egy magán-nyomozóirodát, amely azonban már-már a törvény határát súroló eszközöket is bevetett. Ez persze csak később derült ki, és Patricia Dunn úgymond nem tudott arról, hogy a magánnyomozók ilyen kemény eszközökkel keresik az ismeretlen tettest. A nyomozók megszerezték több, gyanúsnak tartott igazgatótanácsi tag telefonos híváslistáját – méghozzá úgy, hogy azt a látszatot keltették, mintha ők maguk lennének, akik „saját" híváslistájukat kérték valami ürüggyel. Aztán a *Wall Street Journal* szerkesztőségébe és egy másik, az ügyben szintén híreket közlő internetes laphoz akartak beépíteni egy-egy embert, ha másképpen nem lehet, hát legalább a takarítószemélyek közé... Volt az ügyben ha-

mis e-mail, rejtett szoftver, amely „lehallgatta" egy újságíró levelezését. Mire aztán a magándetektíveknek sikerült megtalálniuk a tettest – aki hamarosan lemondott állásáról, nyilván eléje tárták a bizonyítékokat és erre a lépésre kényszerítették, de a dolgot nem verték nagydobra, mert az ártott volna a cég hírnevének –, már „kitört a balhé" a lehallgatások és egyéb, nem egészen törvényes nyomozási akciók miatt. 2005 szeptemberében került napvilágra a botrány. Vizsgálatot indított a tőzsdefelügyelet, a washingtoni igazságügyi minisztérium, de még a kaliforniai államügyészség is. Egy merészebb testület már azt is szövetségi bűnténynek akarta nyilváníttatni, ha valaki csalárd módon kicsalja mások adatait egy közüzemi szolgáltatótól vagy hivataltól – világos célzás a telefonos híváslistákra.

2006. szeptember végén aztán kongresszusi meghallgatás is lett az ügyből. Mi itt Európában talán egy kicsit csodálkozunk, hogy ennyire felfújtak egy egyszerű kiszivárogtatást az üzleti életben – nálunk ennél nagyobb kaliberű ügyekben sem vizsgálódik három-négy fontos testület, beleértve egy minisztériumot, ügyészséget, sőt a parlamenti vizsgálóbizottságot is... Igaz, e téren nagyobb is a rend és a fegyelem az óceánon túl, mint itt. De azért ott is akadnak bajok, mint majd látni fogják.

Dunn menedzserasszony belebukott az ügybe. Végtére is ő adott utasítást a kiszivárogtató leleplezésére, „bármilyen eszközzel", ami persze nem menti fel a felelősség alól a magánnyomozókat. Dunn persze folyamatosan azt állította: ő csak legális eszközökre gondolt, amikor utasítást adott – ami lehet éppenséggel igaz is. De mint tudjuk, a metakommunikációval – testbeszéddel, hangsúlyokkal, arckifejezéssel és

ezer más dologgal – is beszélgetünk, nem csak a szánkon kiejtett hangok segítségével. Ezután jött az utódja, aki elnézést kért az igazgatótanács többi, becsületes tagjától és az újságíróktól azért, hogy kellemetlenséget okoztak nekik. Akik járatosak az üzleti világban, azok tudják: megingott a HP tekintélye, tehát azt mindenáron rendbe kellett hozni, mielőtt a világvállalat komolyabb veszteségeket szenvedne el. Mint tudjuk, a tőzsde nagyon finom műszer, amelynek mutatója mindig hibátlanul kimutatja, mennyit ér egy cég. És ezt a mutatót a legkisebb szellő is kimozdíthatja a helyéből – pláne a valós események szélvihara!

És mint annyiszor már, most is megmutatkozott a „jó viselkedés" haszna: az új igazgató vezetésével szinte napok alatt nagyot emelkedett a HP-részvények árfolyama, a cég újabb termékeket vezetett be az információtechnológiában, és egy idő után már senki sem beszélt a botrányról.

Nem így végződött viszont a hírhedt Enron-ügy, amely éveken át húzódott, és sok bosszúságot okozott több tízezer embernek. A „kreatív könyvelés" szakkifejezés bevezetése is ehhez az ügyhöz, majd az azt követő nagy perhez kapcsolódik. De nem csak az Enron borzolta fel a kedélyeket. Voltak más cégek is, az egyiket például úgy hívták, hogy... De kezdjük úgy, mint egy mesét, pedig messze nem volt az.

„Egyszer volt, hol nem volt, az óceánon is túl, volt egy WorldCom nevű vállalat, amely telekommunikációval foglalkozott...", és tényleg. Arról lett híres, hogy Amerikában céges vezetőmenedzserek először innen mentek egyenesen a börtönbe. Bernie Ebbers, a WorldCom hatalmas vállalatbirodalmának egykori elnökét 2002 áprilisában kényszerítették lemondásra. Tönkretette a céget – így szólt a vád. Hogy

mennyire, az csak valamivel később kezdett kirajzolódni. A WorldComnak fénykorában 40 ezer dolgozója volt, de amikor csődöt jelentett, 18 500 ember került az utcára egyetlen nap alatt, ami még Amerikában is szokatlan dolognak számít. De nem csak ez volt a baj. Ezeknek az embereknek nemcsak a munkájuk veszett oda, hanem a nyugdíjalapjukra félretett pénzük is! Az USA-ban ugyanis gyakori, hogy a nagyobb cégek maguk képezik a nyugdíjalapot, amit a dolgozók fizetéséből levonnak és befektetnek, de ami névleg aztán a dolgozók tulajdonát képezi, és általában nincs is ezzel semmi baj. De ha becstelen a cég vezetése, akkor ezt a pénzt sötét üzelmekre is felhasználhatja, aztán ha veszít, akkor a dolgozók nyugdíja is elvész. Kárpótlást senkitől nem kaphatnak, az államnak az egészhez nincs köze, és arra nem is számít senki, hogy majd „állam bácsi" állja a számlát...

Ráadásul több ezer befektetőnek több milliárd dollárnyi pénze veszett el a WorldCommal együtt.

2005 tavaszán zajlott le a per, és Ebbers védekezése – miszerint ő nem könyvelő, hát nem értett ezekhez a dolgokhoz, nem vette észre, hogy illegális pénzügyek zajlanak a háttérben – abszolút elfogadhatatlan volt a bírák számára. Ő és öt menedzsertársa szabályosan összeesküdtek a cég ellen, és szó szerint kifosztották. Egyfelől a vádlottak, beleértve a főkönyvelőt is, hamis jelentéseket készítettek a cég állapotáról, például 11 milliárd dollárral többet vallottak be a tőzsde felé, ami miatt a részvények értéke megnőtt (csak ezért öt év börtönt, valamint egy és negyedmillió dolláros büntetést lehet kapni az Államokban). Így a menedzserek, akiknek szintén voltak részvényeik, azok eladásából jogtalanul nagy haszonhoz jutottak. Becsapták a befektetőket is, akik a pénzüket

odaadták a cégnek fejlesztésre – ez újabb 10-10 évet és 1-1 milliós büntetést hozhat a menedzser uraknak. Ahányszor csak hamis jelentést adtak, annyiszor 10 évet kaphatnak fejenként. Ebbersnek végül is összesen 85 évet kértek az ügyészek, ugyanis az USA-ban az összes részbűnökre kiszabott büntetést végül összesítik, és annyi évet kap az illető, amenynyit ezek összességükben jelentenek (ezért halljuk néha csodálkozva, hogy valakit 337 évre, egy másikat ötszörös életfogytiglanra ítéltek, de nemrégen volt egy vádlott, akire több mint 4000 [négyezer!] évet sóztak).

Nem véletlenül jelent meg akkortájt a *New Yorker* lapjain a következő vicces rajz: két férfi ül a bárpultnál, és az egyik azt mondja a másiknak: „Tudod, szeretem a kalandos, kockázatos, veszélyes életet – ezért úgy döntöttem, könyvelő leszek."

Ebbers 2005-ben 63 éves volt, hát aligha tölti ki majd a nyolcvanöt évet a rácsok mögött. Az efféle ügyeket különben nehezen viseli el az amerikai társadalom, a nyugdíjpénzek ellopása főbenjáró bűnnek számít, mégis megesik évente egyszer-kétszer. Nekem is van olyan amerikai ismerősöm, már nem fiatal ember, aki közvetlenül a nyugdíj előtt tudta meg, hogy a cégnél ellopták az évtizedeken át begyűjtött megtakarításait, és nyugdíjasként mehet hajléktalannak – a barátom kis híján megőrült, az éveken át tartó depresszióból nagy nehezen sikerült kigyógyítani. Mindez persze magyarázható az amerikaiak naivságával és azzal, hogy nem eléggé életrevalóak – egy kelet-európainak a szeme sem rebbenne ilyenkor, igaz, nem is bízná a pénzét ilyen bizonytalan kasszára, amihez bárkinek hozzáférése lehet egy vállalat vezetésében...

Sokáig lehetne sorolni az utóbbi évek ügyeit, amikor vállalatvezetők vagy akár tulajdonosok kurtították meg a különféle kasszákat, adtak hamis jelentéseket, verték át a részvényeseket, a tőzsdét, és persze a hatóságokat – mígnem lebuktak. Az egyik legismertebb a Tyco cég főnöke, Dennis Kozlowski pere, aminek első menetét felfüggesztették, de az ügy korántsem ért véget. Kozlowski eszeveszett pazarlásáról volt híres, máig emlegetik, hogy a cég költségére a zuhanyozójába 6 ezer dollárért szereltetett fel egy függönyt...

Olyannyira fontos az üzleti élet tisztasága az USA-ban, hogy 2002-ben egy külön törvényt hoztak erről, és elérték, hogy különleges védelmet kapjon minden olyan dolgozó, aki jelentést tesz a hatóságoknak a vállalatánál észrevett törvénytelen dolgokról. Viszont aki egy ilyen önkéntes informátort akadályoz ebben, az 10 év börtönt is kaphat! Így aztán ezerszer meggondolja bárki is, hogy törvénytelen dolgot tegyen, amit mellesleg még szigorúbban vesznek a bíróságok.

Amikor Jeffrey Skillinget, az Enron volt igazgatóját letartóztatták, valakinek eszébe jutott hogy ez az ember a Harvard Business Schoolon végzett. Az egyetem úgy reagált egykori növendékének botrányos ügyeire és letartóztatására, hogy a történelemben először bevezették a Harvardon a kötelező etikai oktatást. Vagyis minden leendő üzletembernek meg kell ezután tanulnia, mit *nem* szabad tennie az üzleti életben.

Igaz, az egyetem dékánja ez alkalommal kijelentette: „Senki sem olyan naiv, hogy azt higgyük: elég letenni az etikai vizsgát, és utána már mindenki becsületes lesz." De legalább megpróbálják, és ez sem kevés.

Az annyit emlegetett Enron-botrány röviden a következő volt: három amerikai bankár összeesküvést szőtt az Enron cég igazgatóival közösen. Nem akárkik voltak az igazgatók, mert az egyik a cég alapítója, Ken Lay, a másik az Enron akkori vezetője, a föntebb már említett Jeff Skilling. Öt rendbeli sikkasztásért emeltek ellenük vádat később. De mit is csináltak? Hát a „kreatív könyvelést" valósították meg, vagyis mást írtak a jelentésekbe, mint ami a valóságban volt. A bankárok rávették a tőkepiaci divízió vezetőjét, szálljon be közéjük, mert maszek alapon megsokszorozhatják a bank pénzét, és persze a „fölöslegen" majd szépen megosztoznak. Hét részletben aztán 2000-ben nyomott áron rávették az Enront – amely mellesleg energetikával foglalkozik –, adja el a cég saját részvényeinek egy részét egymillió dollárért, persze kijelölt vevőknek, azaz nekik. Később az urak mindent megtettek, hogy az olcsó részvények ára emelkedjen, és amikor felment, mindnyájan kiléptek a cégtől különféle ürügyekkel, eladták a részvényeket, és több mint hétmillió dollárt kerestek rajta. A dolgot színezi még, hogy a három bankár angol volt, akik azután háborítatlanuk éltek Nagy-Britanniában, mígnem az amerikai nyomozók 2001-ben rájöttek, mi történt, és akkor robbant ki az Enron-botrány. Majd az USA kikérte őket Angliából, és az urakat annak rendje és módja szerint el is ítélték 2006. május végén.

De hasonlóképpen nem szeretik az amerikaiak azokat sem, akik a politika szélárnyékában anyagi ügyeket intéznek. Bizony még akkor is alaposan a körmükre néznek, ha az illetők valamelyik nagy pártnak szerzik a pénzt (az Egyesült Államokban alapvetően és már nagyon régen csak két párt versenyez a hatalomért, az egyik a republikánusok, azaz a mi

európai fogalmaink szerint a „jobboldal", és a demokraták, vagyis a „baloldal" pártjai. Az idézőjelek magyarázata: igazából nem olyanok itt a kettő közti határvonalak, mint az öreg földrészen, sok szempontból még a „jobboldal" is sokkal liberálisabb és nyitottabb, mint nem egy európai „balos" párt. A baloldalt pedig nem fertőzték meg a kommunista eszmék, mint Európában.)

Mindkét fél vigyáz a tisztaságra, már csak azért is, mert jobb, ha ők leplezik le saját emberüket, mintsem ha azt az ellenfél teszi. Tom DeLay texasi képviselő a republikánusok erőssége volt jó ideje, mi több, ő volt pártja frakcióvezetője. Mint ilyen, természetesen a szintén republikánus Bush elnök nagy segítője. Bár Amerikán kívül nem sokan ismerték, otthon félelmetes ellenfele volt a demokratáknak, és már régen leszámoltak volna vele, de nem találtak rajta fogást. Egészen 2005. október elejéig, amikor is nagy meglepetésre vádat emeltek ellene éppen… Texasban!

Csak pár év késéssel derült ki ugyanis, hogy 2002 szeptemberében egy szervezet – „Texasiak a Republikánus Többségért" nevezetű, érthetően jobboldali tömörülés, amit mellesleg éppen maga DeLay alapított – egy kicsit félrekezelt valami pénzeket. Amerikában legálisan lehet a pártoknak pénzt adományozni, akár egyetlen dollárt is, de akár milliókat is, persze nyíltan nyomot hagyva. A fentebb említett szervezet is egy ilyen akcióbizottság volt – az effélék ezrével alakulnak mindkét párt körül a választások előtt pár hónappal, és keresik az anyagi támogatókat, akik finanszírozzák a választási kampányt. Nemcsak magánszemélyek, vállalatok is adakozhatnak. De nem minden államban. Texasban például nem. Ezért úgy kellett intézni, hogy az akkoriban összegyűlt

és a texasi jobboldali jelölt kampányát finanszírozó vállalatoktól begyűjtött kis híján 200 ezer dollárt egy kicsit „megutaztatták". Különféle csatornákon eljuttatták Washingtonba, a republikánus párt központjába, onnan meg hasonlóan láthatatlan módon, mint a központ támogatását, visszajuttatták Texasba. Talán ennek köszönhető, hogy Texasban legalább 130 év után első ízben szereztek többséget a republikánusok! (Mert mi rosszul hisszük, hogy a déli, egykori fajvédő államok mind a jobboldalra szavaznak – ez már a múlté, Amerika megváltozott, e tekintetben ma máshol húzódnak az erővonalak és a határok.)

A lényeg az, hogy hála ennek az akciónak, Texasban a jobboldal került túlsúlyba a törvényhozásban, amit rögtön arra használtak ki, hogy megváltoztassák az addigi választókörzetek határait. Tudjuk, miért szoktak ilyesmit tenni. Hogy az ellenfél lehetőleg minél kevesebb körzetben győzhessen, vagyis lehetőleg minden új körzetben a mieink legyenek többségben… Nem szép, de törvényes trükk. Ez egyben azt is jelentette, hogy a texasi republikánusok a washingtoni kongresszusba (parlamentbe) öttel több képviselőt tudtak küldeni. Ami persze országosan is sokat segített a jobboldalnak, DeLayt pedig, mint afféle „politikacsinálót" ünnepelték. A demokraták meg csak a fogukat csikorgatták, semmit sem tehettek. Hisz még nem tudtak a törvénytelen akcióról. DeLay attól kezdve sokat nyüzsgött, Bush elnök minden lépését helyeselte, és mindent megtett azért is, hogy a republikánus képviselők közül a fontosabb kérdésekben senki se szavazzon „félre", felváltva hol fenyegetéssel, hol ígérgetésekkel vette rá saját képviselőtársait, hogy miképpen szavazzanak. Így aztán nagy hasznára vált Bushnak, és nem véletlenül lett ő a jobb-

oldal frakcióvezetője. Ahányszor Bush el akart érni valamit a törvényhozásban – például abortuszszigorítás ügyében, őssejtek ellen rendelkezéseket hozni, vagy bármi más –, mindig számíthatott a szorgosan ott lihegő alázatosan támogató DeLay munkájára. Természetesen ezek után nem csoda, ha a texasi képviselő úr bejáratos lett nemcsak a Fehér Házba, ahová hivatalból is kellett járnia, hanem a Bush család otthonaiba is. Eközben sokat tett a republikánus párt kampányfinanszírozási módszereinek tökéletesítésére, vagy ahogyan az óceánon túl szokták ilyenkor mondani: „felturbózására".

Amikor kitört a DeLay-botrány, Bush népszerűsége amúgy is 40 százalék körül járt, felmentek az üzemanyagárak, hurrikánok pusztítottak. Ekkor jött a DeLay-féle botrány, először vádat emeltek ellene, aztán elfogatóparancsot is kiadtak. Pénzmosás és összeesküvés a vád, éppen amiatt, hogy vállalati pénzeket használt fel a választási kampányban. Egy texasi városban jelölték ki a per helyét. Ha DeLay képviselői mentessége megszűnik, először elfogják, aztán „rabosítják" (fotó, ujjlenyomat, zárka), majd a bíróság akár életfogytiglanra is ítélheti.

2006 januárjában DeLay még mindig harcolt, de nem sokat tehetett. Még mindig képviselő volt, de a frakcióvezetésről úgymond „ideiglenesen" lemondott, és hónapokkal az ügy kirobbanása után is fogadkozott, hogy hamarosan visszatér posztjára. Aztán eljött az idő, amikor kénytelen volt feladni, mennie kellett a bíró elé.

Már csak azért is, mert kitört egy másik botrány, amely szervesen kapcsolódott az övéhez. Most a meglehetősen különös amerikai „kijáróember-rendszerre", vagyis a lobbisták legális – vagy olykor nem – tevékenységére is fényt vetett.

DeLay pechje, hogy aki megbukott, az neki is embere volt, ő is futtatta a lobbistát.

A lobbisták eleve Washingtonban élnek, és elvállalják bármilyen ügyben a képviselők megdolgozását. Befolyásuk, ismertségük idővel nagyra nő, és ha sikerült egy, két, tíz vagy több ügyet elintézniük, akkor jó a hírük és egyre több az ügyfelük. A lobbista az, aki adatokat küld a képviselőknek az általa mozgatott ügyről, támogatásukat kéri. Akiknek szavazata döntő lehet, azokat meghívja magához, ha kell családostul. Vacsorára, ebédre hívja a képviselőt, és számos előnyt biztosít neki – pénzt persze nem ad, az megvesztegetés lenne, amit könnyen követhet a lebukás – de hát az előnyökhöz juttatásnak ezer egyéb módja is van...

Jack Abramoff (47) a kétezres évek legbefolyásosabb washingtoni kijárója, amikor lebukott, gyorsan maga ellen vallott, így remélt kisebb büntetést kapni. Megvádolta magát összeesküvésben való részvétellel, csalással és adóeltitkolással. Módszerei sokfélék voltak, még arra is képes volt, hogy egy-egy politikus feleségének jól fizető állást szerezzen egy neki lekötelezett cégnél, ami által a politikus lett neki lekötelezve, és ezután bizonyos ügyekben úgy szavazott, ahogyan azt Abramoff neki megmondta.

Amikor lebukott és közölték vele: ha nem beszél, 30 év, ha beszél, lealkudható tíz-tizenkettőre a börtönben töltendő évek száma – a férfi értelemszerűen ez utóbbi változat mellett döntött. És beszélt, beszélt, beszélt. Elmesélte, honnan hová áramlanak a balkézről való pénzek, kik voltak a feladók és kik a címzettek, és persze részletesen ismertette azt, ki miért milyen szívességet kapott. Rögtön nyilvánvaló volt, hogy Abramoff minimum húsz képviselőt és más fontos beosztású

embert sodorhat bajba, de lehet, hogy a cinkosok száma ennél is nagyobb. Amikor híre ment a férfi letartóztatásának, hatalmas összegek indultak vándorútra. Mindenki, aki valaha is kapott valamit Abramofftól, azt a pénzt most jótékonysági egyesületeknek postázta, így remélte megúszni a bajt. Csak érdekességként említjük meg, hogy maga Bush elnök is gyorsan feladott hatezer dollárt, és a demokraták elnökreménysége, Hillary Clinton is szaladt a pénzzel a postára...

Abramoff politikailag a republikánusok, azaz a jobboldal nagy támogatójaként volt ismert, de ha lobbizni kellett, szívesen szóba állt a másik párt képviselőivel is. Mondhatnánk: vesztegetésben nem ismert pártállást, igazi „demokrata" módjára nem tett kivételt senkivel politikai meggyőződése miatt...

Washingtonban a huszonegyedik század elejére már 33 ezer lobbista él, ezek mind profik. Amit az is mutat, hogy évente legalább 2,2 milliárd (!) dollárt fektetnek be, fizetnek ki, politikusoknak, szervezeteknek. Az ellenőrzés fölöttük igencsak hiányos, jobbára csak jelképes, gyakorlatilag azt csinálnak, amit akarnak. Mint már említettük, a megvesztegetésnek, a „jobb belátásra térítésnek" rengeteg módja van, és ezen a téren még a nyilvánvaló korrupciót is lehetséges törvényes színben feltüntetni. Arra is gondoljunk, hogy nemcsak amerikai vállalatok lobbiznak, hanem külföldiek is. Éppen Abramoff volt az, aki évi másfél millió dollárt kapott az akkor még erősen fajüldöző Dél-afrikai Köztársaságtól azért, hogy az országot jobb színben tüntesse fel az amerikaiak előtt, és gazdasági, politikai és egyéb téren segítse az ottani kormány ráhatását az amerikai politikára. Ha belegondolunk, hogy ezek a lobbisták sokszor New Yorkban, az ENSZ-ben és sok

száz egyéb nemzetközi szervezetben is tevékenykednek, bizony arra kell gondolnunk: győzhet-e bárhol is az igazság? Tényleg azok kapják az üzleteket, a segélyeket, a munkát, a megrendelést, mindent, akik azt megérdemlik, arra a leginkább rászorulnak, vagy azok, akiknek erősebbek, magabiztosabbak a lobbistái, akik jobb kapcsolatokkal rendelkeznek?

Vannak, akik határozottan állítják, hogy a washingtoni szenátus vagy a képviselőház összetételét is képesek befolyásolni a lobbicsoportok, hiszen magukat a pártokat is tudják legalább részben irányítani, mert olykor a pártok is igénybe veszik szolgáltatásaikat.

Visszatérve a most bajba került Abramoffra – ez az ember már a kilencvenes években is elkövetett törvénytelenségeket, de olyan ügyesen dolgozott, hogy nem csíphették rajta. Ne feledjük, az igazán „nagymenő" lobbistáknak egész jogi irodák állnak rendelkezésükre minden tárgyban, arra szakosodott ügyvédekkel. Hiába hoztak törvényt arról, hogy egy döntéshez, mondjuk éppenséggel egy képviselő ugyanattól a kijáróembertől egy alkalommal maximum 50 dolláros ebédet vagy ajándékot fogadhat el, és ugyanattól a lobbistától évente mindössze két alkalommal, hát nyilvánvaló, hogy nem a sarki büfébe invitálják a politikust, akit meg akarnak győzni, és ha ajándékot adnak neki, akkor az nem két-három órabér értékét teszi ki.

Abramoff volt az, aki 80 millió dollárért vállalta, hogy az indián törzseknek kijárja a kaszinóengedélyt, ami sikerült is. De a pénznek csak a felét használta fel „kenésre", a másik fele a zsebében maradt. Amikor lebukott, az egyezség keretében 25 millió dollárt kellett visszafizetnie az államnak, így mérsékelték a büntetését. De ez csak egy a sok közül. Abramoff,

mint a nagy kijárók általában, havonta több millió dollárt keresett, és ennek nagyobb részét persze illegálisan. Jack Abramoffnak DeLay csak egyik ügyfele volt, rajta kívül még legalább húsz képviselő és más, a politikai körökhöz közel álló személy került akkor bajba, mindnyájukat felelősségre is vonták. A lobbista pénzelte mindkét politikai pártot, de az összegek javát nem a demokraták, hanem a republikánusok kapták. Az ilyen pártkasszákba csurgatott összegek fejében aztán a menő lobbista minden frakcióban el tudott érni szinte bármit. Amikor ennek híre elterjedt Washingtonban egy ilyen emberről, attól kezdve az illető annyit kér szolgáltatásaiért, amennyit nem szégyell. Sohasem a saját kiadásaira és a neki járó jövedelemre hivatkozik, hanem arra, hogy a „munka" sokba kerül – értsd: a képviselők nem olcsó emberek, és neki sokakat meg kell vesztegetnie, ha célt akar érni...

DeLayről utólag az is kiderült, hogy Abramoff annak idején ingyen elvitte őt egy skóciai golfozásra, ahol is az oda-vissza repülőút, a lakás egy luxuskastélyban, a többnapos golfozás a világ egyik legszebb pályáján, az étel-ital és egyéb szolgáltatások, mind a lobbista pénztárcáját terhelték. DeLaynek mindez egy centjébe sem került. Sokféle módon zajlik a megvesztegetés. Egy képviselőt egy hadiipari cég úgy vásárolt meg, hogy több millió dollárért megvette a házát, persze annyiért, amennyit a ház senkinek sem ért, ezért később a cég kénytelen volt azt nagy veszteséggel eladni. De senki sem köthetett volna bele az üzletbe, ha később az illetőt az FBI le nem buktatja, és akkor fény derült erre is, mint annyi másra. A hatóság arrafelé nagyon szigorúan veszi mindezt, komoly nyomozások zajlanak.

2006-ban egy képviselő „bedrótozva", azaz ruhája alá rejtett mikrofonnal járt-kelt hónapokon át, és az FBI lehallgatta minden beszélgetését, az illető – szintén sáros – képviselő segítségével nyomoztak ki számos korrupciós ügyet, buktattak le csaló lobbistákat. No és aki bukik, annak sok százezer, vagy olykor sok (tíz)millió dolláros büntetést kell fizetnie, ami ugyanakkor nem mentesíti az illetőt a börtöntől!

A másik, az Egyesült Államokban gyakori botránykiváltó ok az ilyen-olyan illegális és persze törvénytelen lehallgatás vagy egyéb „biztonságpolitikai" akció. 2001. szeptember 11-e, a nagy New York-i terrortámadás óta a lakosság egy tekintélyes része sem lázadozik, ha megtudja, hogy nem egészen a törvény betűi szerint gyűjtenek adatokat róla is. A kormány mindig a terroristákra hivatkozik. Az ezzel elégedetlenkedők pedig a rendőrállamot vizionálják mindenben. Ne feledjük, az angolszász országokban nincs személyi igazolvány, nem is volt, az emberek e nélkül élnek, és már azt is, hogy mindenkinek legyen egy igazolványa az adataival – rendőrállami intézkedésnek, a totális diktatúra csalhatatlan jelének tartják...

2006 elején az amerikai nemzetbiztonsági ügynökség (NSA – hatalma egyre nagyobb, mint a CIA-é) már rávette majdnem az összes telefontársaságot, hogy a híváslistákat napról napra adja ki nekik. Amikor erre fény derült, óriási botrány támadt, és az egyetlen telefontársaságot, amelyik ebbe nem egyezett bele, sokan valóságos nemzeti hősként ünnepelték. Persze sokak szerint ez az adathalmaz akár egy napra vetítve is olyan hatalmas, hogy azt lehetetlen kibogozni, abból bármit is kiszűrni. Ne felejtsük el, egy 300 milliós országban a vezetékes telefonokon is rengeteg beszélgetés

zajlik már csak azért is, mert a városokon belül a helyi beszélgetések ingyenesek, hát ezt használja boldog-boldogtalan. A „Cég" – mármint a titkosszolgálat – a világ legnagyobb adatbázisát hozta létre sok tízmillió amerikai hívásaiból. A szembeszálló cég viszont arra hivatkozott, hogy egyetlen ilyen híváslista kiadásához is bírósági parancsra van szükség, az NSA pedig ilyet nem mutatott fel – főleg nem napi sokmilliós nagyságrendben... Az NSA nem először keveredett ilyen botrányba. Szintén bírósági utasítás nélkül már hosszú évek óta figyelte mindazon amerikaiak telefonjait, akik bármilyen laza módon valaha is kapcsolatba kerültek egy-egy olyan személlyel, akit az NSA összekapcsolt az Al-Kaida iszlám terrorista mozgalommal.

Amikor legutóbb bukott meg az NSA és fény derült manipulációira, a Fehér Ház lépett fel mellette. Szakértők arra hivatkoztak, hogy a 2001-es támadás után hozott nemzetbiztonsági törvény alapján a bíróság helyett Bush elnök hatalmazza fel a titkosszolgálatot a lehallgatásra és a híváslisták begyűjtésére. Az adatokat az NSA-nak átadó telefontársaságoknak előfizetője az amerikaiak kétharmada (200 millió fő), és különben is – hivatkozott erre a Fehér Ház – az NSA most nem hallgatott le senkit, csak azt tudta meg, hogy a gyanús személyek mikor, kivel, milyen hosszú ideig folytattak beszélgetéseket... Akár külföldön, akár belföldön kezdeményezték a hívásokat, az NSA szorgos méhecske módjára gyűjtötte az adatokat. Igaz, még a hetvenes évek végétől hivatalosan nem számít magánszférának az, hogy ha valaki mást felhívunk a telefonunkról.

Bush persze azonnal kijelentette: ez nem „lehallgatás", csak védekezés. A szó szoros értelmében tényleg nem hallgattak le senkit (még), de mivel 200 millió amerikai híváslistáit megkapták, azokból, ha időigényesen is, de kiszűrhető, hogy kik a gyanúsak, és azok kiket szoktak hívni, illetve őket kik hívják. Ezekből az adatokból már kiderülhet sok minden. Például az, ki hol tartózkodik rendszeresen bizonyos időszakokban (hiszen a híváslista rögzíti nemcsak az illető hívás helyét, ahonnan elindult az éterbe, de tulajdonképpen harmincpercenként jelzi a telefon gazdája tartózkodási helyét is. Így tehát, ha nem telefonál, akkor is érdekes és adott esetben fontos, más esetben kompromittáló eredmények szűrhetők le a telefonadatokból...). Ráadásul, míg George Bush kereken kijelentette az *USA Today* hasábjain megszellőztetett információk után gyorsan: „A kormány nem hallgat le senkit belföldön bírósági engedély nélkül, hiszen azt tiltja a törvény." A legtöbb amerikai nincs erről meggyőződve, és ma már az is tudott, hogy a külföldről érkező vagy Amerikából kifelé irányuló hívásokat például az NSA nem tekinti belföldi beszélgetésnek, és bizony lehallgatja, talán mindet. A demokraták természetesen rettenetesen felháborodtak, hiszen mindezt egy már második időszakát töltő republikánus elnök emberei művelik, és persze szeretnének leszámolni úgy vele, mint a törvények mezsgyéjén egyensúlyozó intézményeivel.

Mivel az amerikaiak nem szeretik, ha magánéletük reflektorfénybe kerül – kétszázvalahány év jogbiztonság alaposan elkényeztette őket e területen is –, hát bizony még a legtöbb republikánus képviselő sem támogatja Bush elnököt ezen a téren.

És most ugorjunk el Amerikából más földrészekre... Meg fogják látni, hogy alig van olyan része ennek a bolygónak,

ahol az állam, egyes intézmények és főleg egyes emberek ne keverněk a... kellemetlen eseményeket, a bajokat, a problémák ne okozzanak gondot olykor egészen sok embernek.

2006 tavaszán például az óceániai szigetvilágban lévő Salamon-szigeteken zavargások törtek ki. Európai szemmel szinte hihetetlen a dolog, mert mi innen a távolból csak azt látjuk, hogy gyönyörű zöld szigetek pálmafákkal a nagy kék óceán közepén, idilli béke és nyugalom, talán turistaparadicsom, jólét, boldogság... Pláne, ahol összesen csak ötszázezren élnek, hát mi baj lehet?

Ehhez képest égtek a házak, betörtek a kirakatok, kővel dobálták meg a külföldieket is, akik pedig csak nyaralni érkeztek ide, mit sem sejtve. Azt hitték, nyugalmat lelnek a vakítóan fehér homokstrandokon, a bungalókban. Ehhez képest napokig tartó zavargásoknak estek áldozatul. A sziget ötvenfős parlamentje titkos szavazással választotta meg az új miniszterelnököt, bizonyos Snyder Rini urat. Ez a helyi polgárok tekintélyes részének nem tetszett, őt ugyanis a korrupció helybeli jelképének tekintik, aki az itt is igen tevékeny kínai üzletemberek „zsebében van", megvesztegethető, akit már sokszor meg is vettek a kínaiak. Nekik nem ilyen elnökre van szükségük, kiabálták talán jogos haraggal – és máris lobbantak a lángok.

A helyi média jeles képviselője, a *Salamon Star* szerint Rini megválasztását is a kínaiak pénzelték korrupció útján, így az nem érvényes. Félreértés ne essék, itt nem a „nagy népi Kínáról", tehát Pekingről, hanem a kisebb, „nemzeti" Kínáról, Tajvanról van szó. Hogy az ENSZ-ben legyenek támogatói, akik mellette szavaznak (bár Tajvant onnan igen vitatható módon, Peking követelésére kizárták), ez az ország számos kicsi, de a nemzetközi szervezetben egy-egy szavazattal rendelkező fejlődő országot „megvásárol", nagy összegű fejlesztéseket végez ott és segélyeket oszt, aminek ellentételéül úgy kell szavazniok az ENSZ-ben, ahogyan Tajvan kívánja. Nos, szóval állítólag ezek a kínaiak korrumpálják Rinit és a rá szavazókat.

Amilyen kicsi az ország, olyan komolyra fordult a helyzet. Rinit állítólag helikopterrel mentették ki a fővárosból, a lakosság rátámadt a pár ezer fős kínai kisebbségre, nehezményezve, hogy azok kaparintották meg az egész kereskedelmet (íme, az európai „zsidókérdés" Salamon-szigeteki kiadásban...). Felgyújtották a kínaiak házait, sokan közülük a csatornák vizében úszva menekültek el... Bezártak az iskolák, bankok, üzemek, intézmények, hivatalok. Ausztrália és Új-Zéland azonnal több száz katonát küldött a szigetekre, hogy fenntartsák a rendet. A Salamon-szigetek a Brit Nemzetközösség tagja, ezért éppen e két „tagtárs" küldött oda rendfenntartókat, amitől persze a helyzet nem normalizálódott. Egy korrupciós botrány, lám, csaknem lángba borította az országot.

Ha ez volt Óceániában, akkor lássuk, vajon jobb-e a helyzet Afrika déli csúcsán? 2005 decemberében ott is kicsúcsosodott egy jókora skandalum. Jacob Zuma, akkor 63 éves politikus feddhetetlennek látszott, és mindenki meg volt győződve, hogy mint a jelenlegi elnök helyettese és politikai fegyverhordozója, ő lesz a utód. Ám azon év júniusában előbb egy korrupciós botrány rendítette meg Zuma helyzetét – a francia Thales fegyvergyártó céggel kapcsolatban, valamilyen homályos megrendelések és néminemű zsebbe csurgatott pénzek miatt... – aztán fél éven belül máris jött

a következő botrány. Zuma saját hazájában az AIDS elleni harc vezetője, ő áll a bizottság élén, ráadásul az Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) párt régi harcosa. De hát az AIDS ellen úgy is lehet harcolni, hogy a házunkban éjszakázó 31 éves hölgyet, aki szintén a mozgalom jelentős képviselője, lerohanjuk a szobájában, és megerőszakoljuk. Amire a hölgy azt lépi, hogy DNS-vizsgálatot kér és kap – bebizonyosodik, hogy a leendő köztársasági elnök megerőszakolta őt!

Így aztán Nelson Mandela egykori cellatársa, volt politikai fogoly és népszerű politikus most kénytelen lesz elbúcsúzni álmaitól, és még szerencsésnek mondhatja magát, ha nem kell – ismét! – a rácsok mögé vonulnia. De ezúttal nem politikai fogolyként. Zuma persze azt hangoztatja, hogy túl népszerű volt, és ezért az elnökségre pályázó vetélytársai végeztek vele ilyen aljas módon. A nép azonban mást vet a szemére: ő, aki az AIDS elleni harc vezetőjeként ezerszer elmondta honfitársainak a tévében, hogy óvszer nélkül ne közösüljenek – most lám, maga is azt tette, azért bukhatott meg a DNS-vizsgálaton...!

Emlékeznek e könyv korábbi fejezeteiből Kofi Annan ENSZ-főtitkár fiára, vagy Margaret Thatcher fiára...? Nos, a volt izraeli miniszterelnök, Saron fiával is voltak bajok. 2006 elején egy tel-avivi bíróság kilenchavi börtönre ítélte a fiatalembert. És tegyük hozzá: ez már egy vádalku keretében kiszabott, csökkentett büntetés volt. Omri Saron még előző ősszel bűnösnek vallotta magát: apja választási kampányához törvénytelen eszközökkel gyűjtött pénzt, és ezzel kapcsolatban okiratot is hamisított, hamisan tanúskodott stb. Ezenfelül másik kilenc hónapot is kaphat, ha nem fog jól viselkedni, ez

egyelőre felfüggesztettként lóg a feje fölött. Háromszázezer sékel büntetést is kell fizetnie (kb. 13,5 millió forint). A 41 éves Omri nem a huszonegyedik században, hanem még az előzőben követte el mindezt, akkor majdnem másfél millió dollárt szerzett így apjának, de hát csak nemrégen derült ki az ügy, és most ítélték el érte.

Nehogy azt higgyük, Európában nem fordul elő bukás. Még Skandináviában, konkrétan Svédországban is, bár ott nem ilyen éles a helyzet. Azt is mondhatnánk, sokkal kisebb, szinte jelentéktelen ügyért is meneszthetnek valakit (akár a börtönbe is), éppen mert a társadalom erkölcsi színvonala itt a legmagasabb a világon, és aki felesküdött a törvény tiszteletére, a társadalom szolgálatára (politikusok...!), annak fokozottan be kell tartania az előírásokat.

2006-ban még meg sem alakult az új jobboldali kormány, a kereskedelmi miniszter asszonynak, Maria Boreliusnak máris mennie kellett – rábizonyították, hogy az 1990-es években egyszer feketén alkalmazott gyermeke mellé egy külföldi bébiszittert, akinek nem volt munkavállalási engedélye. Borelius kijelentette, akkoriban pályakezdőként olyan szegény volt, hogy nem tudta volna kifizetni a legális szittert, akinek persze az adóját és az összes járulékokat (ezek ott igen magasak) ki kellett volna perkálnia. Már csak hab volt a tortán, hogy rögtön kiderült más is: háromnegyed millió eurót érő nyaralója egy – nyilván ezért létrehozott – offshore cégre van bejegyezve, hogy ne kelljen jókora ingatlanadót fizetnie utána évről évre. Ha lett volna kalapja, egy héttel kinevezése után vehette volna a hölgy. Októberben egy másik hölgy ment el (arrafelé kínosan vigyáznak rá, hogy úgy a képvise-

lőházban, mint a kormányokban fele-fele arányban legyenek nők és férfiak). Cecilia Stegö Chilo kultuszminiszter asszonyra rábizonyították, hogy tizenhat éven át nem fizetett tévéelőfizetési díjat, ami körülbelül 13 euró havonta... Ami azért kínos, mert ez a kormány éppen azzal nyerte meg a választásokat, hogy morális megújhodást hoz majd a közéletbe!

De az emlékezetes 2004 karácsonyi távol-keleti cunami, amely oly sok százezer áldozatot követelt, elérte Svédország partjait is! Persze csak jelképesen, és megint a politikusok jártak rosszul. Háromszáz éve ez a legnagyobb veszteség, ami polgáraiban érte az országot: sok száz svéd veszett oda, ebben elég sok gyermek. A hideg északi ország lakóinak jelentős része ugyanis télen ott szokott nyaralni. Hát bizony közülük sokakat katonai szállítógépek hoztak haza zászlókkal letakart koporsókban. A külügyminiszter asszony a katasztrófa idején színházban volt, és nem sietett sem haza, sem a hivatalába. Igaz, másnap már repült is Thaiföldre, de későn – a lakosság dühös lett rá. Másodpercenként 90 svéd telefonált (volna) a külügybe, hogy megtudja, élnek-e hozzátartozóik, akik Thaiföldre utaztak – a telefonközpont nem bírta el a terhelést, összeomlott, és hát persze ezt is a külügy számlájára írták a kétségbeesett polgárok. A külügyi tisztviselők meglehetősen arrogánsan nyilatkoztak a médiának, amely szintén bagatellizálta az ügyet az első huszonnégy órában. A hivatalok nem vették olyan komolyan a dolgukat, és ezért menniük kell – dörgött nem is annyira a politikai ellenzék, mint inkább a jogosnak tetsző népharag.

Pekingben sem jobb a helyzet, ne legyenek illúzióink. Abban a hatalmas országban, éppen méreteinél és „népi hagyo-

mányainál" fogva a korrupció évezredek óta bevett, megszokott és gyakorta alkalmazott dolog. Nem volt ez másképpen Liu Zhihuba pekingi polgármester-helyettes esetében sem. Ő volt a felelős az olimpiai előkészületekért, építésért. 2006 júniusában váratlanul leváltották, és a pártsajtó alaposan leszedte róla a keresztvizet (ez persze képzavar, hogy aránylag kevés kínai van megkeresztelve...). Az 57 éves férfi a nagy építkezési lázban önmagának is építtetett egy luxusszállodát, amiben lakott is. Talán azt hitte, ebben a nagy építési „boom"-ban észre sem veszik, eggyel több vagy kevesebb...? A saját rezidenciáját azonban nem tudta elrejteni. A rendőrség nyilván egyik irigye feljelentése miatt lecsapott rá, és bilincsben vezették el az ott talált fiatal és csinos lányokkal együtt. Amikor híre ment, hogy lefogták, azonnal jelentkeztek a bel- és külföldi panaszosok, akik kénytelenek voltak előzőleg gyakorta megvesztegetni Liut, különben nem adott engedélyt földterületek megvásárlására, bérletére, vagy azokon építésre. Azt pedig, hogy miket műveltek ő és barátai az oda hozatott lányokkal, csak sejteni lehet.

A félig európai, félig ázsiai nagy föld, Oroszország elnöke sem mentes a korrupciótól. Vlagyimir Putyint eddig csak hivatala mentette meg attól, hogy utánanézzenek mindenfelé rebesgetett szentpétervári korrupciós ügyeinek – volt ezekből több száz, mondják a beavatottak. De hát amíg ő a „főnök" vagy sokak szerint a „cár", addig ez reménytelen. Oroszföldön az igazságszolgáltatást a Kreml kézi vezérli.

De vannak pontok, ahol az elnök lebuktatható, mert árulkodó nyomokat hagyott maga után. Így aztán 2006 tavaszán meg is bukott. Orosz és amerikai kutatók górcső alá vették

az elnök disszertációját, amit a kilencvenes években írt. Igor Dancsenko és Clifford Gaddy kétséget kizáróan megállapították, hogy a diplomamunka lopott. Plágium, amit Putyin az internetről tulajdonított el.

Putyin egy 1978-ban megjelent amerikai szakmunkából „idézett" bőven. Mondjuk úgy: húsz oldalt változtatás nélkül átvett William King és David Cleland „Stratégiai tervezés és politika" című munkájából, amely felkerült az internetre is. A munkát különben 1982-ben oroszra is lefordították, így a disszertáció szerzője – már ha egyáltalán Putyinnak volt valami köze saját diplomamunkájához! – onnan vette át nem csak a szöveg egy tekintélyes részét, de legalább hat ábrát is egyszerűen ellopott. Ami persze otthon Oroszországban senkit sem lepett meg, hiszen köztudott, hogy a diplomamunkaként benyújtott disszertációk egyharmadát eleve erre szakosodott cégek értelmiségi munkatársai írják jó pénzért, diplomát pedig – no persze, hamisat – még disszertáció nélkül is lehet vásárolni Moszkvában és nem csak ott.

2004. szeptember vége: egész Horvátországot sokkolta egy esemény! Valaki feltett az internetre egy 11 perces filmet. Az alkotáson Severina Vuckovic látható, az ismert popénekesnő, a nagy sztár azonban itt nem énekel. Hanem... hogy is írjuk le... szóval inkább egy pornójelenetet láthatunk. Hogy Severina pontosan tudta, nem rejtett kamerás felvételről van szó, jelzi, hogy időnként kinteget szeretője karjai közül a nézőknek, és boldogan nevet rájuk.

Már az sem mindennapi, hogy a hölgy így mutatkozik meg milliós rajongótábora előtt. De akivel a filmen látható, az sem mindennapi ember. Milan Lucic egy alvilági alak, egy

ideig Severina szeretője volt. Ma már állítólag nem az. Milan sötét üzleteket bonyolít le, többek között a halott egykori elnök, Tudjman fiával, és bejáratos a vezető politikai párt, a HDZ vezetőségébe is. A film előbb kissé cenzúrázott változatban, aztán már anélkül terjedt el az egész Balkánon, majd miután a CNN is mutatott belőle részleteket, mondhatni világeseménnyé lett.

Ami azért volt sokkoló a horvátok számára, mert a volt topmodell és énekesnő addig egészen más oldaláról mutatkozott meg: nagy hazafi, efféle dalok előadója, mi több, a templomokban is énekelt.

Az újságíróknak Severina összevissza nyilatkozott. Előbb azt, hogy csak magánhasználatra vette fel az aktust, jelezve: több ilyen is van otthon, majd közölte, hogy valaki kilopta a házából. Az újságírók kiderítették, hogy semmiféle betörést nem jelentett előzőleg. Erre arról kezdett beszélni, hogy olyanok vitték el a filmet, akik neki és a horvát elitnek akarnak ártani, amelyhez ő és szeretője tartozik.

Persze nem kevesen vélik úgy, hogy az első botrány műbalhé volt. Hogy Severina maga juttatta el a filmet olyanokhoz, akik aztán a rendelése szerint nyilvánosságra is hozták azt. Ugyanis nem sokkal ezután jelent meg az énekesnő új lemeze és egyes amerikai mintákat követve (Pamela Anderson...) így szervezett egy olcsó, mégis igen hatásos reklámkampányt...

Szlovákia sem úszta meg – végső soron azt hiszem, itt még több botrány történt az elmúlt években, mint más országokban, de mivel egy alig ötmilliós országról van szó, hát az

ügyek többségének híre nem lépte át a határokat. Mi most nézzük meg 2005 nyarának leghangosabb skandalumát.

A „főhős" Pavol Rusko gazdasági miniszter. Augusztus elején a *Plus 7 dní* hetilap hozta nyilvánosságra, hogy Rusko két évvel korábban, amikor gazdasági miniszter lett, százmillió szlovák korona értékben (650 millió forint) vett fel kölcsönöket olyan vállalkozóktól, akiket a rendőrség már akkor figyelt gyanús ügyeik miatt. Az egyik egy ismert befektetésialap-csaló volt, később be is börtönözték – több milliárd koronát csalt ki ügyfeleitől. A lapok azonnal Ruskónak szegezték a kérdéseket: Miért volt szüksége ennyi sok pénzre? És vajon visszafizette-e már a tartozását? Ha igen, miből?

Rusko úr válaszai eléggé zavarosak voltak, az újságírók könnyen bebizonyították, hogy nem mond igazat. Az egyik változat szerint valamilyen nagy üzletre készült, a másik szerint az meg is valósult – akkor fejére olvasták, hogy mint miniszter, nem vállalkozhat, míg hivatalban van. Erre egy harmadik változat következett, még hajmeresztőbb magyarázatot adott elő valamilyen részvénycsomagról, amiről szintén bebizonyosodott, hogy nem igaz. Később kiderült, hogy már évekkel korábban a pártjának gyűjtött pénzt, sok adóssága volt, alighanem megvesztegette a legnépszerűbb szlovák tévéállomást, hogy reklámozza egy kicsit pártját és mozgalma eseményeit. A zavaros magyarázatok, amikkel szolgált, gyakorlatilag hurkot vetettek a nyakára – ő maga „ásta el magát", nem volt szükség a média hathatósabb segítségére.

Spanyolország sem úszta meg az utóbbi éveket megrázó skandalumok nélkül. Itt az úgynevezett bélyeg-piramisjáték kavart nem kis botrányt.

Minden bizonnyal az ország modern történetének legnagyobb pénzügyi botránya vette kezdetét 2006 tavaszán. Előzőleg két vállalkozás, az ABT (Afisa Bienes Tangibles) és az FF (Forumo Filatelico) azt használta ki, hogy a spanyolok nagyon kedvelik az érméket és a bélyegeket, mindegyiknek hatalmas tábora van. A két cég a bélyegekre startolt rá. Azt hirdették, hogy 10 vagy 15 éves futamidőre értékes bélyegeket adnak el a vevőknek, majd a futamidő végén azokat visszavásárolják ugyanazon az áron, de közben a banki kamatoknál jóval többet, 8-10 százalékot is fizetnek értük.

A dolog be is indult, a jelentkezők tülekedtek a cégek irodáiban. Az ABT 143 ezer az FF 200 ezer ügyfelet szerzett, akik összesen több mint 4 milliárd eurót fizettek be a bélyegekért a nagy kamat reményében. Mint azt már sokfelé kipróbálták, ez lényegében egy piramisjáték volt, ahol az új befizetők pénzéből fizettek néhány első befizetőnek, hogy elterjedjen a híre, és legyen mire hivatkozni. Amikor az addig kétkedők látták, hogy csakugyan az elsők máris kezdték kapni a havi kamatokat, hát még többen rohantak befizetni a pénzt, és vitték boldogan haza az érte kapott bélyegcsomagokat.

Az ABT nem „akárki" különben: a világ harmadik legnagyobb aukciós háza a Christie's és a Sotheby után, a forgalmát tekintve. Már a világ legnagyobb bélyegkereskedelmi cége – de hogy a botrány után ma is az-e, nagy kérdés. Mert amikor a spanyol pénzügyi szervek rájöttek, mi történik, nyomozást rendeltek el a cég ellen, és házkutatást tartottak irodáiban. Természetesen kiderült, hogy messze nem volt annyi pénze a cégnek, hogy visszafizethette volna valaha is mindazt, amit kötelezettségként elvállalt. Sok tízezer spanyol nyugdíjas egy élet megtakarítását veszítette el. A cég vezetői luxusvillájából

azonnal börtöncellába költözött. Némi pénzt – kb. tízmillió eurót – itt-ott elrejtve megtalálták. De a nagy pénz sohasem került elő, és ezek a pénzek – érthetően, hisz bűnözésből származtak – a betétbiztosítás kategóriájába sem estek. Így a kárvallottakat senki sem kárpótolhatta.

Tizennégy év után Pavlo Lazarenko volt ukrán miniszterelnök volt az első külföldi politikus, akit amerikai bíróság jogerősen börtönre ítélt, és aki máris a rácsok mögé került. Annak idején ismert üzletember volt a hazájában, sőt az akkori ukrán elnök, Leonyid Kucsma kedveltje. De később összeütközésbe került a maffiaszerűen működő donyecki (Ukrajna főleg oroszok által lakott része) vállalkozókkal, egyszer felrobbantották az autóját, de életben maradt, majd ő küldött bérgyilkosokat ellenfeleire. Amikor aztán úgy gondolta: ő is lehetne elnök Kucsma helyén, és indult volna a választásokon, Kucsma ezt enyhén szólva is rosszallással fogadta. Attól kezdve úgy élt, hogy fél lábbal külföldön, fél lábbal otthon. Sejtette, hogy nem fognak neki megbocsátani. Volt miniszterelnök, volt képviselő, egyszer Nyugat-Európában bukott meg egy az ő nevére kiállított panamai útlevéllel, amit nyilván abban a közép-amerikai országban vásárolt magának. De mert ukrán képviselő volt, hát elengedték, hazament, ám amikor ellenfelei elérték, hogy a képviselőház kiadja őt az igazságszolgáltatásnak, már megint nem találták. Ezúttal Amerikába repült és *politikai menedékjogot kért az Egyesült Államokban,* arra hivatkozva, hogy hazájában üldözik. De az amerikaiak illegális beutazás címén lefogták. Több százmillió dollárt szerzett otthon megvesztegetésekért, ennek egy részét megtalálták amerikai bankokban, és el is kobozták. Lazarenko

gigantikus összegű, 86 millió dolláros óvadék fejében évekig egy kétszobás lakásban élt házi őrizetben San Franciscóban, mire végre megszületett az ítélet. Kilenc évet kapott, persze ennek legalább a felét már előzőleg letöltötte.

De amikor kijön, még mindig milliomos lesz, mert a törvénytelenül szerzett pénzeinek egy tekintélyes részét nem találták meg – jól elrejtette.

Ukrajnában Juscsenko elnöknek is voltak korrupciós ügyei – például az internetre is feltették a bizonyító iratokat arról, hogy annak idején Juscsenko választási kampányát Borisz Berezovszki orosz üzletember finanszírozta. De az ottani embereket sokkal inkább érdekelte és gondolom, dühítette mindaz, amit az ifjabb Juscsenko, a 19 éves Andrij művelt.

2005 júliusában – már nem először – összeütközésbe került a törvénnyel. Egy 160 ezer dollár értékű, ráadásul külföldön bejegyzett BMW-vel parádézott és száguldozott, amiért is majdnem 4 dollárnyi ukrán hrivnyára büntették meg! És mindezt a példa kedvéért az egyik kereskedelmi tévé egyenes adásában, hogy a jónép lássa: még az elnök fia sem ússza meg. Juscsenko, mármint az idősebb nehezményezte, hogy a média ennyit foglalkozik a fiával. A média azonban – már csak ilyen! – tovább firtatta, hogy miből telik a 19 éves fiatalembernek egy ilyen luxuskocsira, és egyáltalán miből él... Juscsenko kirohant a sajtó ellen, ami azért is sajnálatos, mert alig egy évvel korábban ez volt az a média, amely kiállt mellette és a „narancsszínű forradalom" mellett.

És ami „poénos": Juscsenko és társai éppen azzal az ígérettel kerültek hatalomra, hogy majd felveszik a harcot a kor-

rupcióval, senki kiváltságait nem tűrik el többé, és mindenről nyíltan beszámolnak a médiának... Hát nem így történt.

A másik Kína, Tajvan sem mentes a botrányoktól.

2006 őszén a főügyészség közölte, hogy elegendő bizonyítéka van a tajvani elnök ellen! Természetesen korrupció volt a vád, no meg okirat-hamisítás. Vádat is emeltek ellene, de mivel még védte a mentelmi jog, ennél többet addig nem tehettek.

Nemcsak Csen Suj-pien volt a vádlott, hanem a felesége és három munkatársa, volt elnöki tanácsadók ellen is beindult a vádeljárás. A Salamon-szigetek kapcsán említettük pár oldallal előbb, hogy Tajvan titokban sok millió dollárral, fejlesztésekkel, befektetésekkel támogat kisebb országokat azért, hogy azok az ENSZ-ben mellette szavazzanak. Nos, egy ilyen titkos alapból sikkasztottak nevezettek összesen kb. 15 millió tajvani dollárt (közel 90 millió forintot tesz ki). Ami az elnök feleségének jutott belőle, abból az asszony kizárólag gyémántgyűrűket vásárolt – no, talán minden ujjára jutott egy-egy szép ékszer.

Ezért a hölgy hét évet kaphat. Mindenesetre, ha Csen nem mond le, akkor különös helyzet áll elő: az elnök 2008 májusáig hivatalban marad, a felesége viszont akkor már régen egy női börtön foglya lesz. Persze az ellenzék azonnali lemondásra szólította fel az elnököt, aki azonban ártatlanságát hangoztatja, és az elnök pártja is főnöke mellett áll ki. Mivel alig egy hónappal korábban a feleségét már egy másik ügyben is megvádolták, Csen vejét pedig tőzsdei bennfentes kereskedelem vádjával le is tartóztatták, aligha van értelme ragaszkodni a

hatalomhoz. Ha ártatlan, az majd kiderül a bíróságon – így a tajvani média 2006 novemberében.

Nem járt jobban reménybeli utódja sem, aki a már említett 2008-as, májusi elnökválasztásra készült. Ma Jing-csou volt a nagy esélyes – de már nem az. Ő volt a főváros polgármestere, és ő is egy titkos alapból sikkasztott, ezúttal 11 millió dollárnyi pénzt. Mivel Ma Jing-csou nem a nagy Kínával való szakítás híve, mint Csen – hát Peking is rokonszenvesebbnek tartja őt, és ez is nyom valamit a latban.

Ha valaki azt hiszi, hogy a minden értelemben vett tisztaságáról híres Svájcban nincsenek hangos botrányok, az téved. Persze – mint várható is – itt a bankok játsszák a főszerepet. Mint valaki ironikusan megjegyezte, hallva a bolti pénztárgépek diszkrét surrogását és halk csengését: „Ez Svájc nemzeti himnusza."

2007. január 1. óta Svájcnak nincs főügyésze. A 2000 óta hivatalban lévő Valentin Roschauert (47) havi 25 ezer frankos fizetésért alkalmazták, és jól el is látta a dolgát, mígnem történt egy kis gikszer.

Igaz, a dicsőség fényében indult el, pályája felfelé ívelt. A jelentéktelen kerületi ügyészt egy társával együtt 1997-ben New Yorkba hívták. A híres drogbáró, Pablo Escobar jobbkezeként számon tartott kolumbiai bűnöző, José Manuel Ramos ott ült egy cellában, és egyre csak svájci ügyészeket követelt, akikkel fontos titkokat oszthatna meg. Mesélt is Roschauernek 500 millió dollárról, amit hazája drogkereskedői svájci bankokban mosattak tisztára, svájci bankárok segítségével. Akkor ugyan Ramos elég kevés információt adott át, ennek nyomán haladva nem sikerült megtalálni a

pénzmosókat, mégis Roschauer neve forgalomba jött, Svájcban valóságos nemzeti hősként kezelték, és aránylag fiatalon került a főügyészi székbe. Ha azt hitte, többé nem találkozik a kolumbiai banditával, tévedett. 2002-ben az amerikaiak szabadon engedték a kolumbiait, aki azonban nem mert visszatérni hazájába, ahol talán egykori cimborái végeztek volna vele. Megkérte Roschauert, családjával együtt hadd telepedjen le Svájcban, és ha ezt lehetővé teszi neki, akár nem egészen törvényes úton-módon is, akkor további adatokat árul el arról, hogyan mossák Svájcban a latin-amerikai drogpénzeket...

Mivel Svájcban is megindult a harc a terrorizmus és a szervezett bűnözés ellen, és ehhez éppen Roschaer kapott több hatalmat, hivatalt, személyzetet és pénzt, hát a főügyész úgy érezte, megfogta az isten lábát, és tényleg komoly eredményeket mutathat fel. Hát egy különleges kommandóalakulat vette védelmébe a kolumbiait és családját Svájcban, mi több, még jelentékeny havi „fizetést" is kapott Ramos, de majd egy évig nem nagyon szolgáltatott konkrét adatokat. Később, amikor maga is érezte, hogy valamit mondania kell, megvádolt egy teljesen ártatlan svájci bankárt, hogy ő volt a fő pénzmosó. A szerencsétlen, tisztességben megőszült férfit a svájci rendőrség titokban hónapokon át figyeltette, végül lecsaptak rá, és elhurcolták kihallgatásra. Kiderült, hogy semmi köze sem volt a pénzmosáshoz, viszont a hírnevét ez a rendőrségi akció teljesen tönkretette, és kénytelen volt otthagyni a szakmát.

2004 végén tehát a főügyész felfogta, hogy becsapták, Ramost egész pereputtyával együtt repülőre tették, és a maffiózó örökre elhagyta Svájcot. Később ő maga ismerte el, hogy

nem mondott igazat a svájciaknak. Ugyanakkor a tönkretett bankár is panaszt tett az állam vezetésénél a főügyész ellen. A média pedig rácsapott az ügyre, és azóta csak a „nagy balfogás" néven emlegetett „pénzmosás elleni akció"-ként lehet róla hallani, olvasni a médiában. A főügyésznek mennie kellett. A média egy része még mulat azon, hogy a főügyészt egy külföldi kalandor éveken át manipulálta – mások azonban, kezdve a hatóságokkal, messze nem ilyen vidámnak látják a helyzetet.

Befejezésül egy igazán vidám, ám következményeit tekintve nagyon is tragikus csaláshoz kapcsolódó botrányról szólunk. A helyszín ismét Óceánia, közelebbről Tonga szigetállam. Tonga összesen több mint 170 szigetből állt, de csak minden harmadik szigeten laknak emberek. A törpeállam meglehetősen ragaszkodik hagyományaihoz – itt még királyság van, és az uralkodót Taufa'ahau Tupounak hívják. Óceániai szokás szerint, aki tekintélyt akar sugározni, megállapodottnak és ottani fogalmak szerint „szépnek" akar látszani, az – legyen férfi vagy nő – mértéktelenül kövérre hizlalja magát. Tupou király például 1976-ban még benne volt a Guiness Rekordok Könyvében mint a világ legsúlyosabb államfője, uralkodója. Akkor több mint 200 kilót nyomott. Később csaknem a felére lefogyott – nem utolsósorban azon botrányok miatt, amelyek Tongán történtek, és amikről itt alább számolunk be.

Jesse Bogdonoff az amerikai befektetési tanácsadók meglehetősen szürke életét élte, és már jól elmúlott negyvenéves, amikor teljesen véletlenül rátalált a szerencsére. 1993-ban történt, hogy a bank ügyfeleit részvények vásárlására rábe-

szélő és ennek jutalékaiból élő tisztviselő a banki számlákat böngészve rábukkant egy 25 millió dollár összegű, ámde lekötetlen folyószámlára. Mivel az összeg nem volt lekötve, évi 2 százalékot kamatozott. A számla tulajdonosa a tongai állami alap volt. Mondani sem kell, hogy Bogdonoff úr elképzelte, mi mindent lehetne kezdeni ezzel a sok pénzzel! Legelső sorban is... ellopni!

De nem olyan amatőr módon, ahogyan a piti tolvajok csinálják, itt nem bűnténytkell elkövetni, hanem másféle csalárd módon megszerezni. És már kezdett is kialakulni a fejében a nagy terv. Először is egy világatlasz segítségével megnézte, hol is van az a Tonga. Megtudta, hogy Új-Zélandtól északra, vagy kétezer kilométerre, Ausztráliától keletre van a szigetcsoport, ahol is körülbelül 750 hasznosítható négyzetkilométeren körülbelül százezer tongai él. Csak úgy mellesleg említsük meg: az amerikai bankba betett tongai pénzt a kis szigetállam annak köszönhette, hogy amikor 1997 előtt sok hongkongi kínai hagyta el a várost, nehogy a kommunista országban kelljen élnie, miután azt Anglia visszaadja Pekingnek – szerettek volna egy másik állampolgárságot maguknak. Méghozzá egy brit nemzetközösségi útlevelet, amivel bármikor beutazhatnak Nagy-Britanniába, és ott élhetnek. Tongán felismerték a nagy lehetőséget, nyakra-főre nyomtatták a tongai útleveleket, és eladták azokat jó pénzért az Angliába vágyó kínaiaknak. Nem volt rossz üzlet, ha tudjuk, hogy az útlevelek darabja 30 ezer amerikai dollárba került...

De Bogdonoffot nem a pénz eredete érdekelte, hanem annak jövőbeli felhasználása. Egy napon megérkezett a tongai repülőtérre, és Nuku'alofa repülőteréről a szállodába hajtatván rögtön intézni kezdte, hogy fogadja őt a király. Amit el is

ért. Meggyőzte az uralkodót, hogy azt a huszonötmilliót ne hagyják a sima folyószámlán, fektessék be részvényekbe és más értékpapírokba, sokkal többet fog kamatozni. Sikerült is a rábeszélés, Bogdonoffot megbízta a király az alap kezelésével, aki aztán a kilencvenes évek végéig szépen gyarapította is azt. Mire eljött az új évezred, a 25 millióból 37 millió lett. A tongaiak valóságos istenként, de legalábbis pénzügyi zseniként tekintettek Bogdonoff úrra.

Ekkor az amerikai otthagyta a San Franciscói-i bankját, teljesen a tongai alap kezelésének szentelte magát. Ehhez azonban valamilyen módon a tongai király alkalmazottjának kellett lennie. Mivel április 1-jén született, és Tongán királyság volt, támadt az a hihetetlen ötlet, hogy Bogdonoff, a bankár és befektetési tanácsadó *udvari bolond* lesz a királyi udvarban! Persze nem viselt csörgősapkát és egyetlen viccet sem mesélt soha – ő a pénzzel foglalkozott. Évi 250 ezer dolláros fizetésért vállalta a pénz további fialtatását, ami igen nagy fizetésnek számít.

Innentől kezdve aztán – mivel már bíztak benne, szabad volt a gazda, és Bogdonoff néhány év leforgása alatt semmivé tette az összeget. Úgymond nagyon kockázatos vállalkozásokba fektetett milliókat, de mint később kiderült, a barátainak is juttatott belőlük, a pénz egy részének pedig követhetetlen módon veszett nyoma ismeretlen csatornákon, feltehetően Bogdonoff valami módon a saját rejtett számláira utalta azt.

Bogdonoff persze addigra elvesztette varázslói minősítését a tongaiak szemében, a pénzvesztés miatt be is perelték őt egy amerikai bíróságon. Bogdonoff nem tagadta, hogy azoktól a cégektől is kapott jutalékot, akiknek tongai pénzeket

utalt át, de azt mondja, csak rossz befektetői döntésekről volt szó, amiket előre a legjobb szakember sem láthatott. Ő maga azt állította: jobban sikerültek volna befektetései, ha a királyi család nem intrikál ellene szinte szüntelenül.

Az eltűnt pénz a szigetországban nagy vihart kavart. A politikában is jelentkeztek hatásai, a király tekintélye megrendült. Az „udvari bolond" alaposan átverte a tongai elitet, aztán elröppent vissza Amerikába, és hiába perelték be, igazából semmit sem nyerhettek ezzel. A Bogdonoff által ilyen vagy olyan módon eltüntetett pénz már többé nem került elő, pedig a botrány hullámai még sokáig nem ültek el a szigeteken.

Tartalom

A 21. SZÁZAD BOTRÁNYAI

Még csak néhány év telt el az új évszázad-ból-évezredből, de már vagy harminc nagy nemzetközi skandalum rázkódtatta meg világunkat. A könyv szerzője szorgalmasan egybegyűjtötte őket és az olvasók elé tárja az élet minden területéről azt, amivel a média és a közvélemény foglalkozott. Nem kis ügyek ezek. Az egyik például alaposan megrázkódtatta Franciaországot, a lehallgatási-megvesztegetési botrány elérte Chirac elnököt, Sarkozy belügyminisztert és Villepin miniszterelnököt. Az ENSZ akkori vezetője, Kofi Annan is besározódott, a világszervezet botrányról botrányra tántorog évek óta.

Az olasz és a német focibotrány éppen úgy része a könyvnek, mint egyes kelet-európai országok privatizációs ügyei. A nagy nemzetközi gyógyszergyártó cégek gigantikus hasznukat sötét maffiamódszerekkel érik el – de a szerző figyelmét ők sem kerülhették el. Az izraeli köztársasági elnök tíz nőt erőszakolt meg hivatali idejében – ennek szaftos részletei éppen úgy előbukkannak a könyvben, mint a volt Szovjetunió államainak olaj- és fegyverügyletei, vagy a Londonban nukleáris szerrel meggyilkolt szovjet ex-kém, Litvinyenko esete. Aki tudni szeretné, milyen világban élünk 2001 óta, akit érdekel a 21. század igazi története a kulisszák felől, az haszonnal forgathatja ezt a művet.

www.aquila.hu
ISBN 978 963 679 574 0

A 21. SZÁZAD
BOTRÁNYAI

AQUILA

A 21. SZÁZAD BOTRÁNYAI

Daniel Florion